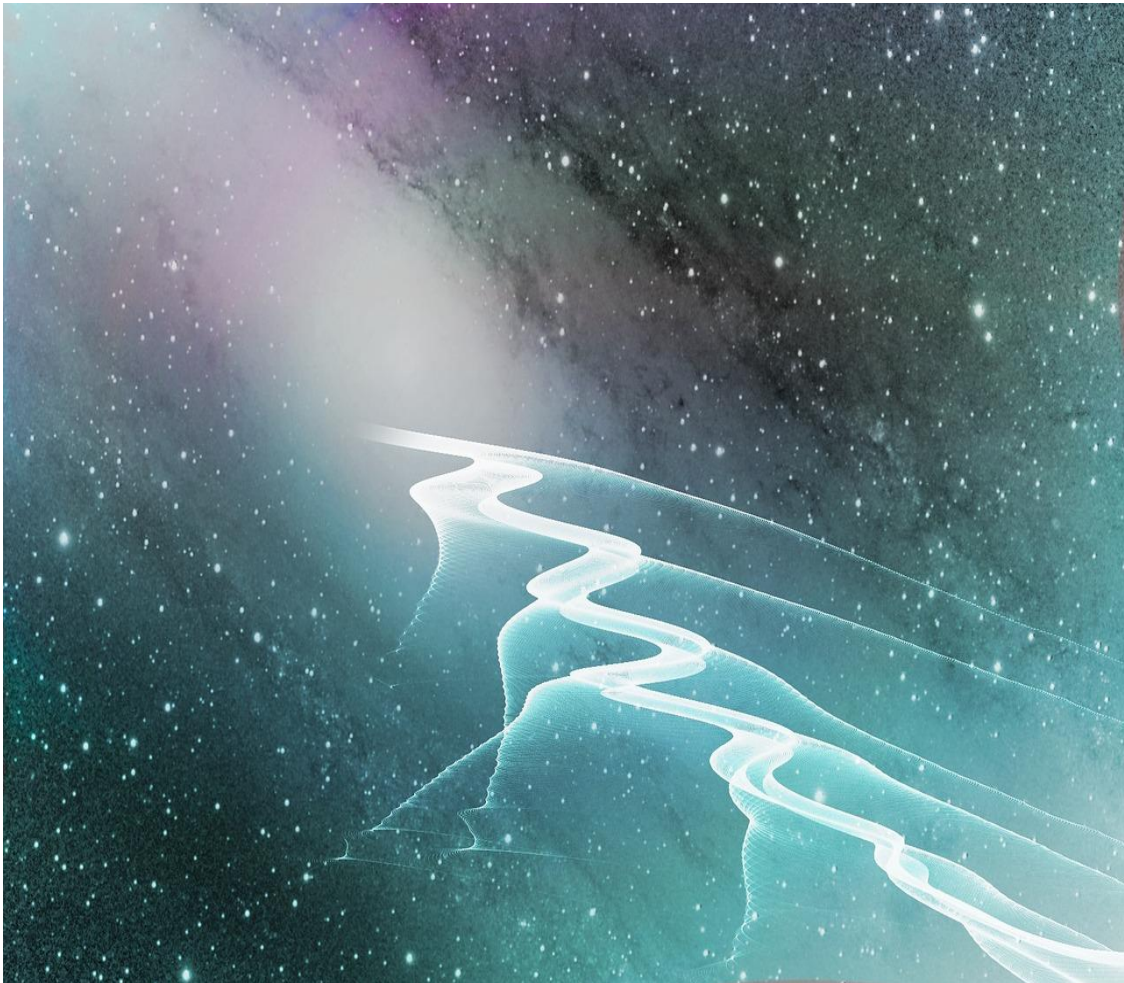

**Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλοσοφίας,
Επόπτης Καθηγητής : κ. Γεώργιος Αραμπατζής**

**Αθανάσιου Παν. Χριστόπουλου
Φιλολόγου – Θεολόγου ΑΜ: 99018**

**Διδακτορική Διατριβή θέμα:
Η πορεία προς τη Γνώση,
σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών το Νέο Θεολόγο
«Η τροπή των όντων»**

Αθήνα 2023

«Με βαθιά εκτίμηση στην οικογένεια μου, που αγωνίζεται δίπλα μου όλα αυτά τα χρόνια, στους Καθηγητές μου, αρωγούς και στυλοβάτες της Ζωής μου, που σμίλευσαν την προσωπικότητα μου...και στους μαθητές μου...που με ακολουθούν στην πορεία της Ζωής μου». Αθανάσιος Παν. Χριστόπουλος

Copyright ©, Χριστόπουλος Παν. Αθανάσιος, 2023.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved. Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτή την εργασία εκφράζουν το συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί, ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του Διδακτορικού φοιτητή του ΕΚΠΑ Αθανασίου Παν. Χριστόπουλου, που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΚΠΑ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Η πίστις στο Χριστό, τον αληθινό Θεό, γεννά την επιθυμία των καλών και το φόβο της κολάσεως». Η επιθυμία των πράγματι καλών και ο φόβος της κολάσεως, προξενούν την ακριβή τήρηση των εντολών. Η ακριβής τήρηση των εντολών διδάσκει στους ανθρώπους πόσο αδύναμοι είναι. Η κατανόηση της πραγματικής αδυναμίας μας, γεννά τη μνήμη του θανάτου. Όποιος απέκτησε σύνοικό του τη μνήμη του θανάτου, θα ζητήσει με πόνο να μάθει, τι τον περιμένει μετά την έξοδο και την αναχώρησή του από αυτή τη ζωή. Και όποιος φροντίζει να μάθει για τα μετά θάνατον, οφείλει πρώτα απ' όλα να στερήσει τον εαυτό του από τα παρόντα: γιατί όποιος είναι δεμένος με εμπάθεια σ' αυτά, έστω και στο παραμικρό, δεν μπορεί να αποκτήσει την τέλεια γνώση των μελλόντων. «Αλλά και αν ακόμη, κατά θεία οικονομία, γευθεί κάπως τη γνώση αυτή, δεν αφήσει όμως το ταχύτερο αυτά με τα οποία είναι δεμένος με εμπάθεια, για να παραμείνει ολοκληρωτικά στη γνώση αυτή, χωρίς να επιτρέπει στον εαυτό του να σκέφτεται τίποτε άλλο εκτός από αυτή, τότε και η γνώση που νομίζει ότι έχει, θα του αφαιρεθεί».

«Πώς θεός ποιείς άνθρωπος,

πώς τό σκότος φώς έργάζη;

πώς ανάγεις έκ τοῦ ἄδου,

πώς θνητούς έξαφθαρτίζεις;

Πώς πρός φώς τό σκότος ἔλκεις,

πώς τήν νύκτα περιδράσση;

πώς καρδίαν περιλάμπεις,

***πώς με ὄλον μεταβάλλεις;*»**

«Ἡ γάρ ἀπλότης τῶν ἡμετέρων λόγων ἔργω κέκτηται τήν αληθῆ σοφίαν Θεῶ πλησιάζουσαν...»	Sermo valuit assequi noster rudis veram, propinquat quae Deo sapientiam...
---	--

«Αν ζητάς θεραπεία επιμελήσου τη συνείδησή σου και όσα σου λέγει κάμε και θα βρεις ωφέλεια», *Περί Πνευματικού Νόμου*, PG, 65,914

ΣΥΜΕΩΝ Ο ΝΕΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ

Πίνακας περιεχομένων

Συνοτομογραφίες	4
Προλεγόμενα	5
Εισαγωγή.....	8
Μέρος Α΄ Θεωρητικόν	16
Κεφάλαιο 1 ^{ον} Αναζητώντας τη Γνώση.....	16
1.1 Η γνώση στην «Πλατωνική σκέψη και φιλοσοφία».....	16
1.2 Η γνώση στην «Στωική σκέψη και φιλοσοφία»	22
1.3 Η γνώση στον «Χριστιανισμό».....	28
1.4 Ο Χριστιανικός Υπαρξισμός.....	43
Μέρος Β΄ Πρακτικόν	48
Κεφ. 2 ^{ον} Αγνωσία (Απώλεια Γνώσης)	48
Αρχή – Δημιουργία - Άνθρωπος και Κόσμος – Πάθη - Αμαρτία	48
2.1 Σάρκα (σώμα υλικό) και ψυχή	48
2.2 Κόσμος – Πάθη - Αμαρτία (Φθορά).....	58
2.3 Ενσάρκωση - Συναίσθηση και επιστροφή - Υπέρβαση.....	69
Μέρος Γ΄ Τελεολογικόν - Εποικοδομητικόν	73
Κεφάλαιο 3 ^{ον} Η Πορεία προς τη Γνώση	73
3.1 Τα στάδια	73
3.2 Εντολές και Αρετές οδηγοί στην πορεία του ανθρώπου προς τη γνώση	87
3.3 Η τροπή των όντων «Φωτισμός, η έλλαμψη» της Ψυχής.....	103
3.4 Η κατάκτηση της Γνώσης. Πορεία προς τα έσχατα σκοπός του ανθρώπου η τελείωση.	121
Επιλεγόμενα - Συμπεράσματα	130
Παράρτημα – Ο Ποιητής Άγιος.....	136
Επίμετρον	156
Α΄. Πηγές - Έργα Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου.....	164
Β΄. Βιβλιογραφικές Αναφορές	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

Συντομογραφίες

ΒΕΠΕΣ	Βιβλιοθήκη Ελλήνων Πατέρων και Εκκλησιαστικών Συγγραφέων, Αθήνα 1955.
Βλ. / Πρβλ.	Βλέπε / Παράβαλε / δεξ επίσης / Σύγκρινε
ΕΠΕ	Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας, Πατερικά εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς», Θεσσαλονίκη.
ΘΗΕ	Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, Αθήνα 1962- 1968
ΟC	Orientalia Cristiana
PG	Patrologia Graeca, εκδ. J.P. Migne, Paris 1857 – 1912
PL	Patrologiae Latinae Cursus Completus, εκδ. J.P. Migne.
σελ./σ.	σελίδα/σελίδες
SC	Sources Chrétiennes, Paris 1941 και εξής https://sourceschretiennes.org/
Ευχ.	Ευχαριστία (Α΄ και Β΄)
Ηθ.	Ηθικοί Λόγοι
Θεολ.	Θεολογικοί Λόγοι
Κατ./Κατηχ.	Κατηχήσεις – Κατηχητικοί Λόγοι
Κεφ. Θεολ. Πρ.	Κεφάλαια Θεολογικά και Πρακτικά
Κεφ. Γν. Θεολ.	Κεφάλαια Γνωστικά και Θεολογικά
μετ., μετφρ., μτφρ.	μετάφραση
μ.Χ.	μετά Χριστόν
Ύμν.	Ύμνοι Θείων Ερώτων

Λέξεις - Κλειδιά: Γνώση, Συμεών ο νέος Θεολόγος, εντολές, φως, τροπή, έλλαμψη, Θέωση, πάθη, αμαρτία, φθορά, προσευχή, μυστικισμός, ποίηση, αρετές, αλλοίωση.

Προλεγόμενα

Το «φιλοσοφείν», είναι τρόπος ζωής, πορεία διά βίου μια συνεχής πράξη της προσέγγισης του νοήματος της ζωής, που μετουσιώνεται σε επιστήμη. Η αντίληψη των ανθρώπων όσον αφορά το νόημα και το σκοπό της ζωής τους διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο, από λαό σε λαό, καθώς επίσης και από πολιτισμό σε πολιτισμό, όλοι μας ταξιδεύουμε μέσα σε μια περιρέουσα ατμόσφαιρα, όντας ταξιδιώτες.

Αναζητεί ο καθένας από εμάς με διαφορετικό τρόπο το νόημα της ζωής, εξακτινώνεται ψάχνοντας στην πορεία διά βίου, γιατί άραγε να ζούμε, τί πρέπει να κάνουμε, γιατί φεύγουμε... Ένας άνθρωπος που έχει μια ικανότητα εκλεπτυσμένης ίσως θα λέγαμε «ψαγμένης» διάνοησης είναι σε θέση να αντιλαμβάνεται διαφορετικά την πραγματικότητα μέσα στην οποία ζούμε και κινούμαστε ίσως μάλιστα να είναι διατεθειμένος να κάνει περισσότερο βαθιές «βουτιές» σε αυτή τη διαδρομή του νου, που λέγεται τρόπος αντίληψης της έννοιας που κρύβει το ταξίδι της ζωής. Ούτε όμως αυτό το γεγονός σημαίνει, ότι κάποιος που είναι πολύ «σπουδαγμένος» θα φτάσει πιο γρήγορα στην Ιθάκη και θα αποκτήσει το χαμένο δισκοπότηρο των γνώσεων που κανείς άλλος δεν κατάφερε να προσεγγίσει... ο ωκεανός της γνώσης απέραντος και εμείς απλοί ναυαγοί... παλεύουμε στα κύματα του. Για το λόγο αυτόν δεν είναι απαραίτητο και δεδομένο να συμφωνείτε απόλυτα με τις σκέψεις του γράφοντος. Εμείς ξεκινήσαμε την έρευνα γύρω από το θέμα της διδακτορικής διατριβής με σκοπό να διερευνήσουμε και να επιλύσουμε δικές μας απορίες, λάβαμε όμως υπόψη μας τις απόψεις άλλων ερευνητών, ώστε να είμαστε σε θέση να κατανοήσουμε μέσα από αυτές τις τοποθετήσεις και αναζητήσεις τους, τον τρόπο που προσέγγισαν τη «γνώση» άνθρωποι που προηγήθηκαν από εμάς... στο διάβα της ιστορίας και στο πέρασμα των χρόνων. Πάντα θα ψάχνουμε την αλήθεια όπως και κάθε ερευνητής μπορεί να κάνει, κανείς όμως δεν είναι υποχρεωμένος να αποδεχθεί τις απόψεις του γράφοντος, μπορεί ωστόσο να τις μελετήσει ή να τις συζητήσει... με τους συνανθρώπους του ακόμα και με τον εαυτό του. Σε μια εποχή όπου οι άνθρωποι ζητούν απαντήσεις για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, έρχεται μια μορφή του παρελθόντος, να μας «φωτίσει» και να μας καθοδηγήσει μέσα από την αχλύ του παλαιού, πως θα ζήσουμε το παρόν και πως οι αποφάσεις μας θα το μεταμορφώσουν σε μέλλον. Το παρελθόν είναι κλειστό, αδιαπραγμάτευτο, το παρόν είναι αυτό που ζούμε και μας βοηθάει να χτίσουμε το μέλλον. Η δομή της ανθρώπινης φύσης όπως τη γνωρίζουμε κατέχει, εκ της δημιουργίας της, την αποδοχή ή την άρνηση της «πίστης» και συνεπώς της «κοινωνίας –

επικοινωνίας» του ανθρώπου με τον Θεό, καθοριστικό παράγοντα ωστόσο διαδραματίζει το αυτεξούσιο του ανθρώπου. Η ολοκληρωμένη γνώση δεν ενδιαφέρεται για προσωρινές τεχνοκρατικές λύσεις, οι οποίες όχι μόνον δεν είναι λυτρωτικές, αλλά είναι και εξαιρετικά επικίνδυνες, για τη χριστιανική¹ Ανατολή, «μορφωμένος», δεν θεωρείται εκείνος που απομνημονεύει αποκλειστικά στείρα εγκεφαλικά γνώση ή που αποκτά ατομοκεντρικά διαλεκτικές ικανότητες, παραβλέποντας τον συνάνθρωπό του, αλλά εκείνος που έχει καθαρίσει την καρδιά του από τα ανθρώπινα πάθη και, κυρίως, από το πάθος του εγωκεντρισμού, αφού η γνώση «φυσιού», παραπλανά και εξαπατά αυτόν που την κατέχει. Επειδή αυτή είναι η αντίληψη της ανατολικής νηπτικής παραδόσεως για τη γνώση, γι' αυτό και η μαρτυρία και αντίληψή της είναι υπαρξιακή· δεν στηρίζεται σε διανοητικούς ακροβατισμούς αλλά στα βιώματα, στα συναισθήματα της καρδιάς και στον τρόπο ζωής. Η ανατολική νηπτική παράδοση δεν κατανάλωσε την ενέργειά της για να δημιουργήσει εντυπωσιακά επιτεύγματα, όπως οι γοθτικοί ναοί της Δύσης που στέκονται μεγαλόπρεποι να σχίσουν τον ουρανό, η ανατολή ποτέ δεν ενδιαφέρθηκε για τη «βιτρίνα», ούτε όμως προσπάθησε να αρνηθεί ή να κρυφτεί ζώντας σε ένα καθεστώς ταπείνωσης και συντριβής, δεν εξέπεσε στην παθολογία αλλά διδάσκει την «αποκάλυψη». Μάλιστα, ο Ησυχασμός ως συνέχεια της αρχαίας ελληνικής πολιτιστικής παράδοσης, αποτελεί τον αντίποδα του υπολογιστικού και άκαμπτου ορθολογισμού και έναν διαφορετικό τρόπο αναζητήσεως της αλήθειας και της ανθρώπινης λύτρωσης. Η Ανατολή έγινε θεματοφύλακας αυτής της παράδοσης, μέσα από απλούς ανθρώπους, ασκητές, μοναχούς και όχι καλλιεργημένους θεολογικά διανοούμενους, γιατί η γνώση δεν αποτελεί ένα είδος εγκεφαλικής γυμναστικής, αλλά καλλιέργεια της καρδιάς και ολόπλευρης ανάπτυξης του ανθρώπου. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, φτάνει σε μας μια μορφή του βυζαντινού παρελθόντος, ένας μοναχός, ο σεβάσμιος γέροντας, ο όσιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος να μας περιγράψει πως έγινε η «κατά φύσιν δημιουργία του ανθρώπου», προκειμένου να καταδείξει τον πραγματικό της σκοπό, ο οποίος σχετίζεται άμεσα με τη φυσική δομή του «κτισθέντος» ανθρώπου, και τη σημασία που αυτή έχει για τη σχέση του με τον Θεό, δείχνοντας σε μας τους

¹ Όταν χρησιμοποιούμε τον όρο Ανατολή και Δύση εννοούμε κάτι περισσότερο, από μια απλά γεωγραφική περιοχή. Ο όρος, όπως αναφέρεται σ.σ 13 - 14 (Γιανναράς, 1972), είναι φορτισμένος με θεολογικό περιεχόμενο και σημαίνει την διαφορά σκέψης, αντίληψης που κυριάρχησε στη Δύση αλλά και της χριστιανικής θεολογικής συνείδησης που αντιπαράβάλλεται με την αντίστοιχη στη Χριστιανική Ανατολή. Σημαίνει ακόμη, μίαν αφετηριακή ανθρώπινη αντιμετώπιση του κόσμου, όπως διαμορφώνεται τους τελευταίους αιώνες από το «φιλελεύθερο Αναγεννησιακό Πνεύμα και την άνθιση των επιστημών που κυριάρχησε στη δύση σε σχέση με την παράδοση της Ανατολής». Οι προϋποθέσεις της όμως εντοπίζονται στην θρησκευτική βάση οργάνωσης του δυτικού μεσαιωνικού βίου σε αντίθεση με τη θρησκευτική βάση και οργάνωση της Ανατολής.

μεταγενέστερους την οδό της γνώσης – του φωτός που είναι μια πορεία διά βίου, που δύναται να ακολουθήσει κάθε άνθρωπος. Σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών «η διαδικασία πνευματικής ολοκλήρωσης (τελείωσης) κάθε ανθρώπου περνά από τρία στάδια». Τα στάδια αυτά επιγραμματικά θα μπορούσαμε να τα εντοπίσουμε: «στην πράξη, στη γνώση αλλά και στη θεωρία» (Πορτελάνος, 1998). Αξίζει να σημειωθεί ότι από τα τρία προαναφερόμενα στάδια αποδίδεται μεγαλύτερη αξία στη θεωρία. Υπάρχει ένα μεγάλο θέμα για το Συμεών στην πορεία του ανθρώπου προς τη θέωση και αυτό δεν είναι άλλο από την άσκηση, από τον προσωπικό αγώνα και πάντα σύμφωνα με τις δυνάμεις του που καταβάλλει κάθε άνθρωπος, αυτή η άσκηση, ο προσωπικός αγώνας δεν είναι μια άσκηση που εξαντλείται στην επίδειξη καλής θέλησης από την πλευρά του πιστού αλλά η άσκηση που συνιστά περιπέτεια της ύπαρξης με σαφείς οντολογικές και πραγματικές επιπτώσεις, «μια αγωνιώδη πορεία διά βίου που φανερώνει την εσωτερική και ψυχική ανάγκη του ανθρώπου για την προσωπική προσέγγιση της Θεότητας, που δεν είναι άλλη από τη θέωση» (Αμπατζίδης, 2019). Ο δρόμος που πρόκειται να ακολουθήσει κάθε άνθρωπος είναι δύσκολος για να θυμηθούμε και το γνωμικό «Ὁρθοδοξεῖν ἐστὶ τό ἀεὶ σχοινοβατεῖν»², η μεσότης ανάμεσα στην υπερβολή και την έλλειψη, η τήρηση του μέτρου οδηγεί στην καλή προαίρεση, ο σημερινός άνθρωπος ως άλλος πολεμιστής – αναζητητής του φωτός (γνώσης) έχει ελεύθερη προαίρεση για να πορευθεί στη ζωή του, για αυτούς που ονομάζουμε μυστικούς – νηπτικούς πατέρες, η προαίρεση, ως ελευθερία βουλήσεως αποτελεί την πρωταρχική γνώση μέσω της οποίας ακολουθούν όλες οι άλλες, και μέσω της ίδιας διέρχεται ο δρόμος προς την απάθεια, χωρίς σωματική δύναμη αλλά με μόνη την θέληση της κυριαρχίας επί των παθών³. Αυτή η προαίρεση ανήκει σε κάθε ελεύθερο σκεπτόμενο άνθρωπο...

Στο σημείο αυτό κλείνοντας, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την Τριμελή Συμβουλευτική Επιτροπή (τους σεβαστούς Καθηγητές μας, Νικόλαο Πολίτη, Κωνσταντίνο Νιάρχο και Έρση Μπακονικόλα Γιαμά) για την αμέριστη υπομονή τους και ιδιαίτερα την Πρόεδρο του Τμήματος Φιλοσοφίας κ. Ευγενία Νικολαΐδου και τον Καθηγητή κ. Γεώργιο Αραμπατζή, για τις συμβουλές και την καθοδήγησή τους για την ολοκλήρωση της παρούσας διδακτορικής διατριβής, γιατί χωρίς την αρωγή τους δεν θα μπορούσαμε να φτάσουμε στο τέλος αυτής της πορείας, η οποία υπήρξε για μας

² Φιλοκαλία, τ. Α΄, σ. 90.

³ Φιλοκαλία, τ. Γ΄ σσ. 99, 104, 113, 147

μακροχρόνιο πόνημα μόχθου και ζωής, δεδομένου ότι ο χρόνος μας ήταν αρκετά περιορισμένος λόγω των εργασιακών και οικογενειακών μας υποχρεώσεων.

Εισαγωγή

AN ENΩΘΕΙΣ με τὸ Φῶς

τὰ πάντα αὐτὸ θὰ σοῦ διδάσκει

τὰ πάντα θὰ σοῦ φανερώσει

ὅσα χρειάζεσαι νὰ μάθεις

καλὰ θὰ στὰ ὑποδείξει.

[Ὑμνος Α', στ. 601-5]

Η μελέτη και ενασχόλησή μας με ὅσα ἔχουν γραφτεῖ και διασωθεῖ μέχρι τις μέρες μας ἔχοντας αφετηρία τον Ἄγιο Συμεών τον νέο Θεολόγο δεν εἶναι γεγονός τυχαίο. Η πίστη στη δύναμη του Θεοῦ και στο θαυματουργό φως, το οποίο ἔρχεται – αποκαλύπτεται στον ἄνθρωπο, ο οποίος γίνεται αποδέκτης των ἄκτιστων ενεργειῶν, με σκοπό την «καλήν αλλοίωση» του ἀνθρώπου υπήρξε η αφορμή της ενασχόλησης μας με τη σπουδή των «ἔργων του Ἁγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου», και ἦταν το αποτέλεσμα μιας «προσωπικής» μας μαρτυρίας πριν πολλά χρόνια, αρκετά καθοριστικής γιατί μας ἄλλαξε κυριολεκτικά τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τη ζωή.

Ο κάθε ἄνθρωπος που ἀναζητεῖ τη γνώση μπορεί να φτάσει στην ἐπίτευξή της ακολουθώντας τη «μυστική» και δύσβατη οδό, ὅπως την περιέγραψε ο ἅγιος Συμεών μέσα ἀπὸ τα συγγράμματά του. Ο προσωπικός ανακαινισμός του ἱεροῦ Πατρός με τα ἰδιαιτέρως υψηλά πνευματικά βιώματα και η μυστική ἐμπειρία του Θεοῦ Φωτός, η οποία τον οδήγησε στην ἀπόκτηση της «Γνώσης», δεν μοιάζει να εἶναι κάτι ἄλλο, παρά «η κατά χάριν ἔνωση» του με τον Χριστό, η οποία ὅπως μας ἀποκαλύπτει ο Συμεών, μπορεί να γίνει ἐφικτή ἀπὸ κάθε ἄνθρωπο, ἀπὸ την παρούσα ζωή. Η συγκεκριμένη «διδασκαλία» του εἶναι διάσπαρτη σε ὅλα ανεξαιρέτως τα συγγράμματά του και τα διαποτίζει πληθωρικά και ἐπίμονα. Τα κείμενα του εἶναι γεμάτα ἀπὸ ἀγιογραφικά χωρία και ἀπηχούν προγενέστερη θεολογική και ἀσκητική παράδοση (Ιωαννίδης, 1999).

Τα έργα του χαρακτηρίζονται από την ατομική οδό – προσωπική προσπάθεια του κάθε ανθρώπου χωριστά - προς τη σωτηρία (αυτή είναι και η θέση που θα υποστηρίξουμε στην πορεία της διδακτορικής μας διατριβής), η πρωτοτυπία έγκειται στο γεγονός, ότι μέσα από προϋποθέσεις μπορεί ο κάθε άνθρωπος να προσεγγίσει το Θείο, αρκεί να ακολουθήσει το πνευματικό μονοπάτι του Οσίου Συμεών του Νέου Θεολόγου. Στην πορεία προς την κατάκτηση της απόλυτης γνώσης που οδηγεί στη θέωση του ανθρώπου, υπάρχουν μερικές βασικές προϋποθέσεις και στάδια που οφείλει να διέλθει. Υπάρχουν θα μπορούσαμε να τα χαρακτηρίσουμε ως «εργαλεία άσκησης» που μπορούν να συνδράμουν τον άνθρωπο στην πορεία του αυτή. Τα «εργαλεία» (Αμπατζίδης, 2019) αυτά ανάμεσα σε άλλα είναι η μετάνοια, την οποία θεωρεί σωτήριο φάρμακο του Θεού προς τον άνθρωπο⁴ η απαράβατη άσκηση αλλά και «ολοκληρωτική τήρηση των εντολών», «η ταπεινωτική και απαθής κατάσταση μέσω της προσευχής», (δεν μπορεί κανείς να αποκτήσει απάθεια χωρίς μετάνοια⁵) και τέλος «η αγάπη», όπως θα αναπτύξουμε στην πορεία της εργασίας.

Ο Συμεών ο Νέος Θεολόγος ήταν ένας άνθρωπος, λαϊκός και μάλιστα αξιωματούχος⁶ (Χρήστου, 1984), που ζούσε μέσα στην αυτοκρατορική αυλή, σε μια εποχή που το Βυζάντιο ατένιζε τη νέα χιλιετία με μεγαλείο και έπαρση. Αυτή την εποχή ο Βασίλειος ο Βουλγαροκτόνος⁷ (Βασίλιεφ, 2006) επέκτεινε τα όρια της αυτοκρατορίας τη στιγμή που η υπόλοιπη Ευρώπη ζούσε τους «σκοτεινούς» (476 μ. Χ. – 1453) αιώνες (middle ages) τον αποκαλούμενο Μεσαίωνα. Η δύναμη και τα πλούτη αλλά και η ευμάρεια που ανοιγόταν μπροστά του, η βύθιση σε μια κοσμική ζωή με δόξα και πλούτη δεν ήταν αυτό που ήθελε ο Άγιος Συμεών και που θα ήθελε πιθανόν κάθε «λογικός» (κοσμικός) άνθρωπος της εποχής μας και αντί να συνεχίσει τη ζωή του κατ' αυτόν τον

⁴ Ηθ. 2,7,305.

⁵ Κατήχ. 5,1059.

⁶ Πρβλ. Κόντογλου Φ., «Λόγοι Αθανασίας πλήρεις από τὸ Ασάλευτο Θεμέλιο», Ακρίτας 1996. «Πληροφορίες για το «βίο του Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου» μπορεί να αντλήσει κάποιος από το έργο «Ο Βίος του αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου», γραμμένο από το μαθητή του Ν. Στηθάτο, «ένα αγιολογικό κείμενο καταπληκτικού πνευματικού κάλλους και μοναδικής θεολογικής σημασίας. Η μελέτη του επιτρέπει την παρακολούθηση όχι μόνο της ιστορικής πορείας που ακολούθησε στην επίγεια ζωή του την περίοδο των Βυζαντινών ετών όπου έζησε αλλά και τον τρόπο ζωής των μοναχών», όντας ο ίδιος «όσιος» στην ιερά μονή του Αγίου Μάμαντος και τους πνευματικούς αγώνες που διεξήγαγε, μέσα από την δια βίου πορεία του, διαφαίνεται η εξέλιξη της Πνευματικής του τελειώσεως «εν Χριστώ» και οι υψηλές πνευματικές καταστάσεις στις οποίες έφθασε, «ελλαμπόμενος» «από το άκτιστο φως του Αγίου Πνεύματος, του οποίου κοινωνός είχε αναδειχθεί για το λόγο αυτό ήθελε να το μεταλαμπαδεύσει στους συνανθρώπους του» (Κούτσας, 2020).

⁷ Χρησιμοποιήσαμε το ιστορικό πλαίσιο για να ανασυνθέσουμε και να κατανοήσουμε «την εποχή στην οποία επέδρασε και έζησε ο Άγιος Συμεών ο νέος Θεολόγος», μέσα από μελετητές της Βυζαντινής ιστορίας – ερευνητές και ιστορικούς: (Βασίλιεφ, 2006), (Γλυκατζή Αρβελέρ, 2012), (Νεράντζη Βαρμάζη, 2007), (Runciman, 2017).

τρόπο, ξαφνικά κάτι αλλάζει μέσα του, εγκαταλείπει τα εγκόσμια «κείρεται» μοναχός στη μονή του Στουδίου και γίνεται ενεργό μέλος της Εκκλησίας...και αναζητεί την «γνώση». Το ερώτημα που προκύπτει είναι: γιατί να αναζητήσει τη «γνώση» μέσα στο χώρο της Εκκλησίας και όχι μέσα στη Φιλοσοφία ή σε κάποια άλλη επιστήμη, τη στιγμή που στο Βυζάντιο υπήρχε μεγάλη πνευματική πρόοδος την εποχή εκείνη...ποια «γνώση» μπορεί να αποκτήσει στους κόλπους της Εκκλησίας; Ο Συμεών είναι γέννημα της εποχής του, είναι όμως και ο ίδιος ένας από τους διαμορφωτές της πνευματικής ατμόσφαιρας της εποχής του (Τατάκης, 2007).

Η Εκκλησία απευθύνεται στον άνθρωπο ως πρόσωπο, αλλά μέσα σε κάθε πρόσωπο συμπεριλαμβάνεται ολόκληρος ο κόσμος. Η Εκκλησία όπου ζει και κινείται ο Συμεών είναι «Καθολική», απευθύνεται σε όλους τους ανθρώπους αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο και ο χώρος της είναι ο «μικρόκοσμος», αλλά και ο «μακρόκοσμος» δηλαδή είναι ο κάθε άνθρωπος και η κτίση ολόκληρη (δημιουργία).

Ο κάθε άνθρωπος είναι ένας μικρός κόσμος, που εικονίζει όλο τον σημερινό κόσμο με τη μορφή που τον γνωρίζουμε. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, η πορεία προς τη «γνώση» του Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου έχει άμεση σχέση με την τροπή του ανθρώπου και της κτίσης όλης μέσα στην οποία ο άνθρωπος ζει και κινείται από τη σφαίρα του υλικού στη σφαίρα του πνευματικού – υπερβατικού και άϋλου νοητού κόσμου.

Σε μια εποχή σαν αυτή που ζούμε σήμερα, στην οποία συνθλίβεται και καταδυναστεύεται η ανθρώπινη ύπαρξη, όπου κυριαρχεί η πτώση των ηθικών αξιών και μειώνεται απροσμέτρητα η αξία της ιερότητας του ανθρώπινου «προσώπου», θα ήταν ασυγχώρητη παράλειψη να τεθεί «υπό τον μόδιον» (Μτθ. 5,15) ή και να λησμονηθεί το μήνυμα, που μας έρχεται μέσα από τους αντίλαλους της σκέψης και συγγραφής ενός ανθρώπου, που έζησε τον 10^ο αιώνα χαρακτηρίστηκε άγιος από την Εκκλησία και μάλιστα επιβραβεύτηκε για τους λόγους και τα έργα του με την προσωνυμία «Νέος Θεολόγος»⁸.

Το ερώτημα που προκύπτει από όσα μέχρι τώρα αναφέρθηκαν είναι κατά πόσο είναι χρήσιμη και εποικοδομητική σήμερα η μελέτη και σπουδή των έργων - λόγων του

⁸ Ονομάστηκε από την Εκκλησιαστική παράδοση Νέος Θεολόγος, ο τίτλος αυτός του δόθηκε «γιατί είναι ο τρίτος και νεώτερος στην ιστορία της Εκκλησίας μετά τον Άγιο Ιωάννη τον Ευαγγελιστή και τον Καππαδόκη Άγιο Γρηγόριο τον Θεολόγο, επειδή βίωσε την κοινωνία με τον Θεό και δίδαξε για την αγάπη και το φως του Θεού». (Ανώνυμος Ησυχαστής, 1996). «Με τον Συμεώνα το Νέο Θεολόγο (949/50 - 1022) έχουμε προσπάθεια για σύνθεση της πνευματικής πορείας του Μαξίμου και του ασκητισμού του Κλίμακος. Δημιούργησε δική του σχολή, της οποίας οι ζωηρές απηχήσεις και η ακτινοβολία φτάνουν ως τον τελευταίο μεγάλο μυστικό του Βυζαντίου τον Νικόλαο Καβάσιλα (14ος αιώνας)». (Τατάκης, 2007).

αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου, τι έχει να προσφέρει στο σύγχρονο άνθρωπο; Γιατί να τον μελετήσει;

Στην ισοπεδωτική φορά της παγκοσμιοποίησης η αναζήτηση της γνώσης μέσα από την ορθόδοξη Θεολογία οφείλει να είναι η τροχοπέδη, καθώς θα προβάλλει και θα υπερασπίζεται τη διδασκαλία της, αν θέλει να γίνει περισσότερο πειστική, παρεμβατική και ελκυστική για να προσεγγίσει το σημερινό άνθρωπο είναι απαραίτητη προϋπόθεση να προβάλλει το φιλοσοφικό τρόπο σκέψης του Αγίου Συμεών με τρόπο απλό και γλώσσα κατανοητή και σύγχρονη, ώστε να είναι προσπελάσιμη από τον άνθρωπο, που ζητάει απεγνωσμένα απάντηση στα φιλοσοφικά του ερωτήματα για ποιον λόγο ζει, ποιος είναι ο σκοπός της ζωής και γιατί ερχόμαστε σε αυτόν τον μάταιο κόσμο, όπου κυριαρχεί η αδικία το συμφέρον η μαζοποίηση - μαζικοποίηση και η ανηθικότητα. Ποιος είναι ο σκοπός του ανθρώπου, γιατί να δοκιμάζεται, να υποφέρει και να πεθαίνει, υπάρχει νόημα σε όλα αυτά που γίνονται γύρω του; Τι θα συμβεί μετά το θάνατο της επίγειας ζωής;

Διαβάζοντας κανείς και περισσότερο μελετώντας τους ποιητικούς λόγους του Αγίου Συμεών αντιμετωπίζει αρκετά κάποιο πρόβλημα κατανόησης και αφομοίωσης της διδασκαλίας του, που σχετίζεται περισσότερο με τη γλώσσα. Συχνά η γλώσσα της Εκκλησίας και των Πατέρων είναι δυσνόητη και απαιτεί ειδικό «φωτισμό» μέσα από το «Άγιο Πνεύμα» για την πληρέστερη κατανόηση της, πολλές φορές μάλιστα για να διατυπωθούν απόψεις σε ζητήματα ζωής ή θανάτου, υπάρξεως και ανυπαρξίας, πίστεως και απιστίας, στα οποία η ορθόδοξη παράδοση έχει πλήρως διασαφηνισμένη και διαχρονικώς επαληθευμένη πρόταση, χρησιμοποιείται μια γλώσσα «ειδική» ή εσωτερική, μόνο για τους λίγους και τους μνημένους, ένας λόγος περισσότερο «καρδιακός» και λιγότερο «εγκεφαλικός». Η μυστική θεολογία αναφέρεται στη νήψη⁹ της καρδιάς από εκεί προέρχεται και ο όρος «νηπτική» Θεολογία και κατ' επέκταση «νηπτικοί» είναι οι πατέρες, που χρησιμοποιούν αυτόν τον τρόπο σκέψης (Larchet,

⁹ «νήψις, ή (νήφω), σωφροσύνη, εγκράτεια, νηφαλιότητα, σε Στράβ», «νήφω, αόρ. α' ἔνψια· I. δεν πίνω κρασί, παραμένω νηφάλιος, σώφρων, σε Θεογν., Πλάτ.· μτχ. νήφων ως επίθ., = νηφάλιος, σε Ηρόδ., Πλάτ. II. μεταφ., είμαι εγκρατής, ψυχρός, απαθής, δίκαιος (λέγεται για συγγραφέα), είμαι σώφρων και προσεκτικός, σε Ξεν.» (Liddell, Scott, 2006). «Νήψη είναι ουσιαστικά η καθαρότητα της καρδιάς. Αυτήν την αρετή μακαρίζει ο Χριστός στον έκτο μακαρισμό (Μτθ.5) λέγοντας, μακάριοι οι καθαροί τη καρδιά, γιατί αυτοί θ' αντικρίσουν το Θεό». «Επειδή είναι δύσκολη η επίτευξή της. Η νήψη είναι μέθοδος πνευματική που απελευθερώνει τελείως τον άνθρωπο με την θεία υποστήριξη από συνειρμούς μολυσμένους και πάθη, από λόγια και έργα πονηρά, αν εφαρμόζεται πολύν καιρό και πρόθυμα. Οποιος γεννήθηκε τυφλός, δεν βλέπει το φως του ήλιου. Το ίδιο και όποιος δεν βαδίζει με νήψη δεν βλέπει πλούσια τη φωτεινή ακτινοβολία της ουράνιας χάριτος και ούτε πρόκειται να απελευθερωθεί από τα πονηρά και μισητά στον Θεό έργα, λόγια και σκέψεις». (Ανώνυμος, 1996) «Ανώνυμου Ησυχαστού, *Νηπτική Θεωρία*», εκδόσεις Ιεράς Μονής Ξενοφώντος Αγίου όρους 1996.

2009), και βρίσκονται συνεχώς σε εγρήγορση, σε άγρυπνη προσοχή και πνευματική αυτοσυγκέντρωση, για να αντιμετωπίσουν τις προσβολές (Χριστοφορίδης, 1977), και να μην βρίσκονται σε κατάσταση «ακηδίας», η οποία σκοτίζει το νου¹⁰.

Η δυσκολία στη μελέτη των κειμένων του αγίου Συμεών έγκειται στο γεγονός, ότι τα περισσότερα έργα του, έχουν ποιητική μορφή οι σκέψεις είναι κωδικοποιημένες, η «μυστική» γλώσσα του προϋποθέτει όχι μόνο το «φωτισμό του αγίου πνεύματος», αλλά και την καλή χρήση της ελληνικής γλώσσας και ταυτόχρονα την καθαρά «καρδιά», με την οποία ο σύγχρονος ερευνητής θα προσεγγίσει την πνευματική οντότητα και το μέγεθος των λόγων του Συμεών, και θα καταφέρει να «ψηλαφίσει» τις σκέψεις του. Για τον λόγο αυτόν και οι ξενόγλωσσοι μελετητές αντιμετώπισαν μεγάλη δυσκολία στην αποκρυπτογράφηση των λέξεων, των εννοιών – νοημάτων και του συστήματος αξιών του. Πρέπει να ζήσει κανείς την εποχή του, να ψαύσει τα ίχνη του και να νιώσει την αγωνία της καρδιάς του, όταν αναφέρεται στον «Αγαπημένο» και πως μπορεί ο θνητός άνθρωπος με τα λίγα (νοητικά) και πενιχρά μέσα που διαθέτει να αγγίξει το αιώνιο και ακατάληπτο. Όπου θεωρείται απαραίτητο θα παραθέτουμε αυτούσια τα λόγια του ή και χωρία από τα έργα του. Χάριν ακριβείας στα δύσκολα νοήματα άλλοτε γράφονται οι φράσεις του αγίου Συμεών και άλλοτε γίνεται ακριβής μετάφραση του κειμένου ή και παράφραση με την αντίστοιχη παραπομπή. Κάποιοι στίχοι επαναλαμβάνονται, γιατί λέξεις ή μέρος του στίχου παραπέμπουν σε διαφορετικά κεφάλαια. Ως εκ τούτου το κείμενο γέμει παραπομπών και κατά το πλείστον σε κάθε πρόταση υπάρχει και αντίστοιχη κειμενική αναφορά είτε σε αυτούσια παράθεση είτε κάποιες φορές σε παραβολή.

Η συγκεκριμένη διδακτορική διατριβή περιέχει από μόνη της μια αντιγνωμία και ίσως, αντίφατικότητα και για τον λόγο αυτόν πρωτοτυπία, γιατί πραγματεύεται κάτι το παράδοξο, ο τίτλος της είναι «**Η πορεία προς τη γνώση**», σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών η γνώση ταυτίζεται με το απόλυτο, με το όντως όν, με τον ίδιο τον Θεό... Πώς μπορούμε λοιπόν εμείς όντας άνθρωποι και μάλιστα θνητοί και πεπερασμένοι με γνωστικά και νοητικά – λεκτικά σχήματα, να κάνουμε υπέρβαση της φθαρτότητας και θνητότητας μας για να αναφερθούμε στο απόλυτο όν (με λέξεις και έννοιες κοσμικές και πεπερασμένες) στην ίδια τη γνώση που ταυτίζεται με τον Θεό. Θα πρέπει να κατανοήσουμε μια Υπερβατή αντικειμενικότητα – πραγματικότητα που ξεπερνάει τα όρια του φθαρτού νοητού (υποκειμενικού) μας κόσμου, δηλαδή χωρίς να αποδώσουμε το Απόλυτο Εσύ σε

¹⁰ Κεφάλαια Γν. Θεολ.1,66.

μια αντικειμενικότητα που θα κατέστρεφε την ίδια του την ουσία, να μπορέσουμε να διαχωρίσουμε την ύπαρξή του και να το προσεγγίσουμε μέσα από μια άλλη παράμετρο που λέγεται «Πίστη», η οποία όπως λέει χαρακτηριστικά ο Μαρσέλ είναι μια πράξη κατά την οποία δημιουργείται μια οικειότητα παρόμοια με εκείνη που υφίσταται μεταξύ εμού και του σώματος μου, χωρίς να σημαίνει ότι ο Θεός μπορεί να θεωρείται υλικό γεγονός (Μπακονικόλα - Γιαμά, 2007). Η πίστη είναι η αγάπη που κατευθύνει προς το απόλυτο Εσύ, χάρη σε αυτήν συντελείται μια πραγματική υπέρβαση του ορθού λόγου, ο οποίος υποτάσσεται στην πίστη. Το σκέφτομαι υποτάσσεται στο πιστεύω και η αφηρημένη σκέψη στο πνεύμα, η επιστήμη συναντά την πίστη και τη θρησκεία. Για το λόγο αυτόν ως υπότιτλος της εργασίας μας είναι η «**τροπή των όντων**», ο ανθρώπινος νους πρέπει να αλλάξει, να τραπεί, να μετατραπεί και να αλλοιωθεί με την καλή έννοια (να γίνει θεοειδής από ανθρωποειδής), να ανοίξει τις πνευματικές του αντένες για να μπορέσει να αντιληφθεί την γνώση του Συμεών... τι είναι όμως αυτή η «Γνώση»;

Ο άνθρωπος γνωρίζει όσα πρέπει ή μπορεί να γνωρίζει; Ή δεν γνωρίζει αυτά που πρέπει και γνωρίζει πράγματα που μόνο στη «γνώση» δεν τον οδηγούν, γνωρίζει με το νου ή με την καρδιά; Βλέπει με τους φυσικούς οφθαλμούς ή με τους νοερούς;

Ως εκ τούτου στην προσπάθεια συγγραφής αυτής της εργασίας, θέλουμε να τονίσουμε, πως δεν θα κινηθούμε σε δυσνόητα μονοπάτια ούτε είναι σκοπός μας η παράθεση ή αντιπαράθεση Θεολογικών και φιλοσοφικών λεκτικών γνώσεων και αναφορών. Για αυτόν ακριβώς το λόγο, όσον αφορά στην εκφορά και διατύπωση των σκέψεων και των επιχειρημάτων του Αγίου Συμεών, καθώς και οποιουδήποτε Θεολογικού λόγου του, η ανά χείρας εργασία συνιστά μια συνειδητή προσπάθεια εφαρμογής της πατερικής αρχής, ότι «απλούς ο λόγος της αληθείας». Αξίζει όμως να αναφέρουμε μια παράμετρο για να μην οδηγηθούμε σε παρερμηνείες, η χριστιανική πίστη δεν αποτελεί θρησκεία, αφού δεν είναι προϊόν της ανθρώπινης επινόησης, αλλά αποτέλεσμα αποκάλυψης του Θεού στον άνθρωπο, ο οποίος κάνοντας ελεύθερη χρήση της λογικής του επιλέγει να ζει σύμφωνα με τη ζωή του Χριστού. Για τον Συμεών η πίστη αν είναι πραγματική αφαιρεί από τον ανθρώπινο νου ένα από τα κυριότερα καλύμματα που τον εμπόδιζαν να βλέπει¹¹. «Εγώ ειμι ή ανάστασις καί ή ζωή. Ό πιστεύων εις έμέ, κᾶν ἀποθάνη, ζήσεται.»¹², επομένως όταν είναι ζωντανό μέλος του σώματος του Χριστού μπορεί να γευτεί την αληθινή ζωή και γνώση, όντας μέλος της

¹¹ Κατηχ. 33,90.

¹² Ιω. 11,25 – 26.

Εκκλησίας του Χριστού, σύμφωνα με τον άγιο Συμεών (Κριβοσείν, 1983). Δεν δυνάμεθα να αναιρέσουμε το γεγονός, ότι ακολουθούμε την οδό της γνώσης μέσα από έναν Πατέρα της Εκκλησίας και πρέπει να σεβαστούμε αυτή τη συνθήκη, βλέποντας μέσα από το πρίσμα της σκέψης του που είναι πρωτίστως θεολογική.

Σε μια εποχή θα μπορούσε να σκεφτεί κάποιος, που συνεχώς αλλάζει σε αυτόν τον αιώνα τον «απατεώνα», όπου όλοι και όλα τρέχουν, και ο άνθρωπος αντί να προκαλεί τα γεγονότα και τις εξελίξεις είναι αναγκασμένος να τρέχει να τα προλάβει, όπως τρέχει να προλάβει το τραίνο του χρόνου και της ζωής, που φεύγει μέσα στην περιρρέουσα ατμόσφαιρα, όπου ζει και κινείται σε αυτή την εποχή λοιπόν, όπως είναι η σημερινή, ο λόγος της «ζωντανής» Φιλοσοφίας συναντάει, συναναστρέφεται και συνεργάζεται με τη Θεολογία και δεν μένει στάσιμος αλλά κινείται προοδευτικά. Έχοντας αυτή τη «γνώση», στη φαρέτρα του ο άνθρωπος του σήμερα, οφείλει να απευθύνεται σε όλους, να αγγίζει «τους εγγύς και τους μακράν»¹³ σε όσους έχουν αποκτήσει «λόγον απλούν και απλούστερον βίον και απλουστέραν την γνώμην»¹⁴.

Η ενασχόληση του γράφοντος με τα κείμενα του ιερού Πατρός δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να εξαντλήσει την κατανόηση των φωτισμένων λόγων του. Η έκλαμψη και ο φωτισμός είναι αποτέλεσμα του Αγίου Πνεύματος, ειδικώς μάλιστα όταν μιλάμε για έναν Πατέρα που έχει ασχοληθεί με τη γνώση που έρχεται ως «Θείο Φως».

Μέσα από το πρίσμα όλων όσα έχουν γραφτεί μέχρι τώρα ο αναγνώστης μπορούμε να αντιληφθούμε τον φιλοσοφικό τρόπο σκέψης του αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου, για αυτό φροντίσαμε να παρουσιάσουμε με περιληπτικό τρόπο το εννοιολογικό πλαίσιο, ώστε να μπορέσουμε να κατανοήσουμε ευκολότερα τα βασικά στάδια, που έχει η «πορεία προς τη γνώση» στη σκέψη του Αγίου.

Η ανάπτυξη της εργασίας εκτείνεται σε **τρία βασικά μέρη**, τα οποία έχουν αλληλένδετη εξάρτηση το ένα από το άλλο, στο πρώτο μέρος γίνεται μια σύντομη αναφορά στον όρο «γνώση». Κάνοντας μια σύντομη ιστορική αναδρομή θα φτάσουμε στην εποχή του Συμεώνος, θα διασαφηνιστεί η έννοια της γνώσεως καθώς επίσης και ποια είναι τα κοινά της σημεία με την Πλατωνική Φιλοσοφία και τους Στωικούς, αλλά και με έναν νεότερο φιλόσοφο τον Γκαμπριέλ Μαρσέλ, ο οποίος πλησιάζει τη σκέψη του αγίου Συμεών. Στο δεύτερο μέρος θα αναπτυχθούν οι θέσεις του αγίου Συμεώνος ως προς τη Δημιουργία: τον άνθρωπο και τον κόσμο, το σώμα με την ψυχή και πως ο

¹³ Εφεσ. 2,17.

¹⁴ Κεφ. Γν. και Θεολ. 6, σ. 72

άνθρωπος ξέφυγε από το ρόλο του και έπεσε στην αμαρτία, μια κατάσταση που ισοδυναμεί για τον Συμεών με την «αγνωσία» δηλαδή την απώλεια της γνώσης. Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε ποια είναι τα αποτελέσματα για τον άνθρωπο, όπου τον οδήγησε αυτή η κατάσταση της φθοράς – «αγνωσίας». Το τρίτο μέρος αναφέρεται στην πορεία (στάδια), δηλαδή στην πορεία για υπέρβαση της φθοράς, που μπορεί να κάνει κάθε άνθρωπος με σκοπό να αποκτήσει τη γνώση. Τί διαφορά έχει η γνώση για τον άγιο Συμεών, τί είναι ο φωτισμός και η μέθεξη του Θείου Φωτός, από ποια στάδια και προϋποθέσεις διέρχεται ο άνθρωπος για να επιτύχει την επίγνωση, δηλαδή την πνευματική του προκοπή, ποια είναι η «τροπή των όντων», με ποιο τρόπο ο άνθρωπος «αλλάζει» μεταμορφώνεται και μετουσιώνεται ο νους από «ανθρωποειδή» σε «θεοειδή».

Η εργασία κλείνει με τα απαραίτητα συμπεράσματα και ένα τελευταίο μέρος όπου βλέπουμε την προσωπικότητα του Συμεώνος μέσα από τον ποιητικό του λόγο (*Παράρτημα*), εκεί όπου ο Άγιος συναντάει τον Ποιητή και αντίστροφα. Στην κατακλείδα της εργασίας μας θα περιληφθούν εν συντομία λόγοι του αγίου Συμεώνος σε ποιητική μορφή, κείμενα επιλεγμένα με οκτασύλλαβο στίχο που περικλείουν φιλοσοφικούς στοχασμούς με θεολογική διαύγεια και αποτελούν υψηλό επίπεδο διάνοησης. Ακολουθεί το *Επίμετρο*, όπου αναφέρονται επιγραμματικά και οι 58 Ύμνοι του Συμεών από το ομώνυμο έργο του. Οι Πηγές και οι *Βιβλιογραφικές Αναφορές* ολοκληρώνουν την εργασία μας, αξίζει όμως να αναφέρουμε, ότι μέσα στο κείμενο θα ακολουθήσουμε κατά κανόνα το «σύστημα APA»¹⁵ για να παραθέσουμε τις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές από όπου αντλήσαμε το υλικό, όπου όμως απαιτείται διευκρίνιση θα παραθέτουμε με παραπομπή στο κάτω μέρος του κειμένου.

Η πρωτοτυπία της εργασίας μας οφείλεται στο γεγονός, ότι πραγματευόμαστε ένα θέμα, το οποίο δεν είναι ευρύτερα διαδεδομένο, πολλοί ερευνητές έχουν μελετήσει φιλοσόφους αλλά και Πατέρες της Εκκλησίας είτε ανήκουν στον θεολογικό είτε στο φιλοσοφικό χώρο. Η «μέθοδος», που χρησιμοποιεί ο Άγιος Συμεών για να οδηγηθεί στην απόλυτη γνώση είναι πρωτότυπη για την εποχή του και το περιβάλλον, όπου έζησε

¹⁵ Η “American Psychological Association”, «συνιστά τον μεγαλύτερο επιστημονικό και επαγγελματικό οργανισμό των Ηνωμένων Πολιτειών στον τομέα της ψυχολογίας. Το APA Style αναπτύχθηκε πριν από 80 χρόνια από μια ομάδα κοινωνικών επιστημόνων, με σκοπό την καθιέρωση προτύπων συγγραφής επιστημονικού και ακαδημαϊκού έργου, ώστε να επιτευχθεί μεγαλύτερη σαφήνεια και καλύτερη επικοινωνία μεταξύ των επιστημόνων του κλάδου. Συγκεκριμένα, τα πρότυπα διέπονται από κανόνες που αφορούν στη δομή, στα σημεία στίξης, στις συντμήσεις, στη δημιουργία πινάκων, στην επιλογή επικεφαλίδων, στην σύνταξη παραπομπών και στην παρουσίαση στατιστικών δεδομένων. Θα χρησιμοποιήσουμε την 6η έκδοση του APA Style». [APA Guide.pdf \(auth.gr\)](#)

και έδρασε αλλά και για μας σήμερα. Οι σύγχρονοι ρυθμοί της ζωής δημιουργούν μια κενότητα στον άνθρωπο, ο οποίος ενώ φαινομενικά τα έχει όλα, στην ουσία δεν έχει τίποτα, δεν έχει τη γνώση ακόμα και αν αποκτήσει όσα υλικά αγαθά μπορεί για να καλύψει τις εφήμερες – ψευτο-ανάγκες του, πάλι μέσα του θα αισθάνεται, ότι κάτι του λείπει, ένα ατελείωτο κενό, γιατί δεν έχει κάνει καμία κίνηση, καμία υπέρβαση για να αποκτήσει την αληθινή γνώση...

Αυτή η γνώση είναι που θα τον οδηγήσει στην ευδαιμονία στην ολοκλήρωση και στη Θέωση, για τον άγιο Συμεών υπήρξε πορεία ζωής, για τον κάθε άνθρωπο που μελετάει τον άγιο Συμεών αυτή η πορεία προς τη γνώση είναι εφικτή και μπορεί να γίνει πραγματικότητα, ξεκινώντας από τον τρόπο που ζει σε αυτό τον κόσμο αρκεί να ακολουθήσει τον φιλοσοφικό - νοητό και λογικό - ερευνητικό αλλά και θεολογικό τρόπο σκέψης του.

Και τώρα μπορούμε να περάσουμε στο «Θείο Έρωτα» του Συμεών... αναζητώντας το «Φως».

Μέρος Α΄ Θεωρητικόν

Κεφάλαιο 1^ο Αναζητώντας τη Γνώση

1.1 Η γνώση στην «Πλατωνική σκέψη και φιλοσοφία»

Η λέξη «γνώσις» προέρχεται από το αρχαίο ελληνικό ρήμα [γινώσκω](#)¹⁶ που σημαίνει γνωρίζω. Στο διάλογο «Θεαίτητος» του Πλάτωνα, αναφέρονται τριών ειδών

¹⁶ “γνωρίζω, μαθαίνω, αντιλαμβάνομαι, κατανοώ, γνωρίζω καλά |με αιτ. |με απρφ. |με γεν. |με κτγ.μτχ. |με δευτερεύουσα πρόταση |απόλ. |η μτχ. ως ουσ. *ὁ γινώσκων*=αυτός που αντιλαμβάνεται |φρ. *ἔγνω*=κατάλαβα |φρ. *ἔγνω*=έχεις δίκιο, μιάς σωστά 2. αναγνωρίζω μετά από παρατήρηση, διακρίνω, ξεχωρίζω 3. πιστεύω, σχηματίζω γνώμη για κτ. ή για κτ., κρίνω, αποφασίζω Β. ΠΑΘΗΤΙΚΟ γίνομαι γνωστός, αναγνωρίζομαι |ως ουσ. *τὰ γινωσκόμενα*=αυτά που γίνονται αντιληπτά |ανακοινώνεται, δημοσιοποιείται |δικανικός όρος |κρίνεται ένοχος, καταδικάζεται |για άνθρωπο |μτχ.πρκ. *ἔγνωσμένος* με ενεργητική σημασία=είμαι αποφασισμένος |*τὰ ἔγνωσμένα*=οι αποφάσεις”, «γνώσις, -εως, ή (γινώσκω), Ι. δικαστική έρευνα, διερεύνηση, ανάκριση, σε Δημ. ΙΙ. 1. γνώση, σε Πλάτ., Κ.Δ. 2. εξοκείωση

γνώσεις. Είναι γεγονός ότι ο Πλάτων παρουσιάζει το γνωσιακό καθεστώς των απόψεων που εκφράζουν οι αντίπαλοι του, όπως είναι ο Αντισθένης, Αρίστιπος, Ηράκλειτος και Πρωταγόρας, και μας παρουσιάζει τη διδασκαλία τους¹⁷ (Θοδωρακόπουλος, 1978) (Gallor, 1875). Αν μελετήσει κανείς το έργο «Θεαίτητος» του Πλάτωνα μπορεί να εντοπίσει ότι αναφέρεται στην έννοια της γνώσης, η οποία διακρίνεται σε τρεις ορισμούς. Ορισμοί που ένας ένας αναιρούνται τελικά χάρη σε μια διεξοδική ανάλυση. Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί ότι καθοριστικό ρόλο στη συγκεκριμένη αναφορά έχει η αίσθηση αλλά και η επίδραση της στη γνώση, γεγονός που σημαίνει, ότι ο άνθρωπος από τη στιγμή που ξεκίνησε να ζει πάνω στη γη και κατάλαβε τον εαυτό του προσπαθούσε να «γνωρίσει» τι συμβαίνει γύρω του, ποια ήταν τα όρια του και ο σκοπός της ζωής του.

Βέβαια, δεν μπορούμε να εστιάσουμε την έννοια της γνώσης αποκλειστικά ως προς την «ισότητα», διότι επεκτείνεται και σε άλλους ορισμούς, όπως είναι οι έννοιες του «Ωραίου», του «Καλού», του «Δίκαιου», και του «Όσιου», για «όλα όσα μπορούμε ονοματικά να αναφέρουμε» με την περιφραστική έκφραση, «αὐτό ὃ ἐστί»¹⁸. Αυτή η αναφορά μάς οδηγεί στην έννοια η οποία εκφράζει «το ίδιο αντικείμενο, σε όλη του την υπαρκτικότητα». Μπορούμε να συμπεράνουμε, ότι ο άνθρωπος είναι σε θέση να κατέχει την «αληθινή γνώση των Ιδεών», μια «γνώση» την οποία μπορεί να ανακαλέσει, μέσα από την ανάμνηση, την «αναμνηστική ικανότητα». Επομένως, στην περίπτωση που αναφερόμαστε, «πρόκειται για μία γνώση που την αποκτάει κάποιος μέσα από τη χρήση των αισθήσεων του», για αυτόν ακριβώς το λόγο χρησιμοποιείται και ο όρος «μάθηση», για να δηλώσει την απόκτηση μιας γνώσης κοντινής σε μας¹⁹. Για να μπορέσουμε όμως να προσεγγίσουμε το θέμα της γνώσεως στον Πλάτωνα, όσον αφορά τις «γνωσιολογικές του αντιλήψεις», αλλά και την «οντολογική» θεωρία του, ας αναφέρουμε δύο σωματικά ερωτήματα, που εντοπίσαμε και έχουν άμεση σχέση με το θέμα μας. Ένα βασικό ερώτημα μελετώντας το κείμενο είναι «πότε οι ψυχές αποκτούν επίγνωση της κατάστασης τους»²⁰ αμέσως καταλαβαίνουμε και έρχεται στο μυαλό μας, ότι η ανθρώπινη ψυχή κατέχει τη γνώση, και η ερώτηση που ακολουθεί και

με ένα πρόσωπο, *πρός τινα, παρ'* Αισχίν. 3. γνωριμία, αναγνώριση, παραδοχή, σε Θουκ. III. το να γίνεται κάτι γνωστό· φήμη, υπόληψη, σε Λουκ.» (Liddell , Scott , 2006).

¹⁷ Χρησιμοποιήσαμε υλικό από το έργο «Θεαίτητος» του Πλάτωνα σε μετάφραση και σχόλια της Κερασένιας Παπαλεξίου (2015) Από τη σειρά Αρχαίοι Συγγραφείς (τ.154).

¹⁸ «Πλ., Φαίδων, 75d 1-2».

¹⁹ «Πλ., Φαίδων, 75e».

²⁰ «Πλ., Φαίδων, 76c 3-4, πότε λαβοῦσαι αἱ ψυχαὶ ἡμῶν τὴν ἐπιστήμην αὐτῶν».

καθοδηγείται «πότερον ἄρα;»²¹ μας οδηγεί με εναργέστερο τρόπο για μια ακόμη φορά στη «θεωρία της ανάμνησης». Αν όμως σταθούμε περισσότερο στη δεύτερη ερώτηση που αναλύεται και περισσότερο στον Σωκράτη αντιλαμβανόμαστε αμέσως ότι γίνεται ξεκάθαρα λόγος για κάποιο είδος θα μπορούσαμε να πούμε μια μορφή προϋπαρξής της «ψυχής» και επιπλέον για κατάκτηση «της γνώσης» ακόμα και πριν το «στάδιο της τελικής ενσάρκωσής της». Επομένως γίνεται κατανοητό ότι υπάρχει η αναγκαιότητα να λειτουργούν ταυτόχρονα και τα δύο επιμέρους στοιχεία (76e-77a), δηλαδή να υπάρχει τόσο η ψυχή από την μια πλευρά όσο και οι «Ιδέες» από την άλλη, εφόσον, «αν δεν αληθεύουν οι ισχυρισμοί αυτοί, δεν θα μπορεί να υπάρξουν και οι ψυχές σε αυτή την πρωταρχική κατάσταση»²².

Από όσα έχουμε πει μέχρι τώρα, οδηγούμαστε στο αποτέλεσμα, πως η «θεωρία της ανάμνησης» παριστάνεται στον «Φαίδωνα» με ένα είδος κλίμακας, που σηκώνει πιο ψηλά τον άνθρωπο, ακόμα ένα σκαλί ψηλότερα σύμφωνα με την πλατωνική αντίληψη. Πιο συγκεκριμένα, μπορούμε να πούμε ότι αυτός ο τρόπος μάς βοηθάει στο να αντιληφθούμε από τη μια πλευρά πως γινόμαστε γνώστες των άφθαρτων όντων αλλά και από την άλλη πως ερχόμαστε σε θέση να αντιληφθούμε, ότι η ψυχή «συνδέεται στενά με την ίδια την ύπαρξη των όντων».

Βέβαια το επιχείρημα αυτό βρίσκει αντίπαλο τον μαθητή του Σωκράτη Σιμμία²³, που ήταν φίλος του Κέβη, δεδομένου ότι αναφέρεται μόνο στην προϋπαρξη της ψυχής και όχι το πως καταλήγει, πιστεύει δηλαδή, ότι αν και η ψυχή προϋπάρχει μπορεί «να οδηγείται σε θάνατο και στον αποχωρισμό από το σώμα και την εξαφάνιση»²⁴. Ο Πλάτων για να απαντήσει στην λογική αντίρρηση του Σιμμία, προσπαθεί να συνδέσει τα όντα με τα αντίθετά τους, μέσα από την ανακύκλιση της φύσης επηρεασμένος από την Ηρακλείτιο λόγο.

Διαπιστώνουμε, ότι στην Πλατωνική σκέψη υπάρχει σχέση ανάμεσα στη γνώση της πραγματικότητας με την ίδια την ψυχή²⁵ (Καλογεράς, 1959). Στον «Θεαίτητο» αναζητούνται τα όρια της γνώσης και μάλιστα γίνεται προσπάθεια να διευθετηθούν μέσα από τρεις ορισμούς, οι οποίοι όμως δεν μπορούν να δώσουν μια καθαρή απάντηση στο τι ακριβώς είναι η γνώση. Ωστόσο οι σκέψεις του Σωκράτη βοηθούν τους

²¹ «Πλ., Φαίδων 76c 5».

²² «Πλ., Φαίδων, 76e 6-8».

²³ Πλ., Φαίδων 86a. Αναφέρεται επίσης και στα Απομνημονεύματα του Ξενοφώντα 1.2.48, 3.10.17, ότι ανήκει στον κύκλο φίλων του Σωκράτη.

²⁴ «Πλ., Φαίδων 77b. Στο σημείο αυτό γίνεται αναφορά για αποχωρισμό ψυχής και σώματος (Gallop, 1875)».

²⁵ «Πλ., Φαίδων, 78d».

αναγνώστες να εξάγουν κάποια πολύ σημαντικά συμπεράσματα, ίσως μάλιστα στη σκέψη του Πλάτωνος να υπάρχει το δεδομένο, ότι τα προβλήματα θα ξεπεραστούν μέσα από τη θεωρία των Ιδεών παρόλο που δεν αναλύεται στον Θεαίτητο. Είναι προφανές ότι «Για τον Πλάτωνα, η ιδέα αποτελεί το αντικείμενο και το θεμέλιο της αληθινής γνώσης. ...Η θεωρία του για τις ιδέες, που επηρέασε όλη τη μεταγενέστερη ευρωπαϊκή φιλοσοφία, υποστηρίζει, ότι παράλληλα στον κόσμο των αισθητών πραγμάτων υπάρχει ο αληθινός κόσμος των ιδεών που είναι απρόσιτος στις αισθήσεις και τον συλλαμβάνουμε μόνο με τη νόηση» (Πετράκης, 2016). «Τα αισθητά αντικείμενα είναι τα αντίγραφα (είδωλα) των ιδεών, οι οποίες είναι αιώνιες και αναλλοίωτες και σύμφωνα με τις οποίες έχουν κατασκευαστεί όλα τα αισθητά και μεταβαλλόμενα αντικείμενα. Η σχέση μεταξύ των ιδεών και των αισθητών πραγμάτων είναι στενή και περιγράφεται από τον Πλάτωνα σαν παρουσία της ιδέας μέσα στα πράγματα» (Field, 1972). Ας περάσουμε τώρα στον πρώτο όπως αναφέρεται στο Πλατωνικό κείμενο, ορισμό για τη γνώση: «Αυτός που γνωρίζει κάτι, αντιλαμβάνεται ότι το γνωρίζει και, όπως συμπεραίνεται, η γνώση δεν είναι τίποτα άλλο παρά αυτή η αντίληψη» (Πλάτων - Θεαίτητος, 151e). «Σύμφωνα λοιπόν με τον προηγηθέντα ορισμό η γνώση είναι απλώς μια αίσθηση, η επιστήμη είναι όμως μια αντίληψη μέσω των αισθήσεων». Ο Σωκράτης αντιλαμβάνεται, ότι το περιεχόμενο της παραπάνω άποψης, προσεγγίζει τη γνωστή ρήση του Πρωταγόρα²⁶, ότι δηλαδή «για όλα τα αντικείμενα μέτρο είναι μόνο ο άνθρωπος». Δηλαδή «κάθε υλικό αντικείμενο» είναι για τον καθένα ξεχωριστά έτσι όπως το αντιλαμβάνεται υποκειμενικά, για το λόγο αυτό και ο Θεαίτητος, επειδή γνωρίζει τις θεωρίες του Πρωταγόρα (152a), συμφωνεί με την άποψη του Σωκράτη: «Ό,τι μου φαίνεται (γνωρίζω), ό,τι αντιλαμβάνομαι αυτό είναι για μένα». «Η κατάσταση της αντίληψης μέσω των αισθήσεων είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα του όντος, αποκαλύπτοντας δηλαδή πάντα το είναι, και απαλλάσσεται από την πλάνη, επειδή είναι βέβαιη γνώση (επιστήμη)» (152c). Σύμφωνα με την άποψη αυτή, «για να υπάρξει γνώση θα πρέπει η αισθητική αντίληψη να φανερώνει το είναι, επειδή η αληθινή γνώση δεν σχετίζεται με την πλάνη ή με το ψέμα», μια διατύπωση που προέρχεται από τον Πρωταγόρα. Στη συνέχεια ακολουθεί ένας δεύτερος ορισμό της γνώσης που χαρακτηρίζεται ως αληθής «δόξα», σύμφωνα με τον «Θεαίτητο» (187 b-d) στηριζόμενος στην προηγηθείσα συζήτηση, μέσα από τον οποίο φαίνεται ότι η γνώση

²⁶ «πάντων χρημάτων μέτρον ἐστὶν ἄνθρωπος, τῶν μὲν ὄντων ὡς ἐστὶν, τῶν δὲ οὐκ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν» (152a).

ξεπερνάει το επίπεδο των αισθήσεων και εντοπίζεται στο επίπεδο της σκέψης και ίσως της γνώμης. Πάντα όμως σύμφωνα με τη συζήτηση στο συγκεκριμένο χωρίο εντοπίζεται ότι μπορεί να υπάρχουν και γνώμες – σκέψεις που είναι λαθεμένες, και επειδή είναι δύσκολο να εντοπιστεί το λάθος εκ των προτέρων εξάγεται το συμπέρασμα στο «Θεαίτητο» ότι: «Γνώση λοιπόν είναι η σωστή γνώμη». Οφείλουμε να διευκρινίσουμε ότι στο συγκεκριμένο χωρίο λέγοντας «γνώμη»²⁷ ή καλύτερα θα μπορούσαμε να πούμε «κρίση» μεταφράζοντας τη λέξη «δόξα»²⁸ ή το «δοξάζειν» του Πλάτωνα και εννοούμε με αυτό τον τρόπο οποιαδήποτε ανθρώπινη σκέψη, η οποία προέρχεται από τις αισθήσεις. Βέβαια σε προηγούμενα πλατωνικά έργα, η «δόξα» αντιπαρατίθεται με την «έννοια της επιστήμης». Εκεί η «έννοια της γνώμης» αποδίδεται ως «δοξασία», δηλαδή μια «αντίληψη» που αμφισβητείται. Στον «Θεαίτητο» όμως είναι βέβαιο ότι η λέξη «δόξα» έχει την έννοια της «κρίσης» χωρίς να περιέχει μειωτική απόχρωση. Βέβαια για τον Πλάτωνα για να έχεις γνώμη πρέπει πρώτα να έχεις γνώση, στο σημείο αυτό θεωρούμε απαραίτητο να αναφερθούμε σε έναν άλλο διάλογο του Σωκράτη τον «Μένων», όπου αναφέρεται η θεωρία της ανάμνησης που αποκτάει η ψυχή του ανθρώπου, και συνεπώς μπορεί να γνωρίζει όλα τα «χρήματα»²⁹. Και προχωρούμε στον τρίτο ορισμό της γνώσης σύμφωνα με το διάλογο «Θεαίτητο», όπου στην ορθή γνώση προστίθεται και ο λόγος (201d). Υπάρχουν στη φύση κάποια στοιχεία που ονομάζονται «πρώτα», γιατί δεν μπορούν να αναλυθούν σε κάτι άλλο, και τα οποία αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις αλλά δεν μπορούμε να τα εξηγήσουμε γιατί δεν έχουν λόγο, αναφέρονται ως «άγνωστα», «άλογα» αλλά είναι όμως αισθητά. Ο

²⁷ γνώμη, ή (γι-γνώσκω), Ι. μέσο γνώσης, σήμα, διακριτικό γνώρισμα, τεκμήριο, σε Θεόγν. ΙΙ. όργανο με το οποίο κάποιος προσεγγίζει, κατακτά τη γνώση, το πνεύμα. 1. σκέψη, κρίση, διάνοια, διάνοια (Liddell, Scott, 2006).

²⁸ δόξα, ή (δοκέω), Ι. αντίληψη, γνώμη, σωστή ή λανθασμένη, και ομοίως: 1. προσδοκία, από δόξης, διαφορετικά από ό,τι θα περίμενε κάποιος, σε Όμηρ.: *παρὰ δόξαν ἤ...*, σε Ηρόδ.: *αντίθ., κατὰ δόξαν*, σε Πλάτ. κ.λπ.: *ἀπὸ δόξης πεσέειν*, Λατ. *spe excidere*, σε Ηρόδ.: *δόξαν παρέχειν τινί*, κάνω κάποιον να περιμένει ότι, με απαρ., σε Ξεν. 2. γνώμη, κρίση, δόγμα, σε Πίνδ. σε Αττ. 3. όπως το *δόκησις*, απλή γνώμη, εικασία, υπόθεση, σε Αισχύλ. κ.λπ.: *δόξη ἐπίστασθαι*, φαντάζομαι, υποθέτω (αλλά, εσφαλμένα), σε Ηρόδ.: *επίσης, φαντασία, όραμα, όνειρο, οπτασία*, σε Αισχύλ., Ευρ. ΙΙ. 1. αντίληψη, γνώμη που έχουν οι άλλοι για κάποιον ή κάτι, εκτίμηση, υπόληψη, φήμη, δόξα, Λατ. *existimatio*, σε Σόλων, σε Αισχύλ. κ.λπ.: *δόξαν φέρεσθαι, ἔχειν*, σε Θουκ. κ.λπ.: *τινάς, για ένα πράγμα*, σε Ευρ.: *σπανίως λέγεται για άσχημη φήμη*, σε Δημ. 2. η κοινώς αποδεκτή αντίληψη, ιδέα που διαμορφώνεται για ένα πράγμα, στον ίδ. ΙΙΙ. λέγεται για εξωτερική εμφάνιση, λαμπρότητα, φωτεινότητα, αρχοντιά, ακτινοβολία, σε Κ.Δ. (Liddell, Scott, 2006).

²⁹ Σωκράτης: «Λένε λοιπόν ότι η ψυχή του ανθρώπου είναι αθάνατη και σε ορισμένο χρόνο αυτή φθάνει σε ένα τέλος τον αποκαλούμενο θάνατο και σε συγκεκριμένο χρόνο πάλι αυτή ξαναγεννιέται χωρίς να χάνεται ποτέ. Επειδή λοιπόν η ψυχή είναι αθάνατη και έχει γεννηθεί πολλές φορές και έχει γνωρίσει τα πράγματα στην παρούσα ζωή όπως και στον Άδη και δεν έχει να μάθει τίποτα άλλο, τίποτα δεν εμποδίζει αυτόν που θα θυμηθεί να γνωρίσει από την αρχή κάτι άλλο αρκεί να είναι γενναίος και να μην κουραστεί από την προσπάθεια. Διότι η αναζήτηση και η μάθηση είναι ανάμνηση» (81c5-d5). Πλάτων *Μένων* μτφ. Ι.Πετράκης, εκδόσεις Πόλις 2008.

Σωκράτης τα παρομοιάζει με τα γράμματα της αλφαβήτου που για να μας δώσουν λόγο πρέπει να ενωθούν μεταξύ τους και να σχηματίσουν προτάσεις. Ο Taylor (Taylor, 1995) «τα παρουσιάζει σαν συλλαβές που είναι όπως λέει χαρακτηριστικά το αλφάβητο της φύσης» (Θεοδώρου, 2015). Στο σημείο αυτό η Πλατωνική σκέψη οδηγείται σε ένα αδιέξοδο, γιατί πρέπει να καταφύγει στον κόσμο των Ιδεών, σε κάτι που δεν μπορεί να προσεγγιστεί μέσα από την αντιληπτική ικανότητα των αισθήσεων αλλά με τη νοητική διαδικασία.

Με τον ίδιο τρόπο στον «Θεαίτητο», επισημαίνεται πως «όχι μόνο η γνώση όσο και η σωστή σκέψη» υπάρχουν μέσα στον άνθρωπο και έρχονται στην επιφάνεια, μέσα από τις ερωτήσεις, καθώς και το ότι «η ορθή διανόηση» δεν αντιπροσωπεύει εσωτερική συνειδητή έκφραση, αλλά αντίθετα εκπροσωπεί ένα είδος εσωτερικής φωνής (189e), ο Σωκράτης μάλιστα ξεκαθαρίζει ότι όταν μιλάμε για ηθικά πρότυπα, αναφερόμαστε στο Θεό, τον οποίο κανείς να ομοιάσει όσο το δυνατόν περισσότερο (176a-5-c3), η ίδια αντίληψη βρίσκεται και στους Πλατωνικούς νόμους (716c), στον Θεαίτητο υπάρχει όμως ακόμα μια αρετή³⁰, η οσιότητα, η οποία επιτρέπει τη σύνοψη των αρετών ως υπηρεσία στο Θεό, ο οποίος παραδειγματίζει τα πρότυπα στον Πλάτωνα χωρίς να τα δημιουργεί. Στην Πολιτεία (10, 613 a-b) η ευδαιμονία είναι δώρο που οι Θεοί προσφέρουν σε όποιον τους ομοιάζει, και στον Τίμαιο επίσης (29e) ο Θεός επιθυμεί όλους να του προσομοιάζουν (Αραμπατζής, 2016).

Στο πλατωνικό «Συμπόσιο» (Πλάτων, Συμπόσιο, 1980) ωστόσο, συναντούμε τη φράση «θεὸς δὲ ἄνθρωπον οὐ μίγνυται, ἀλλὰ διὰ τούτου πᾶσα ἐστὶν ἡ ὁμιλία καὶ ἡ διάλεκτος θεοῖς πρὸς ἄνθρωπους, καὶ ἐγρηγορόσι καὶ καθεύδουσι» (203a)· θέση η οποία φαίνεται πως υιοθετήθηκε και από τους νεοπλατωνικούς φιλοσόφους, επειδή ο Πλωτίνος στις «Εννεάδες», θα γράψει πως στο Εν «κάκεῖνο μὲν ἡμῶν οὐκ ἐφίεται» (Πλωτίνος, 2019). Και θα έρθει αρκετά χρόνια αργότερα ο Συμεών ο Νέος Θεολόγος, στους Ὑμνους των Θείων Ερώτων, όπως θα εξετάσουμε και στη συνέχεια για να γράψει για την «ενανθρώπιση του Θεού».³¹

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι η πλατωνική σκέψη συναντάει τη σκέψη και νοητική διαδικασία του Αγίου Συμεών, ο οποίος στα κείμενα του αναφέρεται σε έναν άλλο κόσμο γεμάτο φως, πέρα από τα υλικά και νοητικά ενθυμήματα, τον οποίο ο άνθρωπος με τον κατάλληλο τρόπο μπορεί να φτάσει μέσα από έναν διαφορετικό τρόπο

³⁰ Πρβλ. Ὑμνοι 21.1–24, 54–196, 238–455, SC 174, 130–64.

³¹ Ὑμνος 15^{ος}, «Και γάμος ὄντως γίνεται, ο ἄρρητος και θεῖος ἐνὶ ἐκάστῳ μίγνυται».

πλεύσης που θα αναλυθεί κατωτέρω, ίσως για το λόγο αυτό να είχε ειπωθεί η σκέψη ότι οι Βυζαντινοί Μυστικοί Πατέρες της Εκκλησίας να είναι διάδοχοι κατά κάποιο τρόπο του Σωκράτη (Θεοδωρακόπουλος, 1974) .

Ο έχων οφθαλμούς υγιείς τον ήλιον κατοπτεύει,

και ο καρδίαν καθαράν κτησάμενος τα περί νήψεως νοήσει

1.2 Η Γνώση στην «Στωική σκέψη και φιλοσοφία»

Η Στωική σκέψη στηρίζεται στην αρχή της «εσωτερικής δύναμης» του ανθρώπου, καθώς ο «ονομαζόμενος σοφός άνθρωπος όπως ακριβώς και η Θεότητα» έχει την ικανότητα να «κυριαρχεί επί των σκέψεων του» και παρά τις εξωτερικές δυσκολίες του βίου να είναι σε θέση να ασκεί ελεύθερα τη βούλησή του (Edelstein, 2002), Οι ίδιοι οι Στωικοί αναγνώριζαν, ότι «ο Στωικός Σοφός είναι σπάνιο φαινόμενο» - «σπάνιο όσο και το πουλί ο Φοίνικας». «Ένα σχεδόν ανέφικτο ιδεώδες, που ωστόσο ποτέ δεν παύει να αποτελεί τον υπέρτατο σκοπό, και που ταυτίζεται με την τέλεια ευδαιμονία». Ο Σοφός «είναι όμοιος και συνεπώς θα μπορούσε να «είναι και φίλος με το Θεό», και μόνο σ' αυτό διαφέρουν: ο Σοφός είναι θνητός και μειονεκτεί σε σχέση με τον Θεό ως προς την αγαθοποιό δύναμη όμως μεταξύ δύο σοφών ο πλουσιότερος δεν είναι και ο καλύτερος». «Το ιδεώδες της Στωικής φιλοσοφίας υπάρχει πάντα για να δείχνει πώς θα μπορούσαμε και πώς αξίζει να είμαστε. Ποια είναι η καλύτερη προοπτική του εαυτού μας μοιάζει με το πρότυπο σύμφωνα με το οποίο κρίνουμε τον εαυτό μας και αξιολογούμε την δράση μας. Ο Στωικισμός μοιάζει περισσότερο με σύγχρονες θεοσοφικές δραστηριότητες παρά με την Καντιανή ή Καρτεσιανή παιδαγωγική στο μέτρο που καθοδηγεί τον τρόπο ζωής και δεν επιλύει μόνο τα προβλήματα που γεννιούνται από τη συνάντηση ή σύγκρουση του ορθολογισμού με τη γενικότερη κατάσταση των πραγμάτων. Ο Στωικός σκοπεύει στην επίτευξη μιας εσωτερικής γαλήνης» (Αραμπατζής, 2016).

Ο Στωικισμός διαμορφώνεται σε φιλοσοφικό τρόπο σκέψης αρχικά από τον Ζήγωνα και τον Χρύσιππο έως τα τέλη του δεύτερου π.Χ αιώνα, αργότερα επηρεάζεται ο τρόπος σκέψης του από τον Παναίτιο (μέσος Στωικισμός 180 – 108 π.Χ), όπου η

κληρονομιά που άφησε ο Ζήνων φαίνεται να χάνεται και τέλος ακολουθεί ο «ύστερος ή Ρωμαϊκός Στωικισμός την περίοδο από τον Σενέκα έως τον Μάρκο Αυρήλιο (161-180 μ.Χ.)» (Αραμπατζής, 2016). Σύμφωνα με τη μέση στοά, ο Στωικισμός ακολουθεί τον Πλατωνισμό και με τη νέα στοά επανερχόμαστε στις απαρχές του Στωικισμού, την σκυτάλη θα την πάρει ο Επίκτητος και αργότερα ο Μάρκος Αυρήλιος ως τελευταία μορφή που υποστηρίζει τη Στωική ηθική και τις αρχές της. Μολονότι εξακολουθεί να υπάρχει και να επηρεάζει τις πρώιμες μορφές του Χριστιανισμού, η επιρροή του ανιχνεύεται και πολύ αργότερα μέχρι το μεσαίωνα 16^{ος} και 17^{ος} αιώνας³² (Becker, 1999 revised 2017).

Η στωική φιλοσοφία «χαρακτηρίζεται από τις περιόδους ανάπτυξης» (Long, 2012) που «ισοδυναμούν και με τρεις εσωτερικές διαφοροποιήσεις της, ή σχολές. Πρώτη σχολή αναφέρεται αυτή που δημιουργήθηκε από τον Ζήωνα (260 π.Χ.), δεύτερη από τον Παναίτιο (109 π.Χ.) και Τρίτη σχολή αυτή που δημιουργήθηκε από τον Σενέκα (65 μ.Χ.) (Πολίτης, 2004). Γενικά, ως φιλοσοφία διακρίνεται για την έμφαση που δίνει στον λόγο ως διακριτικό γνώρισμα του ανθρώπου. Διακρίνεται, επίσης, για το ότι είναι η αρχαιότερη φιλοσοφία που εισάγει τις αξίες ως ρητό θέμα της.

Ως κεντρική ιδέα του στωικισμού θα λέγαμε, «ότι υπάρχει στον ίδιο τον κόσμο ένας φυσικός λόγος, που τον διέπει και ρυθμίζει και διευθετεί καθετί κατά το σχέδιό του. Ο προβληματισμός του ανθρώπου έγκειται στο ερώτημα ποια είναι η θέση του και ο ρόλος του μέσα στο κοσμικό σχέδιο. Υπάρχει προβληματισμός από τη στιγμή που δεν γνωρίζει αυτό το σχέδιο, αρκετές φορές λαμβάνει ή νομίζει ότι πρέπει να λαμβάνει αποφάσεις που δεν συμφωνούν με το σχέδιο αυτό. Προβληματίζεται από το γεγονός, ότι η άγνοιά του αυτή και οι εξαιτίας αυτής ακατάλληλες αποφάσεις και κινήσεις του προκαλούν οδύνη. Οπότε, ο άνθρωπος αναζητά την ευδαιμονία».

«Με ποιο τρόπο όμως θα μπορέσει να αποκτήσει την ευδαιμονία; Η απάντηση σε αυτό το κρίσιμο ερώτημα για τους Στωικούς έρχεται όταν ο άνθρωπος καταφέρει να αντιληφθεί το κοσμικό σχέδιο της ύπαρξής του ώστε να μπορεί να σταθεί μέσα στο συνεχώς εξελισσόμενο γίγνεσθαι, έτσι όπως αυτό προκύπτει από την περιπέουσα ατμόσφαιρα όπου ζει και κινείται. Τη σωστή θέση μέσα στον κόσμο θα του την εξασφαλίσει η αρετή. Καθετί που ο άνθρωπος κατέχει ή κάνει σκοπεύοντας στην ευδαιμονία είναι αγαθό, ενώ αντιθέτως κάθε τι που τον εμποδίζει είναι κακό» (Θεοδώρου, 2015).

³² Πρβλ. Becker L. C., *A new Stoicism*, 1998.

Αυτή η γενική θεώρηση του Στωικισμού «του δίνει και τη δυνατότητα να εισαγάγει τη θεματική των αξιών» και μάλιστα με τη διάδοση ηθικών κανόνων και αρχών (Πολίτης, 2004) . «Όταν λέμε ότι καθετί που συντείνει στην ευδαιμονία είναι καλό, εννοούμε στην πραγματικότητα ότι αξίζει θετικά στον έναν ή στον άλλο βαθμό. Αντίθετα, καθετί κακό αξίζει αρνητικά στον έναν ή στον άλλο βαθμό» (Becker, 1999 revised 2017).

Αν στο σύστημα αξιών Στωικισμού, καθετί που αξίζει θετικά είναι μια θετική αξία. Αυτή η συγκάλυψη αποθησαυρίζεται έκτοτε μέσα στη φιλοσοφία και στη φιλοσοφική σκέψη γύρω από τα προβλήματα της πράξης (ηθική και πολιτική) και κληροδοτείται μέσα από τους αιώνες ως τις μέρες μας. Η έννοια αυτού του συστήματος αξιών, εμφανίζεται αρκετά χρόνια αργότερα μέσα από την πολιτική οικονομία και, περισσότερο, τόσο κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα όσο και στη νεότερη σκέψη από τους Σμιθ και Ρικάρντο³³. Ωστόσο, «η επίδραση της φιλοσοφικής σκέψης για την πράξη επηρεάζει εξ αρχής και αυτούς και τον Μαρξ, έτσι που στο Κεφάλαιο του τελευταίου η μετατροπή των αξιών των αγαθών σε «αξίζουν» των εμπορευμάτων στην αγορά να είναι ένα αίνιγμα, ένα παράδοξο, το οποίο ο Μαρξ δεν επιχειρεί να λύσει, αλλά απλώς το παρακάμπτει, για να ασχοληθεί ρητά αποκλειστικά με το πρόβλημα του αξίζουν του εμπορεύματος», δηλαδή με την περιβόητη «αξία ανταλλαγής» (Μάρξ, 2010).

Επιστρέφοντας στους Στωικούς καταλήγουμε στο συμπέρασμα, «πώς για να διαπραγματευτούν το μεγάλο πρόβλημα του ανθρώπου, το «τί να πράξω;» (Becker, 1999 revised 2017), έπρεπε να αναπτύξουν μια ολόκληρη θεωρία για το τί είναι κόσμος, τί είναι ο κοσμικός λόγος, τί είναι ο άνθρωπος, με ποιο τρόπο καταφέρνει ο άνθρωπος να συνδέεται με τον κοσμικό λόγο και να διαγιγνώσκει το σχέδιό του, τί είναι και πώς αποκτάται η αρετή, πώς η αρετή καθοδηγεί τις πράξεις μας σε έργα, ώστε να πράττουμε ενάρετα. Αυτά τα καθήκοντα τα ομαδοποίησαν σε τρεις κλάδους της φιλοσοφίας: στη Λογική, στη Φυσική, και στην Ηθική». Και στους τρεις κλάδους όμως αυτό που αναλαμβάνουν να μελετήσουν είναι «ένα πράγμα, το λογικό σύμπαν, θεωρημένο από τρεις διαφορετικές, αλλά συνεπείς μεταξύ τους απόψεις» (Long, 1990). Ή, όπως διαβάζουμε στο προαναφερθέν έργο κατά τη διατύπωση του Μπρεγιέ (Brehier), «Ένας και ο αυτός λόγος συνδέει, στη διαλεκτική, τις επόμενες προτάσεις με τις ηγούμενες,

³³ «Ο χρυσός και ο άργυρος, όπως τα άλλα εμπορεύματα, έχουν μια εσωτερική αξία, η οποία δεν είναι αυθαίρετη, αλλά εξαρτάται από τη σπανιότητα τους, την ποσότητα εργασίας που έχει δαπανηθεί κατά την παραγωγή τους, και την αξία του κεφαλαίου που απασχολείται στα ορυχεία τα οποία τα παράγουν» (Ricardo, 1810).

θεμελιώνει, στη φύση, μια αιτιακή σχέση, και, στην περιοχή της διαγωγής, παρέχει τη βάση για μια τέλεια αρμονία μεταξύ των πράξεων» (Long, 1990).

Η «Λογική ως διαλεκτική στους Στωικούς αποτελεί την θεωρία της διαλεκτικής διαδικασίας είναι η επιστήμη του ορθώς διαλέγεσθαι» (Watson, 1966). Ωστόσο, «σε αντιδιαστολή με την Αριστοτελική λογική, αλλά σε συμφωνία με την Πλατωνική, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε, ότι οι Στωικοί εκλαμβάνουν τη διαλεκτική ως μέθοδο ανακάλυψης της γνώσης, που αποτελεί την πραγματική φύση των πραγμάτων και όχι απλώς μια συνειρμική λειτουργία σκέψης» (Sharples, 1996). Με τη διαλεκτική «ο σοφός στωικός υποτίθεται πως οδηγείται στη «γνώση» της πραγματικής φύσης όλων των πραγμάτων και των σχέσεών τους. Για τους Στωικούς «η σκέψη και η γλώσσα αποκτούν περιεχόμενο μέσα από τις εντυπώσεις της αισθητικής αντίληψης. Πριν από την αίσθηση ο νους είναι ένας άγραφος πίνακας. Τα πράγματα όπως υπάρχουν στην πραγματικότητα αποτυπώνονται μέσω των αισθήσεων μας και γίνονται εντυπώσεις, οι οποίες αργότερα μετατρέπονται σε μνήμες, με αυτό τον τρόπο αποκτούμε τις έννοιες των πραγμάτων που υπάρχουν γύρω μας. Με τις ποικίλες παρεμβάσεις του νου, βέβαια, δημιουργούνται και άλλες έννοιες, που δεν είναι απαραίτητο να αντιστοιχούν σε πραγματικά πράγματα. Αυτές τις έννοιες, τώρα, ο άνθρωπος τις εκφράζει με τις λέξεις, ενώ τις σκέψεις με προτάσεις. Ο άνθρωπος έχει την ικανότητα της σκέψης, του ενδιαθέτου, δηλαδή εσωτερικού λόγου και όχι αναγκαστικά του προφερομένου λόγου» (Watson, 1966).

«Ικανότητα λόγου σημαίνει μια κατάσταση της συνείδησης μέσα από συσχετισμούς, συνάφειες, αναλογίες, συνδέσεων πάσης φύσης. Ο σύνολος κόσμος διέπεται από έναν τέτοιο λόγο, τον κοσμικό λόγο, ο οποίος ρυθμίζει κάθε τι μέσα στον κόσμο και του αποδίδει τη θέση του και τις σχέσεις του. Ο άνθρωπος, ισχυρίζονται οι στωικοί είναι το μόνο ον που μπορεί με τη σκέψη του (ενδιάθετο λόγο του) να συνειδητοποιεί και να συμμετρείται με αυτόν τον κοσμικό λόγο» (Θεοδώρου, 2015).

Σε γενικές γραμμές θα λέγαμε, «ότι στον τομέα της ηθικής, οι στωικοί απέρριπταν τον ηδονισμό, εκτιμούσαν την κοινωνική ζωή και επιδίωκαν ανάμειξη στην πολιτική. Σύμφωνα με την Αρχαία Στοά η ευδαιμονία υπάρχει μέσα στην αρετή, όπου φτάνει όποιος ζει σύμφωνα με τη φύση. Ο Χρύσιππος δίδασκε, ότι το οικειότερο πράγμα για κάθε ζώο είναι η σύστασή του και η επίγνωσή της. Οι τέλειες αρετές, δηλαδή η φρόνηση, η δικαιοσύνη, η ανδρεία, η σωφροσύνη, και όσες άλλες υπάγονται σε αυτές αποτελούν μορφές γνώσης. Ο ευδαίμων βίος είναι μία σειρά πράξεων ενάρετα επιτελεσμένων και σύμφωνα με τη φύση, επομένως ο άνθρωπος οφείλει να ζει εναρμονισμένος πάντα με τη φύση όπως πρόσθεσε και ο Κλεάνθης. Κάθε τι το ωφέλιμο

είναι αγαθό μόνον όταν χρησιμοποιείται σωστά, και σύμφωνα με αυτή την έννοια η αρετή αποτελεί το μοναδικό αγαθό. Ο άνθρωπος ως μοναδική λογική οντότητα επί γης, ικανή να κατανοήσει τη θεϊκή νομοτέλεια, θα πρέπει να κατευθύνει συνειδητά τις δραστηριότητες του σύμφωνα με τις επιταγές της. Το να ζει κανείς δηλαδή σύμφωνα με τον Λόγο που αποτελεί την πεμπτουσία της φύσης» (Σδράκας, 1996). Το «Ομολογουμένως ζην» ή «ακολουθώς τη φύσει ζην» προσδιορίζει το πρόταγμα της στωικής Ηθικής. Επειδή η φύση του ανθρώπου είναι ο Λόγος, το να ζει κανείς σύμφωνα με τη φύση μεταφράζεται στο να ζει «κατά Λόγον». Για τον λόγο αυτό η «φρόνησις» (κατά τον Ζήνωνα) ή η «σοφία» (κατά τον Κλεάνθη) που χαρακτηρίζει αυτή τη μορφή ζωής, την «εύροια βίου» (Μάνος, 2002), την κατά ευνοϊκό δηλαδή τρόπο διαμόρφωση της ζωής, συνιστά την ύψιστη αρετή των στωικών και προσδιορίζει την ευδαιμονία του ατόμου. «Κάθε πράξη που συντελεί στην ολοκλήρωση του ανθρώπου και την επίτευξη του ανθρώπινου προορισμού, ταυτίζεται με το αγαθό ως ενάρετη και αποτελεί κατόρθωμα, σε αντίθεση με τις πράξεις που την αντιστρατεύονται και αποτελούν αμαρτήματα» (Becker, 1999 revised 2017).

«Όλες οι υπόλοιπες πράξεις, της ζωής του ανθρώπου είναι αδιάφορες, με ορισμένες ωστόσο διαβαθμίσεις ανάλογα με τη συμβολή τους στην εκπλήρωση του σκοπού της ζωής του. Οι ενέργειες, μάλιστα, εξαρτώνται από τη συνειδητή γνώση με την οποία επιτελούνται». «Πρέπει να έχω πάντα υπόψη μου ποια είναι η παγκόσμια φύση και ποια είναι η δική μου και σε ποια σχέση βρίσκεται αυτή προς την άλλη και από ποιο σύνολο είναι τμήμα και ότι δεν υπάρχει κανένας που να μπορεί να με εμποδίσει να κάνω και να λέω όσα είναι σύμφωνα με την παγκόσμια φύση της οποίας είμαι τμήμα». «Η γνώση των αυθεντικών αξιών αλλά και η ορθή τους εκτίμηση έρχεται σε αντίθεση με το «πάθος», το οποίο αποτελεί «άλογον κίνησιν της ψυχής» όπως έγραφε και ο Αριστοτέλης (Ηθικά Νικομάχεια 1102a 13,32-33), που αμαυρώνει τη λογική ικανότητα του ανθρώπου, το «ηγεμονικόν», ώστε να συγκατατεθεί στην πραγματοποίηση μιας καλής και αγαθής, συνεπώς ενάρετης πράξης. Μέλημα του ανθρώπου θα πρέπει να είναι συνεπώς, σε αντίθεση με την αριστοτελική άποψη, η καταπολέμηση του πάθους. Προκειμένου να εκπληρωθεί ο προορισμός του ανθρώπου, να εξασφαλιστεί δηλαδή η ενάρετη διαβίωσή του, θα πρέπει να απελευθερωθεί η ψυχή από οποιοδήποτε πάθος». Εδώ έχουμε άλλο ένα κοινό σημείο με τον τρόπο σκέψης του Συμεών του νέου Θεολόγου, οποίος πιστεύει ότι η ψυχή «διαστρέφεται όταν

προσκολλάται στο κακό και αντιθέτως γίνεται χρηστή όταν προσκολλάται στο αγαθό»³⁴.

Την ψυχική αυτή κατάσταση αποκαλούν οι στωικοί «**απάθεια**» και χαρακτηρίζει την προσωπικότητα του σοφού, του μοναδικού, ελεύθερου, πλούσιου, δίκαιου, ενάρετου και ευδαίμονος ατόμου, που μπορεί να διακρίνει το αναγκαίο και να το πραγματοποιήσει, που είναι ανεξάρτητος από εξωτερικές επιρροές και γι' αυτό κυρίαρχος του εαυτού του. Όλοι οι υπόλοιποι άνθρωποι – δηλαδή η πλειοψηφία – χαρακτηρίζονται φαύλοι.

Σε αντίθεση προς το ανθρωπολογικό πρότυπο των κυνικών που αδιαφορούσε για την εξωτερική πραγματικότητα – γεγονός που χαρακτήριζε και την ηθική στάση των αρχαιότερων στωικών – και οδηγούσε στη διαμόρφωση μιας άκρως εγωιστικής συνείδησης, ο σοφός άνθρωπος (αυτός που κατέχει τη γνώση) των στωικών αναδεικνύει αρετές όπως είναι η ανδρεία, όπου έχει αποστολή να υπομένει στις ταλαιπωρίες, η σωφροσύνη, που προσδιορίζει την παραμονή στα όρια του μέτρου και τη δικαιοσύνη, που χαρακτηρίζει τη δίκαιη κατανομή. Κοντά στην τελευταία, η οποία προσδιορίζει τη σχέση του σοφού με τον άλλο άνθρωπο, επιτάσσει ο στωικισμός στον σοφό να διέπεται και από αγάπη για τον συνάνθρωπο και μάλιστα, σε βαθμό πρωτοφανή για τα δεδομένα της αρχαιότητας. Και η αγάπη αυτή να μην περιορίζεται μόνο στα συγγενικά η φιλικά διακεείμενα προς τον σοφό άτομα, αλλά να απευθύνεται σ' όλους τους ανθρώπους ανεξάρτητα από χρώμα, κοινωνική προέλευση και εθνική καταγωγή, μετά από όσα αναφέρθησαν εμφανίζονται οι στωικοί ως οι πρώτοι εκπρόσωποι του ανθρωπισμού και του κοσμοπολιτισμού κατά την αρχαιότητα σε σημείο, ώστε τα ηθικά τους προστάγματα να αποτελέσουν το θεμελιακό υπόβαθρο του ηθικού οικοδομήματος των νεότερων χρόνων. Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι οι εθνικοί φιλόσοφοι τόσο οι Πλατωνικοί όσο και οι Στωικοί πίστευαν σε ένα συνεχώς εξελισσόμενο γίνεσθαι χωρίς όμως να παραδέχονται την ύπαρξη μιας εσχατολογικής προοπτικής, ωστόσο στο σύστημα Ηθικής των Στωικών διαπιστώσαμε πως υπάρχουν αρκετά κοινά σημεία σκέψης μια σπίθα φωτός αρχίζει να υπάρχει και να μοιάζει με τον τρόπο σκέψης και ζωής του Συμεών, ειδικά σε ότι αφορά τις αρετές όπως θα αναπτύξουμε και στο τρίτο μέρος.

³⁴ Κατηχ. 25,60.

1.3 Η γνώση στον «Χριστιανισμό»

Το επίκεντρο της διδακτορικής μας διατριβής είναι η πορεία προς την γνώση σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών τον νέο Θεολόγο, για το λόγο αυτό πιστεύουμε, ότι είναι σκόπιμο να προσεγγίσουμε την έννοια της γνώσεως στον Χριστιανισμό και την γνώση του Θεού ειδικότερα, δεδομένου ότι ο Άγιος Συμεών είναι ένας φιλόσοφος όσιος που ξεχωρίζει μέσα από το πλήθος των Πατέρων και συγγραφέων της Εκκλησίας και παρόλο που τον ερμηνεύουμε από φιλοσοφικής πλευράς, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε το γεγονός πως η σκέψη του είναι εμποτισμένη με τα νάματα του «Χριστιανικού γίνεσθαι», καθώς ζει και κινείται στους κόλπους του βυζαντινού μοναστηριού. Ο Άγιος Συμεών ζει σε μια περίοδο, όπου παρατηρείται μια ιδιαίτερη «ανάπτυξη αλλά και άνθιση στο χώρο των γραμμάτων και της ευρύτερης καθολικής θα λέγαμε παιδείας, του 10ου αιώνα, σημειώνεται μάλιστα πως αυτή η ιδιαίτερη άνθιση συμβαδίζει παράλληλα με τη γενικότερη άνθιση των γραμμάτων, των τεχνών και την ευημερία της εποχής και είναι πιθανό να συμβάλλει με μοναδικό τρόπο στην αποτύπωσή της ως εγκυκλοπαιδική» (Lemerle, 1985). «Την συγκεκριμένη περίοδο διαπιστώνεται μια ιδιαίτερη αγάπη που εκφράζεται μέσα από την ενασχόληση, τη μελέτη και την ενασχόληση με την αρχαία Ελληνική φιλολογία και φιλοσοφία. Η νίκη των εικονολατρών κατά των εικονομάχων βοήθησε προς αυτή την κατεύθυνση για αυτό και η περίοδος που έζησε ο νέος Θεολόγος (949 -1022), ονομάζεται και Βυζαντινός ουμανισμός» (Λουβοδίκος, 1999). Πιο συγκεκριμένα η εικόνα υπερασπίζεται εξολοκλήρου την ανθρώπινη φύση και τον κόσμο γενικότερα, με την έννοια αυτή ο χώρος της εικονολατρίας γίνεται η στέγη ενός ουμανισμού που διασώζει εκτός από τα άλλα θεμελιακά αιτήματα της ελληνικής παιδείας και όλο το μεσαιωνικό ελληνικό Αριστοτελισμό, επομένως μένει ανοικτός ο δρόμος για μια αναγέννηση που ήδη πριν το Πανεπιστήμιο του Βάρδα, έχει να παρουσιάσει έναν Λέοντα μαθηματικό ή έναν Φώτιο, όλα αυτά ενυπάρχουν, παράλληλα μέσα από την αγάπη της αναχωρήσεως, της ασκητείας και του θεοπτικού ιδεώδους. «Η ηθική του Βυζαντινού ανθρώπου διασώζει εντός του χριστιανικού ιδεώδους την ουσία και το άνθος της Ελληνορωμαϊκής κληρονομιάς, όντας με αυτό τον τρόπο ο Βυζαντινός άνθρωπος που ζει στο imperium Romanum, εγγύτερος του σημερινού Ευρωπαίου από τον αντίστοιχο του δυτικό μεσαιωνικό άνθρωπο» (Timothy, 2010). Πράγματι, όπως αναφέρεται (Γλυκατζή Αρβελέρ, 2012), μετά την πρώτη «Βυζαντινή αναγέννηση» οι διανοούμενοι υιοθετούν

τους όρους «Έλληνες» και «Ελληνικός», αρχίζει να απλώνεται παντού και να εδραιώνεται μια Ελληνοβυζαντινή συνείδηση ως σημείο υπεροχής απέναντι στη βαρβαρική, με αυτό τον τρόπο ολοκληρώνεται η ιδεολογία της οικουμενικότητας, που θεμελιώνεται πάνω στην μεγάλη Ρωμαϊκή ιδέα επί του Ιουστινιανού Α΄ και του Ηρακλείου, ώστε να «είμαστε σε θέση να μιλάμε για Βυζαντινή φιλοσοφία»³⁵ (Μπενάκης, 2000). Αν και αρχικά κατά τον 9ο αι., αυτή η αγάπη και προσήλωση στην περίοδο του Βυζαντίου, αποτελούσε πρωτοβουλία μόνον ενός μικρού «μορφωμένου» αριθμού ατόμων, με χαρακτηριστικότερα παραδείγματα τους: Θεόδωρο Στουδίτη³⁶ (Ματσούκας, Ιστορία της Φιλοσοφίας, 2016), τον Πατριάρχη Φώτιο (Baynes, 1948) ή τον Λέοντα τον Φιλόσοφο (Ματσούκας, Ιστορία της Φιλοσοφίας, 2016) και (Lemerle, 1985). Εκείνη την περίοδο θα λέγαμε, ότι παρουσιάζεται μια ιδιαίτερη φιλοσοφική κίνηση (Τατάκης, 2007), «που προάγει βαθμιαία την αναγέννηση των κλασικών γραμμάτων και φαίνεται πως ξεκινάει να εμφανίζεται από τον 9ο αιώνα, γιατί αυτά τα συγκεκριμένα πρόσωπα, που προαναφέραμε έζησαν και διακρίθηκαν εκείνη την περίοδο καθώς επίσης, στο ξεκίνημα του 9ου αι. καθιερώνεται η μικρογράμματη γραφή» (Kazhdan&Epstein, 2009) με βασικό σκοπό την επεξεργασία αλλά και την αντιγραφή ολόκληρης της αρχαίας γραμματείας (Lemerle, 1985). Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι, «ο 9ος και 10ος αι. ξεχωρίζουν όχι μόνον για τις εγκυκλοπαιδείες τους³⁷, αλλά και για τα λεξικά τους³⁸, για τα ανθολόγια τους, αλλά και για τις συλλογές της αρχαίας πνευματικής και πολιτιστικής κληρονομιάς»³⁹.

³⁵ Ο όρος «Βυζαντινή Φιλοσοφία καλύπτει τη φιλοσοφική δραστηριότητα των Βυζαντινών: διδασκαλία, σχολιασμός των κλασικών κειμένων, Λογικής και Φυσικής και τη διδασκαλία των σημαντικότερων φιλοσόφων της Ελληνικής αρχαιότητας από τον 9^ο αιώνα έως τον 15^ο, από τον Φώτιο και τον Αρέθα έως τον Πλήθωνα και τους άλλους σοφούς των Παλαιολόγειων χρόνων». (Μπενάκης, 2000)

³⁶ Πρβλ. (Ματσούκας, Ιστορία της Βυζαντινής Φιλοσοφίας, 1998), (Τατάκης, 2007), (Lemerle, 1985).

³⁷ Ο Paul Lemerle όταν αναφέρεται στον εγκυκλοπαιδισμό του 10ου αι. εντοπίζει «μια αυτοκρατορική ή πολιτική εγκυκλοπαιδεία», καθώς επίσης μια «ηθική εγκυκλοπαιδεία με τίτλο Excerpta», αλλά και ακόμη μια που φέρει τον τίτλο «Γεωπονικά», όπως και «έναν στρατιωτικό κώδικα Laurentianus και ένα Μηνολόγιο με περιεχόμενο βίους Αγίων» (Lemerle, 1985) σ. 248-270.

³⁸ «Το λεξικό Σουΐδας - Σούδας με ποικίλα θέματα θέματα (Χριστοφιλοπούλου, 2012), (Wilson, 2013).

³⁹ Η σπουδαιότερη όλων η «Μυριόβιβλος» του Φωτίου (Kazhdan&Epstein, 2009), (Wilson, 2013).

Οι Λαύρες (μοναστήρια) εκείνη την εποχή στη Βυζαντινή αυτοκρατορία γίνονται ο χώρος της γνώσης (Χριστοφιλοπούλου, 2012) αλλά και της έρευνας, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αλλά και επικρατέστερο όλων, τη Μονή Στουδίου (Alfeyev, 1995). «Με το πέρασμα του χρόνου, όλη αυτή η προσπάθεια γίνεται με συστηματικό τρόπο, ιδιαίτερα όταν βασίλευε ο Κωνσταντίνος Ζ΄ ο Πορφυρογέννητος»⁴⁰ (Tounbee, 1973), το όνομα του μάλιστα, συνδέεται με τις προσπάθειες της ανθολόγησης των αρχαίων ελλήνων συγγραφέων (Τατάκης, 2007), και «την οργάνωση των κρατικών προγραμμάτων που έχουν εκπαιδευτικό χαρακτήρα» (Lemerle, 1985) αλλά και «τη δημιουργία ενός επιτελείου λογίων» (Haussig, 1971) για την ταχύτερη συγκέντρωση και αντιγραφή των αρχαίων κειμένων (Χριστοφιλοπούλου, 2012). Επομένως, παρατηρούμε, ότι ανάμεσα στον 9ο και 10ο αι. συγκεντρώνονται και αντιγράφονται ένα πλήθος από κλασικά έργα, αμέσως μετά τον 11^ο και 12^ο αι, αρχίζουν οι λόγιοι της εποχής εκείνης, να μελετούν εις βάθος το περιεχόμενο τους, προσπαθώντας να εστιάσουν την προσοχή τους στην πλατωνική και αριστοτελική φιλοσοφία»⁴¹ (Wharton, 2009), με βασικούς εκπροσώπους, «τον Μιχαήλ Ψελλό⁴² (Βασίλειφ, 2006) και τον Ιωάννη Ιταλό», μαθητή του και όπως ονομάστηκε «ύπατο των φιλοσόφων»⁴³ (Φειδάς, 2002), «η αγάπη όμως αυτή για τα γράμματα όπως και για την κλασική αρχαιότητα, που είχε ως βασικό της χαρακτηριστικό, τη σπουδή της κλασικής ελληνικής φιλοσοφίας, οδήγησε τους λόγιους κύκλους της εποχής εκείνης σε θεολογικές ακρότητες» (Meyendorff, 1974). Πιο συγκεκριμένα θα λέγαμε ότι «η υπερβολική αγάπη και το ενδιαφέρον τους για τη φιλοσοφία, συνετέλεσε στο να επιχειρήσουν διαφορετική προσέγγιση τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και στα θεολογικά δόγματα, θα μπορούσαμε να πούμε ότι εστιάζουν στις υπάρχουσες θεολογικές αλήθειες με μοναδικό κριτήριο αξιολόγησης τον ορθό λόγο, την εμπιστοσύνη στη λογική ικανότητα του ανθρώπου, τον ορθό λόγο, που αναζητάει την γνώση. Παρατηρείται δηλαδή, μια τάση για αξιολόγηση και επανερμηνεία της ορθόδοξης δογματικής διδασκαλίας μέσα στους κόλπους της Εκκλησίας της εποχής εκείνης, στηριζόμενη στη

⁴⁰ Βλ. (Tounbee, 1973), (Τατάκης, Βυζαντινή Φιλοσοφία Μετάφραση Καλπουρτζή Εύα, 1961), Πρβλ. (Timothy, 2010), (Lemerle, 1985), (Baynes, 1948) (Βασίλειφ, 2006).

⁴¹ (Kazhdan&Epstein, 2009).

⁴² Πρβλ. (Φειδάς, 2002), (Ματσούκας, Ιστορία της Βυζαντινής Φιλοσοφίας, 1998), (Τατάκης, 2007), (Βασίλειφ, 2006) (Meyendorff, 1974), (Θεοδωρούδης, 1998) και (Haussig, 1971).

⁴³ Βλ. (Φειδάς, 2002), (Τατάκης, 2007), (Ματσούκας, Ιστορία της Βυζαντινής Φιλοσοφίας, 1998).

μοναδική πηγή γνώσεως που δεν είναι άλλη από τη δύναμη του ορθού λόγου»⁴⁴ (Darrouzès, 1966), ο οποίος όπως αναφέρεται «φτάνει στο σημείο να αυτονομείται στο έπακρο» (Χρήστου, 1984). «Το αναμενόμενο αποτέλεσμα όλων αυτών των δύσκολων για εκείνη την εποχή ερμηνευμάτων, δε θα μπορούσε να είναι άλλο, από τη δημιουργία μιας σειράς διαφοροποιήσεων σε δογματικά θέματα. Με αποτέλεσμα αυτές οι ενέργειες, να διαμορφώνουν τις θεολογικές αντιπαραθέσεις του 11ου και 12ου αι»⁴⁵ (Salaville, 1930). Από την επεξεργασία των πηγών που αναφέρθησαν μέχρι τώρα συνάγεται το συμπέρασμα, «ότι ανάμεσα σε αυτούς τους λόγιους κύκλους, εγίνοντο πολλές φιλοσοφικές αλλά και θεολογικές διαμάχες, με αποτέλεσμα να προκύπτουν πολλά και διαφορετικά για την εποχή εκείνη θεολογικά προβλήματα». «Θέματα φιλοσοφικού αλλά και θεολογικού περιεχομένου ήταν εκείνα που απασχόλησαν αρκετά την Εκκλησία τον 11ο και 12ο αι., η αιτία των συγκεκριμένων δογματικών αποκλίσεων, θα μπορούσε να ισχυριστεί κάποιος, ενδεχομένως να οφείλεται και στο γεγονός, ότι οι λόγιοι εκείνης της εποχής» (Θεοδωρούδης, 1998), «πρέπει να είχαν επηρεαστεί αρκετά από τον τρόπο σκέψης του Ιωάννη Ιταλού, ο οποίος επιχειρούσε να διαμορφώσει την επανερμηνεία των χριστιανικών δογμάτων με φιλοσοφικούς όρους» και μάλιστα, με «έννοιες νεοπλατωνικές» (Brehier, 1970). Άλλωστε, και ο κύκλος των μαθητών του όπως μας διεσώθηκε μέχρι σήμερα ιστορικά, φαίνεται να επιχειρούσε να επαναδιατυπώσει την ορθόδοξη δογματική διδασκαλία με διαφορετικά κριτήρια αξιολόγησης, βασιζόμενα στις «αρχές της πλατωνικής σκέψης και στην αριστοτελική λογική» (Darrouzès, 1966). Η γνώση στο Χριστιανισμό, σύμφωνα με τις ζυμώσεις που έχουν προηγηθεί στο Βυζαντινό περιβάλλον του 12^{ου} αιώνα, είναι πλέον φανερό, πως δεν αποτελεί είδος γνώσης, η οποία αποκτάται μέσα από τη συγγενική ουσία του Θεού εξ αιτίας απόρροιας, αλλά μέσω αποκαλύψεως «από την ενεργειακή σχέση» και αλληλεπίδραση των δύο οντοτήτων, ιδίως μέσα από τη σκληρή δοκιμασία του ανθρώπου, ο οποίος πρέπει να ξεπεράσει τη φθαρτότητά του δια μέσου μίας ασκητικής μεθόδου, όπου θα οδηγηθεί στη νέκρωση των παθών και τη θέωση, τότε μόνο μπορεί να γνωρίσει την ετερούσια οντότητα του Θεού. Αλλά από αυτό το σημείο ξεκινάει η ριζική διαφοροποίηση των θεολογικών διαδρομών, τόσο των δύο σχολών τόσο ανάμεσα στη Δύση όσο και στην Ανατολή, όπως

⁴⁴ Βλ. (Χρήστου, Άγιος Συμεών ο Θεολόγος του Φωτός, 1984), (Kazhdan&Epstein, 2009), (Darrouzès, 1966).

⁴⁵ Πρβλ. (Φειδάς, 2002) σ. 287-299 καθώς επίσης και (Salaville, 1930), στο *Echos d' Orient* 29 (1930), σ. 146-156».

και στην Ορθόδοξη από τη Ρωμαιοκαθολική εκκλησία αργότερα. Επομένως η περίοδος που μας ενδιαφέρει η αυτοκρατορία βρίσκεται στην πρώτη μεγάλη «Ορθόδοξη» αλλά και ελληνική «ωριμότητα» της. Ο Ρωμαϊσμός αποκτάει ελληνορθόδοξη συνείδηση, ο Συμεών ο Νέος Θεολόγος είναι αυτός που μετά τις υψηλές κατακτήσεις ενός Μάξιμου Ομολογητή, θα δώσει για τη χριστιανική ανατολή τις βασικές συντεταγμένες οριοθέτησης της γνώσης, οριοθετώντας μια καινούρια ανθρωπολογία, που φιλτράρει την αρχαιοελληνική και δυτική μεσαιωνική παράδοση, και είναι βασικά ανθρωποκεντρική.

Σύμφωνα με όσα αναφέραμε, «δεν μπορούμε να μιλάμε για ιδιότητες του Θεού και βάσει των ιδιοτήτων να γνωρίζουμε το Θεό⁴⁶, ούτε όμως χρησιμοποιούμε λέξεις ως κατηγορήματα οι οποίες αναφέρονται σε τόπο ή σε χρόνο, έννοιες που είναι περισσότερο συμβατικές με την ίδια μας την ύπαρξη για να προσεγγίσουμε στη γνώση του Θεού (Ζηζιούλας, 1985-1987). Μπορούμε όμως να κάνουμε χρήση της έννοιας του **αποφατισμού**⁴⁷, που σημαίνει «ότι για το Θεό δεν μπορείς να πεις τίποτα, τηρώντας

⁴⁶ Μητροπολίτου Ιω. Ζηζιούλα «Περί Δογματικής και Δογμάτων», ανακτήθηκε από [Περί Δογματικής και δογμάτων \(uoa.gr\)](http://www.uoa.gr) στις 27/1/2022. Πρβλ. και [Δογματική σεβ. Ι. Ζηζιούλα. Περί γνώσεως: 1. Πώς γίνεται η γνώση των πραγμάτων \(oodegr.com\)](http://www.oodegr.com).

⁴⁷ Οι όροι «**Via Negativa** (λατινική έκφραση που σημαίνει «αρνητική οδός»), **αρνητική θεολογία** ή **αποφατική θεολογία** περιγράφουν τη θρησκευτική αντίληψη ή θεολογική άποψη, που επιχειρεί να περιγράψει τον Θεό μέσω της άρνησης, να αναφερθεί στον Θεό χρησιμοποιώντας αποκλειστικά όρους που περιγράφουν το τι δεν θα μπορούσε να λεχθεί για τον Θεό. Το αντίθετο της αποφατικής θεολογίας είναι η καταφατική. Να σημειωθεί ότι ο όρος αρνητική θεολογία δεν συνηθίζεται στην ανατολή. Αντίθετα χρησιμοποιείται περισσότερο ο όρος αποφατική θεολογία, γίνεται δηλαδή η απόπειρα να αποκτηθεί και να εκφραστεί γνώση για τον Θεό μέσω της περιγραφής του τι δεν είναι ο Θεός (απόφαση), παρά μέσω της περιγραφής του τι είναι ο Θεός. Η αποφατική παράδοση συνήθως ευθυγραμμίζεται με την προσέγγιση του μυστικισμού, ο οποίος επικεντρώνεται στην αυθόρμητη ή την καλλιεργούμενη ατομική εμπειρία της θεϊκής πραγματικότητας πέρα από την σφαίρα της συνηθισμένης αντίληψης, μιας εμπειρίας που συχνά δεν μεταδίδεται μέσα από τις δομές των παραδοσιακών οργανωμένων θρησκειών. Η αποφατική θεολογία είναι ο βασικός τρόπος θεολόγησης της ανατολικής ορθόδοξου εκκλησίας. Όχι βέβαια σαν άρνηση, αλλά σαν αδυναμία περιγραφής του Θεού. Έτσι παρουσιάζεται ως α-θάνατος, α-χρονος, α-τελεύτητος κλπ δηλ. δεν σχετίζεται με το θάνατο, το χρόνο, το τέλος κ.ο.κ. Αντιθέτως στη Δύση (Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία) χρησιμοποιούν περισσότερο την καταφατική θεολογία, ορίζοντας το Θεό στον υπερθετικό βαθμό γνωστών ιδιοτήτων π.χ. σοφός, δυνατός (άνθρωπος) πάν-σοφος, παντο-δύναμος (Θεός). Αυτός είναι και ο λόγος που στις δυτικές εκκλησίες είναι αρχή η επιστημονική μόρφωση του κλήρου, ενώ στην ανατολική υπάρχουν και ολιγογράμματοι ιερείς. Έτσι στη Δύση η επιστημονική μόρφωση οδηγεί στην αποκάλυψη χαρακτηριστικών του Θεού και από κει στην «κατανόησή του», ενώ στην Ορθόδοξη Ανατολή υπάρχει εντονότερος ο ασκητισμός ο οποίος «μαθαίνει» το Θεό όχι από την παρατήρηση, αλλά από την εμπειρία/επαφή. Σύμφωνα με την αρνητική θεολογία, στην πραγματικότητα δεν μπορούμε ποτέ να προσδιορίσουμε τον Θεό με λέξεις. Αυτό που είναι δυνατόν είναι να πούμε ότι ο Θεός δεν είναι ούτε αυτό αλλά ούτε και κάτι άλλο επίσης. Εντέλει, ο σπουδαστής θα πρέπει να υπερβεί τις λέξεις για να κατανοήσει τη φύση του Θεϊκού. Με αυτή την έννοια, η αρνητική θεολογία δεν αποτελεί διάψευση. Αποτελεί μάλλον μια παραδοχή του ότι οτιδήποτε και αν είναι ο Θεός, όταν προσπαθούμε να το περικλείσουμε σε ανθρώπινες λέξεις, αναπόφευκτα αποτυγχάνουμε. Σύμφωνα με την *The Encyclopedia of Religion* (Η Εγκυκλοπαίδεια της Θρησκείας), η φιλοσοφική αυτή θέση ισχυρίζεται ότι «ο Θεός υπερβαίνει όλα όσα μπορούμε να μάθουμε για αυτόν. [...] Στον Θεό δεν μπορεί να δοθεί όνομα ή προσδιορισμός. [...] Ο ίδιος

σιγήν ιχθύος, απόλυτη. Γνώση μεν, αλλά χωρίς να μπορεί να γίνει λόγος περί γνώσεως». Υπάρχει όμως και μια άλλη οδός προσέγγισης του Θεού και αυτή δεν μπορεί να είναι άλλη «παρά μια μορφή μυστικισμού που επιτρέπει να γίνεται λόγος περί γνώσεως του Θεού, υπό την προϋπόθεση, ότι μιλάμε για συναισθήματα και βιώματα τα οποία, στην ακραία μορφή του μυστικισμού, εξαφανίζουν τη διάκριση μεταξύ αυτού που γνωρίζει και αυτού που γνωρίζεται. Διότι και ο Αποφατισμός παράλληλα με τον μυστικισμό αναπτύχθηκε από τους Έλληνες πατέρες. «Ο συνδυασμός αυτός του μυστικισμού και του αποφατισμού έγινε αντικείμενο ιδιαίτερης αναπτύξεως ιδίως στην εποχή μας από ένα διαπρεπή Ρώσο θεολόγο, τον Vladimir Lossky (Lossky, 2007). Παρατηρείται όμως το πρόβλημα: Εάν χρησιμοποιήσουμε την αποφατική Θεολογία αποδεικνύεται εύκολο να μην μπορούμε να πούμε κάτι για το Θεό, όμως φτάσουμε στο σημείο να πούμε κάτι για το Θεό και την έννοια του τότε θα αναγκαστούμε να δανειστούμε έννοιες και εικόνες από προϋπάρχουσες εμπειρίες μας, γεγονός αναμφισβήτητο δύσκολο γιατί θα εντάξουμε ανθρωπομορφικές συμβατικές έννοιες στο Θεό».

Συνοψίζοντας, από όσα έχουν λεχθεί έως τώρα, θα λέγαμε πως «για να γνωρίσεις το Θεό, πρέπει να περάσεις πέρα από τον κόσμο... να πας στο επέκεινα. Να αφήσεις πίσω τις ανθρωπομορφικές εικόνες, τις συμβατικότητες και τα χαρακτηριστικά του κόσμου. Μια παρόμοια μέθοδος υπήρχε και στο Νεοπλατωνισμό, η αρχή: «επέκεινα της ουσίας». Αυτή η μέθοδος χρησιμοποιήθηκε και από τον Διονύσιο Αρεοπαγίτη⁴⁸ (Νιάρχος, 1985) κάνοντας χρήση εκφράσεων με το συνθετικό «υπέρ». Ό,τι δηλαδή λέμε καταφατικά για τον κόσμο, το λέμε χρησιμοποιώντας το «υπέρ», όταν αναφερόμαστε στον «Θεό». Λέμε για παράδειγμα ότι, ο Θεός είναι υπερ-άγαθος. Επειδή αυτό το αντλούμε από την εμπειρία των ανθρώπων, μπορεί να γίνει ένας ανθρωπομορφισμός. Για να αποφύγουμε τον ανθρωπομορφισμό, ωστόσο, μπορεί να ισχυριζόμαστε, ότι ο Θεός είναι «υπεράγαθος». Το «υπεράγαθος» δεν έχει την έννοια στην περίπτωση αυτή,

δεν αποτελεί αντικείμενο γνώσης, διότι είναι υπεράνω γνώσης». Πρβλ και Stanford Encyclopedia of Philosophy: Ο Θεός και Άλλα Απαραίτητα Όντα (God and Other Necessary Beings, Matthew Davidson, 2013), The Stanford Encyclopedia of Philosophy is copyright © 2016 by «The Metaphysics Research Lab, Center for the Study of Language and Information (CSLI)», Stanford University Library of Congress Catalog Data: ISSN 1095-5054» Ανακτήθηκε στις 27/1/2022 από [Via Negativa - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://www.wikipedia.org).

⁴⁸ «Νιάρχου Κωνσταντίνου, «Η γλώσσα και το απόλυτο: Αναφορά στο έργο του Διονυσίου του Αρεοπαγίτου *Περί θείων ονομάτων*», στο Ελληνική Φιλοσοφική Εταιρεία: *Γλώσσα και πραγματικότητα στην ελληνική φιλοσοφία*. Αθήνα: 1985, σ. 256-268. Πρβλ και Διονυσίου Αρεοπαγίτου, *Περί θείων ονομάτων*, από 13 κεφάλαια, στα οποία γίνεται λόγος περί ονομάτων και ιδιοτήτων της «υπερούσιας και απόκρυφης θεότητας». (Τατάκης, Βυζαντινή Φιλοσοφία Μετάφραση Καλπουρτζή Εύα, 1961)»

ότι ο Θεός είναι υπερβολικά αγαθός, δηλαδή επίφαση του «αγαθός». Αλλά πρόκειται για ένα ξεπέρασμα. Το ίδιο όταν πούμε, ότι ο Θεός είναι όχι ουσία αλλά υπερ – ούσιος, υπέρ την ουσία. Γι' αυτό αυτή η «γλώσσα της Αποφατικής Θεολογίας, που ξεκινάει από τον Διονύσιο τον Αρεοπαγίτη», λέει το Θεό και υπέρ – θεο. Δηλαδή θέλει να πει ότι όλα αυτά τα κατηγορήματα, που χρησιμοποιούμε από την εμπειρία του κόσμου εμπεριέχουν τον κίνδυνο του ανθρωπομορφισμού. Γι' αυτό πάμε πιο πέρα και το πιο πέρα δηλώνεται με την γραμματική πρόθεση υπέρ».

Συμπερασματικά, στον Διονύσιο Αρεοπαγίτη εντοπίζονται δυο θεολογικές οδοί διαμέσου των οποίων προβαίνει ο άνθρωπος στη γνώση του Θεού. Η πρώτη είναι η καταφατική θεολογία ή θετική που προβαίνει στη θεϊκή γνώση με βεβαιώσεις και η δεύτερη είναι η αποφατική θεολογία ή αρνητική που προβαίνει με αρνήσεις. Πιο συγκεκριμένα η μυστική θεολογία είναι αποφατική, διότι ο άνθρωπος δεν μπορεί να δώσει στο Θεό καταφατικούς προσδιορισμούς. Αυτό σημαίνει ότι για την προσέγγιση του Θεού, που είναι άρρητος, ο αποδεικτικός συλλογισμός μπορεί να επιφέρει παρερμηνείες, συνεπώς ο μόνος δρόμος προσέγγισης του Θεού είναι η ενατένιση (Griggs, 2010) με σκοπό την αφομοίωση από το άγνωστο, που μπορεί να επιτύχει ο άνθρωπος μέσα από ένα σύστημα «προόδων» - αναβαθμών, αφού απαλλαγεί από καθετί το υλικό που τον εγκλωβίζουν οι αισθήσεις του, κατακτάει σταδιακά ποικίλους βαθμούς εκλάμψεως για να οδηγηθεί στη θέωση και την απόλυτη γνώση (Διονύσιος Αρεοπαγίτης, 2002), κινούμενος μέσα στο Θείο Γνόφο, αξίζει να αναφέρουμε, ότι ο πρώτος που έγραψε συστηματικά για μυστική Θεολογία είναι ο μαθητής του Αποστόλου Παύλου, Διονύσιος Αρεοπαγίτης στην επιστολή προς Τιμόθεο⁴⁹. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Νικήτα Στηθάτου, ο Συμεών είχε παρόμοιες μυστικές (θεοπτικές) εμπειρίες⁵⁰ με τον Διονύσιο, για το λόγο αυτό ο Νικήτας αποκαλεί τον Διονύσιο «μέγαν»⁵¹, «πολύν τα θεία»⁵², και «ιεροφάντην»⁵³.

⁴⁹ Διονύσιος ο Αρεοπαγίτης, «Φιλοκαλία», τ. 3ος, Πατερικές εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς», εκδ. «τό Βυζάντιον», Θεσ/νίκη 1986, σ. 476-489.

⁵⁰ Φιλοκαλία, τ. 19Ε', σ. 18, 26, 28.

⁵¹ «Την ίδια προσωνυμία αποδίδει στον Διονύσιο και η Ζ' Οικουμενική Σύνοδος, στον Β' Κανόνα της Πρβλ. «Γ. Α. Ράλλη, Μ. Ποτλή, Σύνταγμα των θείων καί ιερών κανόνων», τόμ. 2ος, τυπ. Γ. Χαρτοφύλακος, Αθήναι 1852, σελ. 561. Μάλιστα ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός αποκαλεί τόν Διονύσιο ως «θείο», (Πρβλ. Έκδοσις ακριβής της ορθοδόξου πίστεως, Άπαντα τα έργα τ. 1ος, πατερικά εκδόσεις Γρηγόριος ο Παλαμάς, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 116)».

⁵² Φιλοκαλία, τ. 19Ε', σ. 20-24.

⁵³ Φιλοκαλία, τ. 19Ε, σ. 30.

Αν ένας διανοητής σήμερα ρωτούσε τον Συμεών τι είναι «Γνώση», εκείνος θα του έλεγε αμέσως, ότι ταυτίζεται με τον Θεό, και η επόμενη ερώτηση που έρχεται αυτόματα στο στόμα του διανοητή είναι μπορούμε να Τον γνωρίσουμε; Το ερώτημα που αμέσως μας έρχεται στο μυαλό είναι τι θα μπορούσαμε εμείς οι άνθρωποι να τον πλησιάσουμε γνωρίζοντας Τον; Βέβαια το ερώτημα είναι τί από όλα είμαστε σε θέση να γνωρίσουμε... Την ακατάληπτη «ουσία», μήπως τη «φύση», ή την «τελειότητά» ή κάποιο άλλο χαρακτηριστικό «γνώρισμα»; Αυτό ακριβώς θα λέγαμε πως είναι «άτοπον» ή εντελώς αδύνατον για τον τρόπο σκέψης που έχει ο Συμεών. Ας κάνουμε μια αναδρομή στο παρελθόν για να θυμηθούμε τα λόγια του Αγίου Ιωάννη του Δαμασκηνού που έλεγε: «Άπειρον τό θεϊον καί άκατάληπτον· καί τοῦτο μόνον αὐτοῦ καταληπτόν, ἡ άπειρία καί άκαταληψία» (Δαμασκηνός, 2020). Δηλαδή «ο Θεός είναι άπειρος και τέλειος σε αντίθεση με εμάς τους ατελείς και πεπερασμένους ανθρώπους ακατάληπτος». Αυτό το χαρακτηριστικό μόνο μπορούμε να καταλάβουμε την απεραντοσύνη και ακαταληψία του. Και πράγματι θα διερωτηθεί ένας απλός άνθρωπος πώς μπορούμε εμείς αλλά και με ποιο τρόπο μπορούμε να προσεγγίσουμε γνωστικά την έννοια του Θεού; «Πώς να ερευνήσουμε τη φύση, τα χαρακτηριστικά, τη σύσταση και υπόστασή Του; Φαίνεται να είναι αδύνατο. Και πράγματι είναι άτοπο, διότι ο Θεός είναι «ουσία και φύση **νοερά** (πνευματική) και εμείς όντες άνθρωποι **σαρκικοί (υλικοί)** και γήινοι. Ο Θεός σύμφωνα με τα δικά μας δεδομένα αλλά και τις περιορισμένες μας διανοητικές ικανότητες είναι άπειρος και απερινόητος ενώ εμείς πεπερασμένοι. Ο Θεός είναι τέλειος και εμείς ατελείς. Ο Θεός είναι ο Δημιουργός ο Κτίστης, ο Ποιητής και εμείς τα Κτίσματα, τα ποιήματα. Πώς, λοιπόν, να χωρέσει το άπειρο στο πεπερασμένο και να γνωρίσει το ατελές το τέλειο, το δημιουργήμα το δημιουργό του; Ό Θεός ἡμῶν άπρόσιτος καί τῷ νῶ ἡμῶν άχώρητος» (Δαμασκηνός, 2020). Όπως αναφέρεται και στο καινοδιαθηκικό χωρίο «Θεόν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» (Ιωάν. 1,18) και ότι τον Θεό «εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὐδέ ἰδεῖν δύναται» (Α΄ Τιμόθ. 6,16)⁵⁴. Μπορούμε σε αυτό το σημείο να παραθέσουμε επίσης από την Παλαιά Διαθήκη τη φράση του Θεού προς το

⁵⁴ Το ίδιο έλεγε και ο «σοφός Σολομών· «τίς γὰρ ἄνθρωπος γνώσεται βουλὴν Θεοῦ; ἢ τίς ἐνθυμηθήσεται τί θέλει ὁ Κύριος;» (Σοφ. Σολ. θ΄ 13). Μέσα από τα χωρία της Αγίας Γραφής καταγράφεται πως είναι ανεξερευνήτα τα θεία και ακατάληπτα για τους ανθρώπους. Γι' αυτό και ο άγιος Κύριλλος Ιεροσολύμων έλεγε: «Οὐ τό τί ἐστί Θεός ἐξηγούμεθα (δεν σας λέμε, δεν μπορούμε να σας πούμε και να σας εξηγήσουμε τι είναι ο Θεός)... ἐν τοῖς περί Θεοῦ ἡ μεγάλη γνώσις τό τὴν άγνωσίαν ὁμολογεῖν». Στα ζητήματα του Θεού η μεγάλη γνώση είναι να ομολογεῖς την άγνοιά σου, για αυτό και ο άγιος Αθανάσιος έλεγε ότι: «Καί εἰ μή δυνατόν καταλαβέσθαι τί ἐστί Θεός, ἀλλά δυνατόν εἰπεῖν τί οὐκ ἔστι». Δεν μπορούμε να πούμε τι είναι ο Θεός. Μπορούμε όμως να πούμε τι δεν είναι. Και δεν είναι μικρός, ατελής, αδύνατος, θνητός, αμαρτωλός, όπως είναι ο άνθρωπος, και για αυτό ο άνθρωπος αδύνατο είναι να γνωρίσει το Θεό», PG. 25-28.

Μωυσή, όταν ζήτησε να Τον αντικρύσει «οὐ δυνήση ἰδεῖν τὸ πρόσωπόν μου· οὐ γὰρ μὴ ἴδη ἄνθρωπος τὸ πρόσωπόν μου καὶ ζήσεται» (Εξόδ. 33, 20). Και «οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ὃ ἔὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι» (Ματθ. 11, 27). Κανείς επομένως δεν είναι σε θέση να «γνωρίζει καλά τον Υἱό του Θεού παρά μόνο ο Πατήρ, και τον Πατέρα πάλι κανείς δεν τον γνωρίζει ολοκληρωτικά παρά μόνο ο Υἱός, και από τους ανθρώπους εκείνος, στον οποίο ο Υἱός θα θελήσει να τον φανερώσει και όσο πρέπει θα τον φανερώσει. Ακόμη και το Πνεῦμα το Άγιο, σαν Θεός που είναι και αυτό, γνωρίζει το Θεό», όπως μας λέει το χωρίο της Καινῆς Διαθήκης, «τό Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ» (Α΄ Κορινθ. 2,10). Αλλά και ένας από τους Πατέρες της Εκκλησίας ο Καππαδόκης Μέγας Βασίλειος αναφέρει⁵⁵, ότι η «ουσία του Θεού είναι παντί ἀπερίοπτος», σε όλους ακατανόητη, «Υἱὸς δὲ μόνον γνωστός ὁ Πατήρ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι». «Μόνο στον Υἱό και στο Άγιο Πνεῦμα απαλύπτεται και γνωστοποιείται ο Πατήρ. Δεν μπορούμε, λοιπόν, οι άνθρωποι να γνωρίσουμε το Θεό, τη φύση, την ουσία του, την εσωτερική ζωή του Θεού». Σε αυτό το σημείο μπορούμε να αναφέρουμε το χαρακτηριστικό ιστορικό παράδειγμα του αρχαίου Έλληνα φιλοσόφου Σιμωνίδη προς τον Ιέρωνα, «κάποτε τον κάλεσε, ο βασιλιάς των Συρακουσών και του είπε: «θέλω να μου απαντήσεις σε ένα ερώτημα τί είναι ο Θεός;» Ο φιλόσοφος του απάντησε: «Δώσε μου τρεις μέρες προθεσμία να σκεφθώ και θα σου απαντήσω», τότε ο βασιλιάς του δίνει το χρόνο που ήθελε για να σκεφτεί. Όταν όμως πέρασαν οι τρεις μέρες πηγαίνει να δώσει την απάντησή του στο συγκεκριμένο ερώτημα... λέει στο βασιλιά... Θέλω ακόμα τρεις μέρες να το σκεφτώ. Και έπειτα του ζήτησε άλλες τρεις και μετά άλλες τρεις. Ο βασιλιάς κάποια στιγμή απόρησε και τον ρωτάει γιατί τόσες αναβολές για να μου απαντήσεις; Και ο Ιέρων του λέει. Αξίοτιμε Βασιλιά όσο περισσότερο σκέπτομαι τι είναι ο Θεός, τόσο πιο σκοτεινό μου φαίνεται το ζήτημα και τόσο πιο δύσκολη είναι η απάντηση για αυτό δεν μπορώ να σου απαντήσω» (Strauss Kojeve, 1994).

Επομένως ανάμεσα στην «αντίθεση του ακατάληπτου του Θεού και στην γνώση κρύβεται μια δυναμική διαλεκτική, που δεν οδηγεί σε πνευματική σύγχυση αλλά καθοδηγεί τον ανθρώπινο νου στην υπέρβαση του θεολογικού του αγνωστικισμού. Παράλληλα, ο ανθρώπινος λόγος αποκτά την γνώση και συναίσθηση των δυνατοτήτων του, σε σχέση με την φύση του Θεού, περιμένοντας από το Θεό, να κάνει την υπέρβαση

⁵⁵ Βασιλείου Καισαρείας, Ομιλία MPG 29, 125.

για τον άνθρωπο δείχνοντάς του το δρόμο μέσα από την «πρώτη κίνηση που δεν είναι άλλη από την αποκάλυψή Του». Αν ο άνθρωπος συναισθανθεί – αντιληφθεί την ετερότητα της ουσίας του από την ουσία και τις υποστάσεις του Θεού, τότε αυτή η συνειδητοποίηση, διαλεκτικά, βοηθάει τον άνθρωπο να βρει τον τρόπο αναζήτησης της γνώσεως του Θεού μέσα από την κατανόηση της διαφοράς κτιστού και ακτίστου, μια διαφορά ετερότητας, που νοηματοδοτεί διαρκώς την οδό αναζήτησης της Θεότητας⁵⁶».

Την απάντηση στο ερώτημα για τη γνώση του Θεού μας τη δίνει ο Συμεών μέσα από το έργο του⁵⁷. Για τον Συμεών σωτηρία δεν αποτελεί η απελευθέρωση της ψυχής από το σώμα όπως πίστευε η ειδωλολατρική αρχαιότητα, αλλά ο απεγκλωβισμός του ανθρώπου από τα πάθη και τα δεσμά της αμαρτίας ώστε να οδηγηθεί στην προσωπική πορεία του προς την οδό της θέωσης, ούτε όμως σωτηρία είναι η άρνηση του κόσμου που ζούμε αλλά η απόκρουση της υποταγμένης στην αμαρτία εγκόσμιας πραγματικότητας. Το ερώτημα που προκύπτει εμείς όντας πολίτες του κόσμου τούτου μπορούμε να προσεγγίσουμε τον Θεό; Δεδομένου ότι ζούμε σε αυτό τον κόσμο και ερχόμαστε καθημερινά σε επαφή με την αμαρτία. Ο Γάλλος φιλόσοφος Μαρσέλ αναφέρεται σε μια τεράστια σύγχρονη ηθική και μεταφυσική πλάνη στην οποία εκπίπτει ο άνθρωπος, γιατί γνωρίζει ότι δεν υπάρχει μόνο το βιολογικό και το πνευματικό αλλά και το ψυχικό μέρος του ανθρώπου που απειλείται με όλεθρο (Marcel, 1962).

Και όμως μπορούμε να «πλησιάσουμε το Θεό, αφού ο Θεός οὐκ ἄμαρτυρον ἑαυτὸν ἀφήκεν» (Πράξ. 14,17). Δεν ἄφησε τον εαυτό του εντελῶς κρυφὸ και ἄγνωστο. Βέβαια θα ἴταν υπερβολή να ισχυριστούμε, ὅτι θα ἀποκτήσουμε την ολοκληρωτική ἐπίγνωση του Θεοῦ. Δεν ἔχουμε ὅμως και πλήρη ἄγνοια, ἀπὸ τη στιγμή που ο ἴδιος ο Θεός ἀποκαλύπτει τον εαυτό του στους ἀνθρώπους μέσα ἀπὸ τη φύση και τη δημιουργία που ἀντιλαμβάνονται οἱ ὀφθαλμοί μας. Λαμβάνουμε τόση γνώση, ὅση χωρεῖ ἡ φύση μας, ἀλλά και ὅση εἶναι ἀπαραίτητη για την ολοκλήρωση μας ὡς ἄνθρωποι και την πνευματική μας προκοπή, για το λόγο αὐτὸ ἔγραφε ο Μ. Βασίλειος, στην ἐπιστολή 234: «ἐκ μὲν τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζομεν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τῇ δε οὐσίᾳ αὐτῇ προσεγγίζειν οὐχ

⁵⁶ «Μαξ. Ομολογητή, *Περὶ Θεολογίας και της ἐνσάρκου οικονομίας του Υιοῦ του Θεοῦ*, Προς Θαλάσσιον, Κεφ. ΣΤ', ἑκατοντὰς πρώτη, Β' 55, και Περὶ Θεολογίας κεφαλαίων, ἑκατοντὰς Τετάρτη, Β' 121. Πρβλ. και (Τατάκης, 2007)».

⁵⁷ Κεφάλαια πρακτικά καὶ θεολογικά ρ'. (383): «Θεὸς τοῖς μὲν σωματικῶς ὀρῶσιν οὐδαμοῦ ἐστιν, ἀόρατος γάρ, τοῖς δὲ πνευματικῶς νοοῦσι πανταχοῦ ἐστι, πάρεστι γάρ ἐν γάρ τῷ παντί καὶ ἐκτός του παντός ἐστιν, ἐν τούτῳ καὶ ἐγγύς ἐστὶ τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν καὶ μακρὰν ἀπὸ ἁμαρτωλῶν ἢ σωτηρία αὐτοῦ».

ύπισχνούμεθα»⁵⁸. Γιατί άραγε; «Διότι αἱ μὲν γάρ ἐνέργειαι αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἡ δὲ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος». Οι πράξεις και τα έργα Του φθάνουν ἔως εμάς και τις αντιλαμβανόμαστε με κάποιο τρόπο, ωστόσο η ουσία είναι απροσπέλαστη και απλησίαστη, μόνο μερική γνώση του Θεού, ὅπως λένε οι πατέρες μπορούμε να λάβουμε, και τη λαμβάνουμε μέσα από τις θείες ιδιότητες και ενέργειές του, από την πρόνοια και το ενδιαφέρον που φθάνουν ἔως εμάς και με τις οποίες δείχνει ο Δημιουργός το ενδιαφέρον του για το δημιούργημά Του, που είμαστε εμείς οι άνθρωποι ⁵⁹.

Αυτή είναι και η ομόφωνη «διδασκαλία των Πατέρων της Εκκλησίας», οι οποίοι αναφέρονται στην καθαρότητα της ψυχής και ισχυρίζονται, ὅτι ὅταν διώξει η ψυχή από πάνω της ὅλη τη βρωμιά της αμαρτωλῆς ζωῆς καὶ μόνον τό «κατ' εἰκόνα καθαρὸν φυλάττη ὡς ἐν κατόπτρῳ θεωρεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ Πατρὸς, τὸν Λόγον, καὶ ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα», ὅπως ἔγραφε ο Μέγας Αθανάσιος⁶⁰. Ο άνθρωπος που διατηρεῖ αγνή και καθαρή την ψυχή του, είναι σαν να ἔχει εμπρός του καθρέπτη και βλέπει μέσα σε αὐτόν το Θεό, και τον Πατέρα και τον Υἱό. Αλλά και ο Γρηγόριος ο Νύσσης ὁμοίως ἔγραφε για τη γνώση του Θεού: «Ὁ πάσης τῆς κτίσεως καὶ ἐμπαθοῦς διαθέσεως τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ἀποκαθάρας, ἐν τῷ ἰδίῳ κάλλει τῆς θείας φύσεως καθορᾷ τὴν εἰκόνα», διότι «τῆς ἰδίας φύσεως ἀγαθῶν ὁ Θεὸς ἐνετύπωσε, τῇ ἀνθρωπίνῃ κατασκευῇ τὰ τιμήματα, οἷόν τινά κηρὸν σχήματι γλυφῆς προτυπώσας». «Ἡ θεότης δὲ ἐστὶ καθαρότης, ἀπάθεια καὶ κακοῦ παντός ἀλλοτρίωσις. Εἰ οὖν ταῦτα ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐστὶ, Θεὸς πάντως· ἐν αὐτῷ ἐστὶ καὶ ἡ καθαρότης, ὁ ἀγιασμός, ἡ ἀπλότης, πάντα τοιαῦτα τα φωτοειδῆ τῆς

⁵⁸ «Επιστολή 234, PG 32».

⁵⁹ ο ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης ἔγραφε, «Ὅσον καὶ ἂν τό θεῖον εἶναι ἀνεπαφόν τε καὶ ἀκατανόητον καὶ πάσης ἀντιλήψεως τῆς ἐκ τῶν λογισμῶν ὑψηλότερον, ὅμως ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια πολυπραγμονοῦσα καὶ διερευνημένη διὰ τῶν δυνατῶν σε αὐτὴ λογισμῶν ἐπορέγεται καὶ θιγγάνει (πλησιάζει και ψηλαφεῖ) τῆς ἀπροσπελάστου καὶ ὑψηλῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ». Και δεν πετυχαίνει μόνο «ἐναργῶς ἰδεῖν τὸν ἀόρατον», δεν παραμένει ὅμως και «ἀπεσχοινωμένη τῆς προσεγγίσεως ὡς μηδεμίαν δύναται τοῦ ζητουμένου λαβεῖν εἰκασίαν». Επομένως ὅσο και αν δεν μπορούμε με τις περιορισμένες νοητικές δυνάμεις μας να προσεγγίσουμε το Θεό, γιατί βρίσκεται πολύ πιο ψηλά από το δικό μας τρόπο σκέψης, ὅμως ο νους μας, ὅταν συνεχῶς είναι προσηλωμένος και σκέπτεται τι μπορεί να είναι ο Θεός, με τη δύναμη που ἔχει προσεγγίζει ἔστω και λίγο τη γνώση του Θεοῦ. Ὁμοίως και ο Ἅγιος Ἰωάννης ο Χρυσόστομος προσθέτει: Δεν γνωρίζουμε μεν «τό τί τὴν οὐσίαν ἐστὶν ὁ Θεός (δεν γνωρίζουμε τι ακριβῶς είναι στην ουσία ο Θεός), ἀλλ' οὐ καθόλου αὐτόν ἀγνοοῦμεν (μα δεν ἔχουμε και εντελῶς ἀγνοία). Οἶδαμεν γάρ ὅτι ἐστὶ (γνωρίζουμε, ὅτι υπάρχει) καὶ ὅτι (εἶναι) φιλόανθρωπος καὶ ὅτι (εἶναι) ἀγαθός καὶ ὅτι χρηστός και ἐπιεικής (εὐσπλαχνός και συγκαταβατικός) και ὅτι (εἶναι) πανταχοῦ παρών, αν και πόσον τὰ εἰρημένα ἐστὶ ἢ καὶ πῶς πανταχοῦ ἀγνοοῦμεν» (παρότι τι ακριβῶς σημαίνουν αὐτά που τώρα λέμε και πῶς είναι πανταχοῦ παρών δεν τα ξέρουμε) Λόγος 3, SC 28. Ἐνας τρόπος ἀκόμα προσέγγισης του Θεοῦ, σύμφωνα με το χωρίο της Καινῆς Διαθήκης είναι η καθαρή καρδιά καθαρή από κάθε «κακό λογισμό», «μακάριοι οἱ καθαροὶ τῆς καρδίας, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται» (Μτθ. 6,8).

⁶⁰ Μεγ. Αθανασίου, Κατὰ Ἑλλήνων 34, PG 25, 68D.

θείας φύσεως άπαυγάσματα, δι' ὧν Θεός ὁράται»⁶¹. Σύμφωνα με τον Άγιο Γρηγόριο Νύσσης, η ανθρώπινη αδυναμία γνώσεως του Θεού οφείλεται στην οντολογική διαφορά ανάμεσα στο κτιστό και το Άκτιστο (Ξιώνης, 1999).

Επομένως, σύμφωνα με τη διδασκαλία των πατέρων, καθοριστικό ρόλο έχει το καθεστώς της αμαρτίας αλλά και της σωτηρίας, διότι όσο υπάρχει η αμαρτία σκοτίζεται η ψυχή του ανθρώπου ενώ και ότι έχει σχέση με τη γνώση του Θεού εξακολουθεί να παραμένει κρυφό και άγνωστο. Μόνο αν καθαρίσει ο άνθρωπος τον εαυτό του από οποιαδήποτε «αμαρτωλά αισθήματα και πάθη», μόνο τότε θα του ανοιχτεί ο δρόμος που οδηγεί στη θύρα της γνώσεως του Θεού, σύμφωνα πάντα με τη δύναμη του νου του αλλά και ανάλογα το φωτισμό που δέχεται από το Άγιο Πνεύμα μπορεί να προσεγγίσει το Θεό αλλά αντικρίζοντας τη θεωρία του. Αξίζει να διερευνήσουμε την έννοια της σωτηρίας, τι σημαίνει; Σωτηρία δεν είναι η απελευθέρωση της ψυχής από τους δεσμούς του σώματος αλλά «η απεξάρτηση της ανθρώπινης ύπαρξης από τα δεσμά της αμαρτίας και η προσωπική πορεία – αγώνας κάθε ανθρώπου προς τη θέωση» (Τριανταφυλλίδης, 1984). Δεν είναι επίσης άρνηση του κόσμου που ζούμε αλλά η απόκρουση της υποταγμένης στην αμαρτία εγκόσμιας πραγματικότητας. Η αμαρτία δεν προέρχεται από την ύλη ούτε «από τη σάρκα του ανθρώπου» αλλά προέρχεται από τη διαστροφή της ψυχής, για το λόγο αυτό η σάρκα, το υλικό τμήμα της υπάρξεως δεν είναι κακό για τον άνθρωπο, μπορεί μάλιστα να γίνει και ευεργετική, αν ο άνθρωπος ζει σύμφωνα με τον τρόπο ζωής που του δίδαξε ο Χριστός απομακρύνοντας κάθε αμαρτωλή πράξη από τη ζωή του, διότι ο Χριστός κατήργησε την αμαρτία «εν τη σαρκί αυτού». Ο Χριστός εξαγίασε και θέωσε την ανθρώπινη σάρκα που πήρε, ανοίγοντας στο Χριστιανισμό και αυτό είναι το μοναδικό την οδό της θεώσεως για όλους.

Στο σημείο αυτό θα μπορούσαμε να κάνουμε μια σύντομη σύγκριση της θεωρητικής γνώσης σε σχέση με τη θετική επιστημονική γνώση⁶² όπως προέρχεται μέσα από την υλική δημιουργία. Χωρίς να θέλουμε να αυθαιρετήσουμε θα χρησιμοποιήσουμε ως εργαλεία τις ανθρώπινες αισθήσεις και την σκέψη μας, επικουρούμενα από τα επιστημονικά όργανα, η επιστήμη προσέφερε αλλά και προσφέρει πάρα πολλά οφέλη στον πολιτισμό του ανθρώπου: «τον βοήθησε να κατανοήσει το μέγεθος του φυσικού κόσμου, πλούτισε τις γνώσεις και τη διαννοιά μας αλλά και βελτίωσε τις συνθήκες της

⁶¹ Γρηγορίου Νύσσης, PG 45, 25D, 28A

⁶² Η αναφορά του όρου επιστήμη χρησιμοποιείται για τις θετικές – φυσικές και όχι θεωρητικές επιστήμες.

ζωής μας». Η αλματώδης εξέλιξη της τεχνολογίας αυτές οδήγησε μερικούς ανθρώπους στην υπεροψία της επιστημονικής μεθόδου καί στην προσπάθεια επέκτασής της καί στά βαθύτερα υπαρξιακά προβλήματα του ανθρώπου, καθώς επίσης και στη «θεοποίηση» της ανθρώπινης λογικής. Οι «αρετές» όμως των επιστημονικών μεθόδων, δηλαδή «η αντικειμενικότητα των πειραμάτων και ο ορθολογισμός, είναι καί περιορισμοί, διότι αγνοούν τον πλούτο των αισθημάτων και ψυχικών καταστάσεων. Ποιά μαθηματική λογική ή εξίσωση είναι σε θέση να μας εξηγήσει για την αξία της ζωής ή για το τί άραγε θα μπορούσε να είναι ηθικό και τί θα μπορούσε να γίνεται ανήθικο; Η επιστήμη, ως ανθρώπινο δημιούργημα, έχει καί θεμελιώδεις αδυναμίες, αδυνατεί για παράδειγμα να μας εξηγήσει την αιτία και τον προορισμό του αντικειμένου της ή τό γιατί υπάρχει τόση οργάνωση στη φυσική δημιουργία, ώστε να μπορεί να γίνει κατανοητή από το ανθρώπινο μυαλό, κ.ο.κ. Μελετά τη δημιουργία με τα δικά της μέσα, εγκλωβισμένη όμως στους περιορισμούς πού θέτει η ίδια η δημιουργία. Είναι «όμως υπό τη δημιουργία καί όχι υπεράνω της δημιουργίας. Ο Δημιουργός κάλεσε τον άνθρωπο να κατακυριεύσει την δημιουργία, αλλά προστατεύοντάς τον, δεν του έδωσε πλήρη δικαιώματα επάνω της». Όλη η δημιουργία κυβερνάται από φυσικούς νόμους, όπως για παράδειγμα είναι ο νόμος του Νεύτωνα, της παγκοσμίου έλξης, οι νόμοι του ηλεκτρισμού, της θερμότητας κ.ο.κ. Οι νόμοι αυτοί διέπονται από μια υποχρεωτικότητα αλλά και οικουμενικότητα, δεδομένου ότι δεν μπορεί να υπάρξει κάποιο υλικό σώμα ή φυσικό φαινόμενο, που να μην υπακούει στους φυσικούς νόμους. Επομένως θα λέγαμε ότι αυτοί οι νόμοι συγκρατούν, αλλά και φυλάνε κατά κάποιο τρόπο τη φυσική δημιουργία. Αναφέρονται συχνά οι επιστημονικοί νόμοι με το όνομα των επιστημόνων που τους ανακάλυψαν (π.χ. νόμοι του Νεύτωνα, ή ο νόμος του Κουλόμπ, η θεωρία της σχετικότητας του Αϊνστάϊν κλπ). Δίνεται με αυτόν τον τρόπο η εντύπωση, ότι είναι ένα είδος κτήμα των επιστημόνων που τους διατύπωσαν. Όμως, το μόνο που έκαναν οι επιστήμονες ήταν να διαπιστώσουν τήν ύπαρξη και λειτουργία των νόμων. Ο άνθρωπος μοιάζει ανίσχυρος μπροστά στην ανεξάντλητη δύναμη των νόμων. Μπορεί μόνο νά εξισορροπεί την επίδρασή τους, συνδυάζοντάς τους. Αν και για παράδειγμα βρίσκεται δέσμιος της βαρύτητας πού τον καθιστά καθηλωμένο στή γη, χρησιμοποιεί τήν ταχύτητα μελετώντας τους νόμους ώστε σέ συνδυασμό μέ την άνοση του αέρα νά μπορέσει να πετάξει ή χρησιμοποιεί τη μαγνητική άπωση για νά δημιουργήσει ιπτάμενα τραίνα. Αυτό είναι τό μόνο που μπορεί να καταφέρει η ανάπτυξη της τεχνολογίας, διατυπώνοντας τούς νόμους σέ εύχρηστες μαθηματικές μορφές, τους μετατρέπει σε τεχνολογικές εφαρμογές, αλλά να τούς αλλάξει ή να τους παρακάμψει δεν μπορεί, με

κανένα τρόπο γιατί απλά «οι φυσικοί νόμοι είναι αδιαπραγμάτευτοι και αναλλοίωτοι». Ούτε όμως μπορεί ο άνθρωπος να φτιάξει δικές του παραμέτρους για να τους εγκαταστήσει στη δημιουργία. Άλωστε και τα πρώτα δομικά υλικά της δημιουργίας, που μπορεί να είναι σύμφωνα με τις σύγχρονες αντιλήψεις τα «quarks» ή η θεωρία των «κβάντα», είναι σήμερα καθορισμένες και αδιαπραγμάτευτες... ή μήπως δεν είναι... δεδομένου ότι ζούμε μέσα σε έναν κόσμο που συνεχώς εξελίσσεται και όπου τα πάντα αλλάζουν ο άνθρωπος αναζητεί μια σταθερά στη ζωή του μια γνώση που δεν θα αλλάξει σε πείσμα των καιρών αυτή τη γνώση του παρέχει η «Χριστιανική» διάνοηση⁶³, ο άνθρωπος από τη στιγμή που γεννιέται αναζητάει τον «Αίτιο των πάντων».

Πέρα απ' τούς περιορισμούς, που αναφέρθηκαν, τό σύμπαν είναι ατελεύτητο για τα ανθρώπινα δεδομένα. Όμως, τά εργαλεία της τεχνολογικής επιστήμης είναι παντελώς ακατάλληλα γιά τήν κατανόηση των «*ὑπέρ νοῦν καί ἔννοιαν* θαυμασίων της θεότητας». «*Τό γάρ μετρεῖν τά ἀμέτρητα καί τά ἄρρητα λέγειν καί τά ἀφθεγκτα φθέγγεσθαι ἐπισφαλές ὑπάρχει καί ἐπικίνδυνον*», έγραφε κάποτε ο Άγιος Συμεών ο νέος θεολόγος⁶⁴. Τά μυστήρια του νοητού και πνευματικού κόσμου δέν εντοπίζονται με τον νου και τις αισθήσεις, αλλά αποκαλύπτονται από τον ίδιο τόν Θεό στόν ψυχικό κόσμο και νου του αναζητητή ανθρώπου. Στην υπερβατική αυτή γνώση έχουν δικαίωμα πρόσβασης και οι επιστήμονες και οι μή επιστήμονες (επαΐοντες), και οι σοφοί και οι «αγράμματοι» (μη σπουδαγμένοι⁶⁵). Κριτήριο δέν αποτελεί «η εφυΐα ούτε η επιστημονική κατάρτιση, αλλά η ταπείνωση και η καθαρότητα της ψυχής». Στην αγιοκατάταξη της Ορθοδόξου Εκκλησίας, κατέχουν ίση θέση, όλοι οι «απλοί χωρίς ιδιαίτερες σπουδές» άνθρωποι δηλαδή μαζί με τους αγράμματους ασκητές της ερήμου και τους σοφούς Πατέρες και διδασκάλους θα αντιπαρατεθεί ένας αμόρφωτος ψαράς όπως ο Πέτρος μαζί με μέ τόν «σπουδαγμένο» της εποχής εκείνης απόστολο των εθνών Παύλο. Ο «μείζων έν γεννητοῖς γυναικῶν»⁶⁶ Ιωάννης ο Πρόδρομος δέν είχε αποκτήσει μόρφωση όπως και ο Συμεών ο νέος Θεολόγος δεν αποφοίτησε από κάποιο Πανεπιστήμιο της εποχής εκείνης.

Η κτιστή δημιουργία έχει αρχή και τέλος, υπάγεται στους νόμους της φθοράς της ύλης γιατί είναι κτιστή. Ο Θεός όμως είναι «άναρχος, άτελεύτητος, άκτιστος,

⁶³ Σύμφωνα με το Κατά Λουκάν Ευαγγέλιο διαβάζουμε: «Ο ουρανός και η γη παρελεύσονται, οι δε λόγοι μου ου μη παρέλθουσιν», (21,33).

⁶⁴ Αγίου Συμεών νέου θεολόγου, Α΄ Θεολογικός λόγος.

⁶⁵ «Αποκρύφτηκαν από σοφούς και συνετούς για να αποκαλυφθούν στα νήπια λέει το χωρίο της Καινής Διαθήκης Μτθ. 11,25-26»

⁶⁶ Λουκ. 7,28.

άόρατος, ἀπερίγραφτος, ἄπειρος, ἀπερίληπτος, ἀπερινόητος...». «Ἄπειρον οὖν τό θεῖον καί ἀκατάληπτον, καί τοῦτο μόνον αὐτοῦ καταληπτόν, ἡ ἀπειρία καί ἡ ἀκαταληψία» λέγει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός⁶⁷ (Kotter, 1973). Καί ὁ Ἅγιος Συμεών ὁ νέος Θεολόγος, γιά νά τονίσει τήν ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπινου λογικοῦ, ἀποκαλεῖ τόν Δημιουργό «ἀνύπαρκτο ὕπαρξι, ἀγέννητο γέννησι, ἀνυπόστατο ὑπόστασι...», ὅπως ἀναφέρεται στον Α΄ Θεολογικό του λόγο.

Ναί, καί γιά τήν θετική ἐπιστημονική – τεχνολογική γνώση, ὁ Θεός ὡς Δημιουργός εἶναι «ἀνύπαρκτος ὕπαρξις», κάτι που δύσκολο νά ἀναγνωριστεῖ ἡ ὕπαρξί του εἶναι «ἀνύπαρκτος», διότι δέν εἶναι δυνατόν νά γίνει γνωστός ἢ νά ἀνιχνευτεῖ με τὰ ἐπιστημονικά δεδομένα καί τίς πληροφορίες που παρέχουν τὰ ὄργανα τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης, ὅμως ἐξακολουθεῖ νά εἶναι μια «ὕπαρξις», διότι ὅλοι μας καθημερινά γινόμαστε μάρτυρες του μεγαλείου των «υπαρκτῶν δημιουργημάτων του». Ἡ ἀνθρώπινη σκέψη ἀδυνατεῖ νά προσεγγίσει τή Θεότητα τὸ μόνο που μπορεῖ εἶναι νά δημιουργήσῃ ἕνα συνδυασμό καταφατικῶν καί ἀποφατικῶν σκέψεων καί κατηγορημάτων.

Ἡ ἀναζήτηση τῆς γνώσης που ἀναπτύσσεται στήν Ὀρθόδοξη Παράδοση τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, δημιουργεῖ δρόμους καί μονοπάτια, ἀπότοκους τῆς μεταφυσικῆς σκέψης που κληροδότησε ἡ κλασική ἐλληνική ἀρχαιότητα, ἡ ὁποία ἀποδέχεται τὸ «εἶναι ὡς αἰώνιο, ἀμετάβλητο, ἀγέννητο». Ὡστόσο, τὸ πρόβλημα που φάνηκε τόσο στήν Ἑλληνική σκέψη ὅσο καί στή Χριστιανική διάνοηση ἦταν ἡ ἀδυναμία τῆς «υποταγῆς του χρόνου καί του γίνεσθαι στο αἰώνιο καί ἀ-χρονο εἶναι». Ἡ χριστιανική ἀναζήτηση εἶναι «γνώση, ὀρθολογική καί ἀποκαλυπτική, ἐμπειρική καί υπερβατική, τῆς συνάντησης του ἀνθρώπινου εἶναι με τὸ Θεϊκό εἶναι». Αὐτή ἡ συνάντηση ἐπιτυγχάνεται μέσα ἀπὸ τὸ δυσνόητο γιὰ τοὺς ἀνθρώπους μυστήριο τῆς ἀγάπης του Θεοῦ, που συνενώνει σ' ἕνα μοναδικό σύνολο «Αὐτόν που Τον Αγαπά» καί «Αὐτόν που Αὐτός ἀγαπά». Ὑστερα ἀπὸ ὅσα προαναφέρθησαν θά λέγαμε, ὅτι ἡ θεολογική γνώση που εἶναι ἀπόπειρα γνώσης του «Θείου εἶναι» μέσα ἀπὸ τὴν ἠθική τῆς ἀγάπης που εἶναι Ἀγάπη του Πανάγαθου ὄντος πρὸς τὸ δημιούργημά του τὸν ὄντως ἄνθρωπο, δημιουργοῦν ἀξεδιάλυτους δεσμούς...που κάποιοι προσπαθοῦν ἀκόμα καί

⁶⁷ (Δαμασκηνός, 2020).

Ο Δανός φιλόσοφος Kierkegaard αποτέλεσε την απαρχή του υπαρξισμού, «γιατί στα ποικίλα μελετήματά του προέβαλλε τον συγκεκριμένο άνθρωπο ως ύπαρξη, που βιώνει τα μεγάλα προβλήματα της πνευματικής του επιβίωσης. Αντίθετα προς την ιδεοκρατία του Hegel, που διετύπωνε συστηματικά την απρόσωπη αντιθετική κίνηση της ιδέας σε φύση και την επάνοδό της σε πνεύμα, ο Δανός φιλόσοφος τόνιζε το συναίσθημα, υπεγράμμιζε την ανασφάλεια, την αγωνία, τον φόβο ως προϋποθέσεις της καταξίωσης του ανθρώπου στην αναζήτηση της εμπιστοσύνης και της ελπίδας στον Θεό» (Κωσταράς, 1990). Το έργο του Kierkegaard επηρέασε ιδιαίτερα τον αιώνα μας αλλά και τη σύγχρονη Ευρωπαϊκή διάνοηση.

Ο Heidegger «θα τονίσει την προτεραιότητα της ύπαρξης σε σχέση με την ουσία, θ' αναλύσει το πεπερασμένο και το μάταιο του ανθρώπου, θα αναπτύξει τον αγώνα του να καταξιώσει την ελευθερία του. Ο Karl Jaspers θα επισημάνει ως οριακά σημεία του πνευματικού βίου για τον άνθρωπο, την ενοχή, τον πόνο, τον θάνατο και τον αγώνα του ανθρώπου να ξεπεράσει τον εγκλωβισμό του από αυτά» (Μποζώνης, 1993).

Ο Ζαν Πωλ Σαρτρ (Sartre) «θα επηρεασθεί από την προβληματική του Χάιντεγκερ (Heidegger) και την φαινομενολογία του Χούσερλ (Husserl), αλλά θ' ανοίξει δικό του δρόμο κατά την θεώρηση της προτεραιότητας της ύπαρξης έναντι της ουσίας. Η υπέρβαση του ανθρώπου από την μηδενική κατάσταση σημαδεύει την ελευθερία του. Ο Γκαμπριέλ Μαρσέλ (Gabriel Marcel) θα προχωρήσει σε θετική θεώρηση του ανθρώπου, της ζωής, της κοινωνίας και της μεταφυσικής. Κατ' αυτόν, η αγωνία γίνεται αγώνας και η αποτυχία μεταμορφώνεται σ' ελπίδα με την μέθεξη των αξιών και του απολύτου, η αναζήτηση του Θεού γίνεται και εντοπίζεται μέσα από τον πλησίον» (Θεοδωρίδης, 1955).

Θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθούμε στη σύγχρονη εποχή στον Μαρσέλ Γκαμπριέλ, που ήταν Γάλλος Χριστιανός υπαρξιστής φιλόσοφος και συγγραφέας, για το λόγο αυτό θεωρείται και ως ο κυριότερος εκπρόσωπος του χριστιανικού υπαρξισμού, που αναζητεί τη γνώση, επικεντρώθηκε στον αγώνα του σύγχρονου ατόμου σε μια τεχνολογικά απάνθρωπη κοινωνία. Συχνά θεωρείται ως ο πρώτος Γάλλος υπαρξιστής, που αποστασιοποιήθηκε και άσκησε κριτική σε προσωπικότητες όπως τον Ζαν-Πολ Σαρτρ, προτιμούσε να χρησιμοποιεί τον όρο «Φιλοσοφία της Ύπαρξης»⁶⁹. Μεταστράφηκε το 1929 στον Ρωμαιοκαθολικισμό, τα δραματικά του έργα επηρεάστηκαν από τον Ίψεν και τον Πιραντέλλο, ερεύνησε τη μυστική ζωή της

⁶⁹ Ανακτήθηκε στις 29/1/2022 από «[Γκαμπριέλ Μαρσέλ - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Γκαμπριέλ_Μαρσέλ)»

συνείδησης («Η χάρις», «Η δίψα», «Ο απεσταλμένος», «Ένας άνθρωπος του Θεού», «Η Ρώμη δεν βρίσκεται πια στη Ρώμη»). Τα βασικά φιλοσοφικά του έργα που έγιναν ευρύτερα γνωστά είναι: «Μεταφυσικό ημερολόγιο», «Είναι και Έχειν», «Από την άρνηση στην επίκληση», «Homo viator», «Το μυστήριο του Είναι», «Ο προβληματικός άνθρωπος», παρά την σύνθετη ποιότητα των νοημάτων, είχαν μορφή ανοιχτή και λογοτεχνικά προσιτή. «Η ύπαρξη για τον Μαρσέλ είναι ουσιαστικά ένα δώρο, ένα μυστήριο που μπορεί να κατανοηθεί μόνο με την αγάπη και την πίστη».

Σε αντιπαραβολή με το «είναι» ο Μαρσέλ παρατάσσει εκείνη του «έχειν», «μια χαρακτηριστική κατάσταση του ανθρώπου που είναι εγκλωβισμένος σε κοινωνικές καταστάσεις προσπαθώντας να αποκτήσει νόημα ζωής μέσα από τα υλικά αντικείμενα με αποτέλεσμα να γίνεται δέσμιος του ίδιου του εαυτού του. Δεν θα ήταν υπερβολή να υποστηρίξουμε, ότι ο Γάλλος φιλόσοφος είναι μία από τις μεγάλες μορφές της μεταφυσικής φιλοσοφίας του αιώνα μας. Ονομάστηκε «υπαρξιακός φιλόσοφος και γι' αρκετό χρονικό διάστημα είχε αποδεχθεί τον όρο αργότερα όμως άλλαξε γνώμη και προτίμησε να χαρακτηρίζεται ως νεοσωκρατικός», αν και αφετηρία της φιλοσοφίας του είναι η ύπαρξη. «Το κύριο στοιχείο εντός μου, ή μάλλον το μοναδικό, δεν είναι η νοούσα ουσία μου. Το ότι σκέπτομαι είναι γεγονός αναμφισβήτητο, αλλ' η σκέψη μου δεν ταυτίζεται με την ύπαρξή μου».

Ο Marcel αποστασιοποιείται από όλους όσους προσπαθούν να «δείξουν την ταυτότητα του νοείν προς το είναι». Ενώ ο ίδιος συμπαθεί την ιδεοκρατία, φαίνεται πως έχει δεχθεί απόψεις και επιχειρήματα από την φιλοσοφία του Πλάτωνος, του Royce ή του Bradley, απορρίπτει την απολογητική του Είναι. Οι αποδείξεις της ύπαρξης του Θεού επιστρέφουν στην κεφαλή εκείνων οι οποίοι τις στοχάστηκαν, γράφει ο ίδιος στο «Μεταφυσικό ημερολόγιο». Ο Γάλλος στοχαστής «αντιτίθεται προς οιαδήποτε ιδεοκρατική ερμηνεία, που απολήγει σε απρόσωπη γενίκευση. Ο άνθρωπος είναι ύπαρξη συγκεκριμένη και με την βούλησή του καταφάσκει στο Είναι» (Marcel, 2011). «Η πίστη είναι ένδειξη πραγμάτων ού βλεπομένων⁷⁰». «Προσφέρει φως, αλλά μετά την αποδοχή της. Μέσα στο νόημά της περικλείει την θέληση του να σταθούμε και να αποδεχθούμε. Γι' αυτό η πιστότητα αποτελεί ουσιώδη παράγοντα της πίστης ως μέθεξης. Πιστότητα σημαίνει υπόσχεση. Ο Marcel επαναλαμβάνει ένα λόγο του Nietzsche, ότι ο άνθρωπος είναι το μόνο όν, το οποίο υπόσχεται». Με την πιστότητα υποσχόμεθα, αλλά και

⁷⁰ Η επιρροή από την Καινή Διαθήκη είναι εμφανής Προς Εβραίους Επιστολή κεφ. 11,1: «Ἔστι δέ πίστις ἐλπίζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων». «Πίστη είναι η πραγματικότητα εκείνων που ελπίζουμε, η βεβαιότητα των πραγμάτων που δεν βλέπουμε».

τηρούμε το περιεχόμενο της υπόσχεσης. Κατά τον γάλλο φιλόσοφο, «η πίστη δεν μπορεί να είναι αρνητική, διότι εκπίπτει στο επίπεδο της γνώμης. Με την γνώμη ισχυριζόμαστε, ότι κάτι είναι αληθές, χωρίς να καθιστούμε πάντοτε πειστική την επιχειρηματολογία μας. Η πίστη δεν είναι γνώμη ούτε υποθετικός λόγος. Είναι αναφορά στην πραγματικότητα του Θεού. Αλλ' η πίστη υποβαθμίζεται, όταν προσπαθούμε να μετατρέψουμε τον Θεό σε αντικείμενο νοητικής διαδικασίας. Η πίστη, κατά τον Marcel, δεν είναι λογική αφαίρεση, αλλά προσωπική μέθεξη του Είναι»⁷¹. «Όμως τέτοια σχέση δεν οδηγεί στον άκρο υποκειμενισμό (solipsisme). Ο γάλλος φιλόσοφος υπογραμμίζει την ατομικότητα, αλλά δεν δέχεται την αυθαιρεσία του υποκειμένου. Η μεταφυσική του Marcel αναζητεί τους όρους της λειτουργικότητας της μέθεξης. Κάθε επικοινωνία δεν είναι μέθεξη, ούτε το άτομο μπορεί να περιοριστεί στον εαυτό του. Η διαδικασία της μέθεξης αποβαίνει έγκυρη, όταν το περιεχόμενό της καθορίζεται από την διαβεβαίωση της θεϊκής πατρότητας» (Marcel, 1928). «Το πνεύμα θέτει τον Θεό ως θέτοντα. Το εγώ αδυνατεί να συλλάβει το αληθινό νόημά του χωρίς εσύ. Ο άλλος δεν είναι τρίτον τι, δεν είναι αντικείμενο επικοινωνίας με λόγους και μηνύματα. Η αγάπη δίνει βάθος στις σχέσεις των ανθρώπων. Με την αγάπη αρνείσαι τον εαυτό σου ως εγώ, το οποίο επιδιώκει το έχειν, ο εγωισμός, η αλλοτρίωση τότε όπως και σήμερα είναι νοσηρά φαινόμενα, τα οποία υπογραμμίζουν την απουσία της αγάπης». Παρόμοια σκέψη εκφράζει και Συμεών λέγοντας ότι ο άνθρωπος λόγω του εγωισμού του είναι εγκλωβισμένος στον εαυτό του και τα πάθη του, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να γνωρίσει το Θεό⁷², το χειρότερο όμως είναι ότι δεν ζητάει να απαλλαγεί από αυτά.

Ο Gabriel Marcel είναι ένας φιλόσοφος για την εποχή του που πρωτοπορεί, διότι είχε το θάρρος να αντιμετωπίσει την προβληματική των πνευματικών αξιών σε μία εποχή, που εστιάζεται στο θάνατο του Θεού και των ηθικών αξιών. Ο Marcel ως άνθρωπος προσπαθεί να εντοπίσει το αυθεντικό πρόσωπο της ελευθερίας του ανθρώπου, η οποία εκφράζεται με υπεύθυνες πράξεις, «αν οι πράξεις μας δεν εκφράζουν εμάς τους ίδιους, είναι οι χειρότεροί μας εχθροί». Σε αυτή την περίπτωση, «ο άνθρωπος εγκαταλείπει την αγελαία συνείδηση και προχωρεί στον προβληματισμό του εσύ, που στελεχώνεται μέσα από την αγάπη ως θυσία, και προσφορά στο συνάνθρωπο με αυτό τον τρόπο εκφράζεται ως μετάβαση από το εγώ στο εμείς. Επομένως η κοινότητα πλέον δεν είναι μια συνάθροιση, αλλά η απαρχή της γνήσιας διαλεκτικής με το Είναι».

⁷¹ « (Marcel G. , The existential background of human dignity. Harvard University Press., 2013)»

⁷² Ηθικ. 4, 8

Στο σημείο αυτό πιστεύουμε ότι θα μπορούσαμε να κάνουμε μια αναφορά στην επίδραση που άσκησε ο Πλάτων στον Γάλλο φιλόσοφο (Marcel, 2011). «Η φιλοσοφία του Πλάτωνος έχει υφή μεταφυσική με πρόθεση να συλλάβει την πραγματικότητα, που κρύβεται πίσω από τα φαινόμενα και βρίσκεται πέρα από τα υλικά αντικείμενα που αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις. Μεταφυσική ψυχή όμως έχει και ο Marcel. Από τις πρώτες γραμμές, που χαράσσει στο «Μεταφυσικό Ημερολόγιο», δείχνει την αγωνία του γι' αυτό που υπέρκειται, πέρα από τις σταθερές δυνατότητες προσπέλασης του Είναι». Για τον γάλλο διανοούμενο, η «φιλοσοφία είναι στην δομή της μεταφυσική» (Marcel, Journal Metaphysique, 1928). «Αν δεν φιλοσοφήσουμε για την απαίτηση του Είναι, τότε δεν λέμε τίποτε. Ο άνθρωπος γίνεται άνθρωπος, όταν αναμετρά την ψυχή του, όταν ανακαλύπτει τις δομές, που την καταξιώνουν». Τούτο ο Πλάτων θα ονόμαζε «ομοίωσιν θεώ» (Θεαίτητος. 176b). Ο Marcel όμως θα το έλεγε «διαθεσιμότητα, εμπιστοσύνη και ελπίδα» (Marcel, 2013). Και οι δύο συμφωνούν στην «αναγκαιότητα του Είναι, όμως διαφωνούν, όταν ο Marcel θέτει ως προϋπόθεση της πίστης το μυστήριο, ενώ ο Πλάτων θέλει να άρει από το Είναι το μυστήριο. Ο ένας ξεκινάει από την πίστη, ο άλλος αφορμάται από την λογική. Ο Marcel θέλει την πίστη σαν ένα πέρασμα προς την ύπαρξη ενώ για τον Πλάτων το πέρασμα αυτό φαίνεται ως ενόραση του Είναι, ως κορύφωση και επέκταση της γνώσης». Οι φαινομενικές αυτές διαφορές αυτές «δεν απομακρύνουν τον Marcel από τον Πλάτωνα, αλλ' υποβάλλουν την ιδέα, ότι ο πλατωνισμός του γάλλου φιλοσόφου είναι αυτόνομος. Δεν είναι μόνο άμεση ή έμμεση μίμηση, αλλά και επανάληψη των ιδίων πνευματικών φαινομένων» (Marcel, 1951). «Με αυτή την έννοια ο πλατωνισμός για το Γάλλο φιλόσοφο είναι η ουσία της φιλοσοφίας» (Pax, 2012), ο οποίος αξίζει να σημειωθεί ότι προσήλθε στην Καθολική Εκκλησία σε ηλικία 40 ετών, μια βασική του θέση που οφείλουμε να αναφέρουμε είναι, ότι ο Θεός εκφράζεται ως το «Απόλυτο ανεξακρίβωτο» (Μπακονικόλα - Γιαμά, 2007). Αν και ο άνθρωπος μπορεί να καταγράφει τα αντικείμενα της πίστης του και να διακρίνει αυτό που πιστεύει από αυτό που δεν πιστεύει, το «Είναι», μέσα στο οποίο αποτυπώνεται η πίστη υπερβαίνει κάθε δυνατή καταγραφή, χωρίς να μπορεί να είναι ένα αντικείμενο μέσα σε όλα τα άλλα, η Χριστιανική πίστη είναι «ολική πίστη», που συνοδεύεται από την πραγματικότητα, ότι δεν τεμαχίζεται ούτε επιμερίζεται, επομένως το Απόλυτο «Εσύ», δεν μπορεί να εξαντικειμενισθεί (Μπακονικόλα - Γιαμά, 2007), «η σχέση του ανθρώπου με το Θεό είναι αυθεντική θρησκευτική σχέση, μια προσωπική σχέση και όχι αόριστη και απρόσωπη μέσα στη λατρεία». Το Υπέρτατο Όν είναι κατά βάθος Αγάπη, που διαχέεται σε ολόκληρη τη δημιουργία, ανυψώνει τον άνθρωπο και τον καθιστά διαθέσιμο στον

πλησίον του και τον ολοκληρώνει ως «πρόσωπο». Η αγάπη δεν διαχωρίζεται εσκεμμένα από τη γνώση, διότι τότε δεν έχει καμιά αξία, όπως και το «Είναι» δεν μπορεί να νοηθεί εκτός της Αγάπης, μόνο μέσα από αυτό το πρίσμα νοηματοδοτείται η ζωή του ανθρώπου, γιατί η αγάπη γίνεται κινητήρια δύναμη της ύπαρξης, όπως και για κάθε ηθική δραστηριότητα.

Ο Άγιος Συμεών ο νέος Θεολόγος αν και προηγήθηκε χρονικά έχει κοινά σημεία σκέψης με τον φιλόσοφο Γκαμπριέλ Μαρσέλ, είναι όμως επηρεασμένος από τη Χριστιανική θεώρηση των πραγμάτων το «Είναι» και η έννοια της «ύπαρξης» είναι στενά συνυφασμένη με τη «δημιουργία» και την κτίση που ο Θεός εποίησε (Marcel, 2011).

Μέρος Β΄ Πρακτικόν

Κεφ. 2^{ον} Αγνωσία (Απώλεια Γνώσης)

Αρχή – Δημιουργία - Άνθρωπος και Κόσμος – Πάθη - Αμαρτία

2.1 Σάρκα (σώμα υλικό) και ψυχή

Η δημιουργία του κόσμου σύμφωνα με τη Χριστιανική Θεολογία, έγινε από το Θεό. Ο Θεός είναι «άκτιστος, άναρχος, και πάντοτε ών και προ πάντων ών, δημιουργός πάντων»⁷³. Η δημιουργία⁷⁴ είναι έργο του Θεού, σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών το νέο Θεολόγο, γεγονός το οποίο σημαίνει, ότι ο Θεός δημιούργησε τα πάντα εκ του μη όντος, όπως μας περιγράφεται στην Παλαιά Διαθήκη στο πρώτο βιβλίο της Γενέσεως, όσα ευρίσκονται στον ουρανό στη γη και στα καταχθόνια, ο άνθρωπος μέσα από το κάλλος και τη σοφία των κτισμάτων οδηγείται στο δημιουργό (Ποιητή Θεό).

⁷³ «Θεολογικός Λόγος πρώτος 8,9».

⁷⁴ «Θεολογικός Λόγος δεύτερος 7-8 τόμος 19B σ.73».

Επομένως έχουμε δύο διαφορετικές πραγματικότητες τον Δημιουργό και το Δημιούργημα, τον Αγένητο και το γενητό, το κτιστό και το Άκτιστο. Δύο πραγματικότητες που διαχωρίζονται μεταξύ τους (Louth, 2007) χωρίς όμως να υπάρχει τίποτε διαχωριστικό ανάμεσα τους. Από τη μια πλευρά έχουμε το Θεό και από την άλλη πλευρά βρίσκεται η κτίση, δηλαδή «το αιώνιο και αυθύπαρκτο Όν αλλά και τα δημιουργήματά Του». Αν όμως γίνει αυτή η διάκριση τότε θα πρέπει να δεχτούμε ότι ο Θεός Δημιουργός, ή ο Ποιητής Θεός δημιουργεί τα κτίσματα που είναι δημιουργήματα τελείως διαφορετικά από την ουσία Του, ας θυμηθούμε και τη θέση που διατυπώθηκε από τον Παρμενίδη «ουδέν εξ ουδενός»⁷⁵. «Η κτίση ποιοτικά σε τίποτα δε μοιάζει με το Θεό, ο οποίος όμως είναι υπεύθυνος για την ύπαρξή της», σύμφωνα με τον Μάξιμο Ομολογητή (PG, 91), «ο Θεός είναι ο διαρκώς παρέχων την ουσία, αλλά και τη ζωή και τη σοφία και τη θέωση στην κτίση», μέσω του Χριστού που είναι η εικόνα Του⁷⁶.

Η «εικόνα» του Θεού που είναι ο Χριστός και δημιούργησε τα πάντα αναφέρεται επίσης από τον Άγιο Συμεών το Νέο Θεολόγο «ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ τὰ πάντα ποιήσας Θεός, ὁ καὶ παραγαγὼν ἡμᾶς χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς»⁷⁷. Το κατεξοχὴν δημιούργημα του Θεού ο άνθρωπος «πλάστηκε κατ' εικόνα και ομοίωση του Δημιουργού και μάλιστα του δόθηκαν δωρεές ὅπως είναι ο νους, ο λόγος αλλά και η ψυχή, εξαφανίζοντας ταυτόχρονα με αυτό τον τρόπο το γνόφο της ἀγνοίας του», «ὁ νοῦν καὶ λόγον καὶ ψυχὴν νοερὰν ἡμῖν χαρισάμενος, ὁ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ ποιήσας ἡμᾶς καὶ τὸ σκότος τῆς ἀγνωσίας ἀποδιώξας ἡμῶν»⁷⁸. Το γεγονός ὅτι ο άνθρωπος «αποτελεῖ ἓνα δημιούργημα κατ' εἰκόνα και καθ' ὁμοίωσιν του Θεού», σημαίνει, πως δεν ἔχει δημιουργηθεῖ ὡς απλὸ δημιούργημα ἀπὸ το Θεό ἀλλὰ ὡς «ἓνα πρόσωπο»⁷⁹ εν δυνάμει ολοκληρωμένο» (Τσίγκος, 2009), σημαίνει ἔτις πως στο πρόσωπο αὐτὸ δίνεται ἡ δυνατότητα ἀπὸ το Θεό, να ἀποκαλυφθεῖ ἡ Αγία Τριάδα, καθιστώντας το κατὰ χάριν Θεό». Ἐπίσης, με

⁷⁵ «Ο ὅρος *ουδέν εξ ουδενός* (*ex nihilo nihil*) αποτελεί ἓνα ἀπὸ τα αξιώματα που διατύπωσε ο Παρμενίδης τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλοσοφίας, λέγοντας ὅτι τίποτε δεν γεννᾶται ἀπὸ το τίποτε και τίποτε δεν ἀνάγεται εἰς το τίποτε. Μολονότι στα νεότερα χρόνια, και με τὴν επικράτηση του Χριστιανισμοῦ, ὁ Κόσμος στο σύνολό του θεωρήθηκε κτιστός και ὄχι αυθύπαρκτος, ἡ ἰδέα ἀναβίωσε στη φυσικὴ φιλοσοφία. Ἡ ἰδέα σχετίζεται με τὴν ἀφθαρσία τῆς ὕλης, τὴν ἀρχὴ διατήρησης τῆς μάζας και τὴν ἀρχὴ διατήρησης τῆς ἐνέργειας. Σύμφωνα με τὴ διατύπωση του χημικοῦ Ἀντουάν Λωράν Λαβουαζιέ: *Rien ne se crée, rien ne se perd, tout se transforme* (τίποτε δεν δημιουργεῖται, τίποτε δεν καταστρέφεται, τα πάντα μεταμορφώνονται). Ανακτήθηκε στις 30/1/2022 ἀπὸ [Ουδέν εξ ουδενός - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Ουδέν_εξ_ουδενός)»

⁷⁶ «Μάξιμος Ομολογητής, *Περὶ διαφορῶν ἀποριῶν*, PG 91, 180BC

⁷⁷ «Θεολογικός 1ος, σ. 112, στ. 218-219».

⁷⁸ «Θεολογικός 1, σ. 112, στ. 219-222».

⁷⁹ Πρβλ. (Γιέφτις, 2021), σελ.55.

δεδομένο, ότι η ανθρώπινη φύση είναι άρρητα συνδεδεμένη με το πρόσωπο, κυρίως επειδή υπάρχει μέσα σε αυτό⁸⁰, είναι αναγκαίο όμως να αναφερθεί πως το κατ' εικόνα περιλαμβάνει ολόπλευρα τον άνθρωπο δηλαδή και το σώμα του και την ψυχή του δείχνοντάς του το δρόμο για να μην παρεκκλίνει από την πορεία του. Αναλυτικότερα, ο άγιος Συμεών μας θυμίζει στηριζόμενος στο κατεικόνα, ότι ο ίδιος ο Θεός αξίωσε τον άνθρωπο με όλες τις δωρεές που του έχει προσφέρει, «καὶ αὐτός ἐστιν ὁ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀμυδρῶς πως καταξιώσας ὡς ἐν σκιᾷ ὑποδειξαι ἡμῖν»⁸¹.

Από όσα αναφέρθηκαν μέχρι τώρα γίνεται κατανοητό γιατί στη Θεολογική σκέψη και γραμματεία πολλές φορές αναφέρεται ότι «ο άνθρωπος δημιουργήθηκε **μέσος**⁸² φτιαγμένος μεταξύ φυσικού και πνευματικού από δύο στοιχεία **σάρκα (υλικό σώμα)** και **ψυχή**, υλικό και άυλο, αισθητό και νοητό, αποτελεί την ολοκλήρωση και την κορωνίδα και το «στέφανο» της δημιουργίας, η οποία του δόθηκε ως δώρο από το Θεό για να τη διαχειρίζεται⁸³, ακροβατεί όμως και ανάμεσα σε δύο κόσμους τον υλικό και τον πνευματικό. Η ξεχωριστή θέση του ανθρώπου σε σχέση με τα υπόλοιπα δημιουργήματα είναι ότι ο Θεός ενώ για τα υπόλοιπα «είπε και δημιουργήθηκαν» τον άνθρωπο τον «έπλασε οικείας χερσίν⁸⁴».

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα λόγια που γράφει ο Συμεών σε έναν από τους Ύμνους του διαλεγόμενος με το κείμενο της Γένεσης της Παλαιάς Διαθήκης : «έπλασα τόν χοῦν εἰς σῶμα, ἐνεφύσησα ψυχὴν τε – οὐκ ἐκ τῆς ἐμῆς ουσίας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐμῆς ἰσχύος». Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη διήγηση, την οποία ερμηνεύει ο Συμεών, «ο άνθρωπος πλάστηκε από τη γη και έλαβε πνεύμα ζωής ὃ ψυχὴν νοεράν καί εἰκόνα Θεοῦ οἶδεν ὁ Λόγος καλεῖν». Το «κατ' εικόνα» αναφέρεται στην «ψυχή» του κάθε ανθρώπου, που είναι «λογική εἰκῶν τοῦ Λόγου». Η ψυχή, που ενεφύσησε ο Δημιουργός μέσα του, είναι λογική και νοερά. Ο άνθρωπος εμφανίζεται ως «λογικό ον» διότι απεικονίζει τον «Θεό Λόγο», και μάλιστα αρκετές φορές αναφέρεται «τό αὐτεξούσιον τῆς κατ'εἰκόνα λογικῆς ἡμῶν φύσεως». Τα τρία πνευματικά χαρίσματα (το «λογικόν», το «αὐτεξούσιον» και το «ἀρχικόν»), με τα οποία προικίσθηκε ο άνθρωπος περιέχονται

⁸⁰ Πρβλ. (Lossky, Η Μυστική Θεολογία της Ανατολικής Εκκλησίας, μετάφραση Πλευράκη Στέλλα, 2007), σ. 141.

⁸¹ Θεολογικός 1, σ. 112, στ. 222-224.

⁸² Ύμν. ΚΓ' 74-75, σ.194. Πρβλ. Ύμν. ΝΗ' 116-119, σ. 220.

⁸³ Ηθικός Λόγος Α' 140-141, σ. 182

⁸⁴ Γεν. 2,7 και Ηθ. Λόγ. Α' 112- 113 σ. 180. Την αντίθετη πορεία ακολουθεί ο Θεός σύμφωνα με την ανακαίνιση του ανθρώπου, ενώ κατά τη δημιουργία του κόσμου τελευταίο δημιουργεί τον άνθρωπο και αρχίζει από τον κόσμο, μετά την πτώση ανακαίνίζει πρώτα τον άνθρωπο και μέσα από αυτόν ολόκληρη την κτίση (Ηθ. Λόγ. Β 96 σ. 372).

το ένα μέσα στο άλλο, αλλά συγχρόνως ξεχωρίζουν το ένα από το άλλο. Τα ξεχωριστά αυτά στοιχεία, όπως είναι δηλαδή «η ψυχή, ο νους και το λογικό», ενυπάρχουν μέσα στον άνθρωπο «αδιαιρέτως και ασυγχύτως» και ενώνονται σε ένα· «καί οὐχ ὡς τρία ὄντα, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπον ἓνα», γιατί και ο άνθρωπος είναι «εν δυνάμει προτύπωση του Χριστού», τον οποίο τιμούμε και προσκυνούμε «διά τήν κοινήν εἰκόνα τοῦ κτίσαντος». Αν κανείς καταργήσει το ένα τότε συν-καταργούνται όλα. Και όπως δεν μπορεί να νοηθεί ψυχή άνους και άλογος, έτσι δεν δύναται να υπάρξει και νους ή λόγος χωρίς ψυχή» (Τσίγκος, 2009).

Ο Θεός σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών δεν έδωσε στον άνθρωπο μόνο τον παράδεισο για να τον απολαμβάνουν οι πρωτόπλαστοι αλλά και ολόκληρη τη γη, που είχε δημιουργηθεί πριν από αυτόν και ήταν ένας παράδεισος άφθαρτος, αλλά ταυτόχρονα υλικός και αισθητός⁸⁵. Η υπεροχή του ανθρώπου από όλη τη δημιουργία εκφράζεται πολύ χαρακτηριστικά από τις σκέψεις του ιερού πατρός, όταν τον αναφέρει ως «επόπτη της ολοκληρωμένης κτίσεως» και «μύστη της νοουμένης⁸⁶». Μέσα σε αυτή την ευλογία, που δημιούργησε ο Θεός με ένα μόνο λόγο Του, μέσα στην κτίση τοποθετήθηκε ο άνθρωπος να τη φροντίζει και να τη συντηρεί. Ο Άγιος Συμεών χρησιμοποιεί μια πολύ παραστατική εικόνα για να παρουσιάσει τον τρόπο μέσα από τον οποίο ο Θεός ορίζει τον τόπο, όπου θα τοποθετήσει τον άνθρωπο, δηλαδή μέσα στον αχανή κόσμο που έφτιαξε «εξ ουκ όντων»⁸⁷ φύτευσε τον παράδεισο και μάλιστα τον έφτιαξε έτσι όπως ακριβώς θα έφτιαχνε κάποιος βασιλέας ή άρχοντας τον οίκο του. Όπως ο ίδιος ο ιερός συγγραφέας μας αναφέρει δεν περιτοίχισε ολόκληρη τη χώρα και την οικουμένη που δεσπόζει για να κάνει μια μόνο πόλη ούτε την περιέφραξε για να κάνει ένα μόνον οίκο. Αντιθέτως τη χώρισε σε πολλά και διαφορετικά μέρη και σε έναν ιδιαίτερο τόπο, τερπνό και όμορφο κατασκευάζει τις «κατασκηνώσεις⁸⁸». Ο Θεός προγνωρίζοντας την πτώση του ανθρώπου τον τοποθέτησε μέσα στον κήπο ανατολικά της Εδέμ⁸⁹, με αποτέλεσμα και μετά την παράβαση να ζει και πάλι πάνω στη γη με σύντροφό του την ελπίδα, αν δεν το ξεχώριζε αυτό το μικρό μέρος ο Θεός για τον άνθρωπο γράφει ο Άγιος Συμεών θα έπρεπε ο άνθρωπος να κατακριθεί ζώντας στον Άδη, χωρίς να έχει ελπίδα σωτηρίας⁹⁰.

⁸⁵ «Ηθικός Λόγος Α' 1-11, σ. 174 πρβλ. Ηθ. Λόγ. Α' 42-45 σ. 176».

⁸⁶ «Κεφ. Γν. και Θεολ. 6, σ. 72».

⁸⁷ «Ηθικός Λόγος Α' 108, σ. 180 Β' πρβλ. Μακ 7,28».

⁸⁸ «Ηθ. Λόγ. Α' 94-95, σ.180».

⁸⁹ «Γεν. 2,8».

⁹⁰ «ΗΘ. Λόγ. Β' 22 – 23 σ. 342».

Το σώμα του ανθρώπου δημιουργήθηκε ταυτόχρονα με την ψυχή, αυτό το γεγονός σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών δείχνει, ότι το σώμα είναι η βάση και η προϋπόθεση της πνευματικής ζωής. Το «κατ' εικόνα» δεν αναφέρεται στο σωματικό μέρος του ανθρώπου αλλά στο λογικό μέρος και στο αυτεξούσιο, όσο αυτά φέρονται προς το Θεό, διακρινόμενο από το «καθ' ομοίωσιν»⁹¹. Η εικόνα του Θεού περιλαμβάνει την ηθική τελείωση και την αθανασία του ανθρώπου⁹². Σε αυτήν την «κατ' εικόνα» Θεού δημιουργία του ανθρώπου μπορεί να αναζητήσει κανείς και την παρεχόμενη δυνατότητα της προσοικειώσεως - γνώσεως του Θεού από τον πεπερασμένο άνθρωπο, γιατί αυτή η δυνατότητα διατηρήθηκε και μετά την πτώση του ανθρώπου.

Ωστόσο οι πρωτόπλαστοι ούτε τέλειοι ηθικά πλάστηκαν, γιατί αν ήταν δεν θα είχαν ελεύθερη βούληση και οι πράξεις τους θα στερούνταν ηθικής αξίας ούτε όμως ήταν «φύσει» ατελείς, γιατί σε αυτή την περίπτωση αίτιος της πτώσης τους θα ήταν ο Θεός. Επίσης η γνώση του Θεού και του κόσμου δεν ήταν γνώρισμα των πρωτοπλάστων, οι δυνάμεις αυτές όφειλαν να αναπτυχθούν, ώστε ο άνθρωπος εξασκώντας το αγαθό να εξομοιωθεί με το Θεό, να μορφώσει θέληση ακλινή προς το κακό, όπως είναι η θέληση των αγγέλων. Η θέληση του Αδάμ⁹³ είχε σταθερή πορεία προς τον Θεό και το αγαθό, αλλά δεν είχε στερεωθεί (παγιωθεί) στο αγαθό τόσο, ώστε να εξαλειφθεί η δυνατότητα του κακού, στοιχείο που αποτελεί όρο κάθε ελεύθερης επιλογής του αγαθού.

Η σάρκα του ανθρώπου δημιουργήθηκε με σκοπό να οδηγείται στο θέλημα της ψυχής, όπως δεν μπορεί να ζει σώμα χωρίς ψυχή, ούτε το θέλημα μπορεί να έχει σώμα εκτός ψυχής⁹⁴. Η σάρκα είναι σύνθεση από πολλά και ανόμοια μέρη είναι κράμα και συνίσταται από τέσσερα στοιχεία: γη νερό φωτιά και αέρα, ως σύνθετος, όταν ασθενήσει χρειάζεται για θεραπεία διάφορα είδη φαρμάκων, και η ψυχή που είναι ένα όταν ασθενήσει από ένα χρειάζεται θεραπεία από το Άγιο Πνεύμα⁹⁵. Είναι αξιοπρόσεκτη αυτή η σχέση ψυχής με τη σάρκα στο ανθρώπινο πρόσωπο. Ο νους της τριμερούς ψυχής⁹⁶ χρησιμοποιεί ως όργανό του το μυαλό, το ίδιο και ο λόγος τη γλώσσα, τα χέρια και τα άλλα όργανα του σώματος. Στην εκδήλωση της ζωής του ανθρώπου παρουσιάζεται αρμονική συνεργασία σώματος και ψυχής, χωρίς να μπορούμε να

⁹¹ «Θεολ. Λόγ. Β' 181 – 182, σ. 144».

⁹² «Θεολ. Λόγ. Β' 122 – 124, σ. 138».

⁹³ «Ηθ. Λόγ. ΙΓ' 34-38, σ. 402».

⁹⁴ «Ηθικός Λόγος Στ' 20-21, σ. 477, τ19B».

⁹⁵ «Αλφαβητικά Κεφάλαια ΣΤ' σ.113».

⁹⁶ «Υμν. ΚΓ' 70 -79 S.C. 174, σ. 192 και Υμν. ΝΓ' 110-119 SC 196, σ.220».

ερμηνεύσουμε τον τρόπο συνδέσεώς τους σε μια υπόσταση, για τον Άγιο Συμεών αποτελεί μυστήριο υπέρ λόγων και υπέρ νουν, το οποίο ξεπερνάει τις ανθρώπινες δυνατότητες.

Αν και υπάρχει διαφοροποίηση ως προς τη σύνθεση του σώματος και της ψυχής όσον αφορά τη φυσική σύσταση και λειτουργία δεν αποτελεί αιτία διαρκικής σύγκρουσης μεταξύ τους. Η σωματική κατάσταση είναι από τη φύση της ρευστή, τρεπτή και συναποτελείται από πολλά διαφορετικά φυσικά στοιχεία, όπως η θερμότητα και η ψυχρότητα, απουσιάζει όμως η έννοια της κινήσεως,⁹⁷ η οποία υπάρχει στην ψυχή που είναι αθάνατη, έλλογη, άτρεπτη και μαζί με το νου αποτελεί κτιστή δημιουργία του ανθρώπου⁹⁸. Ο οποίος όμως έχει τη δυνατότητα κίνησης μέσα από το αυτεξούσιο που διαθέτει και του δίνει την προαίρεση να στραφεί και να κινηθεί είτε με κατεύθυνση προς το καλό είτε με πορεία προς το κακό⁹⁹. Οι σωματικές και ψυχικές λειτουργίες του ανθρώπου συνεργάζονται αρμονικά μεταξύ τους ώστε να αποτελούν μια ενιαία ολότητα ο Συμεών όμως δίνει περισσότερο έμφαση στις λειτουργίες της ψυχής, γιατί αυτή αποτελεί και ξεχωρίζει την οντότητα του ανθρώπου, το εμφύσημα του Θεού στον άνθρωπο δεν πρέπει να νοηθεί μόνο ως η πνοή που δίδει ζωή στην ψυχή. Ο άγιος στην συγκεκριμένη περίπτωση, δεν το σημειώνει γιατί η στοχοθεσία του είναι άλλη. Συγκεκριμένα, αναφέρεται στην δημιουργία σώματος και ψυχής και δεν μπορεί ο Θεός να δημιουργεί κάτι το οποίο είναι νεκρό όπως είναι το σώμα και στη συνέχεια να το ζωοποιεί, αφού η ψυχή από την κατασκευή της ενέχει το στοιχείο της κίνησης. Το εμφύσημα στην προκειμένη περίπτωση, αποτελεί η χάρη του Αγίου Πνεύματος, η οποία παρέχει στο «κτισθέν» πλάσμα τη δυνατότητα της προσέγγισης της γνώσεως αλλά και της αγιασμένης ζωής.¹⁰⁰ Όταν όμως ο άνθρωπος εκπίπτει σε λανθάνουσα κατάσταση

⁹⁷ «Τὸ δὲ γε σῶμα καὶ τῆ φύσει τρεπτόν, ὅτι καὶ σύνθετον, καὶ τῆ οὐσία ρευστόν, ὅτι ἐξ ὕλης φθαρτῆς ἔκτισται καὶ ρευστῆς, τὴν σύγκρασιν ἔχον ἥτοι τὴν σύστασιν ἐκ τῶν ἐναντίων πρὸς ἑαυτά». «Ἐκ θερμοῦ γὰρ καὶ ψυχροῦ, πλὴν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἐστέρηται καὶ προαιρέσεως καὶ θελήσεως, εἰ χρῆ δέ εἰπεῖν καὶ κινήσεως», «Κατήχησις 25, 63-68».

⁹⁸ «Ἡ μὲν γὰρ ψυχή ἄτρεπτος τῆ φύσει καὶ τῆ οὐσία ἐστίν, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ νοῦς ταύτη συνάμα παρά τοῦ Κτίστου γεγένηται», «Κατήχησις 25. 55-56».

⁹⁹ «μόνη δηλαδή τῆ προαιρέσει ἀγόμενα καὶ τῶ ἰδίῳ θελήματι ἀρετῆς ἢ κακίας ἐπιλαμβανόμενα, τουτέστι φωτὸς ἢ σκότους συγκοινωνοὶ αἰώνως καὶ κληρονόμοι καθίστανται, ἡ ψυχή, φημί, καὶ ὁ νοῦς ἐνὶ τούτων προαιρέσει, ὡς εἴρηται, καὶ θελήματι ἐκουσίως κολλώμενα, εἴτε τῶ ἀγαθῷ τὰ ἀγαθὰ γίνονται, εἴτε τῶ πονηρῷ καὶ πονηρὰ χρηματίζουσι», «Κατήχ. 25, 57-63».

¹⁰⁰ «Ἡ θέση αὐτῆ υπάρχει μέσα την πατερική παράδοση και παρουσιάζεται από Πατέρες της Εκκλησίας όπως για παράδειγμα είναι, ο Μάξιμος ο Ομολογητής και ο Γρηγόριος ο Θεολόγος, στους οποίους γίνεται μνεία για το διπλό εμφύσημα της πνοῆς και του Αγίου Πνεύματος στον άνθρωπο». Βλ. Μαξίμου Ομολογητού, «Περὶ διαφόρων ἀποριῶν», 42.10 · Γρηγορίου Θεολόγου, «Λόγος περὶ Υἱοῦ Β΄», 30, 20.34-36. «Ἄλλωστε, περιγράφεται ἀπὸ τὸν ἅγιο Συμεῶν ἡ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ζωὴ τῆς προοπτικῆς κατάστασης, ὅπου ὁ ἄνθρωπος βίωνε τὴν ἀναμαρτησία και τὴν ἀγιότητα ἀνενόχλητος ἀπὸ οποιαδήποτε ἐμπαθὴ ἐπιθυμία».

και ξεφεύγει από τον προορισμό του διαπράττοντας την αμαρτία, αυτή δεν οφείλεται σε σωματικές καταστάσεις παρόλο που σε αυτό εκδηλώνονται αλλά στις λανθάνουσες λειτουργίες της ψυχής, η οποία κινείται μέσα από τις σωματικές αισθήσεις¹⁰¹.

Οι περισσότεροι άνθρωποι φροντίζουν να συντηρούν και να τρέφουν το σώμα και όχι την ψυχή. Πάνω σε αυτό το σημείο ο Συμεών μιλάει με χαρακτηριστικό τρόπο: «Καλό είναι να τρέφουμε την ψυχή μας, όχι με τροφή που χάνεται αλλά με τροφή που μένει στην αιωνιότητα. Διότι όπως το σώμα μας δεν μπορεί να υποφέρει την πείνα, αλλά αν παραμείνει χωρίς τροφή καταστρέφεται, κι αν κακοτρέφεται δεν ελευθερώνεται ποτέ από νόσους και ασθένειες, με τον ίδιο τρόπο και η ψυχή μας δεν μπορεί να υποφέρει τη νοητή πείνα». «Αν παραμένει χωρίς τροφή καταστρέφεται, αν κακοτρέφεται δεν θα ελευθερωθεί ποτέ από τις αμαρτίες και τα πάθη». «Ότι ακριβώς είναι για το σώμα η αρρώστια, το ίδιο είναι για την ψυχή¹⁰² η αμαρτία, ότι για εκείνο η νόσος, αυτό για την ψυχή το πάθος». Υπάρχουν ασθένειες της ψυχής: «Οι ορέξεις των χρημάτων, ο πόθος της ηδονής, η αγάπη και η επιθυμία της δόξας για αυτά οι περισσότεροι από τους ανθρώπους γίνονται οργίλοι, πικρόχολοι, θυμώδεις, οκνηροί, ράθυμοι, ακίνητοι προς τα καλά, πλεονέκτες άρπαγες, άδικοι, κενόδοξοι, υπερήφανοι, αλαζονικοί, φθονεροί, ζηλότυποι, μνησικάκοι¹⁰³». «Ψυχή είναι ο λύχνος που φωτίζει τον άνθρωπο. Στο λύχνο αυτό ο νους είναι το φυτίλι και ο λόγος η φλόγα που μας φωτίζει¹⁰⁴».

Στην τελείωση των ηθικών ικανοτήτων του ανθρώπου πιστεύει ο Συμεών, πως είναι αναγκαία η θεία χάρη, η ηθική τελείωση και η ομοίωση του κάθε ανθρώπου με τον Θεό, κατάσταση η οποία εξαρτάται από τις πνευματικές και ηθικές του δυνάμεις, που του χορηγήθηκαν από το Θεό, όσο και από την επενέργεια της θείας χάριτος, την οποία έχει ανάγκη ο άνθρωπος. Το αυτεξούσιο είναι η βάση και η αφετηρία της ομοιώσεως με το Θεό, συνεπώς και της γνώσεως Του. Ορίζοντας την προοδευτική σχέση του «κατ' εικόνα», προς το «καθ' ομοίωσιν», την συναντούμε και στον Μέγα Βασίλειο την οποία φαίνεται πως γνώριζε ο Συμεών για αυτό και παρατηρεί άριστα ότι

¹⁰¹ «Πύρωσιν δε καί επιθυμίαν γάμου, συνουσίας μίξιν, ηδονήν, γαστριμαργίαν, λαιμαργίαν, πολυπνίαν, άργίαν, στολισμόν ἱματίων καί τάλλα πάντα ἄπερ, ὡς οἱ πολλοί νομίζουσι, τό σῶμα ἐπιζητεῖ, οὐ τό σῶμα, ὡς οὐδέ ὅτε νεκρόν, ἀλλ' ἡ ψυχή διὰ τούτου ταῦτα ἐπιζητεῖ ἡδυνομένην, ἅπαξ τῷ πληῶ συγκραθεῖσα καί οἷα δὴ σὺς ἐν τῷ βορβόρῳ ταύτης ἐγκυλινδεῖσθαι θέλουσα τῶν ἡδονῶν πως, τῆς συγκραθείσης αὐτῆ γλιχομένη σαρκός», «Κατήχ. 25, 75-82».

¹⁰² «Αλφαβητικά Κεφάλαια Ι', σ. 143».

¹⁰³ «Αλφαβητικά Κεφάλαια ΙΗ', σ. 247».

¹⁰⁴ «Υμν. Δ' 78 – 66 S.C. σ. 346, και Νικήτα Στηθάτου «Πρακτικά κεφάλαια» ρ', Φιλοκαλία, τόμος 3ος σ. 297».

το «κατ' εικόνα» δεν είναι τίποτε άλλο παρά το «καθ' ομοίωσιν δυνάμει», όπως και το «καθ' ομοίωσιν» είναι το «κατ' εικόνα ενεργεία»¹⁰⁵.

Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να εστιάσουμε από που επηρεάστηκε ο Συμεών, κάνοντας μια μικρή αναφορά στους Καπαδόκες Θεολόγους και ιδιαίτερα στον Άγιο Γρηγόριο Νύσσης (Παπαδόπουλος, 1997) «οι οποίοι εξηγούν το γεγονός της κοινωνίας με το Θεό, λέγοντας πως είναι η γνώση της αλήθειας από τον άνθρωπο, με τη βοήθεια της εικόνας, του κατόπτρου και του θείου κάλλους»¹⁰⁶. Πιο συγκεκριμένα, θα λέγαμε πως ο άνθρωπος δημιουργήθηκε «κατ' εικόνα» Θεού, ο οποίος συνιστά το πρότυπο, το «αρχέτυπο κάλλος», του ανθρώπου γενικώς και της ψυχής ειδικώς. Δισύνθετο όν είναι ο άνθρωπος γιατί όπως έχει προαναφερθεί αποτελείται από σώμα και ψυχή, δηλαδή από ύλη που είναι η σάρκα αλλά και από πνεύμα που ζωοποιεί την ύλη.

Με τον όρο «ψυχή» ο Γρηγόριος Νύσσης δηλώνει όλο το πνευματικό «είναι» του ανθρώπου. Με την αποτυχία ή πτώση των πρώτων ανθρώπων το κατ' εικόνα το εσωτερικό τμήμα του, δηλαδή η ψυχή του ανθρώπου, συσκοτίστηκε, τραυματίστηκε τόσο με αποτέλεσμα να μην λειτουργεί σωστά.

Πριν συμβεί αυτό το γεγονός της πτώσεως, η ψυχή είχε κοινωνία με το Θεό, δηλαδή αναγνώριζε τον Θεό, διότι όσο ήταν υγιής και καθαρή κατοπτριζόταν μέσα της το «είναι» του Θεού, αφού αποτελούσε την εικόνα Του. Δηλαδή αποτελούσε η ψυχή ένα είδος κατόπτρου, στο οποίο κατοπτριζόταν ο Θεός ως πρόσωπο (όχι η φύση Του) με συνέπεια ο άνθρωπος να έχει υπό το πρίσμα αυτό, μια εικόνα σχετική για να μπορεί να αναγνωρίζει το Θεό του, την αλήθεια. Η κατάσταση όμως αυτή ανατράπηκε ριζικά, διότι όταν ο άνθρωπος στράφηκε σε αντίθετη – αναληθή πραγματικότητα, η ψυχή του ως κάτοπτρο σκοτεινίασε και η αλήθεια δεν κατοπτριζόταν μέσα της. Δεν αναγνώριζε πλέον το Θεό, δεν είχε την γνώση, ούτε αντιλαμβανόταν την αλήθεια.

Η ενανθρώπιση του Υιού και Λόγου αποτέλεσε επέμβαση στην αντίθετη – αναληθή πορεία του ανθρώπου, για να είναι μάλιστα η επέμβαση αποτελεσματική προσέλαβε και θέωσε την ανθρώπινη φύση, που σημαίνει, ότι την επανέφερε στην κατάσταση καθαρότητας της ψυχής, ώστε να μπορεί να κατοπτρίζεται μέσα της ο Θεός – η απόλυτη γνώση δηλαδή και αλήθεια.

¹⁰⁵ «Μ. Βασιλείου, *Περί της του ανθρώπου γενέσεως λόγος* Α,20, PG 30,29C – 32D».

¹⁰⁶ «Γρηγορίου Νύσσης, *Εις το Άσμα των Ασμάτων*» Ε', (PG 44, 868 CD 869 A) και ΙΕ (PG 44, 1093 CD. Του ίδιου, «*Περί Ψυχής και Αναστάσεως*», (PG 46,89 C, 92 A). Πρβλ και «Γρηγορίου Θεολόγου, *Λόγος Κ 1*».

Ο άνθρωπος περισσότερο από όλα τα όντα μέσα από τη Θεία Ευχαριστία, μετέχει στη θεωμένη ανθρώπινη φύση του Χριστού, αποκτά τη δυνατότητα νέου είδους κοινωνίας με το Θεό, διότι τώρα προϋποτίθεται στην πνευματική του προσπάθεια η πραγματική, αδιαίρετη αλλά και ασύγχυτη ενότητα της θείκης φύσεως με την ανθρώπινη φύση στο πρόσωπο του Χριστού. Η ενότητα του ανθρώπου με το Χριστό σημαίνει, «ότι ο άνθρωπος σύμφωνα πλέον με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος και την άσκηση να έχει τόσο καθαρή ψυχή», ώστε να κατοπτρίζεται η αλήθεια, όπως αυτό γίνεται στην ανθρώπινη φύση του Χριστού, όπου φυσικά το γεγονός συμβαίνει σε βαθμό απόλυτο, γιατί εκεί έχουμε άλλης τάξεως διαδικασία, και βέβαια στο καθαρμένο και υγιές κάτοπτρο της ψυχής κατοπτρίζεται όχι η θεία φύση, αλλά μόνο ιδιότητες του «είναι» του Θεού. Ποτέ δεν νοείται γνώση της θείας φύσεως καθεαυτήν.

Μάλιστα στον δεύτερο μισό του τέταρτου αιώνα, όταν ο Ευνόμιος και οι οπαδοί του πρόβαλλαν ειρωνικά το διπλό δίλημμα: εάν δεν γνωρίζετε τη φύση του Θεού, δεν γνωρίζετε καν το Θεό και αν ομολογείτε, ότι κατανοείτε μόνο την απειρία του Θεού, σημαίνει ότι ένα μέρος του Θεού το γνωρίζετε και ένα το αγνοείτε, ο Θεός όμως θα είναι όλος καταληπτός (ληπτός) ή όλος ακατανόητος (άληπτος).

Η απάντηση των Ορθοδόξων Θεολόγων¹⁰⁷ έγινε δυνατή μόνον όταν αυτοί διέκριναν στο Θεό μεταξύ φύσεως (που είναι ασύνθετη, άρρητη, άγνωστη και αναγωγικά ομολογείται μόνον η απειρία της) και είναι, που έχει ιδιότητες, όπως είναι η αγάπη, την οποία ο άνθρωπος δύναται και να γνωρίσει.

Όπως εκπέμπονται οι ακτίνες του ηλίου, με τον ίδιο τρόπο εκτείνονται στην ψυχή και οι φυσικές θείες ενέργειες, που μόνο επειδή είναι άκτιστες (της φύσεως του Θεού) ενεργούν τη μακαριότητα, τη θέωση, τη σωτηρία: αυτά γίνονται και ασφαλώς γνώση.

Η κατάσταση κατοπτρισμού της αλήθειας στην ψυχή, αποτελεί αυτοφάνερωση της αλήθειας στον άνθρωπο, που όμως και αυτός αγωνιά να γίνει δέκτης της. Αποτέλεσμα είναι όχι μόνο η γνώση της αλήθειας, αλλά και του εαυτού του, διότι όσο καθαρότερο είναι το κάτοπτρό του, το πνευματικό του «είναι», τόσο σαφέστερα βλέπει τον εαυτό του, ποιος όντως είναι. Άρα και η ορθή ανθρωπολογία εξαρτάται απόλυτα από τη διαδικασία της κοινωνίας, η οποία φέρνει τον κατοπτρισμό-φάνερωση της

¹⁰⁷ «Γρηγορίου Θεολόγου», Λόγος ΛΗ'7, PG 36,317 – 320 και ΒΕΠ 60,66, «Ἄπειρον οὖν τό θεῖον καί δυσθεώρητον καί τοῦτο πάντων καταληπτόν μόνον, ἡ ἀπειρία».

αλήθειας στο πνεύμα του ανθρώπου και η οποία έγινε δυνατή μόνο με την ενανθρώπιση του Υιού του Θεού.

Η κάθαρση της ψυχής φέρνει τον άνθρωπο στη «φυσική» του κατάσταση, όπως τον δημιούργησε ο Θεός. Τότε τα πνευματικά του μάτια είναι υγιή και αντέχουν τις θείες ακτίνες-ενέργειες. Όσο οι κοινοί οφθαλμοί είναι άρρωστοι και ειθισμένοι σε σκότος δεν αντέχουν τις ακτίνες του φυσικού ήλιου. Όταν καθαρθούν και γίνουν υγιείς μπορούν να έρχονται σ'επαφή με τις ακτίνες και μάλιστα χωρίς τον κίνδυνο, πού διατρέχουν από το φώς οι ασθενείς οφθαλμοί. Όπως οι καθαροί και υγιείς οφθαλμοί λάμπουν στο φώς και γίνονται φωτεινοί, με τον ίδιο τρόπο και η καθαρή ψυχή, δεχόμενη τις θείες ενέργειες, δηλαδή την αλήθεια, καταυγάζεται, λάμπει και συγχρόνως εκπέμπει την αληθινή της κατάσταση ως απαύγασμα προς τους γύρω της. Και «εντεύθεν – λέει ο Μέγας Βασίλειος- μελλόντων πρόγνωσις, μυστηρίων σύνεσις, κεκρυμμένων κατάληψις, χαρισμάτων διανομαί, το ουράνιον πολίτευμα.. η εν Θεώ διαμονή , η προς Θεόν ομοίωσις... Θεόν γενέσθαι¹⁰⁸». Η πραγματική αυτή κοινωνία με την αλήθεια σημαίνει ότι η ίδια η ψυχή γίνεται αλήθεια, γίνεται αληθινή. Έτσι ο άνθρωπος αποβαίνει αυθεντικός άνθρωπος, αληθινό πρόσωπο σε κοινωνία με το Θεό.

Η των «κεκρυμμένων κατάληψις» (=κατανόηση) , που συμβαίνει στην κατάσταση ενεργείας-φωτισμού της ψυχής του θεολόγου από το Θεό, αφορά φυσικά και σε όψεις της αλήθειας που δεν είναι ήδη εκφρασμένες. Εάν ήσαν εκφρασμένες και διατυπωμένες, δε θα τις αποκαλούσε ο Μ. Βασίλειος «κεκρυμμένα» και ο Γρηγόριος Θεολόγος «απόθετον κάλλος».

Όλα όσα αναφέραμε γύρω από τις σκέψεις των Καππαδόκων πατέρων τα γνωρίζει ο Συμεών και προχωρεί το δικό του τρόπο σκέψης ένα βήμα παραπέρα λέγοντας, πως εκείνο που με τον εσωτερικό του φωτισμό ο άνθρωπος βιώνει, δηλαδή το «κεκρυμμένο» το εκφράζει με λόγο κι έχουμε έναν τρόπο σκέψης που αποκαλεί «θεολογία». Το εκφραζόμενο τούτο, η «θεολογία» λοιπόν, μοιάζει με την ακτινοβολία ή με την εξακτίωση του φωτός από ένα στιλπνό αντικείμενο, όταν πέσει επάνω του φως. Το φώς και η ανταύγεια που εκπέμπει το στιλπνό αντικείμενο δεν ανήκουν στη φύση του αντικειμένου, έρχονται από τον ήλιο, αλλά παρά ταύτα φωτίζουν το αντικείμενο. Για να είναι σε θέση όμως ο άνθρωπος, να δει αυτό το φως να φτάσει στην οικείωση, δηλαδή στην ευρεία αντανάκλαση ή μερική της ανταύγειας ή του φωτός, δηλαδή της «θεολογίας», απαιτεί επανάληψη της ιερής διαδικασίας: κάθαρση

¹⁰⁸ Μ. Βασιλείου, Περί Αγίου Πνεύματος, PG 29,326D – 328 και BEΠ 52, 249 – 250.

πνευματική στην ψυχή και φωτισμός του κάθε υλικού (σωματικού) ανθρώπου από το άγιο Πνεύμα, που ενεργεί τα χαρίσματα μετά την Πεντηκοστή, άρα πρέπει να θέλει και ο κάθε άνθρωπος να προσπαθήσει με τις δικές του δυνάμεις να φτάσει σε αυτή την οικείωση.

Συμπερασματικά σύμφωνα με την πορεία των σκέψεων του Συμεών, θα λέγαμε ότι ο άνθρωπος πλάστηκε ελεύθερος, μπορούσε να χρησιμοποιήσει τον εαυτό του όπως ήθελε, να απομακρυνθεί ή να πλησιάσει τον Θεό, για να εξελιχθεί και να γίνει ηθικά τέλειος «εν Χριστώ» ώστε να φθάσει «εις μέτρον ηλικίας του πληρώματος του Χριστού». Έλαβε επίσης τη δυνατότητα της αθανασίας, ώστε να γίνει άφθαρτος και αθάνατος. Με τον τρόπο αυτό θα κατόρθωνε το «καθ' ομοίωσιν», το οποίο έλαβε «δυνάμει», να το εξελίξει και να το μεταβάλλει με την άσκηση σε «ενεργεία και θέσει καθ' ομοίωσιν» του Θεού, κυρίως με την αγάπη προς τον Θεό που περνάει μέσα από το συνάνθρωπο. Ο πρώτος άνθρωπος μπορούσε να εξαιρεθεί από το θάνατο και να επιτύχει το «posse non potui», κάνοντας καλή χρήση του αυτεξουσίου του, επειδή όπως αναφέρθηκε ο Θεός δεν τον έκανε ούτε θνητό ούτε αθάνατο αλλά επιδεκτικό και των δύο. Ωστόσο, όπως θα διαπραγματευτούμε στην πορεία της μελέτης μας, ο άνθρωπος παρεκτράπηκε από τον αρχικό του προορισμό, με αποτέλεσμα να επέλθει ο θάνατος, ο οποίος είναι το αποτέλεσμα της πτώσης, της αμαρτίας, της φθοράς.

Υπάρχει όμως τρόπος να ξεπεραστεί η φθορά που για τον Άγιο Συμεών είναι η αμαρτία, η αστοχία, η «μη τήρηση των εντολών του Θεού». Πιο συγκεκριμένα θα λέγαμε ότι ο άνθρωπος της ύλης ζει και κινείται σε έναν κόσμο, που όλα φθείρονται έρχονται και παρέρχονται, πιστεύουμε ότι η φθορά μπορεί να αντιμετωπιστεί και να κάνει ο άνθρωπος την «Υπέρβασή» του, αν γνωρίζει τα όρια του και ότι τον καθηλώνει, θα κάνει κάθετι που μπορεί, για να ξεπεράσει τις αδυναμίες του και οτιδήποτε τον φθείρει, θα ακολουθήσει το μονοπάτι που του δείχνει ο Συμεών, πρώτα από όλα όμως θα πρέπει να γνωρίζει τι είναι η φθορά. Γιατί όταν ξέρεις τι έχεις να αντιμετωπίσεις πολύ πιο εύκολα δίνεις την προσωπική σου μάχη τον «καλόν αγώνα» για να οδηγηθείς στην επίτευξη του σκοπού σου, η άποψη μας ταυτίζεται με τις απόψεις του Συμεών που θέλει νίκη της φθοράς και της κάθε μορφής αμαρτίας.

2.2 Κόσμος – Πάθη - Αμαρτία (Φθορά)

Ο Χριστιανικός κόσμος, κληρονόμησε από την Παλαιά Διαθήκη (Γέν. 1,26-27) την εικόνα ενός Θεού - δημιουργού της ολότητας του Κόσμου, κινούμενος από το μύθο

στο λόγο και την Παρμενίδειο ιδέα της δημιουργίας εκ του μηδενός, η οποία ομοιάζει με την Παλαιά Διαθήκη και χρησιμοποιήθηκε από τους περισσότερους χριστιανούς συγγραφείς για να περιγράψουν το «έσχατο θεμέλιο του σύμπαντος» (Φλορόφσκυ, 2008). Η δημιουργία του ανθρώπου από το μηδέν δεν σημαίνει, ότι ξεκίνησε ξαφνικά να υπάρχει από το πουθενά, από το τίποτα, αλλά ότι προέρχεται από την ίδια θεία δημιουργική ενέργεια, που έφτιαξε ολόκληρο το σύμπαν. Επομένως ο άνθρωπος δεν είναι αυθύπαρκτος. Η ένωση όμως του ανθρώπου με τον Θεό προϋποθέτει μια ετερότητα και μια αυτονομία του ως ξεχωριστό δημιούργημα (κτίσμα). Εξυψώνει τον άνθρωπο κάνοντας τον πρόσωπο ελεύθερο και πλήρη χαρισμάτων, αν όμως διασπαστεί αυτή η σχέση – επικοινωνία Κτίστη και κτίσματος, ο Ποιητής πάντα ενδιαφέρεται για το Ποίημά του, η ποίηση είναι το κατεξοχήν μέσο που χρησιμεύει για να εκφράζει τη μέριμνα στον κόσμο (Αραμπατζής, 2016).

Στον ιουδαιοχριστιανικό τρόπο σκέψης η δημιουργία του ανθρώπου αλλά και ολόκληρου του κόσμου προέρχεται από την ανυπαρξία, δηλαδή από το τίποτε, από το «μηδέν (ex nihillo)», εξαιτίας της δημιουργικής παρέμβασης του κατ' εξοχήν Όντος, του άπειρου Θεού, που του έδωσε ζωή μέσα από τη θέλησή του. Σύμφωνα με την αρχαιοελληνική σκέψη, που σκέφτεται την ύπαρξη με τον τρόπο που δημιουργείται ανάμεσα στη φύση και τον ένθεο λόγο αλλά έχει αμαυρωθεί από την αμαρτία και τις πράξεις του ανθρώπου και αντίκεινται στις εντολές του Θείου Λόγου (πράξεις, που ο ίδιος ο άνθρωπος με την ελεύθερη του βούληση δημιούργησε). Για τους αρχαίους Έλληνες, υπάρχει το σχήμα ύβρις – άτη - νέμεσις - τίσις – κάθαρσις- το ανθρώπινο σφάλμα εντοπίζεται στην ύβριν¹⁰⁹ (Lesky, 1985), η διασάλευση των ηθικών – άγραφων νόμων, «η οποία βιάζει τη διατεταγμένη τάξη από την αιώνια Δικαιοσύνη του κόσμου και είναι αυτή η Δικαιοσύνη που ομοιάζει με τη γεωμετρική ισότητα, παντοδύναμη στους ανθρώπους και τους θεούς και ότι σώζει τα όντα και διατηρεί τον κόσμο και την παγκόσμια τάξη»¹¹⁰ (Πλαγγέσης, 2010). Στον ιουδαϊοχριστιανικό κόσμο, η ενοχή δεν προκύπτει από την παραβίαση της αντικειμενικής τάξης, αλλά ανήκει στην ίδια την φύση του ανθρώπου, πηγάζει θα λέγαμε μέσα από τα βάθη του ανθρώπινου όντος και με αυτό τον τρόπο, η αμαρτία τον φέρνει αντιμέτωπο με τον ίδιο το Θεό. Στην Παλαιά Διαθήκη ο άνθρωπος, έχασε τον παράδεισο μετά το προπατορικό αμάρτημα και

¹⁰⁹ Ανακτήθηκε στις 3/2/2022 από [Υβρις - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Ύβρις), [Λεξικό της κοινής νεοελληνικής \(greek-language.gr\)](https://greek-language.gr/).

¹¹⁰Ο όρος «γεωμετρική ισότητα» που αποτυπώνεται από τον Πλαγγέση (σ.163) καθορίζει την ιστορία της καταγωγής των ανθρώπων, είναι ένας όρος που αναφέρεται στη «συμμετρία – ισότητα του κάθε ανθρώπου, που είναι ανάλογος των δυνατοτήτων τους με την προσφορά τους προς το κοινωνικό σύνολο».

απομακρύνθηκε από τον Θεό, από τον οποίο εισέπραξε τη φοβερή ρήση του ακούγοντας φοβισμένος: «επικατάρατος η γη εν τοις έργοις σου»¹¹¹. Αυτή η Παλαιοδιαθηκική ανθρωπολογική εικόνα, συνέβαλε στη διαμόρφωση ενός βαθύτατου αισθήματος ενοχής και φόβου που αξιοποιήθηκε κατάλληλα, από την εκκλησιαστική και πολιτική εξουσία. Ωστόσο, ο Έλληνας της κλασικής αρχαιότητας μετέχει της «πλήρη θεών» φύσης, θεωρώντας ότι «κάλλιστον κόσμος, ποίημα γάρ θεού» σύμφωνα με τον Θαλή τον Μιλήσιο¹¹², ότι το πιο ωραίο είναι ο κόσμος, γιατί είναι δημιούργημα του θεού (Huebner, 1828). Σύμφωνα με την ελληνική σκέψη και φιλοσοφία, η ίδια η φύση είναι ένθεη. Ο έκπτωτος άνθρωπος, λόγω του προπατορικού αμαρτήματός του, ένοχος και θνητός, αλλά κάτοχος της γνώσης, αγωνίζεται ακατάπαυστα ενάντια στη Φύση και τη φύση του, αναμένοντας τη Λύτρωση, η οποία χαρίστηκε στον άνθρωπο λόγω της Θυσίας του Υιού και Λόγου του Θεού, που ενσαρκώθηκε σε άνθρωπο μέσω της Παρθένου Μαρίας και πέθανε για να λυτρώσει τον άνθρωπο από τις αμαρτίες και τα δεσμά του θανάτου και της φθοράς, προσφέροντας του παράλληλα την ανάσταση, αλλά και τη σωτηρία από αυτόν τον υλικό κόσμο και κα' επέκταση, την Αιώνια Ζωή. Από αυτή τη σύλληψη του Κόσμου, ως θεόπνευστη δημιουργία, εισάγεται και εδραιώνεται από τον Αυγουστίνο¹¹³, η ιουδαίο-χριστιανική αντίληψη της φιλοσοφίας της ιστορίας και του χρόνου. «Η εβραϊκής προέλευσης και έμπνευσης αυτή αντίληψη για την ιστορία και τον χρόνο, διαμετρικά αντίθετη από την ανάλογη της κλασικής ελληνικής αρχαιότητας, εδράζεται σ'ένα όραμα της παγκόσμιας ιστορίας. Το όραμα αυτό εντάσσεται σ' ένα δομικό πρότυπο για τον χρόνο, που εισάγει την απόλυτη έναρξη του κόσμου από το μηδέν και το οποίο ξεδιπλώνει το Θεϊκό σχέδιο με γραμμικό και όχι κυκλικό αλλά αναπτυξιακό τρόπο» (Καρπούζος, 2014).

Στη διαδρομή που διανύουμε μέχρι τώρα μέσα στην παγκόσμια ιστορία¹¹⁴ (Καρπούζος, 2014), ο άνθρωπος είναι καταδικασμένος να μάχεται τη «Φύση» και τη «φύση» του δηλαδή τον χαρακτήρα και την ενδότερη ουσία του. Ο άνθρωπος ζει μέσα στη σκέπη της «Θεϊκή αγάπης και καλοσύνης», οι οποίες αποτυπώνονται ως μόνες αρχές που νοηματοδοτούν τον «χρόνο της προσωρινής ανθρώπινης ζωής», μιας ζωής που είναι «σημαδεμένη» από το «Κακό» της «Πτώσης» και της εγγενούς «Αμαρτίας».

¹¹¹ «Παλαιά Διαθήκη Γεν.3,17».

¹¹² «Διογένους Λαέρτιου αποφθέγματα. Ανακτήθηκε ο τίτλος από το διαδίκτυο (Huebner, 1828) στις 12/4/2021. <https://books.google.gr/books?id=B5d4kCXA-AsC>».

¹¹³ «Αυγουστίνου Ιπώνος, *Η Πολιτεία του Θεού*, μεταφρασμένο από το πρωτότυπο *Civitate dei contra paganos*, μτφρ. Ζαρωτιάδη Νικόλαου, *Αθήνα 2015*».

¹¹⁴ Καρπούζου Αλ., *Χριστιανική Θεολογία*, τ.4, σ.5-6, εργαστήριο σκέψης Αθήνα 2014.

Αυτές οι «απόλυτες ηθικές αρχές» θριαμβεύουν στο τέλος του χρόνου και της ιστορίας (που για το Χριστιανικό γίνεσθαι αποτελεί η Δευτέρα Παρουσία) γιατί τότε εκπληρώνονται «όλα τα σχέδια του Θεού». Η κατάσταση της εσωτερικότητας (και όχι το υποκειμενικό βίωμα) και η θεία δικαιοσύνη που οδηγεί στην αποκατάσταση της θείας δικαιοσύνης αλλά και της ανθρώπινης ψυχής, η οποία οδηγεί τον άνθρωπο στην κατάκτηση της προσωπικής αθανασίας και την εκπλήρωση της αποστολής του, έγιναν τα θεμελιώδη υπαρξιακά και ηθικά στοιχεία του χριστιανικού τρόπου ζωής. Επίσης, η αγάπη, μέσα από την αφοσίωση αλλά και την πίστη στον Θεό που εκφράζεται με το «αγαπάτε αλλήλους», επεκτείνεται πέρα από τον κάθε πιστό και επεκτείνεται σε οικουμενική αγάπη, συνιστώντας με αυτό τον τρόπο την εκπλήρωση του το Θεϊκού σχεδίου για τους θνητούς αλλά και πιστούς εν Χριστώ ανθρώπους, οι οποίοι αγωνιούν σ' όλη τη ζωή τους, προσμένοντας εναγωνιάς την «τελική κρίση», που θα τους απονεμίσει το δώρο της αιωνίου ζωής ή θα τους «καταδικάσει για τα έργα της εγκόσμιας ζωής τους». Η έννοια του «Θεϊκού νόμου», η οποία αποτελεί μετεξέλιξη του «ιουδαϊκού και στωικού πνεύματος», μετέφερε στη «χριστιανική ηθική» μέσα από την περιρέουσα ατμόσφαιρα το δικαιοκτικό πλαίσιο, ώστε οι επί γης «εκπρόσωποι του Θεού να επιβάλλουν και να νομιμοποιούν τις εγκόσμιες τιμωρίες και κυρώσεις» (Καρπούζος, 2014). Η εσωτερικότητα της χριστιανικής ηθικής και οι αρετές-αξίες της μετάνοιας, της ταπείνωσης, της αγιότητας μέσα από την αγνότητα, της συνεχόμενης ασκητικής διάθεσης, της υπομονής, της φιλανθρωπίας, και της υπακοής, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αποτελούν μια εξέλιξη των αρχαιοελληνικών ηθικών αρετών-αξιών, και του γνωστού «ανήρ καλός καγαθός». Αυτές οι διαχρονικές ηθικές αρετές αλλά και αξίες προσλαμβάνουν ένα διαφορετικό νόημα γιατί τώρα εμπνέονται από την Χριστιανική πίστη και την αγάπη της Θεότητας, «που επιτηρεί την τήρησή τους, σε αντίθεση με το αρχαιοελληνικό πνεύμα, όπου αυτές οι αξίες συντελούν στην εγκόσμια ευδαιμονία και κρίνονται τόσο από την προαίρεση όσο και από τις συνέπειές τους» (Καρπούζος, 2014). Όσο οι ανθρώπινες κοινωνίες εξελίσσονται μέσα από την πάροδο των ετών στα τέλη των ύστερων μεσαιωνικών χρόνων, η ασκητική εσωτερικότητα αναζητεί συνεχώς το «Απόλυτο» και προσλαμβάνει ατομικά χαρακτηριστικά διαφορετικά σε κάθε ασκητή, γέροντα και μοναχό που όμως όλα έχουν έναν κοινό σκοπό και να οδηγούν σε έναν κοινό προορισμό που δεν είναι άλλος, παρά η αληθινή ένωση του ανθρώπου με το Θεό, μια πορεία διαλεκτική, δυναμική και ενεργητική μέσα από τον ασκητικό βίο και τον μοναχισμό που φτάνει έως τις μέρες μας, γιατί η ζωή από μόνη της μοιάζει με μια αέναη εξελικτική διαδικασία.

Ο κάθε άνθρωπος σύμφωνα με τον τρόπο σκέψης του γέροντος Συμεώνος έχει ως «σκοπό της ζωής του την ένωση με το Απόλυτο» που στο χώρο της Θεολογίας είναι ο ίδιος ο Θεός, αντί όμως να φτάσει στο Δημιουργό και Θεό του, έκανε κακή χρήση του αυτεξούσιου και εξέπεσε στην φθορά και την αστοχία του προορισμού του δηλαδή στην αμαρτία. Αναφέρει χαρακτηριστικά ο Άγιος Συμεών το παράδειγμα του θεάτρου. Ο Θεός δεν εγκαταλείπει στη ζωή τον άνθρωπό μόνο του, αλλά του έδωσε εντολές για να πορευθεί στην πορεία της ζωής του, είναι μια πυξίδα, ένας πλοηγός που τον διδάσκει πως να συμπεριφέρεται προς τους ανθρώπους ακόμα και προς αυτούς που φαίνονται αντίπαλοί του ωστόσο, ο Θεός αφήνει τον άνθρωπο να ζει και να αποφασίζει ελεύθερα με αποτέλεσμα να μπορεί να μάχεται και να νικάει τον εχθρό ή να αποχαυνώνεται και να νικιέται. Θα μπορούσαμε να πούμε, ότι συμπαραστέκεται στον άνθρωπο και μάλιστα συμμαχεί με εκείνους που διαλέγουν να αγωνίζονται. Ο Θεός ως ουράνιος βασιλεύς ξέρει την εξέλιξη του θεατρικού έργου ο επίγειος δεν ξέρει. Ο επουράνιος παρεμβαίνει να βοηθήσει τον άνθρωπο που ζητά τη βοήθεια του¹¹⁵. Γράφει χαρακτηριστικά ο σεβαστός Συμεών «Αναγεννώμενοι της δουλείας, απολλυόμεθα και γινόμεθα αυτεξούσιοι, και ει μη τω οικείω θελήματι τω εχθρώ υπακούσομεν, άλλως πως ου δύναται καθ' ημών ενεργείν τι»¹¹⁶. Δεν προδικάζει όμως ο Θεός σύμφωνα με τον Συμεών την πορεία του ανθρώπου, γιατί τότε ο άνθρωπος θα παραιτείτο από την οποιαδήποτε προσπάθεια του που θα τον οδηγούσε στη συνάντηση με το Θεό¹¹⁷.

Κατά τον Άγιο Συμεών οι φυσικοί νόμοι αντανακλούν κατά κάποιον τρόπο τη σοφία του Θεού, έτσι ώστε να υπάρχει στον κόσμο μια αντικειμενικότητα σύμφωνη με τον ορθό λόγο. Ο προσωπικός τρόπος αλληλεπίδρασης του ανθρώπου με τον κόσμο ονομάζεται στους πατέρες «φυσική θεωρία». Ο στόχος της φυσικής θεωρίας είναι η σπουδή και αναζήτηση του λόγου του Θεού μέσα στη φύση ο εντοπισμός της μοναδικότητας στην ομορφιά, στην τέχνη σε κάθε δημιούργημα ακόμα και ο εντοπισμός της αιτίας της ύπαρξης του κάθε δημιουργήματος, υπάρχει στενός δεσμός ανάμεσα στην κτίση και στον Κτίσαντα, σε πολλά κείμενα ο Άγιος Συμεών, αναφέρεται στους λόγους ύπαρξης και δημιουργίας των όντων και τονίζει τη σημαντικότητα της ανεύρεσης και κατανόησής τους από τον άνθρωπο¹¹⁸. Η κατανόηση και θεωρία των λόγων της κτίσης οδηγεί τον άνθρωπο σε αύξηση της πίστης γεγονός που οδηγεί στην αγάπη δεδομένου

¹¹⁵ Ηθικός 2ος, Κεφ.1, SC 122, σ.112-122.

¹¹⁶ Κατηχ. 5, 445-448.

¹¹⁷ Ηθικός 2ος, Κεφ.1, SC 122, σ. 65-83.

¹¹⁸ Λόγοι Θεολογικοί Α', σ. 110.

ότι, η τέλεια αγάπη δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς την κατανόηση του λόγου ύπαρξης των κτιμάτων. Ο άνθρωπος οφείλει να προστατεύει την κτίση και να μην λειτουργεί χρησιμοθηρικά και εγωκεντρικά, αν λειτουργεί διαφορετικά τότε υπονομεύει και εκμεταλεύεται την κτίση, καταδυναστεύει τη δημιουργία, και είναι αναπόφευκτο να οδηγηθεί στην φθορά και την αλλοτρίωση¹¹⁹, αλλά είναι και επικίνδυνος για την υπόλοιπη δημιουργία¹²⁰. Στα κείμενα που μελετήσαμε, που προέρχονται από τον Άγιο Συμεών το Νέο Θεολόγο και τον επιφανέστερο μαθητή του Νικήτα Στηθάτο, τονίζεται ιδιαίτερα η καλή αλλά και η «ασκητική» χρήση του κόσμου, που έχει τη μορφή της προσφοράς και της θεραπείας (υπηρέτησης της Κτίσης). Η καλή χρήση σώζει τον άνθρωπο ενώ αντίθετα « Η ενήδονη και αδιάκριτη χρήση των αγαθών της δημιουργίας, εγκυμονεί τον φόβο του θανάτου στον άνθρωπο και απεργάζεται την αλλοτρίωσή του»¹²¹.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η χρήση του αυτεξουσίου που έχει ο άνθρωπος, γεγονός που σημαίνει, ότι μόνος του επιλέγει τον τρόπο ζωής του και μόνος του μπορεί να ελέγξει τα «πάθη» του, γιατί για τον Άγιο Συμεών τα πάθη μαζί με τις δυνάμεις της φθοράς και του θανάτου, αποτελούν τα αποτελέσματα του προπατορικού αμαρτήματος, γεγονός που σημαίνει, ότι όπως είναι η ασθένεια για το ίδιο το σώμα με τον ίδιο ακριβώς τρόπο μεταμορφώνεται σε ασθένεια, το πάθος για την ψυχή, με άμεσο επακόλουθο να οδηγεί τον άνθρωπο στην αμαρτία¹²². Αν ο άνθρωπος εγκλωβιστεί στα πάθη του και αμαρτάνει – σφάλλει διακόπτει την κοινωνία του με το Θεό, αυτή η διακοπή επικοινωνίας ισοδυναμεί με πνευματικό «θάνατο» (Κεσελόπουλος Α. , 1982), και μάλιστα μπορεί να οδηγήσει τον άνθρωπο σε κατάσταση παροξυσμού και μανίας¹²³.

Ο άγιος Συμεών περιγράφει αναλυτικά τα ανθρώπινα πάθη και μάλιστα τα διαχωρίζει σε δύο κατηγορίες, στα πάθη που προέρχονται από τη φύση και αυτά που αναφέρονται στην ψυχή. Τα πάθη που προέρχονται από τη φύση του ανθρώπου χαρακτηρίζονται ως «αμετάθετα» αλλά και «ακούσια», διότι ο άνθρωπος εγκλωβίζεται σε αυτά λόγω της πεπερασμένης και αδύναμης φυσικής του ύπαρξης (πχ. Ανάγκη για τροφή) άλλωστε, δεν κλείνεται σε αυτά θα μπορούσε να ισχυριστεί κάποιος με τη θέλησή του, για παράδειγμα κάθε άνθρωπος που έρχεται να ζήσει πάνω στη γη είναι αναγκασμένος από τη φύση του, «να τρώει όταν πεινάει, να πίνει νερό όταν διψάει, να

¹¹⁹ Ύμνοι, 32.

¹²⁰ Ύμνοι, 54.

¹²¹ Κεφ. Γν. Θεολ., 3, 17

¹²² Αλφαβητ. Κεφάλαιο Γ', 18-19, σσ. 142-143

¹²³ Κατ. 9, S.C. 104, 227

κοιμάται όταν κουράζεται και νυστάζει, αλλά και να ντύνεται με ζεστά ρούχα όταν κρυώνει και να ξεγυμνώνεται όταν ζεσταίνεται». Δεν μπορεί κανείς να υποφέρει, ακόμα και λιγότερο αυτές τις καταστάσεις¹²⁴. Κάθε άνθρωπος σύμφωνα με τον Συμεών που έρχεται στον κόσμο εγκλωβίζεται σε τρία διαφορετικά πάθη, που είναι τα εξής: η **φιλαργυρία, η φιλοδοξία και η φιληδονία**¹²⁵.

Μέσα από τη **φιλαργυρία** ο άνθρωπος εκδηλώνει την προσήλωσή του στο χρήμα και στα υλικά αγαθά, με αποτέλεσμα να στηρίζει την ελπίδα του όχι στο Θεό αλλά στη δύναμη που του δίνουν τα αποθηκευμένα αγαθά¹²⁶. Η πλεονεξία του τον κάνει να γίνει πολύ σκληρός και άγριος περισσότερο ακόμα και από τα θηρία¹²⁷. Σκοπός της ζωής του γίνεται η απόκτηση όλο και περισσότερων «υλικών» και όχι «πνευματικών αγαθών» και θέλει να κάνει δικά του όσα ο Θεός χάρισε σε όλους τους ανθρώπους, η πλεονεξία είναι ένα τυραννικό πάθος που μεταμορφώνει τον άνθρωπο σε σκλάβο των υλικών αγαθών, του στερεί την πνευματική ελευθερία, με αποτέλεσμα¹²⁸ να γίνει ανίκανος να εκφράσει αγάπη προς τον πλησίον του, το συνάνθρωπο του (Πορτελάνος, 1998).

Μετά την απομάκρυνση του ανθρώπου μέσω της αμαρτίας ένα άλλο πάθος που επηρεάζει τον άνθρωπο είναι η **φιλοδοξία**, βρίσκει υποκατάστατα της θεικής δόξας στην κοσμική, θέλει να τον δοξάζουν και να τον τιμούν, φτάνοντας ακόμα να εμφανίζει και μια φαινομενική ταπείνωση προκειμένου να κερδίσει τη δόξα και τον έπαινο των ανθρώπων¹²⁹. Μάλιστα ο κενόδοξος άνθρωπος δεν αντέχει να βλέπει ταπεινούς ανθρώπους να επαινούνται. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ο Συμεών καυτηριάζει το καθεστώς που επικρατούσε εκείνη την περίοδο του Βυζαντίου στους κόλπους της Εκκλησίας όταν έβλεπε ανθρώπους που κάνουν αγώνα μέσα στο χώρο της Εκκλησίας, φαίνονται να παρασέρνονται από την κοσμική δόξα και να χάνουν όλα όσα κέρδισαν για να κερδίσουν τη δόξα των ανθρώπων του κόσμου, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά μοιάζουν οι άνθρωποι αυτοί με τους ειδωλολάτρες γιατί λατρεύουν περισσότερο την Κτίση παρά τον Κτίσαντα (τον Δημιουργό)¹³⁰. Το πάθος της φιλοδοξίας σύμφωνα με τον Συμεών γεννά την απιστία αλλά και την ακηδία, τίποτε δεν κάνει με υπομονή, ενώ

¹²⁴ Αλφαβητ. Κεφάλαιο Κ', 4-16, σσ. 270-271.

¹²⁵ Ηθ. 4, S.C. 129, 244-246.

¹²⁶ Αλφαβητ. Κεφάλαιο Γ', 208-209, σσ. 156-157

¹²⁷ Κατήχ. 2, S.C.96, 315-319, σ. 266.

¹²⁸ Κατήχ. 9, S.C.104, υποσημείωση 1, σσ. 112-115.

¹²⁹ Αλφαβητ. Κεφάλαια ΙΣΤ', 86, σσ. 230-231.

¹³⁰ Κατ.10, S.C.104, 117-126, σ.146-149.

συνομιλεί συχνά για πράγματα που δεν τον αφορούν...πράγματα μάταια¹³¹, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά.

Να αναφέρουμε και λιγες σκέψεις του Συμεών για το τρίτο πάθος την φιληδονία, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος, «απολαμβάνει τις ηδονές μέσα από τις αισθήσεις, όντας προσωρινός σε αυτό τον επίγειο κόσμο, στρέφεται και επιζητάει τα γήινα, αισθητά, υλικά και προσωρινά ορατά αγαθά, γιατί είναι δύσκολο να ατενίσει ακόμη και να αντιληφθεί όσα δεν φαίνονται, δεν έχει την ενσυναίσθηση πως είναι φθαρτός και προσωρινός, και είναι πραγματικά δύσκολο να καταλάβει, ότι φτιάχτηκε για την αιωνιότητα και όχι για να εγκλωβιστεί στην παρούσα ζωή». Συγχρόνως, δεν συνειδητοποιεί, ότι μέσα από την πορεία του σ' αυτόν τον προσωρινό κόσμο ο σκοπός της ύπαρξής του είναι να «παιδευτεί», δηλαδή να δοκιμαστεί και να ταλαιπωρηθεί για να αξιωθεί την μέλλουσα ζωή. Ο φιλήδονος άνθρωπος επιζητεί συνεχώς τις ανέσεις, την καλοπέραση και τη φροντίδα των προσωρινών αναγκών περισσότερο από τις πραγματικές του ανάγκες, μοιάζει να κινείται σε πλατιά και ευρύχωρη οδό απαξιώνοντας να κοιτάξει την «στενή και τεθλιμμένη οδό που τον οδηγεί στην αιώνια ζωή». Η ζωή του εγκλωβίζεται στους υλικούς περιορισμούς ενώ παράλληλα «απορρίπτει τους λόγους του Θεού κάνοντας το γνωμικό δικό του θέλημα, ως μοναδικό σκοπό της ζωής του»¹³², ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, που αναφέρει ο Συμεών είναι ότι ο φιλήδονος επιδιώκει την απόλαυση των τροφών, την «ακόρεστη γαστριμαργία»¹³³.

Ακόμα και σε περίπτωση που από την αρχή της επίγειας ζωής του ο άνθρωπος δεν καταληφθεί και από τα τρία αυτά «ολέθρια πάθη της φιλαργυρίας, φιλοδοξίας και φιληδονίας», μέσα από το πέρασμα του χρόνου, ο άνθρωπος υποδουλώνεται και στα τρία από αυτά. Σύμφωνα πάντα με τον άγιο Συμεών, «υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα τρία αυτά τυραννικά πάθη, διότι πράγματι είναι δύσκολο να εντοπιστεί κάποιος άνθρωπος που να έχει ταυτόχρονα και τα τρία από αυτά στο μέγιστο επίπεδο, αλλά συνήθως τότε υπερτερεί το ένα από αυτά και τότε το άλλο ή τα άλλα δύο υπάρχουν σε μικρότερο επίπεδο, όμως εκείνος που καταλαμβάνεται σε ένα από αυτά, περιφρονεί ή αγνοεί τα υπόλοιπα». Δηλαδή, «ο φιλάργυρος που ζει μόνο για να κερδίζει περιφρονεί ηδονές και δόξες, για να μην σπαταλήσει τα χρήματα που τόσο πολύ αγαπάει». Αντιθέτως ο άνθρωπος που είναι φιλόδοξος από την άλλη, ξοδεύει τα πλούτη του για να δημιουργεί εντυπώσεις να δοξάζεται προσωρινά ενώ φαίνεται ότι αποστρέφεται την

¹³¹ Κατήχ.4, S.C. 96, 176-182.

¹³² Αλφαβητ. Κεφ. Θ', 114-124, σ. 140-141.

¹³³ Κατήχ.11, S.C.104, 37, σ.156-157.

ηδονή για να μην τον ειρωνεύονται οι συνάνθρωποί του. Ο φιλήδονος άνθρωπος «πάλι σπαταλάει τα χρήματα τού χωρίς μέτρο σε υλικά αγαθά και εφήμερες ηδονές με αποτέλεσμα να πέφτει σε ανηθικότητες χωρίς ηθικούς ενδοιασμούς έχοντας αποκλειστικό σκοπό της ζωής του την απόλαυση των ηδονών». Αξίζει να αναφερθεί όπως ισχυρίζεται ο Συμεών, ότι κανένας από τις τρεις περιπτώσεις ανθρώπων που αναφέρθηκαν «δεν θέλει να ξεφύγει από τα πάθη του και να αλλάξει τον τρόπο ζωής του». Επίσης τονίζεται πως ούτε ο φόβος της επερχόμενης «τιμωρίας» δεν ωθεί τους ανθρώπους αυτούς στην οδό της επιστροφής προς το Θεό, αλλά αντίθετα η ζωή τους μεταμορφώνεται σε μια επίγεια κόλαση και αδιαφορούν για την οδό του Θεού. Ακόμη, «κάθε άνθρωπος από αυτούς κυριεύεται από το δικό του πάθος κατακρίνοντας το συνάνθρωπό του», όπως ο «φιλόδοξος αναφέρεται υποτιμητικά στο φιλοχρήματο γιατί επιδιώκει συνέχεια το κέρδος, ομοίως αναφέρεται επιτιμητικά και στον φιλήδονο, διότι επιδιώξη του είναι η απόλαυση των ηδονών». Συμπεραίνουμε από αυτά που γράφει ο Συμεών, ότι εκτός από τα πάθη ο καθένας από αυτούς υποπίπτει και στο «αμάρτημα της κατάκρισης», αποτέλεσμα των παθών σύμφωνα με τον Συμεών ο άνθρωπος είναι να γίνεται οξύθυμος, πικρόχολος, οργίλος, οκνηρός, ράθυμος, ακίνητος προς τα καλά, αργός, πλεονέκτης, άρπαγας, άδικος, κενόδοξος, υπερήφανος, αλαζονικός, φθονερός, ζηλότυπος και μνησίκακος, όλα αυτά αποτελούν ασθένειες της ψυχής και είναι συνέπειες των παθών¹³⁴.

Σύμφωνα με τη χριστιανική γραμματεία ο άνθρωπος από τη στιγμή που εμφανίζεται στον κόσμο έχει δύο δυνατότητες να αμαρτάνει και να μην αμαρτάνει¹³⁵. Η Αμαρτία¹³⁶ είναι η Νόσος της ψυχής για τον Συμεών. Η κατάσταση της αμαρτίας¹³⁷ είναι κατάσταση θανάτου, διότι η αμαρτία νεκρώνει την πνευματική ζωή της ψυχής. Η αμαρτία ήρθε ως κάτι ξένο προς την ανθρώπινη ύπαρξη, που έφερε τη διαστροφή της ψυχικής ενέργειας, είναι παρά φύση κατάσταση του ανθρώπου (αστοχία προς το σκοπό της ζωής του). Με αυτή την έννοια ο άνθρωπος βρίσκεται αιχμάλωτος στον εχθρό του, τον διάβολο. Τα αμαρτήματα του ανθρώπου μπορούμε να τα διακρίνουμε στις εξής κατηγορίες: Εκούσια, ακούσια, εν γνώσει, εν αγνοία. Εκούσια (επίγνωση αυτού που το διαπράττει), Ακούσια γίνεται από βία ή καταναγκασμό και συνειδητοποιείται μετά τη διάπραξη του. Τα εν γνώσει οφείλονται στο γεγονός ότι μπορεί η ψυχή να μην συμφωνεί

¹³⁴ Αλφαβητ. Κεφάλαιο ΙΗ', σσ. 246-247

¹³⁵ Αλφαβητ. Κεφάλαια Γ'.

¹³⁶ Αλφαβητ. Κεφάλαια ΙΗ'.

¹³⁷ Ύμν. ΚΣΤ 1-7 S.C. 174, σ. 268.

στην πράξη, κάνει όμως το αμάρτημα. Τα εν αγνοία είναι αυτά, που γίνονται από αμάθεια ή άγνοια γιατί θεωρούνται καλά¹³⁸. Κανείς δεν έχει βέβαιη τη σωτηρία, η οποία προέρχεται μόνο από το Θεό. Ο άνθρωπος αμαρτάνει με τρεις τρόπους για παράδειγμα αναφέρει ο Άγιος Συμεών ένα στενό σωλήνα που τον έφραξαν χαλίκια και φυσικά δεν θα μπορέσει να βγει έξω το τελευταίο, το μεσαίο και το δεύτερο, αν δεν κατρακυλίσει έξω το πρώτο. Με τρεις τρόπους αμαρτάνουν οι άνθρωποι: **τη διάνοια, τη λαλιά και την πράξη**¹³⁹. Από αυτά το πρώτο είναι αιτία των δύο άλλων διαπραττομένων αμαρτιών, αλλά δεν ολοκληρώνει την αμαρτία. Τα άλλα δύο ολοκληρώνουν την πράξη. Ο Χριστός ιατρός των σωμάτων και των ψυχών πρέπει να γιατρέψει το πρώτο. Η αμαρτία με την πράξη είναι αργή, η αμαρτία με τη λαλιά είναι ταχύτερη, η αμαρτία με τη διάνοια είναι ταχύτατη αλλά δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς το λόγο ή την πράξη.

Οι πατέρες επαναλαμβάνουν πολλές φορές την κλασική διατύπωση του Μεγάλου Αθανασίου: «Αυτός γαρ (ο Λόγος) ενηθρόπησεν, ίνα ημείς θεοποιηθώμεν¹⁴⁰». Παράλληλη διατύπωση έχει και ο Άγιος Συμεών «Ει δε γέγονεν υιός όντως ανθρώπου, υιόν σε ποιεί του Θεού πάντως έργω...Ωσπερ εγεννήθη γαρ Θεός ατρέπτως, άνθρωπος εν σώματι και πασιν ώφθη, ούτως αφράστως, πνευματικώς γεννά με και άνθρωπον μένοντα Θεόν ποιεί με¹⁴¹». Η πατερική διδασκαλία υπογραμμίζει τη διπλή όψη του σκοπού της ενανθρωπήσεως. Το έργο του Χριστού δεν περιορίζεται μόνο στην προσφορά της λυτρώσεως του «πεπτωκότος δυστυχισμένου ανθρώπου» και της «απελευθερώσεως του από τα δεσμά της δουλείας της αμαρτίας», που μοιραία τον οδηγούν σε φθορά και στο θάνατο, αλλά εκτείνεται ακόμα και στη χορήγηση νέας ζωής, που είναι η δυνατότητα και η δωρεά ανακαινισμού και σωτηρίας της φύσεως και του ανθρώπου. Ο κάθε άνθρωπος αποκτά τη δυνατότητα και προοπτική να οικειωθεί αυτή τη δωρεά, να ανακαινίσει το σκεύος του, να γίνει «καινός» άνθρωπος, να απολαύσει την υιοθεσία και να φθάσει να γίνει κατά χάριν Θεός, να θεωθεί, και μαζί του συνακαινίζεται ολόκληρη η κτίση, τα πάντα αλλάζουν σε μια νέα παλιγγενεσία (Τσίγκος, 2009).

Υπάρχει μια **διάσταση** ανάμεσα στον άνθρωπο του Θεού και στον άνθρωπο του κόσμου. Ο άνθρωπος του Θεού δεν έχει τίποτα κοινό με τον άνθρωπο του κόσμου, δηλαδή αυτός που σκέφτεται αποκλειστικά τα υλικά αγαθά και τις κοσμικές απολαύσεις.

¹³⁸ Αλφαβητικά Κεφάλαια ΣΤ' σ. 115.

¹³⁹ Αλφαβητικά Κεφάλαια ΙΒ'.

¹⁴⁰ Μεγ. Αθανασίου, «Περί Ενανθρωπήσεως του Λόγου», 54, PG 25, 192.

¹⁴¹ Ύμνος 50, SC 196, 170 – 172.

Ο άνθρωπος που θέλει να πλησιάσει τον Θεό χρειάζεται να εγκαταλείψει τον κόσμο «πνευματικά». Γράφει χαρακτηριστικά ο Όσιος Συμεών: «Ας απομακρυνθούμε αγαπητοί αδελφοί τόσο από τον κόσμο αλλά και από τα πράγματα του κόσμου. Γιατί τι κοινό έχουμε εμείς με τον κόσμο και τους ανθρώπους του κόσμου; Γιατί όλα τα παρόντα **διαλύονται** και όπως το όνειρο παρέρχονται, και τίποτα από τα ορατά δεν είναι μόνιμο ή βέβαιο». Και συνεχίζει λέγοντας: «Ο ήλιος τα άστρα, ο ουρανός και η γη όλα παρέρχονται και μόνος του απ' όλα μένει ο άνθρωπος». Και συνεχίζει τις σκέψεις του χρησιμοποιώντας ρητορικές ερωτήσεις: «Ποιο από τα ορατά μπορεί να μας βοηθήσει την ώρα του θανάτου όταν φεύγουμε; Ποιο το κέρδος μας αφού θα φύγουμε και θα αφήσουμε εδώ το σώμα μας νεκρό; Η ψυχή ούτε μπορεί να βλέπεται από αυτό ούτε να βλέπεται από άλλο, αλλά είναι **προσηλωμένη μόνο προς τα αόρατα** και δεν φροντίζει καθόλου για τα πράγματα του παρόντος κόσμου, διότι από εκεί αναμένει ποια θα είναι η έκβαση του βίου και του αγώνα της, θα αποκτήσει την βασιλεία των ουρανών και αιώνια δόξα, ή θα οδηγηθεί στη «γένενα» και τιμωρία της κόλασης; Ένα από αυτά θα λάβει ως κληρονομιά αιώνια από το Θεό, σύμφωνα με την αξία αυτών που εδώ έπραξε»¹⁴².

Η φθορά οδηγεί τον άνθρωπο στην **απώλεια της γνώσης**, τον αποπροσανατολίζει από τον πρωταρχικό του σκοπό και τον νεκρώνει καθώς τον υποτάσσει στις επιθυμίες της ύλης και της σάρκας. Για τον Συμεών είναι μεγάλο λάθος, σφάλμα (αμάρτημα) να προσεγγίζει κάποιος άνθρωπος τον Θεό χωρίς φόβο και ευλάβεια¹⁴³.

Εκείνος που θα νεκρώσει, χάσει τη ζωή του για τον κόσμο και τα θελήματα της σαρκός, αυτός θα τη σώσει. «Να οδηγούμαστε από το **Πνεύμα** κι έτσι δεν θα εκτελούμε την επιθυμία της σαρκός»¹⁴⁴. Όπως ο άνθρωπος, που στερείται την ψυχή είναι νεκρός για τον κόσμο, με τον ίδιο τρόπο και εκείνος που στερείται την ψυχή είναι νεκρός για το Θεό¹⁴⁵, μην μπορώντας να έχει το πολίτευμα στους ουραμούς. Κάθε νεκρός είναι **ανενέργητος**. Ο άνθρωπος που «εισέρχεται εις εαυτόν», όπως ο άσωτος υιός στην παραβολή του Ευαγγελίου συναισθάνεται – συνειδητοποιεί την κατάστασή του και μεταστρέφεται ο νους του, για το λόγο αυτόν είναι ανάγκη καθέναν, που πιστεύει στο

¹⁴² Αλφαβητικά Κεφάλαια ΙΔ', σ. 209.

¹⁴³ Αλφαβητικά Κεφάλαια ΙΒ'

¹⁴⁴ Αλφαβητικά Κεφάλαια ΙΔ', σ. 201.

¹⁴⁵ Αλφαβητικά Κεφάλαια ΚΓ', σ. 319.

Χριστό να **βαπτιστεί** με το Άγιο Πνεύμα να μεταστοιχειωθεί και να αναπλαστεί πρώτα και να γίνει **καινούρια κτίση**.

Πιστεύουμε, ότι οι απόψεις του Συμεών, όσον αφορά την τελειότητα και την ανακαίνιση του ανθρώπου, όπως και την αγιότητα είναι προνόμιο όλων των ανθρώπων αλλά και όλων των εποχών επίκαιρες τότε όπως και σήμερα, διότι το Άγιο Πνεύμα για όσους πιστεύουν ενεργεί και σήμερα μέσα στον κόσμο, όπως λειτουργούσε και στο παρελθόν, με τον ίδιο τρόπο θα ενεργεί επίσης και στο μέλλον, όπως ενεργεί στην παρούσα κατάσταση. Όσοι απαρνούνται ότι το Άγιο Πνεύμα ακόμη συνεχίζει να προσφέρει τη ζωοποιό χάρη και πνευματική του δύναμη στους ανθρώπους, είναι σαν να μην δέχονται την ίδια την ύπαρξη ακόμη και σήμερα του Αγίου Πνεύματος. Μας κάνει εντύπωση για την εποχή που ζούσε ο Συμεών η μεγάλη επιμονή που δείχνει έχοντας την προοπτική του στο μέλλον για προσπάθεια ανανέωσης και επικαιροποίησης της λειτουργικής ζωής με την εισαγωγή νέων εορτών και εικόνων αγίων, μέσα στους χώρους της λατρείας. Αλλά το μονοπάτι που μας δείχνει ο Συμεών μέσα από τη ζωή του έχει άμεση σχέση και με τον άνθρωπο που ζει στον κόσμο και όχι στα μοναστήρια. Για αυτό μελετούμε τις σκέψεις του, τα λόγια του είναι επίκαιρα και διαχρονικά και αν και γράφτηκαν στο παρελθόν δίνουν μια άλλη προοπτική στον άνθρωπο του παρόντος και του μέλλοντος αιώνος, που ενώ τα έχει όλα και τα ζει όλα φαίνεται να είναι εγκλωβισμένος στη φθορά χάνοντας το νόημα της αληθινής ζωής, γιατί είναι εγκλωβισμένος στα πάθη και τις αδυναμίες του στην επίγεια και κοσμική σφαίρα της φθοράς μπορεί άραγε να την ξεπεράσει.

2.3 Ενσάρκωση - Συναίσθηση και επιστροφή - Υπέρβαση

Όντας γνήσιος φορέας της Χριστιανικής Βυζαντινής Παράδοσης και εκφραστής της «Χριστιανικής αποκάλυψης», ο άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος, μας εισάγει στο μυστήριο της θείας ενανθρωπίσεως, που είναι για εκείνον ο μοναδικός τρόπος υπέρβασης της φθοράς και της αμαρτίας στην οποία εμπίπτει ο κάθε άνθρωπος που ζει

πάνω στη γη¹⁴⁶. Για να προσεγγίσουμε τον τρόπο σκέψης του, όσον αφορά την ενσάρκωση του Θείου Λόγου και την απόρρητη γέννησή του ώστε να είμαστε σε θέση να κατανοήσουμε όπως περιγράφεται στα κείμενα του, το «σχέδιο της θείας οικονομίας» για την σωτηρία του ανθρωπίνου γένους, θα μας βοηθήσει η εξής γνωστή «Παλαιδιαθηκική» εικόνα: Πιο συγκεκριμένα, κατά την «δημιουργία της Εύας, ο Θεός πήρε την έμψυχη πλευρά του Αδάμ και την ολοκλήρωσε σε γυναίκα, γι' αυτό δεν εμφύσησε σ' αυτήν πνοή ζωής», όπως έγινε με τον Αδάμ, αλλά το συγκεκριμένο μέρος της πλευράς που έλαβε από την σάρκα του Αδάμ, το τελειοποίησε σε ολόκληρο σώμα γυναικός, και την αρχική μορφή του πνεύματος που έλαβε μαζί με την έμψυχη σάρκα την τελειοποίησε σε ψυχή ζωντανή δημιουργώντας με τα δυο μαζί έναν εντελώς «Καινούριο» άνθρωπο. Σύμφωνα με τον ίδιο ακριβώς τρόπο ισχυρίζεται ο Συμεών πως ο Θεός πήρε από την Παρθένο Μαρία «έμψυχη σάρκα σαν ζύμη και μικρή απαρχή από το φύραμα της φύσεώς μας, δηλαδή από την ψυχή και το σώμα μαζί και την ένωσε με την δική του ακατάληπτη Θεότητα» (Ηθ.Λόγ.1). Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ένωσε υποστατικά όλη την υπόσταση της Θεότητός του με την δική μας ανθρώπινη φύση, μέσα από αυτόν τον τρόπο ο «ποιητής» του Αδάμ έγινε «ατρέπτως και αναλλοιώτως τέλειος άνθρωπος». Ωστε, όπως ακριβώς ο Αδάμ με την παράβαση στον παράδεισο οδήγησε τον άνθρωπο στην πτώση που είχε ως αποτέλεσμα την «φθορά και τον θάνατο», με τον ίδιο τρόπο και ο Χριστός έγινε «η απαρχή της αναγεννήσεως του ανθρώπου από τον κόσμο της φθοράς στον κόσμο της αφθαρσίας και αθανασίας». Μέσα από τις ανθρωπομορφικές αυτές εικόνες εξηγούνται και οι ρήσεις του Αποστόλου Παύλου όταν λέει: «Ο πρώτος άνθρωπος πλάστηκε από τη γη χοϊκός. Ο δεύτερος άνθρωπος, δηλαδή ο Χριστός, είναι επουράνιος. Ό,τι λογής ήταν ο χοϊκός τέτοιοι είναι και όλοι οι χοϊκοί και ό,τι λογής είναι ο επουράνιος τέτοιοι είναι και όλοι όσοι γίνονται επουράνιοι δι' αυτού¹⁴⁷». Ομοίως και το επόμενο Καινοδιαθηκικό χωρίο: «Η απαρχή είναι ο Χριστός, έπειτα όσοι είναι του Χριστού»¹⁴⁸, δηλαδή υπάρχουν οι άνθρωποι του κόσμου και οι άνθρωποι του Χριστού ο καθένας επιλέγει το στρατόπεδο κατά κάποιον τρόπο το οποίο θα ακολουθήσει. Επειδή λοιπόν ο Χριστός έγινε ένας τέλειος άνθρωπος και ψυχικά και σωματικά, όμοιος σε όλα με τους ανθρώπους εκτός από την κατάσταση της αμαρτίας, μας μεταδίδει την Θεότητά του, λόγω της πίστης μας σ' αυτόν και μας

¹⁴⁶ Βίβλος των Ηθικών Λόγος Α'. Κεφάλαιο γ': «Περί της Σαρκώσεως του Λόγου και κατά τίνα τρόπον δι' υμάς εσαρκώθη», το οποίο παραθέτουμε σε παράφραση, ο Συμεών τεκμηριώνει τα λόγια του με αναφορές στην Καινή Διαθήκη.

¹⁴⁷ Α' Κορινθ.15,47-48.

¹⁴⁸ Α' Κορινθ.15,23.

καθιστά συγγενείς και οικείους του κατά την φύση και την ουσία της Θεότητάς του. Το παράδοξο σύμφωνα με την δική μας ανθρώπινη λογική είναι ότι: «Ο Θεός Λόγος έλαβε την ανθρώπινη σάρκα, που δεν είχε εκ φύσεως και έγινε άνθρωπος, ενώ δεν ήταν». Από τότε «μεταμορφώνει» όλους όσους πιστεύουν στην Θεότητά του, «την οποία κανείς από τους αγγέλους ή τους ανθρώπους δεν είχε αποκτήσει», και μ' αυτόν τον τρόπο αποκτούν τη δυνατότητα να γίνονται οι άνθρωποι «θεοί κατά χάρη και θέση», ενώ πριν δεν την είχαν. Η προσέγγιση αυτής της σκέψης γίνεται μέσα από την πίστη αν κάποιος πιστεύει τότε είναι «σε θέση να κάνει την υπέρβαση» και να κατανοήσει τον τρόπο σκέψης του Συμεών ο οποίος ισχυριζόταν, ότι οι άνθρωποι μέσα από την «πίστη στον Τριαδικό θεό και την τήρηση των εντολών Του» μπορούν να γίνουν τέκνα Θεού, σύμφωνα με το Καινοδιαθηκικό χωρίο¹⁴⁹, «γι' αυτό και έγιναν και πάντοτε θα γίνονται σύμφωνα με τις γραφές και ποτέ δεν θα πάψουν να γίνονται». Ο Απόστολος Παύλος επίσης αναφέρει: «Όπως φορέσαμε την εικόνα του γήινου (ανθρώπου), ας φορέσουμε και την εικόνα του επουράνιου»¹⁵⁰. Ο Θεός λοιπόν με την σωματική του παρουσία στην γη ήλθε για να «αναπλάσει και να ανακαινίσει» τον άνθρωπο, δίνοντας του νέα πορεία ζωής. Αρχικά έδωσε ζωή και δύναμη πνευματική στην ψυχή που έλαβε, μεταμορφώνοντάς την σε άφθαρτη, την ανύψωσε και την «θέωσε», ενώ το «άχραντο» σώμα του, αν και το θέωσε, όμως το κρατούσε ακόμη φθαρτό και υλικό (η θέωση και η αφθαρσία αφορούν όλη την ανθρώπινη φύση, και ψυχή και σώμα). Γιατί το κάθε ζωντανό σώμα υπόκειται σε κάποιους περιορισμούς, «τρώει και πίνει, κοιμάται και ιδρώνει, δένεται και σέρνεται, υψώνεται στον σταυρό και καρφώνεται, είναι βέβαια φθαρτό και υλικό, αφού μάλιστα πέθανε και τοποθετήθηκε όντας νεκρό στο μνημείο ταφής». Μετά όμως από την ανάστασή Του, «μετατράπηκε το σώμα σε άφθαρτο, πνευματικό και άυλο». Το μυστήριο λοιπόν αυτό που συντελέστηκε για όλο τον κόσμο με την «ένσαρκη οικονομία - παρουσία του Χριστού», τούτο το ίδιο γίνεται αδιαλείπτως μέχρι σήμερα σε κάθε άνθρωπο που πιστεύει στο Θεό. Γιατί με αυτό τον τρόπο «συμμετέχουμε ως άνθρωποι» στην θεότητά του, μέσα από το «μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας», «τρώγοντας δε την πανάμωμο σάρκα του γινόμαστε αληθινά και εξ ολοκλήρου σύσσωμοι και σύναιμοι του Χριστού επομένως καταλογιζόμαστε ως συγγενείς του», όπως χαρακτηριστικά έγραφε ο Απόστολος Παύλος: «Είμαστε οστούν από τα οστά του και σάρκα από την σάρκα του»¹⁵¹ ομοίως και «από τον πλούτο της

¹⁴⁹ Ιω.1,12. «Όσοι πιστεύουν εις αυτόν τους έδωσε την εξουσία να γίνουν παιδιά Του».

¹⁵⁰ Α' Κορινθ.15,49.

¹⁵¹ Εφεσ. 5,30.

θεότητός του όλοι εμείς λάβαμε αλληπάλληλες δωρεές»¹⁵². Με αυτό τον τρόπο ο άνθρωπος γίνεται «όμοιος με τον Θεό» και ανακαινίζεται όχι μόνο στην ψυχή αλλά και ολόκληρη η ανθρώπινη φύση του.

Συνοψίζοντας, σύμφωνα με το Χριστιανικό Δόγμα της θείας ενανθρωπίσεως, ο «Υιός του Θεού και Θεός, γεννήθηκε από την Παρθένο Μαρία» και «έλαβε σάρκα» απ' αυτήν, γεννήθηκε, στον κόσμο «ως τέλειος άνθρωπος και τέλειος Θεός». Αναφέρει χαρακτηριστικά ο Συμεών πως «όλοι μας πιστεύουμε στον Υιό του Θεού και της αιπαρθένου και Θεοτόκου Μαρίας και γι' αυτό δεχόμαστε τον περί αυτού λόγο με εμπιστοσύνη». Αν τον «ομολογούμε λοιπόν και μετανοούμε από τα βάθη της ψυχής μας για τις προηγούμενες αμαρτίες μας, τότε ο λόγος της ευσεβείας, τον οποίο δεχόμαστε, γεννιέται μέσα μας σαν σπόρος, όπως ακριβώς ο Λόγος του Πατρός εισήλθε στην γαστέρα της Παρθένου». «Θάυμασε το μέγα τούτο και εκπληκτικό μυστήριο και δέξου το με κάθε πληροφορία και πίστη». «Συλλαμβάνουμε λοιπόν αυτόν τον Λόγο όχι σωματικά, όπως τον συνέλαβε η Παρθένος και Θεοτόκος, αν και φαίνεται πνευματικά συμβαίνει όμως πραγματικά, επιβεβαιώνεται με αυτό τον τρόπο το χωρίο του Αποστόλου Παύλου: «Ο Θεός που είπε να λάμψει φως μέσα στις καρδιές μας προς φωτισμόν της γνώσεως του Υιού του»¹⁵³, όπως επίσης αναφέρει ότι: «Έχουμε δε τον θησαυρόν αυτόν μέσα σε πήλινα σκεύη», ονομάζοντας θησαυρό το Άγιο Πνεύμα. Αυτό είναι «το μεγαλύτερο μυστήριο της ανέκφραστης οικονομίας», που δίσταζε ο Άγιος Συμεών να το γράψει στα κείμενα του. Γι' αυτό ο άγιος Συμεών παρακινήθηκε από το Άγιο Πνεύμα που φώτισε την καρδιά του για να φανερώσει στους μεταγενέστερους αυτά τα μυστήρια γραπτώς, όχι για να αποδείξει ότι ο άνθρωπος «είναι όμοιος μ' αυτήν που γέννησε τον Κύριο», κάτι τέτοιο δεν μπορούσε να γίνει όπως γράφει χαρακτηριστικά. Διότι διαφορετική είναι η ένσαρκη και άφραστη γέννηση του Θεού Λόγου από την Παρθένο και άλλη είναι αυτή που συντελείται στον άνθρωπο με τρόπο πνευματικό.

Συμπερασματικά θα λέγαμε, ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν τη δυνατότητα της αναγέννησης σύμφωνα με τα λόγια των σκέψεων που αναφέρθηκαν ανωτέρω από τον Συμεών, συνεπώς, όλοι είναι σε θέση να αποκτήσουν την «γνώση», πόσο εφικτό όμως

¹⁵² Ιω. 1,16 και Κολοσσ. 2,9.

¹⁵³ Β' Κορινθ. 4,6.

είναι αυτό και με ποιο τρόπο μπορεί ο κάθε άνθρωπος να αποκτήσει την δυνατότητα αυτή;

Μέρος Γ΄ Τελεολογικών - Εποικοδομητικών

Κεφάλαιο 3^ο Η Πορεία προς τη Γνώση

3.1 Τα στάδια

Τα κείμενα του Αγίου Συμεών έφτασαν σε μας σήμερα χάρη στο μαθητή και βιογράφο του Νικήτα Στηθάτο (Πολίτης, 2004), μέσα από τα κείμενα του, όπως περιγράφονται στα «Κεφάλαια Θεολογικά, γνωστικά και Πρακτικά, στους Ύμνους και στις Κατηχήσεις»¹⁵⁴ αλλά και από τη διδασκαλία του, μας γνωρίζει έναν τρόπο κατά τον οποίο ο άνθρωπος μπορεί να προσεγγίσει το θείο, αν κατορθώσει να απελευθερώσει το νοητόν οφθαλμόν της ψυχής, θα δει το νοητό φως, η πορεία προς το απόλυτο όμως απαιτεί και κάποιες «προϋποθέσεις», που χρειάζεται να έχει ο άνθρωπος για να επιτύχει το «φωτισμό», όπως είναι η εγκατάλειψη του παρόντος «υλικού» κόσμου, η «νέκρωση των αισθήσεων», η «εγκατάλειψη του εγωϊσμού» και η νέκρωση του νου, διατηρώντας παράλληλα τη συνείδηση του (Τατάκης, 1961). Η νήψη, η μετάνοια, η αυτομεμνία, είναι σύμφωνα πάντα με τη διδασκαλία του Συμεώνος οι προϋποθέσεις της ελλάμψεως του Θείου Φωτός. Βασική όμως προϋπαρξη όσων προαναφέρθησαν είναι η αδιάλειπτος νοερά καρδιακή προσευχή¹⁵⁵, που θα προετοιμάσει τον άνθρωπο για τα στάδια

¹⁵⁴ Οι Κατηχήσεις είναι κείμενα από ομιλίες που εκφώνησε ο Όσιος Συμεών προς του μοναχούς της ιεράς μονής του Αγίου Μάμαντος, και αποτελούν ένα ποιμαντικό διαχρονικό εργαλείο για τον μοναχικό βίο, ο Συμεών ξεκινάει από τα πιο απλά θέματα για να φτάσει στα πιο σύνθετα, αναφέρεται στα χαρακτηριστικά που οφείλει να έχει ο μοναχός αλλά και πως πρέπει να είναι ο μοναχικός βίος, αναφέρεται στον τρόπο ζωής, στα διακονήματα αλλά και στις κατευθύνσεις που διέπουν τη ζωή των μοναχών. Νηστεία, μετάνοια, ταπείνωση, αδιάλειπτη προσευχή με απώτερο σκοπό την επικοινωνία με το Θεό, αποβάλλοντας το φρόνημα της σαρκός, μέσα από έναν συνεχόμενο εφ' όρου ζωής πνευματικό αγώνα.

¹⁵⁵ «Λοιπόν δεν πρέπει να προσεύχεται τινάς εις τον Θεόν χωρίς φόβον, και ευλάβειαν. Και εκείνος οπού δεν έχει φόβον και ευλάβειαν, άς ζητήση πρώτον φός φόβου Θεού, διά να γνωρίση εις ποιόν φοβερόν Θεόν παραστέκεται και προσεύχεται, διά να λάβη εκείνα οπού τον παρακαλεί. Εκείνα δε οπού πρέπει να ζητή κάθε πιστός χριστιανός από τον Θεόν, είναι η πραότης της καρδιάς, και η ταπείνωση της ψυχής. Όσοι παρακαλούν το Θεό για πράγματα που δεν κατανοούν δεν εισακούονται, όσοι δεν προσεύχονται πνευματικά ματαιοπονούν γιατί δεν φωτίζονται από το Θεό», ΙΘ΄ Αλφαβητ. Κεφάλαια, πρβλ. Κατήχ. ΚΒ΄, 372 όπου γίνεται λόγος για τη «Μυστική προσευχή».

προσέγγισης του θείου, μέσα από την υπάρχουσα ζωή. Εδώ λοιπόν ερχόμαστε σε μια εξελικτική πορεία, κάθε άνθρωπος θα πρέπει να περάσει μέσα από κάποια στάδια, πιο συγκεκριμένα στα τέλη του 4^{ου} αιώνας, καθορίστηκαν οι τρεις φάσεις του πνευματικού βίου των «αφοσιωμένων» Χριστιανών. Πρώτη φάση έρχεται η «πρακτική», που συνίσταται στην απελευθέρωσή από τα πάθη, δηλαδή την απόκτηση της «απάθειας» και παράλληλα την κατάκτηση της αρετής. Αυτό είναι το ιδεώδες της Σκήτεως και γενικότερα των ερημιτών - μοναχών, που δεν επηρεάζονται από υψηλότερες βλέψεις και επιδιώξεις. Απαιτούν όμως την απόκτηση όλων των αρετών, έστω και από λίγο, διότι όπως τόνιζε ο Ιωάννης ο Σιναΐτης «ου συνίσταται στέφανος εξ ενός λίθου»¹⁵⁶, δηλαδή με ένα μόνο λίθο δεν συνθέτεται στέμμα, όλοι οι νηπτικοί πατέρες συμφωνούν σε αυτό το σημείο. Δεύτερη φάση έρχεται η «γνωστική» που συνίσταται στην απόπειρα κατανόησης του Θεού διά της μελέτης των φαινομένων του κόσμου. Η Αγάπη του Θεού προς τα δημιουργήματα του, έχει φτάσει πλέον στο αποκορύφωμα και άνοιξε το δρόμο της γνώσεως...άρα αφήνει μια δίοδο στο δημιούργημα του τον άνθρωπο (μοναχούς της εποχής εκείνης) να τον προσεγγίσει, γεγονός που φανερώνει την ιδιαίτερη τιμή που δίνει στον άνθρωπο, ώστε να μπορεί με τα δικά του φυσικά χαρακτηριστικά σύμφωνα «με τα οποία πλάστηκε να τον γνωρίζει και να κοινωνεί μαζί Του» (Kelly, 1968) . Τρίτη φάση είναι η «Θεολογική», που ονομάζεται επίσης θέα, θεωρία, τελείωσις, ένωσις, θέωσις. Σε αυτό το σημείο παρατηρείται ποικιλία ερμηνειών. Ο Ευάγγριος στα τέλη του 4^{ου} αιώνας είχε εισαγάγει τη νοησιαρχία του Ωριγένους στο πεδίο της πνευματικότητας και κατέστησε τη θρησκευτική εμπειρία «υπόθεση του νου». Ο σύγχρονος του Μακάριος Αιγύπτιος προδίδει σε αυτήν την εμπειρία «αισθητικό χαρακτήρα» και την ερμηνεύει ως «εσωτερική λειτουργία της καρδιάς», δείχνοντας το δρόμο προς μια ολόπλευρη και αδιάσπαστη ψυχοσωματική κατάσταση. Ο Συμεών που εξετάζουμε, ακολουθεί τη γραμμή του τελευταίου επηρεασμένη μέσα από το πρίσμα στοιχείων του «Διονυσίου τον Αρεοπαγίτη και του Μάξιμου του Ομολογητή». Είναι πεπεισμένος, ότι η «Θεία φύση» είναι «απρόσιτη και ακατανόητη», αφού όμως είναι ακατανόητη είναι και ανέκφραστη, αλλά και πώς να μην είναι ακατανόητη αυτή που δεν έχει τίποτε από τα εγκόσμια; Είναι τρόπος σκέψεως παρόμοιος με του «Διονυσίου Αρεοπαγίτη». Αλλά βέβαια δεν είναι εντελώς άγνωστος ο Θεός. Μελετώντας τα κείμενα του παρατηρούμε να γίνεται ένα «παιχνίδι αναζήτησης» ανάμεσα στη γνώση και την αγνωσία του Θεού. Η επίτευξη της γνώσεως του Θεού, γίνεται «αιτία αγνωσίας όλων των άλλων πραγμάτων

¹⁵⁶ P.G. 88,1149, Κλίμαξ 29.

αλλά και αυτού του ίδιου του Θεού», η υπερβολική έλλαμψη, του προξενεί πλήρη αβλεψία και η υπέρ την αίσθηση τελεία αίσθησις αυτού, προκαλεί την αναισθησία όλων των έξω από αυτόν όντων¹⁵⁷. Διότι αυτή είναι γνώση άλλης μορφής και φύσεως. Άλλωστε ο ίδιος ο Θεός είναι διπλής φύσεως, γνωριστής και αγνώριστος, συλληπτής και ασύλληπτης.

Η δύναμη της Προσευχής

Ο Άγιος Συμεών δεν διδάσκει μέθοδο προσευχής αλλά προσεύχεται, αναφέρει χαρακτηριστικά «γυμνός πρόσελθε τῶν ὑλῶν τῷ ἀύλῳ»¹⁵⁸, ακολουθώντας τις προτροπές του Αποστόλου Παύλου πιστεύει, ότι κάθε άνθρωπος οφείλει να προσεύχεται συνεχώς: «κατά διάνοιαν πνευματικῶς ἀεί καί ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι»¹⁵⁹. Αναφέρεται επομένως στην εσωτερική – νοερή προσευχή που κάνει ενδόμυχα και εσωτερικά κάθε άνθρωπος λέγοντας χαρακτηριστικά «συνάγων τον νουν εαυτού»¹⁶⁰. Χρησιμοποιεί μάλιστα στην προσευχή του σύντομες και περιεκτικές αλλά και επαναλαμβανόμενες εκφράσεις, επιδιώκει την απομόνωση για αυτό επιθυμεί να κλειστεί στο κελί του για ν' αφιερωθεί στο Θεό¹⁶¹. Αυτή η μορφή προσευχής που γίνεται στο κελί καλείται «τετυπωμένη»¹⁶². Αυτή η «νοερά εσωτερική κρυπτή ἐργασία»¹⁶³ που οφείλει να διενεργείται ενσυνείδητα και συνετά με προσεχτικό λόγο και εγρήγορση, αυτή η κατάσταση είναι η λεγόμενη νήψη, κατά την οποία ο άνθρωπος, χρησιμοποιεί την άγρυπνη προσοχή για να αποκρούσει κάθε τι που θα τον «διώξει από τον σκοπό του», που είναι άλλος από την πνευματική αυτοσυγκέντρωση (Χριστοφορίδης, 1977). Ο άνθρωπος οφείλει να καθαρίζει και να τρέφει την ψυχή του με προσευχές¹⁶⁴, και τη στιγμή της προσευχής να είναι άξιος κατάκρισης¹⁶⁵ αλλά η ψυχή του να έχει πραότητα και ταπεινοφροσύνη¹⁶⁶.

¹⁵⁷ Αλφαβητικά Κεφάλαια 2,2

¹⁵⁸ Ύμν. Ε', στ. 3, ε.ά. τ. 19Ε', σ. 86.

¹⁵⁹ Ηθικός 7, SC 129, 170, 205-206.

¹⁶⁰ Κεφάλ. Θεολ. και Πρακτ. 15, SC 51, 128.

¹⁶¹ «Εάσατε τῇ κέλλῃ με μόνον ἐγκεκλεισμένον, ἄφετέ με μετά Θεοῦ τοῦ μόνου φιλανθρώπου. Ἄφετέ με, θρηνήσομαι καί κλαύσομαι ἡμέρας», Ύμνος 28, SC 174, 294,296.

¹⁶² Κατηχ. 26, SC 113, 70. πρβλ. (Κριβοσέιν, 1983), «όπου γίνεται αναφορά για μια εισαγωγική ευχή από το Ωρολόγιο, που διαβάζει ο μοναχός στο κελί του, και με τον όρο αυτό νοούνται για τον Συμεών όλες οι μικρές επαναλαμβανόμενες ευχές».

¹⁶³ Κατηχ., Λόγος 22, SC 104, 278.

¹⁶⁴ Ηθικός Λόγος. 11, S.C.129,181-184, σ. 396. Πρβλ. «Ζαγορ.», Λόγος 34,σ.166.

¹⁶⁵ Κατηχ. 30, S.C.113, 147, σ. 206.

¹⁶⁶ Κεφ. Αλφαβ., Κεφ. ΙΒ', 36-37, σ. 174-175.

Αν και για τον Συμεών δεν είναι απολύτως σωστός ο διαχωρισμός των σταδίων - βημάτων στην πνευματική ζωή, προκειμένου ο άνθρωπος να οδηγηθεί στη θεωρία του Θεού μπορεί κάποιος να διακρίνει «τρία στάδια πνευματικής ολοκλήρωσης», αυτά είναι: «η **πράξη**, η **γνώση** και η **θεωρία**» (Πορτελάνος, 1998). «Το πρώτο στάδιο αναφέρεται στην απελευθέρωση από τα πάθη (απάθεια), στη συνέχεια το δεύτερο περιλαμβάνει την αντίληψη του Θεού μέσα από τη μελέτη αλλά και κατανόηση των φαινομένων του κόσμου και το τρίτο αναφέρεται με τα ονόματα», «θέα», «θεοπτία», «θέωση», «τελείωση» και «ένωση» (Χρήστου, 1984). «Θέωση είναι η ιδιαίτερη κατάσταση σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος δια της χάριτος του Αγίου Πνεύματος μεταμορφώνεται ολοκληρωτικά και γίνεται όλος Θεός κατὰ χάριν»¹⁶⁷. Το κάθε στάδιο είναι αγώνας πνευματικός, που μοιάζει με μια κλίμακα και κάθε φορά που ολοκληρώνεται ένα σκαλοπάτι σε ανεβάζει στο επόμενο που είναι δυσκολότερο και υψηλότερο, είναι εύκολο κάποιος να πέσει αλλά πολύ πιο δύσκολο να ανεβαίνει και να προοδεύει πνευματικά. Ο τρόπος σκέψης του Συμεών εντοπίζεται μέσα από την ανάγκη για ενδοσκόπηση, προσευχητική κοινωνία της ανθρώπινης ύπαρξης με το Θεό, αλλά και μέσα από την ταπείνωση, τη συνειδητοποίηση των πεπερασμένων ορίων του (αυτογνωσία), των αδυναμιών του, την ζήτηση της χάριτος, τη συνάντηση με το Θεό, που οδηγεί στη θεωρία των ενεργειών Του, με τελικό αποτέλεσμα την επίτευξη της θεανθρώπινης κοινωνίας μέσα σε ένα υπαρκτό πλαίσιο «αγάπης». «Ο υπαρκτός χαρακτήρας της ασκητικής ζωής του Συμεών θεμελιώνει μέσα από τα μυστήρια της Εκκλησίας, την πραγμάτωση της εν Χριστώ μεταμόρφωσης του ανθρώπου, και στη συνέχεια του κόσμου καθώς και της κοινωνίας», μέσα στην περιρέουσα ατμόσφαιρα της επίγειας ζωής του, ο άνθρωπος φαίνεται να αγγίζει τα όρια της «εν Πνεύματι» θεωρίας, και να δημιουργεί τις προϋποθέσεις «μιας φωτεινής κοινωνικής πραγματικότητας, που ξεπερνά τα όρια της κτιστότητας, και της υλικότητας και ανοίγει το δρόμο για μια διαφορετική προοπτική ζωής», για το λόγο αυτόν όπως αναφέραμε για τον Συμεών δεν μπορεί να υπάρξει σωτηρία εκτός της Εκκλησίας αλλά ούτε και προσέγγιση της γνώσης εκτός του Εκκλησιολογικού πλαισίου όπου ζει και κινείται. Το ξεχωριστό στοιχείο της σκέψης του Συμεών που εντοπίζουμε στην έρευνα μας συμφωνεί με τη σκέψη του Ράμφου (Ράμφος Σ. , 2010) που αναφέρει, ότι η προσευχή είναι εκείνη που οδηγεί τον Συμεών στην εμπειρία της θέας του ενυποστάτου φωτός, για το λόγο αυτό μετατρέπεται

¹⁶⁷ Κεφάλ.θεολ.γν.πρ. 3, S.C. 51, 59, σ. 154.

ο ίδιος ο άνθρωπος σε κατοικητήριο και ναό του Αγίου Πνεύματος,¹⁶⁸ φαίνεται πλέον σαν να είναι το Άγιο Πνεύμα που προσεύχεται μέσα στον άνθρωπο¹⁶⁹. Σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών οι μυστηριακές ενέργειες του Αγίου Πνεύματος έρχονται στον άνθρωπο που έχει μεταστραφεί μέσα από τρία επίπεδα:

- α) τη Χάρη,
- β) την Έλλαμψη και
- γ) τη Μέθεξη¹⁷⁰

Ο σημερινός άνθρωπος όμως που ζει εκτός εκκλησιολογικού πλαισίου όπως ζούσε ο Συμεών εάν αποδεχτεί τον τρόπο σκέψης του Συμεών, και ακολουθήσει τα βήματά του, θα ψαύσει τα μονοπάτια της διάννοιας του για να περάσει μέσα από μια διαδικασία, που θα τον οδηγήσει στην προσέγγιση της θείας γνώσης, αυτή τη διαδρομή την αναλύουμε στα βήματα – στάδια που ακολουθούν. Τότε μόνο θα μπορέσει να βιώσει τα τρία επίπεδα που προαναφέραμε.

Η μετάνοια:

Ο Άγιος Συμεών μας δίνει τον ορισμό της μετάνοιας σε μια από τις Κατηχήσεις του (Κατήχησις 23) λέγοντας, ότι «μετάνοια γάρ επίγνωσις ἐστίν ἁμαρτίας» (SC 113, 18). Επικαλείται μάλιστα τα λόγια του Χριστού λέγοντας ότι: «Μετανοείτε γιατί πλησιάζει η βασιλεία των ουρανών», και οφείλει ο άνθρωπος να μετανοήσει αν παραβεί τις εντολές του¹⁷¹. Η μετάνοια είναι αλλαγή τρόπου πλεύσης, αλλαγή τρόπου σκέψης για τον Συμεών, αποτελεί βασικό σημείο για την σωτηρία του ανθρώπου, είναι ο σεβασμός αλλά ταυτόχρονα και η τήρηση των εντολών του Χριστού καθώς επίσης με την παράλληλη αποχή – απομάκρυνση από κάθε πράξη που οδηγεί σε αμαρτία (Κατήχ. 3, SC 96,300), ο κάθε άνθρωπος μπορεί να ζει σε κατάσταση μετανοίας, όσο ζει σε αυτή τη ζωή, διότι αν πεθάνει δεν μπορεί να το επιτύχει, χαρακτηριστικό είναι το χωρίο που λέει: «Τρέχετε μέσα από την οδό της μετάνοιας σύμφωνα με τις εντολές Του, τρέχετε, τρέχετε μέχρι να φανερωθή και πριν μας κατακυριεύσει η νύχτα ή ο θάνατος» (Κατήχ. 15, SC 104). Ο Συμεών θεωρεί ευτυχισμένο άνθρωπο (μακάριο) αυτόν που ζει σε

¹⁶⁸ Κατήχ. Λόγος ΙΧ, SC 104, 328-331.

¹⁶⁹ «ὅτι τό Πνεῦμα λέγομι, τῆ σῆ φιλανθρωπία καί τοῦ πατρός μου ταῖς εὐχαῖς, τό Ἅγιον λαβεῖν με, ἐλέησον καί χάρισαι λόγον, γνῶσιν σοφίαν, ἵνα οἱ πάντες γνῶσονται οἱ ἀντικείμενοί μοι, ὅτι τό σόν ἐντός ἐμοῦ λαλεῖ Πνεῦμα τό Θεῖον», «Υμνοὶ θεῶν Ερώτων», 32, SC 174, 1-7.

¹⁷⁰ Ὑμν. Ν'153 – 161, S.C., σ. 196

¹⁷¹ Ὑμν.29, SC 174, 39-40, 50-56, σ.316-318.

κατάσταση συνεχούς μετάνοιας και βρίσκεται συνέχεια σε εγρήγορση χωρίς να κάνει κακή χρήση του χρόνου της ζωής του. «Αυτός που ζει σε κατάσταση μετάνοιας από αυτή τη ζωή θα μπορεί να εισπράξει πλήρη απαλλαγή των παθών και την παράλληλη ένδυση των αρετών, ενώ στην άλλη ζωή θα μετέχει στις απόρρητες δωρεές του Θεού»¹⁷².

Όπως δεν μπορούν να πλυθούν τα ρούχα χωρίς νερό με τον ίδιο τρόπο δεν μπορεί να καθαρισθεί η ψυχή του ανθρώπου χωρίς δάκρυα¹⁷³ για το λόγο αυτό ο Όσιος αναφέρει το βάπτισμα (δάκρυα) της μετάνοιας¹⁷⁴ που είναι μονόδρομος για τον άνθρωπο που εμπίπτει στην αμαρτία. Η μετάνοια, όπως αυτή αποτυπώνεται στη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου προϋποθέτει την «πλήρη τήρηση των εντολών, που φέρνουν ως αποτέλεσμα το πένθος αλλά και τα δάκρυα», για το λόγο αυτό ονομάζεται ως δεύτερο βάπτισμα του Πνεύματος. Όπως η τροφή είναι σημαντική για το σώμα με τον ίδιο τρόπο σημαντικά για την τροφή της ψυχής είναι τα δάκρυα της μετάνοιας¹⁷⁵. Το βάπτισμα μέσα από την μετάνοια είναι το φάρμακο που μπορεί να σώσει κάθε άνθρωπο, ο οποίος, λόγω των ανθρώπινων αδυναμιών, της φθοράς και του υλικού φρονήματος είναι σχεδόν βέβαιο, ότι όσο ζει θα «χάσει τη χάρη που απέκτησε μέσω του Βαπτίσματος, με αποτέλεσμα να χάσει όλα τα αγαθά που του εδόθησαν». Αυτή η «καταστροφή και η

¹⁷² Κατηχ., Λόγος 29, SC 113, 312-327: «Μακάριος δέ ἐστιν, ἀδελφοί, ὁ ὑποκάτω πάσης κτίσεως κείμενος νῦν, πενθῶν τε καὶ κλαίων νύκτα καὶ ἡμέραν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἐστολισμένος τότε σταθίσει. Μακάριος ὁ ταῦτα ἀκούων καὶ μὴ μόνον στεναζῶν, μηδὲ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἀναβαλλόμενος παρατρέχει τὸν χρόνον αὐτοῦ τῆς ζωῆς ἀνωφελῶς, ἀλλ' ὁ ἅμα τῷ ἀκούσῃ τοῦ Κυρίου λέγοντος», «Μετανοεῖτε, εὐθύς τοῦ ἔργου ἀρχόμενος». «Ὁ τοιοῦτος γάρ ὡς ὑπήκοος καὶ εὐγνώμων δοῦλος ἐλεηθήσεται καὶ οὐχὶ μετὰ τῶν ἀνηκόων κατακριθήσεται, καὶ νῦν μὲν ἐκ πάντων ἀπαλλαγῆσεται τῶν παθῶν, πασῶν δὲ τῶν ἀρετῶν ἐργάτης γενήσεται δόκιμος, ἐν δὲ τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι κατατρυφήσει τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ μετὰ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων αὐτῷ, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». πρβλ. (Alfeyev, 1995).

¹⁷³ Κατηχ. 4,567: «Χωρὶς γάρ ταύτης οὐ θεάσεται καθαρὰν ποτέ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν εἰ δὲ μὴ ταύτην, οὐδέ τὸ σῶμα πάντως κτήσεται καθαρὸν. Ἄνευ γάρ ὕδατος ἀμήχανον ἐκκληθῆναι τὸ ῥερυπωμένον ἱμάτιον, καὶ δίχα δακρύων ἀμηχανέστερον ἀποπλυθῆναι καὶ καθαρῆναι κηλίδων καὶ μολυσμῶν τὴν ψυχὴν».

¹⁷⁴ «Ὁ οὖν ἀγνοῶν καὶ ὅπερ νήπιος ἐβαπτίσαστο βάπτισμα καὶ μηδὲ ὅτι ἐβαπτίσαστο ἐπιστάμενος, ἀλλὰ πιστεῖ μόνη τοῦτο ἀποσημζάμενος, τὸ δεύτερον τε τὸ διὰ Πνεύματος λέγω, ἄνωθεν φιλανθρωπία Θεοῦ διδόμενον τοῖς διὰ μετάνοιας αὐτὸ ἐκζητοῦσιν - ἀπαρνούμενος, πῶς ποτε ἄλλως σωτηρίας τυχεῖν δυνήσεται; Οὐδαμῶς», Κατηχ., Λόγος 32, SC 113, 66-72. Πρβλ. «Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, φησί, διὰ τῆς πίστεως δήλον ὅτι Θεόν αὐτόν καὶ οὐκ ἄνθρωπον μόνον ὁμολογήσαντες, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν διὰ τοῦ βαπτίσματος τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος ἐλευθερώσας αὐτούς, ὥστε μὴ μόνον εἶναι πιστοὺς, ἀλλ' εἰ βούλοιντο πορεύεσθαι ταῖς αὐτοῦ ἐντολαῖς, καὶ τὴν ἀγιότητα τῆ τῶν ἐντολῶν ἐργασία προσεπικτῶνται, ὡς ἐν ἐτέρῳ φησί». «Γέννησιν ἐνταῦθα τὴν πνευματικὴν καλεῖ ἀλλοίωσιν, ἥτις ἐνεργεῖται καὶ καθορᾶται ἐν τῷ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος βαπτισμῷ, καθὼς αὐτός ὁ ἀνευδὴς Κύριος οὕτω φησὶν Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ». «Ἐν τούτῳ τοίνυν οἱ βαπτιζόμενοι ὡς ἐν φωτὶ φῶς γίνονται καὶ τὸν γεγεννηκότα γνωρίζουσι· καὶ γὰρ ὀρώσιν αὐτόν», Ηθικός 10ος, SC 129,430-447. Πρβλ. (Mills, 2001).

¹⁷⁵ Κατηχ., 39, SC113,225-234: «Ὡς γάρ ἡ τροφή καὶ ἡ πόσις ἀναγκαῖα ἐστὶ τῷ σώματι, οὕτω καὶ τὰ δάκρυα τῆ ψυχῆ, ὥστε ὁ μὴ καθ' ἐκάστην κλαίων ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν καθ' ὥραν, ἵνα μὴ δόξω βαρὺς, λιμῶ τὴν ψυχὴν διαφθεῖραι καὶ ἀπόλλυται».

πτώση που οδηγεί τον άνθρωπο στον όλεθρο» σύμφωνα με τον Συμεών ταυτίζεται με την απέκδυση του Χριστού και των δωρεών Του, τον Οποίο ο άνθρωπος «ενεδύθη» με το βάπτισμα και ουσιαστικά τον οδηγεί σε αποχωρισμό από την Εκκλησία, που έχει κεφαλή το Χριστό, για αυτό γράφει στα κείμενά του, ότι δεν είναι αρκετό το Βάπτισμα για τη σωτηρία¹⁷⁶. Κατά συνέπεια χάνει ο άνθρωπος τον αγιασμό και την υιοθεσία μαζί με όλα τα χαρίσματα και τις δωρεές που προέρχονται από το βάπτισμα...«εἰ μὴ διὰ τῆς μετανοίας ἢ ἀνάκλησις ἡμῖν ἀπεδίδοτο, οὐδεὶς ἂν ἐσώθη ποτέ»¹⁷⁷. Με αυτό τον συγκεκριμένο τρόπο ο άνθρωπος αναγεννάται και αντιλαμβάνεται την κατάσταση του, τα δάκρυα και το πένθος του δημιουργούν μια συνεχόμενη εγρήγορση, ώστε να είναι η συνείδηση του συνέχεια άγρυπνη για να διαχειρίζεται οποιαδήποτε κατάσταση έχει μπροστά του¹⁷⁸ και να αποφύγει την αμαρτία, για αυτό λέγεται και δεύτερο Βάπτισμα ή Βάπτισμα των δακρύων (Mills, 2001), γιατί «καθοδηγεί τον άνθρωπο στην οικείωση του Αγίου Πνεύματος» και στην επανεκίνηση της πνευματικής ζωής του ανθρώπου που έπεσε στην αμαρτία και στη φθορά¹⁷⁹. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο άνθρωπος μέσα από τη δική του προσπάθεια, με τις δικές του ανθρώπινες και περιορισμένες δυνάμεις κερδίζει τη σωτηρία του, μέσα από την άσκηση, την προσευχή, και όχι με κάποιο «μαγικό» τρόπο.

Η θεοπτία μέσα από την οδό της μετανοίας εντοπίζεται στο εκκλησιολογικό έδαφος και όχι εκτός Εκκλησίας μέσα στην μυστηριακή της ζωή και στο περιβάλλον της Εκκλησίας (Λουδοβίκου, 1999), «η οποία, ως σύνθεση της Χριστολογίας με την Πνευματολογία, αποκαλύπτει στους ανθρώπους, τα πρόσωπα του Τριαδικού Θεού».

Η Ταπείνωση και η συντριβή

¹⁷⁶ Ηθ. 10,448.

¹⁷⁷ Ηθικός 13ος, SC 129, 193-235.

¹⁷⁸ Ας αναφέρουμε το συγκεκριμένο χωρίο: «Καί τότε αἴφνης ἀναβλέπων ὁ ἄνθρωπος καί θεωρῶν τήν φύσιν τῶν ὄντων, ὡς οὐποτε αὐτήν ἐθεάσατο, ἐκπλήττεται καί ἀνωδύνως αὐτόματα προχέει τά δάκρυα, δι' ὧν καθαίρεται καί βαπτίζεται τό δεύτερον βάπτισμα, βάπτισμα ἐκεῖνο, ὃ λέγει διὰ τῶν εὐαγγελίων ὁ Κύριος». «Εάν μή τις γεννηθῆ δι' ὕδατος καί πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τήν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Καί ἄλλιν «Εάν μή τις γεννηθῆ ἄνωθεν», ἄνωθεν δέ εἰπών, τήν ἐκ τοῦ πνεύματος ἠνίζατο γέννησιν», Κεφάλ. Πρακ. και θεολ. ρ'λε', SC 51, σελ. 60.

¹⁷⁹ Η αναγεννητική δύναμη της μετανοίας και των δακρύων δεν είναι καινούρια αλλά τη συναντάμε και σε άλλους πατέρες της Εκκλησίας, στον Ωριγένη (PG 14, 276A-C), στον Ευάγριο (PG 79, 1168D-1169B), στον Κλήμη Αλεξανδρείας (PG 9, 649C), στους Καπαδόκες Πατέρες (PG 36, 356) και στον Ισαάκ τον Σύρο και τον Άγιο Ιω. της Κλίμακος (PG 88, 801-818), αποτελεί μια μορφή παράδοσης θα λέγαμε για τη σχολή της Αλεξανδρείας.

Ο άνθρωπος που τηρεί τις εντολές¹⁸⁰ του Θεού, έχει περάσει από το στάδιο της μετάνοιας, τότε ζει μια κατάσταση ταπείνωσης και συντριβής. Τί σημαίνει όμως ταπείνωση για τον άνθρωπο, πως μπορούμε να την οριοθετήσουμε και ποια η έννοια της; Ο ιερός Αυγουστίνος στην ερμηνεία των Ψαλμών¹⁸¹ αναφέρει, ότι η ταπείνωση ως έννοια αποτελεί μια «Χριστιανική αρετή», το ένδυμα της θεότητας. Ο Κλήμης Αλεξανδρείας¹⁸² αντιθέτως μας πληροφορεί, ότι οι αρχαίοι Έλληνες γνώριζαν το είδος αυτό της αρετής σύμφωνα με μαρτυρία του Πλάτωνα¹⁸³. Ομοίως και ο Αριστοτέλης¹⁸⁴ την γνωρίζει και κάνει λόγο για «ατυφία», απουσία φυσίωσης ή μετριότητα και η σκέψη του ταυτίζεται με εκείνη ενός άλλου αρκετά μεταγενέστερου Εκκλησιαστικού συγγραφέα του Ωριγένους (Καλδέλλης, 1978). Για τον Συμεών όμως η ταπείνωση είναι μια ιδιαίτερη κατάσταση εσωτερικότητας, στην οποία έρχεται ο κάθε άνθρωπος όταν αισθάνεται τον «φόβο» του Θεού, μακριά από τις φωνές και πράξεις των συνανθρώπων του αλλά η λέξη «φόβος» έχει την έννοια του σεβασμού, είναι ένα ιερό δέος, που κατέχει τον άνθρωπο και τον οδηγεί σε κατάσταση συντριβής¹⁸⁵. Από όσα ειπώθηκαν καταλαβαίνουμε, ότι το νόημα της ταπείνωσης αποκτάει διαφορετική σημασία στο Συμεών από την έννοια της «ατυφίας» ή της Αριστοτελικής μεσότητας¹⁸⁶. Επειδή για τον Συμεών είναι «Άλλο τό ταπεινολογεῖν καί ἕτερον τό ταπεινοφρονεῖν», τα διαχωρίζει σε δύο διαφορετικά μεγέθη, άλλο πράγμα είναι η άσκηση που κάνει ο άνθρωπος για να αποκτήσει φρόνημα ταπεινό και άλλο πράγμα η ίδια η «ταπείνωση», που έρχεται στον «πιστό» άνθρωπο μέσα από τη χάρη του Θεού με τη μορφή δωρεάς (ευλογίας), όταν εκείνος είναι έτοιμος, αποτελώντας ένα πολύτιμο δώρο και καρπό της χάριτος του Αγίου Πνεύματος¹⁸⁷. Τότε λοιπόν, όταν ο άνθρωπος αισθάνεται την παρουσία του Θεού και

¹⁸⁰ Ηθ. 10, 418. Στο μέτρο που ο καθένας μπορεί να τις τηρήσει τότε εμφανίζεται ο Θεός, μοιάζουν με φάρμακα που εφαρμόζει ο άνθρωπος στη νοσούσα ψυχή πρβλ. Κατηχ. 14,88 και Ηθ. 9, 462-463. «Διά της πράξεως των αρετών, η πλήρωσις των εντολών γίνεται», Κατ. 24, 58-59.

¹⁸¹ «Enarrationes in Psalmos», 31, 18, PL 36, 270B.

¹⁸² Στρωματείς, 2, 22, SC 38, 132-133

¹⁸³ Νόμοι, IV, 715e-717a

¹⁸⁴ Ηθικά 4, 7, 1123β

¹⁸⁵ «Άλλ' οὐχ' οὕτως ἔχει Θεός γάρ οὐ βλέπει εἰς πρόσωπον, οὐδέ εἰς μόνην τήν ἕξωθεν καταστολήν τῶν ἡθῶν, οὐδέ εἰς τάς κραυγὰς ἡμῶν, ἀδελφοί, ἀλλ' εἰς καρδίαν συντετριμμένην καί τεταπεινωμένην καί ἥσυχον καί τόν φόβον τοῦ Θεοῦ ἐπιφερομένην», «Ἐπί τίνα γάρ, φησίν, ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπί τόν πρῶτον καί ἥσυχον καί τρέμοντά μου τούς λόγους», Κατηχήσεις, Λόγος IV, SC 96, 201-207.

¹⁸⁶ Ηθικά, 1193b25-29.

¹⁸⁷ Το πρώτο είναι κατορθωτό με τη δική μας προσπάθεια και ανάγεται στα «ἐφ' ἡμῖν», ενώ το δεύτερο «οὐκ ἐφ' ἡμῖν εἰσι», γιατί είναι αποτέλεσμα της θείας προαίρεσης. «Άλλο τό ταπεινολογεῖν καί ἕτερον ταπεινοφρονεῖν καί ἄλλο ταπεινώσις καί ἕτερον τό τῆς ταπεινώσεως ἄνθος καί ἕτερον ὁ ταύτης καρπός καί τό τό καρποῦ ταύτης κάλλος καί ἡ δύτης αὐτοῦ καί ἕτερον αἰ ἐκ τούτου ἐνέργειαι». «Τούτων δέ τά μὲν ἐφ' ἡμῖν, τά δέ οὐκ ἐφ' ἡμῖν εἰσι καί τά μὲν ἐφ' ἡμῖν τό πάντα νοεῖν, τό φρονεῖν, τό λογίζεσθαι, τό λέγειν καί πράττειν ὅσα πρὸς ταπεινώσιν ἡμᾶς φέρουσιν ἡ δέ ἅγια ταπεινώσις καί τά λοιπά ταύτης ιδιώματα καί χαρίσματα καί αἰ ταύτης ἐνέργειαι δῶρόν εἰσι Θεοῦ καί οὐ τῶν ἐφ' ἡμῖν εἰσιν, ἵνα μηδέ ἐν

έχει τηρήσει τις εντολές, έχει περάσει μέσα από την συνεχή μετάνοια και την ταπείνωση, νικώντας τα πάθη – αδυναμίες του και το φρόνημα της σαρκός του, ζώντας με ασκητικό τρόπο ζωής, συναισθάνεται την ανακαίνιση της ύπαρξής του από την φανερή παρουσία του Θεού, αυτός είναι ο «φόβος», το ιερό δέος που τον διακατέχει και τον ανακαινίζει¹⁸⁸ που έρχεται ως επιβράβευση της προσπάθειάς του, καρπός της προσωπικής συνάντησης του ανθρώπου με τον Θεό και τον οδηγεί στην απάθεια. Γιατί όπου υπάρχει ταπείνωση εκεί έρχεται ο «αρραβώνας του πνεύματος»¹⁸⁹.

Η Απάθεια

Μια κατάσταση την οποία μπορεί να προσεγγίσει ο άνθρωπος είναι και αυτή της απάθειας. Η λέξη «απάθεια», όπως αναφέρθηκε και στο πρώτο μέρος έχει την προέλευση της από την αρχαία «στοική Ελληνική φιλοσοφία» και χρησιμοποιεί την ορολογία της, και ως έννοια θα μπορούσαμε να πούμε, ότι σημαίνει: «την απουσία οποιαδήποτε πάθους, και την απελευθέρωση από κάθε μορφής ψυχική, συναισθηματική αλλά και υλική και κοινωνική εξάρτηση, την απονέκρωση, δηλαδή, του επιθυμητικού μέρους της ψυχής» (α στερ+πάσχω < αρχ. < πενθ-, παθ-σκ-ω>πάσχω), δηλώνει την μειωμένη αντίδραση σε ερεθίσματα, συγκινήσεις ή επιθυμίες (Liddell , Scott , 2006).

Ποιά έννοια έχει στον Συμεών η απάθεια; Ως έννοια (Alfeyev, 1995) αποκτάει ένα διαφορετικό περιεχόμενο εκείνο της μετάπλασης και ανακαίνισης του παθητικού μέρους της ψυχής, για να συντονιστεί με τη «βούληση του Θεού» και να οδηγήσει τον άνθρωπο στην επίτευξη της τελειότητας και κατ' επέκταση της θέωσης. Για τον Συμεών

τούτω τις καυχήσεται ὧν καὶ οὐδεὶς ποτε τυχεῖν καταζωθήσεται, εἰ μὴ καλῶς τὰ ὅσα ἐφ' ἑαυτὸν εἰσι σπέρματα καταβάληται», Ηθικός 4ος , SC 129, 85-96.

¹⁸⁸ Κατηχ. Λόγος 13, SC 113, 209-223: «Τὰς μὲν γὰρ σταφυλάς πρῶτον πατοῦντες οἱ ἄνθρωποι, ὕστερον αὐτὰς πιέζουσιν ὑπὸ τοῦ λίθου καὶ πάσης ὑγρότητος αὐτὰς χωρὶς ἀποφαίνουσι, τὸν δὲ εἰσελθόντα ἄνθρωπον εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος ποιεῖ αὐτὸν γενέσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις ἄλλοις εἰς καταπάτημα. Καὶ ὅτε καταλεάνη καὶ συντρίψει τελείως τὸ ὑπερήφανον καὶ κενόδοξον τῆς σαρκὸς αὐτοῦ φρόνημα, τότε ἡ ἁγία ταπείνωσις, ὁ νοητὸς λίθος ὁ ἐλαφρότατος καὶ χρηστός, ἐπιπεσὼν ἄνωθεν, πᾶσαν ὑγρότητα τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν καὶ παθῶν ἐκπέσασα, οὐκ ἄχρηστον τὴν ἐκπιεσθεῖσαν ψυχὴν ἀποδείκνυσιν, ἀλλὰ δάκρυα ποταμηδὸν αὐτὴν καταντλήσασα τὸ ζῶν ὕδωρ ἐκβλύζειν ποιεῖ καὶ τὰ ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων τραύματα ἰᾶται καὶ τὸν ἰχῶρα καὶ τὰ ἔλκη αὐτῶν ἀποπλύνει καὶ χιόνος λαμπρότερον ὄλον ἐκεῖνον ἀποδεικνύει τὸν ἄνθρωπον».

¹⁸⁹ Κατηχ. Λόγος 2, SC 96, 208-228: «Ἀρραβὼν γὰρ ἐστὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἢ ἐκ τοῦ πένθους ἐγγινομένη παράκλησις. Ὅπου γὰρ ταπείνωσις ἀψευδής, ἐκεῖ καὶ ταπεινοφροσύνης βυθὸς καὶ ὅπου ταπεινοφροσύνη, ἐκεῖ καὶ ἐλλάμψεις τοῦ Πνεύματος. Ὅπου δὲ αἱ ἐλλάμψεις τοῦ Πνεύματος, ἐκεῖ φωτοχυσία Θεοῦ καὶ Θεὸς ἐν σοφίᾳ καὶ γνώσει τῶν μυστηρίων αὐτοῦ. Ἐνθα δὲ ταῦτα, ἐκεῖ βασιλεία οὐρανῶν καὶ βασιλείας ἐπίγνωσις καὶ οἱ ἀποκεκρυμμένοι θησαυροὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ἐν οἷς καὶ ἡ φανέρωσις ἐστὶ τῆς πτωχείας τῆς πνευματικῆς. Ὅπου δὲ πτωχείας πνευματικῆς αἴσθησις, ἐκεῖ καὶ τὸ χαρμόσυνον πένθος, ἐκεῖ καὶ τὰ ἀενάως ῥέοντα δάκρυα, τὰ τὴν φιλοῦσαν ταῦτα ψυχὴν ἐκκαθαίροντα καὶ τελείως αὐτὴν ἀπεργαζόμενα φωτεινοτάτην».

η κατάσταση της απάθειας δεν είναι ένα στατικό γεγονός αλλά ένα εξελισσόμενο προοδευτικό γεγονός. Ο απαθής άνθρωπος «συνδέεται ατελεύτητα μέσα από μια προοδευτική προσπάθεια με την απάθεια και η σύνδεση αυτή τον οδηγεί σε ακόμη μεγαλύτερο πνευματικό επίπεδο». Η αυξητική πορεία είναι ατελείωτη - αέναη και αντανακλά τον «ατέλεστο χαρακτήρα της εν Χριστώ υιοθεσίας και θέωσης». Αποκλειστική προϋπόθεση είναι η αποφυγή από των παθών, που μπορούν να κρατήσουν αιχμάλωτους των καταστάσεων αυτού του κόσμου και «δέσμιους των αχαλίνωτων επιθυμιών και ηδονών»¹⁹⁰. Όμως ο άνθρωπος από μόνος του δεν μπορεί να απαλλαγεί από τα πάθη αν δεν αποκτήσει τη χάρη του Αγίου Πνεύματος, τότε μόνο φωτίζεται ο νους του και οδηγείται στην μυστική γνώση¹⁹¹. Ο δρόμος που οδηγεί στην απάθεια, οδηγεί στην απομάκρυνση και αποφυγή από τον κόσμο της καταστροφικής φθοράς και της αμαρτίας, μια φυγή που δεν είναι απαραίτητα τοπική αλλά είναι αναγκαστικά τροπική, ο άνθρωπος αλλάζει, μεταστρέφεται, απομακρύνεται από κάθε τι, που θα τον εγκλωβίσει στη φθορά και στην αμαρτία, είναι μια διαφορετική προσέγγιση του κόσμου, με άλλες προτεραιότητες πέρα από αυτές που βλέπει ο συνήθης κοσμικός άνθρωπος όλα πλέον αλλάζουν και φαίνονται διαφορετικά, μετατρέπονται και μεταστρέφονται, όπως αλλάζει και η ψυχοσύνθεση του ανθρώπου που έχει νεκρώσει πια τις επιθυμίες του και το προσωπικό του θέλημα¹⁹².

¹⁹⁰ Ηθικός 4ος, SC 129,18-30: «Όσοι τοιγαροῦν ἀπάθειαν ἔχουσι, δηλονότι φιλοῦσιν αὐτήν καί φιλοῦνται σφοδρῶς ὑπ' αὐτῆς καί τά περί τῆς ἀκορέστου διαλεγόμενοι, ἀπαθέστεροι ἔτι παρ' αὐτῆς γίνονται, τῷ περί αὐτήν ἐκκαίόμενοι πόθῳ». «Όσοι δέ προσδέδενται μικρᾷ ἔτι καί τῇ τυχούσῃ ἐπιθυμίᾳ τοῦ κόσμου καί τῶν πραγμάτων αὐτοῦ, ἢ πάθει τινί σωματικῷ τε καί ψυχικῷ, μακράν εἰσι καί ἀπέχουσι τοῦ λιμένος αὐτῆς ὅθεν καί ἐάν περί ἀπαθείας λέγειν ἀπάρξωνται καί πρός τό ὕψος αὐτῆς τόν νοῦν ἄραι ἐπιχειρήσωσιν, ἐλκόμενοι οἷα δοῦλοι καί δελεαζόμενοι ὑπό τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἐν ᾧ προσδέδενται πάθους, καί ἥς πρώην ἐδόκουν ἔχειν εἰρήνης ἀποστεροῦνται τῶν λογισμῶν καί εικότως». «Ὡ γάρ τις ἡττηται, φησί, τούτῳ δεδούλωται».

¹⁹¹ Ηθικός 4ος, SC129,48-58: «Ἀλλά μή γένοιτο ἡμᾶς, τοῦς εὐτελεῖς καί τοῦ λέγειν ἀναξίους, περί τοιούτων οὕτω καθυποκρινομένους, καταμεῦδεσθαι τῆς ἀληθείας καί διαβεβαιοῦσθαι περί ὧν οὐκ ἔγνωμεν πείρα μᾶλλον ἢ λόγοις εἰς ἡμᾶς αὐτούς τήν ἐνέργειαν τῶν μελλόντων ρηθήσεσθαι πρότερον ἢ δέ καταλαβεῖν ἠξιώθημεν καιμαθεῖν παρά τῶν ἐλλαμφθέντων ὑπό τῆς μακαρίας ἀπαθείας τόν νοῦν καί ἅ παρ' αὐτῆς, παραφρονούντες λαλοῦμεν, μυστικῶς ἀκηκόαμεν εἰς τό οὖς, ὡς ἀπερριμμένοι τινές καί τοῦ μηδενός ἄξιοι, κατά τήν ἄνωθεν κελεύουσαν χάριν ἐπί τῶν δωμάτων κηρύζομεν, ἵνα μή ὡς ὁ τό τάλαντον κατακρύψας δοῦλος κατακριθῶμεν».

¹⁹² Ηθικός 6ος, SC129,49-72: «Ὁ γάρ τῶν κατά Θεόν ἀγωνιζομένων σκοπός τοιοῦτός ἐστι, πρῶτον μὲν ἐκφυγεῖν κόσμον ἅπαντα καί τά ἐν τῷ κόσμῳ. Κόσμον δέ λέγω τήν παροῦσαν ζωήν, ἣ γουν τόν αἰῶνα τοῦτον τόν πρόσκαιρον, τά δέ ἐν τῷ κόσμῳ, τά περί ἡμᾶς πάντα ἄπερ καταλιμπάνειν ἡμᾶς ὁ Λόγος διακελεύεται, ἀφ' ὧν καί φεύγειν ἐκ παντός χρή, οἷον ἀπό πατρός καί μητρός, ἀδελφῶν τε καί συγγενῶν καί φίλων, ἔτι δέ ἀπό κτημάτων καί χρημάτων καί περιουσίας καί πλοῦτου παντός, οὐχ ὡς ἀπηγορευμένων ὄντων αὐτῶν ἢ καί ἐπιβλαβῶν, ἀλλ' ὡς μή δυναμένων ἡμῶν, ἐν μέσῳ αὐτῶν στρεφομένων, τῆς αὐτῶν προσπάθειας ἀπαλλαγῆναι ὁ γάρ ἤδη ταῖς ἡδοναῖς συγκραθεῖς, εἰ μή τὰς αἰτίας αὐτῶν ἐκφύγοι καί μακράν γένηται ἀπ' αὐτῶν, οὐκ ἄν τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτῶν ἐλευθερωθῆσεται. Μετά δέ τό γενέσθαι γυμνός πάντων τῶν προσόντων, τότε καί αὐτήν ἑαυτοῦ ὀφείλει, εἰ σπουδαῖός ἐστιν, ἀπαρνήσασθαι τήν ψυχὴν ὅπερ καί κατορθοῦται ἐν τῇ τοῦ οἰκείου ἀπονεκρώσει θελήματος, οὐ λέγω μόνου τοῦ ἔξωθεν, οἷον μή φαγεῖν, μή πιεῖν, μή προπετῶς τι διαπράξασθαι, μή ὑπνώσαι, μή τι τῶν δοκούντων εἶναι καλῶν ἄνευ ἐπιταγῆς ποιῆσαι, ἀλλά καί τοῦ ἔσωθεν, φημί, τῆς καρδιάς κινήματος, οἷον μή βλέψαι ἐμπαθῶς, μή ὡσαύτως

Η θεότητα έλκει τον άνθρωπο. Το σώμα, ως ύλη και φύση, είναι εμπόδιο στη θέαση του φωτός του Θεού. Γι' αυτό χρειάζεται να αλλάξει, να εξαϋλωθεί, ώστε να συνεργάζεται με το πνεύμα. Μετά το θάνατο πράγματι θα εξαϋλωθεί, και θα επανενωθεί με το πνεύμα. Μπορεί όμως ο άνθρωπος να οικειωθεί αυτή την κατάσταση όσο ζει; Φαίνεται να διερωτάται ο Συμεών, γεγονός που τον απασχόλησε σε όλη την πορεία της ζωής του, και μας δίνει την απάντηση, ότι βεβαίως μπορεί θυμίζοντας την αρχαιοελληνική σκέψη με έναν μόνο τρόπο «γνώθι σαυτόν¹⁹³», γιατί είναι διαφορετική η απάθεια του σώματος και διαφορετική η απάθεια της ψυχής¹⁹⁴.

Η αυτογνωσία είναι προϋπόθεση της ταπείνωσης, γιατί συνειδητοποιούμε, ότι σύμφωνα με τη Χριστιανική Θρησκεία και την ακράδαντη πίστη του Συμεώνος, το «Εγώ» είναι «πεπτωκός και αμαρτωλόν». Η ταπείνωση, που ακολουθεί την αυτογνωσία είναι η «ωραιότητα της ψυχής». Μόνο εκείνοι, που έχουν «αποβάλει την εαυτών θέλησιν» μπορούν να ιδούν το Θεό. Η ταπείνωση οδηγεί προς τη μετάνοια. Ταπείνωση και μετάνοια είναι οι προϋποθέσεις για τη θέαση του Θεού, αρκεί να έχουμε ταπείνωση και να φθάνουμε στη μετάνοια αβίαστα και χωρίς να περιμένουμε ανταμοιβή (Γουέαρ, 1976).

Αρετή, επίσης, είναι η «υπακοή στον γέροντα, τον πνευματικό πατέρα, τον πνευματικό καθοδηγητή», υπακοή που είναι συνυφασμένη με την ταπείνωση και τη

ἀσπάσασθαι, μή μέμψασθαι ἀφανῶς, μή κατακρίναι τινα, μή ἐπιχαρῆσαι πτώσει τινός, μή ὀργισθῆναι κατὰ διάνοιαν, μή φθονῆσαι κακῶς, μή ζηλώσαι ἐν πονηρίᾳ».

¹⁹³ «γνώθι σαυτόν» < γινώσκω + εαυτός, «το ρητό αποδίδεται στον Χεΐλωνα Δαμαγήτου τον Λακεδαιμόνιο, έναν απ' τους επτά σοφούς, μερικοί όμως το αποδίδουν στον Πλάτωνα, διότι μία από τις πηγές που έχουμε σχετικά με την ύπαρξη αυτής της διάσημης αρχαίας ρήσης, την οποία εξακολουθούμε να χρησιμοποιήσουμε στην καθημερινή μας ζωή, είναι τα «Απομνημονεύματα» του Ξενοφώντα. Στο βιβλίο Δ' αναφέρεται ένας διάλογος μεταξύ του Σωκράτη και του Ευθύδημου, σχετικά με την ύπαρξη της διάσημης επιγραφής που βρισκόταν επάνω από την είσοδο του Μαντείου των Δελφών».

¹⁹⁴ «ἄλλο ὑπάρχει ἀπάθεια ψυχῆς καί ἕτερον ἀπάθεια σώματος ἢ μέν γάρ καί τό σῶμα καθαγιάζει, ἡ δέ αὐτή μόνη καθ' ἑαυτήν οὐδέν τόν κεκτημένον ὀνίσσῃν. Ἄλλο ἀκίνησία τῶν τοῦ σώματος μελῶν καί τῶν παθῶν αὐτῶν τῆς ψυχῆς καί ἕτερον κτήσις ἀρετῶν ἢ μέν γάρ ἐκ φύσεως πρόσεστιν, ἡ δέ καί τās φυσικὰς ἀπάσας κινήσεις εἴωθε καταστέλλειν. Ἄλλο τό μή ἐπιθυμεῖν τινος τῶν τοῦ κόσμου τερπνῶν καί ἡδέων καί ἕτερον τό ἐφίεσθαι τῶν αἰωνίων καί οὐρανίων ἀγαθῶν, ἐπειδή τῶν μέν προτέρων ἄλλοι δι' ἄλλο τι καί πλείονες αὐτῶν κατεφρόνησαν, τῶν δέ δευτέρων ὀλίγοι παντελῶς ἐφρόντισαν. Ἐτερον μέν οὖν μή ζητεῖν ἐξ ἀνθρώπων δόξαν καί ἕτερον τό τῆς δόξης ἐκκρέμασθαι τοῦ Θεοῦ καί ταύτην ἀνάως ἐπιζητεῖν τήν μέν γάρ καί ὑπό παθῶν ἄλλων πλείστοι κυριευθέντες ἀπώσαντο, τήν δέ ὀλίγοι λίαν κόπω καί πόνω πολλῶ λαβεῖν ἠξιώθησαν. Ἄλλο τό εὐτελεῖ ἐσθητι ἀρκεῖσθαι καί στολῆς λαμπρᾶς μή ἐπιθυμεῖν καί ἕτερον τό ἐνδεδῦσθαι τό φῶς τοῦ Θεοῦ τῆς μέν γάρ ὑπό ἐτέρων μυρίων ἐπιθυμιῶν καθελκόμενοι τινες κατεφρόνησαν, τό δέ μόνοι περιβέβληνται οἱ τοῦ φωτός υἱοί καί τῆς ἡμέρας καταξιοθέντες γενέσθαι. Ἄλλο τό ταπεινολογεῖν καί ἕτερον ταπεινοφρονεῖν καί ἄλλο ταπεινώσις καί ἕτερον τό τῆς ταπεινώσεως ἄνθος καί ἕτερον ὁ ταύτης καρπός καί τό τοῦ καρποῦ ταύτης κάλλος καί ἡ ἡδύτης αὐτοῦ καί ἕτερον αἱ ἐκ τοῦτου ἐνέργειαι». ΕΠΕ, τόμος 2^{ος}, Λόγος 6^{ος} «Περί ἀπαθείας καί ἐναρέτου ζωῆς»

μετάνοια. Αλλά δεν υπάρχει ταπείνωση χωρίς θλίψη και χωρίς δάκρυα (Ware, 2005). Γι' αυτό η θλίψη προηγείται της ταπείνωσης.

Ακολουθεί η μετάνοια, προετοιμασία μεγάλης σημασίας για τη θέαση του Θεού. Για το Συμεών η μετάνοια είναι δεύτερη κάθαρση. Η τήρηση των εντολών του Θεού χωρίς μετάνοια είναι χωρίς σημασία. Η μετάνοια οφείλει να είναι πλήρης, για να είναι, όπως είπαμε, ολοκληρωτική μεταστροφή της ύπαρξης. Τα δάκρυα που συνοδεύουν τη μετάνοια παρομοιάζονται από το Συμεών, με το αίμα των μαρτύρων. Ακολουθεί, έπειτα από τόση άσκηση πνευματική, η κάθαρση. Η κάθαρση είναι η προβαθμίδα, το προστάδιο της θέασης του Θεού. Πνεύμα και σώμα υπόκεινται στην κάθαρση. Ο Θεός αντανακλάται μέσα σε κάθε άνθρωπο. Η εικόνα Του να διατηρείται καθαρή. «Τοις ακαθάρτοις ου Θεός». Τέλος μέσα από όλα αυτά τα στάδια ο άνθρωπος οδηγείται στην απάθεια. Είναι μια κατάσταση η απάθεια κατά την οποία ο νούς πριν και μετά την θέαση, δεν έχει την έννοια της αδιαφορίας, δηλαδή η απάθεια δεν είναι απραξία, αλλά έχει χαρακτήρα δυναμικό. Δυναμικό αποτέλεσμα είναι η αταραξία και η γαλήνη. Η γαλήνη, το φώς της απάθειας είναι το φώς του Θεού. Για όσους δεν γνωρίζουν, «απάθεια» είναι μια παθητική κατάσταση, μια κατάσταση που δεν βλέπουν τίποτε. Για τον μυστικό Θεολόγο Συμεών όμως αταραξία είναι να «μιμείσαι το Χριστό», δηλαδή να ζεις όπως Εκείνος, να βοηθάς τους συνανθρώπους σου, να αγαπάς τον πλησίον σου αλλά και να συμμετέχεις μάλιστα στο άγιο Πάθος του Χριστού. Απάθεια επομένως είναι η αποθέωση των πνευματικών δυνάμεων. Σώμα και ψυχή ενώνονται σε μια αίσθηση νοερή¹⁹⁵. Αυτή, λοιπόν, η θέαση μας δείχνει το δρόμο προς τη γνώση του Θεού. Ο «απαθής» είναι ένας άνθρωπος όπως όλοι μας που γίνεται όμως «άγιος», εξελίσσεται, μετατρέπει τη φθορά σε αφθαρσία και αγιότητα και προεύεται προς την τελείωση και την ολοκλήρωση...και όλα αυτά γίνονται υποθετικά θα αναρωτηθεί κανείς και όμως η απάντηση είναι Εκκλησιολογική και βρίσκεται μέσα στο χώρο της Εκκλησίας και συντελείται κάθε φορά που γίνεται το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Η επανάληψη κατά τη Θεία Λειτουργία του Μυστικού Δείπνου μας λέει μυστικά, ότι για να ιδεί κανείς το Θεό, οφείλει «να έχει λάβει το σώμα και το αίμα του Κυρίου». Είναι μια πράξη που γίνεται πάντα κατά τη διάρκεια της Θείας Ευχαριστίας σε κάθε Θεία Λειτουργία¹⁹⁶. Χωρίς αυτή την ενσυνείδητη προσωπική συμμετοχή δεν μπορεί ο άνθρωπος να αντικρύσει τον Θεό. Στο Χριστό υπάρχουν και ο Πατέρας και το Άγιο Πνεύμα. Και

¹⁹⁵ Υμν. 50, ΕΠΕ, τόμος 3^{ος}

¹⁹⁶ «Τούτο ποείτε εις την εμήν ανάμνησιν», «ο άνθρωπος ενώνεται μυστηριακά με το σώμα και το αίμα του Χριστού», όταν μετέχει στη Θεία Κοινωνία.

θεάται, βλέπει ο άνθρωπος τόσο όσο να αναγνωρίσει την παρουσία του Θεού. Είναι σαν να βλέπει μόνο μια ακτίνα. Αλλά μια ακτίνα μόνο είναι για τον άνθρωπο σαν να βλέπει όλο τον ήλιο από τον οποίο προέρχεται η ακτίνα, γιατί με αυτό τον τρόπο βλέπει όλη τη θεότητα. «Γιατί ούτε οι άγγελοι δεν γνωρίζουν την ουσία του Θεού. Το Θεό γνωρίζουμε μόνο από τις ενέργειές Του». Στην ουσία Του είναι τελείως απρόσιτος.

Μπορεί ο άνθρωπος να έχει τη δυνατότητα επικοινωνίας - κοινωνίας, το πρόβλημα που προκύπτει θα μπορούσε να αναρωτηθεί κάποιος σήμερα είναι πως αν κοιτάζουμε τον ήλιο κατάματα, δεν θα θαμπωθούμε από το φως; Πόση ώρα μπορούμε να κοιτάζουμε το φως χωρίς να «τυφλωθούμε», χωρίς κάτι να πάθουμε, εκτός και αν ο άνθρωπος αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο βλέπει το φως και γίνουν οι οφθαλμοί του δεκτικοί στο μήκος κύματος φωτός, που αντικρίζει άρα πρέπει κάτι να αλλάξει να γίνει μια τροπή των χοϊκών οφθαλμών να γίνουν πνευματικοί, δεκτικοί στο φως, ή να μετατραπεί και ο άνθρωπος σε φως.

Από τη στιγμή που ο άνθρωπος έχει μετανοήσει (έχει γίνει μεταστροφή του νοός, δηλαδή έχει αλλάξει ο τρόπος που σκέπτεται) συναισθάνεται, ότι κάτι μέσα του δεν είναι σωστό και πως η μέχρι τώρα πορεία του δεν ταυτίζεται με το σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκε. Διότι σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών ο Χριστός είπε, ότι δεν μπορεί να εισέλθει ή να αντικρύσει τη βασιλεία του Θεού αυτός που δεν γεννήθηκε άνωθεν. Και αυτός που δεν την είδε, είναι αδύνατον να την λάβει. Και η είσοδος σε αυτή δεν γίνεται μόνο με έργα¹⁹⁷ αλλά με την πίστη, η θέασή της γίνεται με την άνωθεν γέννηση, η απόκτησή της όμως επιτυγχάνεται με τα έργα, τα οποία προέρχονται από την πίστη. Ο μόνος δρόμος επιστροφής του ανθρώπου προς την αλήθεια είναι η οδός της πίστεως. Η αληθινή πίστη συνδέει πνευματικά τον άνθρωπο με το Θεάνθρωπο Χριστό, και μέσα από αυτήν ο Χριστός αναπλάθει (μεταμορφώνει – μετατρέπει) τους ανθρώπους πνευματικά¹⁹⁸.

Για να επιστρέψει ο άνθρωπος στο Θεό δεν αρκεί μόνο η πίστη και τα έργα αλλά προϋπόθεση απαραίτητη είναι η **«Οικείωση»** δηλαδή η σκήνωση του Αγίου Πνεύματος στον άνθρωπο, είναι μια δωρεά προς τον άνθρωπο που εμπιστεύεται τον Θεό και ταυτόχρονα ένα μυστήριο το οποίο δεν μπορεί ο κοινός ανθρώπινος νους να το εννοήσει¹⁹⁹. Απαιτείται μιας μορφής «τροπή» ή «οικείωση», που δημιουργεί το Άγιο

¹⁹⁷ Ηθ. 10,198 πβλ. Ύμν 50, 218-219, «Απιστοι γαρ οι τη πίστει και μόνη/ προσεπερειδόμενοι χωρίς των έργων αυτών».

¹⁹⁸ Ηθ. II,β 123 – 198, S.C. 122, σ. 334 – 340.

¹⁹⁹ Ο άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος αναφέρει ξεκάθαρα: «Άπας γάρ των αγίων έπαινος και μακαρισμός διά των δύο τούτων συνίσταται, διά τε της ορθοδόξου πίστεως και του επαινετού βίου, και διά της δωρεάς

Πνεύμα με την παρουσία Του. Μόνο τότε ως Θεός αποκαλύπτει το μυστήριο της σκηνώσεώς Του στον πιστό²⁰⁰. Τί πρέπει να κάνει ο άνθρωπος; Να απομακρυνθεί από τον κόσμο και κάθε τι που τον εγκλωβίζει σε αυτόν αμαρτίες, ηδονές, φίλοι, συγγενείς, κάθε τι που εγκλωβίζει τη σκέψη του ανθρώπου στα γήινα και υλικά τον απομακρύνει από την προσέγγιση του Θεού, γιατί πιστεύει ο Συμεών ότι ο άνθρωπος δεν ήρθε στον κόσμο για να τον «χαρεί και να τον απολαύσει», «διότι αν συνέβαινε αυτό θα ζούσε για πάντα στην επίγεια ζωή του»²⁰¹. Επομένως οφείλει να απομακρυνθεί από τον κόσμο μέσα από την «αδιαφορία» της κοσμικής ζωής, να μην φροντίζει για τα υλικά αγαθά ή τις απολαύσεις του σώματος αλλά να σκέφτεται μόνο τα θεία «προστάγματα»²⁰². Επιπλέον θα πρέπει ο άνθρωπος να απαλλαγεί από τη μάταιη δόξα, το γογγυσμό, την φιληδονία, το φθόνο, την φιλοδοξία, και όλα εκείνα που βλάπτουν την ψυχή του²⁰³. Όταν θυμώνει, δεν πρέπει να οργίζεται· όταν τον επαινούν, να αγνοεί τους επαίνους· όταν οι λογισμοί του τον παρακινούν για εκδίκηση, να συμπεριφέρεται σαν «να είναι νεκρός για τον κόσμο» και, εάν ωστόσο «δεν το επιτύχει, να μην λυπάται ούτε το ίδιο του το σώμα»²⁰⁴, και να ασχολείται συνέχεια με σκέψεις πνευματικές που ωφελούν την ψυχή του. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα που αναφέρει ο Άγιος Συμεών λέγοντας, ότι «όπως το κάλυμμα που έχουν τα βλέφαρα στα ανθρώπινα μάτια σκεπάζουν τον οφθαλμό να μην βλέπει, με τον ίδιο τρόπο σκεπάζουν οι κοσμικές υλικές και βιοτικές σκέψεις τον οφθαλμό της ψυχής», ομοίως ακόμα και όταν κάποιος ξεγυμνώσει όλο του το σώμα και καλύψει τα μάτια του δεν είναι σε θέση να αντικρύσει με τη γυμνότητα του σώματος το φως, με τον ίδιο τρόπο ο άνθρωπος δεν μπορεί να δει ποτέ το νοητό φως τον αληθινό Θεό, «αν δεν απαλλαχθεί από τα πάθη του και δεν ελευθερώσει τα μάτια της ψυχής του» από τις βιοτικές – κοσμικές έννοιες και τους πονηρούς λογισμούς²⁰⁵.

του Αγίου Πνεύματος και των χαρισμάτων αυτού. Τοίς γάρ δυσί τούτοις το τρίτον συνέπεται. Εν γάρ τώ βιώσαί τινα καλώς τε και θεοφιλώς μετά φρονήματος ορθοδόξου και εν τώ χαριτωθήναι από Θεού και δοξασθήναι διά της του Πνεύματος δωρεάς, συνέπεται αυτό ο έπαινος και ο μακαρισμός παρά πάσης της εκκλησίας των πιστών και παρά πάντων των διδασκάλων αυτής. Πίστεως δε και έργων ανελλιπώς μή καταβληθέντων αδύνατόν εστι την παρουσίαν γενέσθαι ποτέ του προσκυνητού και θείου Πνεύματος και την δωρεάν αυτού λαβείν τινα των ανθρώπων», *Λόγος Κατηχητικός Ι' (10ος)*

²⁰⁰ Ύμν. ΚΘ' 171 – 196, S.C. 174, σ. 326.

²⁰¹ Αλφαβ. Κεφάλ., ΚΓ', 234-235, σσ. 328-329.

²⁰² Αλφαβητικά Κεφάλ., ΚΓ', 121-123, σσ. 322-323.

²⁰³ Αλφαβητικά Κεφάλ., ΙΔ', 137-150, σσ. 204-207.

²⁰⁴ Κατηχ., 5, S.C. 96, 762-769, σ. 442.

²⁰⁵ Κεφ. θεολ. γν. πρ. 1, S.C. 51, 38, σ. 60. Πρβλ. Ζαγορ., Κεφάλαια θεολ., πρακτικά, σ. 530.

3.2 Εντολές και Αρετές οδηγοί στην πορεία του ανθρώπου προς τη γνώση

Οι εντολές όπως τις περιγράφει ο Συμεών είναι τόποι θεανθρώπινης συναντήσεως δεν σκοπεύουν στην εξάντληση ή την αυστηρή τιμωρία του ανθρώπινου προσώπου που δεν τις τηρεί. Ξεκινώντας τη διερεύνηση των εντολών και των αρετών θα αναφερθούμε σκόπιμα σε μια διατριβή (Stathopoulos D. , 1966) σύμφωνα με την οποία (Thesis: Die Gottesschau in den Hymnen Symeons, des Neunen Theologen 949 – 1022) διατυπώνει τις προϋποθέσεις, που είναι απαραίτητες κατά το Συμεών και που αποτελούν τον άξονα του ποιητικού του έργου του, αναφερόμαστε δηλαδή στις βασικές προϋποθέσεις για τη θέαση του Θεού. Μέσα σε αυτές υπάρχουν αρκετές από τις Αρετές και Εντολές στις οποίες θα αναφερθούμε κατωτέρω και οι οποίες οδηγούν την πορεία του ανθρώπου προς τη γνώση, θα έλεγε κανείς ότι μοιάζουν με αλυσίδα, όπου ο κρίκος της κάθεμίας οδηγεί στην άλλη, «δεν μπορείς να προσεγγίσεις τη γνώση του Θεού χωρίς την τήρηση των εντολών», οι οποίες είναι άκτιστες ενέργειες που μοιάζουν με χαρίσματα και μπορεί κάθε άνθρωπος να τις αποκτήσει.

Η απομόνωση, η ταπείνωση, η αυτογνωσία, η μετάνοια, τα δάκρυα που συνοδεύουν τη μετάνοια, η κάθαρση και τελευταία η απάθεια είναι μία κλίμακα που πρέπει να ανέβει η ανθρώπινη ύπαρξη για να φτάσει η ψυχή του ανθρώπου στη θέαση του Θεού. Αναλυτικότερα, ο Σταθόπουλος (1974), ισχυρίζεται σύμφωνα με τον Συμεών, ότι ο άνθρωπος «θεάται από το Θεό, αλλά και ο Θεός είναι θεατός από τον άνθρωπο μέσα από τη Χάρη Του» και την εύνοια που δείχνει στον κάθε άνθρωπο μέσα από τις ενέργειες Του. Υπάρχει όμως μια ειδοποιός διαφορά που δεν είναι άλλη από την αγάπη, αν δεν υπάρχει μέσα στον «πιστό» άνθρωπο, στον άνθρωπο που θέλει να πλησιάσει τον Θεό η έννοια της αγάπης, τότε δεν μπορεί να γίνει σύμφωνα με τον Συμεών η θέαση του Φωτός. Η επιθυμία του ανθρώπου για να ιδεί το Θείο φώς οφείλει, να είναι βαθιά, σοβαρή και διαρκής, σε αυτό το σημείο επιστρατεύεται η λογική του ανθρώπου. Η θέαση δεν είναι προνόμιο όλων των ανθρώπων αλλά είναι «μυστική» πράξη (Völker, 1974). Όλες οι εντολές και οι αρετές συνεργούν στην θέαση του Θεού, γεγονός το οποίο σημαίνει, ότι η θέαση γίνεται ενσυνείδητα δηλαδή με την ελεύθερη προαίρεση του ανθρώπου και αυτό είναι το σημαντικό, ότι κάθε άνθρωπος αν θέλει και αν ακολουθήσει την σωστή πορεία, το μονοπάτι δηλαδή που του διδάσκει ο Συμεών, θα έχει και το ανάλογο αποτέλεσμα. «Διά της αμελείας των εντολών εκπίπτει και της προς Θεόν

Ελπίδος²⁰⁶». Μοιάζουν οι αρετές με το κερι που καίγεται και που η φλόγα του είναι το αποτέλεσμα, η αρετή. Κάθε αρετή βρίσκεται μακριά από το Θεό, αποτελεί την προϋπόθεση βέβαια, αλλά η θέαση επιτυγχάνεται μόνο μέσα στη Χάρη του Θεού. Για το Συμεών, ο Κόσμος ταυτίζεται με την ύλη. Είναι «τάφος» ο υλικός κόσμος, απάτη και θάνατος. Η μόνωση²⁰⁷ εξάλλου είναι εκείνη που εξασφαλίζει τη γαλήνη, τη δυνατότητα για να ιδεί κανείς το Θεό, αλλά και να θεαθεί από το Θεό, δηλαδή ο Θεός για τον Συμεών ανταποκρίνεται στο κάλεσμα του ανθρώπου, στον άνθρωπο που τηρεί τις εντολές έχει περάσει από τα στάδια και πορεύεται σε μια πορεία εκτός κόσμου παρόλο που ζει μέσα στον κόσμο. Υπάρχει όμως ακόμα μια πολύ ενδιαφέρουσα θεώρηση του κόσμου σύμφωνα με τον Συμεών:

«...κόσμον ἡμεῖς καλοῦμεν ὃ,τι κοσμεῖται ἀρεταῖς, ἄρχει τῶν ἐπιγείων, καθὼς ἐκεῖνος τοῦ παντός ἔχει τὴν ἐξουσίαν, καὶ βασιλεύει τῶν παθῶν τοῦτο τό κατ' εἰκόνα καὶ ὑποτάσσει δαίμονας δημιουργοὺς κακίας, καταπατεῖ τὸν δράκοντα, τὸν ἀρχαῖον, τὸν μέγαν, ὥσπερ στρουθίον εὐτελές²⁰⁸».

Υπάρχει η άποψη, ότι ο «κόσμος» έχει δύο έννοιες, τη σημασία του σύμπαντος αλλά και την έννοια των δυνάμεων του κακού (Μουστάκης, 1965), (αν και το κακό είναι ουσιαστικά ανύπαρκτο και υπάρχει μόνο ως διαστρέβλωση των δυνάμεων του καλού²⁰⁹ για το λόγο αυτό και όλα τα δημιουργήματα του κόσμου είναι από τη φύση τους καλά), υπάρχει όμως ως έννοια το σύνολο των στολιδιών στον Όμηρο που εξελίσσεται ως η ιδέα του αποτελεσματικού «στολίσματος» και της «ευταξίας», και φτάνει να σημαίνει την «οργάνωση» και τη «συγκρότηση», και τελικά το σύμπαν (Αραμπατζής, 2016).

Ο Συμεών πιστεύουμε, όπως αναφέρθηκε, διαχωρίζει τον Κόσμο από τη Φύση. Ο Θεός είναι δημιουργός και του φυσικού και του υλικού κόσμου²¹⁰. Από τη φύση παίρνει και τα σύμβολα του για την ποίησή του. Η φύση ακολουθεί την τάξη που ορίστηκε μια για πάντα από τον Δημιουργό. Ο άνθρωπος θέτει τον εαυτό του πάνω στην φυσική τάξη αυτή²¹¹. Βρίσκεται όπως λέει ο σεβαστός Συμεών ανάμεσα σε δύο κόσμους στον υλικό και τον πνευματικό²¹². Από τη θέση αυτή αρχίζει η πορεία του ανθρώπου, ένα οδοιπορικό με πολλά εμπόδια καθώς διέρχεται από πολλές δυσκολίες που μοιάζουν

²⁰⁶ Κεφάλ. Γν. Θεολ. 3,51

²⁰⁷ «Απομόνωση από όλα τα υλικά αγαθά, τα εγκόσμια, τις ανάγκες και τις αδυναμίες, τη φθορά της σάρκας, όταν ο άνθρωπος τα επιτύχει αυτά εισέρχεται εις εαυτόν όπως στην παραβολή του ασώτου Υιού, που αναφέρεται στην Καινή Διαθήκη (Λουκ. 15,11-24)».

²⁰⁸ Ύμν. ΛΓ', στ. 19-25, τ. 19ΣΤ', σ. 120-122.

²⁰⁹ (Φλορόφσκυ, 2008)

²¹⁰ Ύμν. 2, SC 156, σ. 184: «Κἂν ἀσώματον, κἂν ἐσώματον εἴτης, / εὐρήσεις πάντα Θεόν πεποιηκότα».

²¹¹ Των θείων ὕμνων οἱ ἐρωτες, SC 156, Ύμν. 44, πρβλ. ΕΠΕ τόμος Γ'.

²¹² Ύμν. 13, SC 156, σ. 258.

με πύλες. Το οδοιπορικό αυτό δεν είναι ο αγώνας για την υπέρβαση της ύλης και της φυσικής φθοράς. Ο Θεός είναι και εκτός και εντός. Εάν κανείς αγαπά τον Θεό, τότε η ύλη δεν μπορεί να τον κρύψει. Οδηγούμαστε μοιραία σε μια βασική εντολή την Αγάπη.

Αγάπη

Η Αγάπη για τον Άγιο Συμεών είναι η κορυφαία εντολή «Ακατάληπτος τὸν λόγον, τῇ δόξῃ ἀπρόσιτος, ἀνεξιχνίαστος τοῖς βουλευμασιν, αἰώνιος ὄτι καὶ ἄχρονος, ἀθεώρητος ὅτι νοεῖται μὲν, οὐ καταλαμβάνεται δέ» (Κατήχησις 1, SC 96, 228). Είναι η «κορυφαία εντολή του Θεού προς τον άνθρωπο»²¹³ και μάλιστα την ταυτίζει με τον έρωτα, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά αν κάποιος την ασπαστεί την έχει μέσα του θα πάθει την καλήν αλλοίωση πνευματικώς και θα ευφρανθή ψυχικώς, αν κάποιος την αποκτήσει δεν θα υπολογίσει καθόλου τους υλικούς θησαυρούς του κόσμου τούτου, γιατί η αγάπη είναι από μόνη της η ανέκφραστος χαρά. Στον 1^ο κατηχητικό του λόγου προς τους μοναχούς λέει χαρακτηριστικά να λατρεύουν τον Θεό αλλά και «διά της εις αλλήλους αγάπης», τονίζοντας το χαρακτηριστικό της αλληλοβοήθειας και αλληλεγγύησης που πρέπει να έχουν οι άνθρωποι μεταξύ τους²¹⁴.

Ο Συμεών περιγράφει τον θείο έρωτα με τέτοιο τρόπο ώστε να ταυτίζεται με την αγάπη προς τον Θεό, μοιάζει με φλογερή επιθυμία ταύτισης του νου και της καρδιάς με τον Θεό, για αυτόν ακριβώς το λόγο είναι και αντίθετη με τον επίγειο έρωτα αλλά και την επίγειο ωραιότητα, που δημιουργεί εμπαιθείς λογισμούς. Εκτός από τον πρώτο (1^ο) Κατηχ. του λόγου ο Συμεών αναφέρεται και στον όγδοο (8^ο) στην έννοια της αγάπης²¹⁵, όπου τονίζει πως αν δεν γίνει ο άνθρωπος από την παρούσα ζωή που ζει τώρα, μέτοχος της μεθέξεως του Αγίου Πνεύματος, δεν μπορεί να λογίζεται ως παιδί του Θεού και μάλιστα ο Συμεών θέλει να προσελκύσει και άλλους μαζί του γιατί «αν δεν γεννηθούμε άνωθεν και δεν έχουμε αγάπη δεν μπορούμε να φτάσουμε στη σωτηρία». Για το Συμεών απαραίτητη προϋπόθεση είναι η τήρηση των εντολών, αυτή φέρνει την αγάπη και άμεσα επακόλουθα της είναι: «η ελεημοσύνη προς τον συνάνθρωπο, η συμπάθεια, η πραότητα, η ταπείνωση, η υπομονή των πειρασμών, η αγνότητα και καθαρότητα της καρδιάς», μόνο μέσα από αυτόν τον τρόπο βλέπουμε τον Θεό, σύνδεσμος όμως βασικός ανάμεσα σε όλα αυτά είναι η αγάπη, για να μπορέσει ο

²¹³ «Αγαπάτε αλλήλους», Ιω. 13,34.

²¹⁴ Κατηχητικός Λόγος Α', Φιλοκαλία τόμος 19Γ.

²¹⁵ Κατηχητικός Λόγος Η', Φιλοκαλία τόμος 19Δ.

άνθρωπος να κατακτήσει αυτή τη «μυστική ένωση με το Θεό» και να γίνει «θέσει» ή «κατά χάριν» Θεός με την ενοίκηση της Αγίας Τριάδος μέσα του... «αυτή η αλλοίωσις της δεξιάς του Υψίστου»²¹⁶.

Η αγάπη παρομοιάζεται από τον Συμεών με ένα και μοναδικό μαργαριτάρι, που ανοίγει από την δροσιά του Θεού και αξίζει ο άνθρωπος να προσπαθήσει να «κάνει τα πάντα για να το αποκτήσει», το ίδιο συμβαίνει και με το δρόμο της Αγάπης που ενώ είναι ένας, χωρίζεται σε πολλούς και η αγάπη σε συνάρτηση με την πίστη αλλά και την ελπίδα είναι το «θαύμα των θαυμάτων», που μπορεί να πετύχει και τα πλέον απίθανα²¹⁷, γιατί είναι η θεοποιός δύναμη του Θεού. Όταν ο Άγιος Συμεών τα σκέφτεται αυτά πέφτει σε «έκσταση»²¹⁸, τότε το «άκτιστο φως τον περιέλαμψε και του κατέλαβε το νου και την ψυχή», βρέθηκε «έν έκστάσει» και παράλληλα «ξέχασε ποιος άνθρωπος ήταν και σε ποιο τόπο βρισκόταν», λέγοντας μόνο την επαναλαμβανόμενη ευχή «Κύριε Ιησού Χριστέ ελέησον με», αυτή τη στιγμή φαίνεται ότι «βγαίνει από το σώμα του, βγαίνει από την παρούσα ζωή και λησμονεί τα πράγματα του κόσμου τούτου και φωτίζεται η ύπαρξή του»²¹⁹.

Ο Συμεών δεν διαχωρίζει απόλυτα τους όρους «έρωτα και αγάπη», αλλά πιστεύει, ότι ο «Χριστός είναι η τέλεια και αληθινή αγάπη» και κάθε πιστός, που την αναζητεί είναι «εν δυνάμει Θεός». Ο «αληθινός έρωτας είναι η δύναμη εκείνη που ενώνει τα πάντα, που συντελεί στην επανασύνδεση της χωρισμένης ανθρώπινης ύπαρξης και στην επαναφορά της σε κοινωνία αγάπης με το πρόσωπο του Θεού»²²⁰. Και φυσικά ο Θεός βρίσκεται ανθρωπομορφικά «δίπλα σε όσους ανθρώπους πράγματι μετανοούν, δείχνοντας σε αυτούς απεριόριστη και καθαρότερη αγάπη». Η αγάπη «έχει πηγή τον ίδιο τον Θεό, που είναι το Φως όλου του κόσμου αλλά και που συνεχώς τον φωτίζει αδιάκοπα. Δεν μοιάζει καθόλου με τα υπόλοιπα κτίσματα αλλά παραμένει κάτι το ξεχωριστό είναι το κατεξοχήν άκτιστο ανάμεσα στα κτιστά».²²¹ Διώχνει όμως από την

²¹⁶ Ψαλμ. 76,11.

²¹⁷ Ύμνοι, SC 156, (σ. 136-298),174,πρβλ. Φιλοκαλ. Ύμνος ΙΖ 474-476, Τόμος 19^E

²¹⁸ Κατηχ.16, SC104, σ. 246,πρβλ. και σ. 44: «Τότε όλίγον ως λεπτή αΐγλη καί σμικροτάτη αΐφνης τόν νούν κυκλώσσα εις έκστασιν άρπάζει».

²¹⁹ «Τά όνόματα τής αγάπης εΐναι πολλά, τά έργα της επίσης πολλά, τά γνωρίσματά της περισσότερα καί τά ιδιώματά της πάμπολλα. Δέν μπορεί κανείς νά τήν περιγράψει μέ λόγια. Όταν θυμάμαι τό κάλλος της, εύφραίνεται ή καρδιά μου, γεμίζω μέ γλυκύτητα καί περιέρχομαι σέ έκσταση. Όταν τή συλλογίζομαι, χάνω τίς σωματικές μου αισθήσεις, βγαίνω τελείως από τήν παρούσα ζωή καί λησμονώ τά πράγματα τού κόσμου. Καλότυχος εΐν' εκείνος, πού άγκάλιασε τήν αγάπη τή θεϊκή. Αυτός δέν θά επιθυμήσει μέ έμπάθεια κανένα κάλλος ανθρώπινο».

²²⁰ «Διονύσιος Αρεοπαγίτης, *Περί θείων ονομάτων*, PG 3,713AB», «Τόν έρωτα,εΐτε θεϊον,εΐτε άγγελικόν, εΐτε ψυχικόν, εΐτε φυσικόν εΐπομεν, ένωτικήν τινά καί συγκρατική έννοήσωμεν δύναμιν,τά μέν ύπερτερα κινούσαν επί πρόνοιαν τών καταδεεστέρων,τά δέ όμόστοιχα πάλιν εις κοινωνικήν άλληλουχίαν».

²²¹ Ύμν.5, SC 156, 202.

ψυχή του ανθρώπου κάθε φόβο²²². Ο Συμεών χρησιμοποιεί ερωτική φρασεολογία (Χριστοφορίδης, 1977) και εικόνες έντονου θείου πόθου (Ράμφος Σ. , 1999) για να περιγράψει την αγάπη και τον έρωτα, που αισθάνεται ο άνθρωπος με το Θεό και τον παρομοιάζει με γαμήλιες «σαρκικές» εικόνες όπως είναι η ένωση ανδρός και γυναικός ομοίως παρομοιάζεται και η «ένωση της ανθρώπινης ύπαρξης με το Θεό», η «μυστική του γλώσσα» ήταν προκλητική αλλά και ακατάληπτη τόσο για την εποχή του όπως και για την εποχή που ζούμε εμείς σήμερα²²³. Ο Θεός αναζητείται «με το γνήσιο πάθος του εραστή που δημιουργεί μια ακόρεστη επιθυμία με άσβεστη φλόγα στην καρδιά, γεγονός που δείχνει την ανάγκη του αναζητητή ανθρώπου για αληθινή επικοινωνία, ώστε να αναγνωρίσει κάθε ανθρώπινη ύπαρξη, το καλό, το ωραίο έχοντας πρόγευση των κρυμμένων αγαθών που βρίσκονται στον παράδεισο»²²⁴. «Η συνειδητή αυτή πνευματική κατάσταση όπως την αντιλαμβάνεται κάθε άνθρωπος συνοδεύει την ύπαρξή μας, όλη αυτή η δυναμική πορεία με την παράλληλη έλξη προς το φως που πηγάζει από τον Θεό, είναι ο αληθινός θείος έρωτας» (Ράμφος, 1999). Ο Συμεών, περιγράφει με τρόπο περιγραφικό, για να γίνει κατανοητός στους μεταγενέστερους, τον «θείο έρωτα» ως «μια συνεχή έξταση», «έναν αχόρταγο καυτό πόθο», αλλά και ως «ανικανοποίητο έντονο συναίσθημα», όπως είναι η «ακόρεστη επιθυμία του φιλάργυρου προς το θησαυρό του, του εραστή για τον ερώμενο, ο οποίος παρουσιάζεται τραυματισμένος και ευαίσθητος αλλά και διψασμένος»²²⁵, και αν κάποιος δεν γευτεί τον θείο έρωτα σε αυτή την ζωή, δεν θα δει το φως ούτε και στη μέλλουσα ούτε θα είναι άξιος να γευτεί τον Θείο έρωτα, να ζήσει μέσα στο φως, αυτή η σκέψη κατακλύζει με αρνητικά αισθήματα την ψυχή του²²⁶. Η προσέγγιση λοιπόν του θείου ξεκινάει από την παρούσα ζωή.

²²² Ύμν.17, SC 174, 28-40.

²²³ «Η διδασκαλία του Συμεών που αναφέρεται στον μυστικό αυτό γάμο καταγράφεται στον Ύμνο 15, όπου όταν το ανθρώπινο σώμα ταυτίζεται εξ ολοκλήρου με το θεανθρώπινο σώμα του Χριστού, τότε γίνεται η πραγματική ένωση με το Χριστό», αν και φαίνεται να μας παραξενεύουν αυτές οι ανθρωπομορφικές έννοιες έχουν θεολογική απόχρωση και μοιάζουν με αυτές που χρησιμοποίησε ο Άγιος Ιωάννης ο Σιναΐτης στην Κλίμακα, γράφοντας χαρακτηριστικά ότι: «για να γευτεί κάποιος τον παράδεισο, πρέπει να έχει μανιακό έρωτα προς το πρόσωπο του Χριστού», Ιωάννης Σιναΐτης, Κλίμαξ, PG88,1156BC: «Μακάριος ὅστις τοιοῦτον πρὸς Θεὸν ἐκτήσατο ἔρωτα, οἷον μανικὸς ἐραστής πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐρωμένην κέκτηται».

²²⁴ Ύμν.16, SC 174,10 9-15, «Κατὰ τοῦτο τιτρώσκομαι τῇ ἀγάπῃ ἐκείνου», «καθ' ὅσον δ' οὐχ ὁράται μοι ἐκτῆκομαι τὰς φρένας τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μου φλεγόμενος καὶ στένων». «Περιπατῶ καὶ καίομαι ζητῶν ὧδε κακεῖσε καὶ οὐδαμοῦ τὸν ἐραστήν εὐρίσκω τῆς ψυχῆς μου καὶ περιβλέπομαι συχνῶς ἰδεῖν τὸν ποθητὸν μου κάκεϊνος, ὡς ἀόρατος, οὐχ ὁράται μοι ὄλως».

²²⁵ Ύμν.29, SC 174, 336-338.

²²⁶ Ύμν.1, SC 156, 162-164.

Νηστεία

Η νηστεία φαίνεται ως έννοια να προέρχεται από την Παλαιά Διαθήκη²²⁷ είναι ο μοναδικός τρόπος που μπορεί να κάνει τη διάννοια του ανθρώπου ελαφρύτερη και προσηλωμένη προς τον Θεό (Σωτηρόπουλος, 1986). Είναι αρκετά σημαντικό, να αναφέρουμε ένα περιστατικό που αναφέρει ο Νικήτας Στηθάτος, ο βιογράφος του Συμεών για να δείξουμε τη σύνδεση των εντολών μεταξύ τους. Ένα βράδυ κατά την περίοδο της σαρακοστής προσεβλήθηκε από πονηρούς λογισμούς, ο Στηθάτος (Greenfield, 2003) όπως αναφέρει, έκπληκτος απορούσε γιατί δεν μπορούσε να τους διώξει, ούτε μπορούσε να βρει την αιτία των λογισμών, ένοιωσε έντονη λύπη και προσευχόταν στον Θεό να τον απαλλάξει, τότε εμφανίστηκε στο κρεβάτι του ο Άγιος Συμεών, να του «αποκαλύψει την αιτία για την οποία διείσδυσαν οι λογισμοί», που δεν ήταν άλλη από την οίηση και την υπερηφάνεια του «λογιστικού μέρους της ψυχής», τότε ο Άγιος Συμεών τον «προέτρεψε», να δείξει ταπείνωση και μόλις το έκανε αμέσως απαλλάχθηκε από τους «πονηρούς λογισμούς» του²²⁸. Για το λόγο αυτό αποκαλεί ο Συμεών τη νηστεία ως ιατρό των ψυχών²²⁹, χάρη σε αυτήν οι κινήσεις της σάρκας και

²²⁷ (Γεν.2,17) Συγκεκριμένα, η πρώτη εντολή του Θεού στον άνθρωπο ήταν «να εργάζεται και να φυλάττει τὸν Παράδεισο», ενώ η δεύτερη εντολή ήταν «να μην φάει από το δέντρο της γνώσεως του καλού και του κακού». Το βαθύτερο νόημα αυτής της εντολής ήταν πως: «Με όπλο τη Νηστεία, είναι σε θέση οι άνθρωποι να συνηθίσουν στην υπακοή προς τον Θεό και στην πάλη κατά του κακού που ενσαρκώνεται μέσα από την αμαρτία και τον διάβολο». Ο Χριστός στην Καινή Διαθήκη τόνισε ακόμη περισσότερο την αξία της Νηστείας, όταν ανέφερε χαρακτηριστικά: «Αυτή η γενιά δεν μπορεί να συνεχίσει να ζει χωρίς προσευχή και νηστεία» (Μτθ.ιζ΄14-23). Δηλαδή, «τὸ γένος αὐτό, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νικηθεῖ ἀπὸ κανέναν ἄνθρωπο, ο οποίος δεν προσεύχεται και δεν νηστεύει». Ο Μέγας Βασίλειος έγραφε: «πως όταν ο Θεός είπε στους πρωτόπλαστους Δὲν θὰ φάγετε, τους έβαλε Νόμο Νηστείας και εγκράτειας, γιατί αν η Εύα δεν έτρωγε από τον καρπὸ του δένδρου εκείνου, δεν θα είχαμε ανάγκη σήμερα από τη Νηστεία. Επειδὴ δὲν νηστεύσαμε, διωχθήκαμε ἀπὸ τὸν Παράδεισο. Ἀς νηστεύσουμε λοιπὸν, γὰ νὰ μπούμε πάλι σε αὐτόν», Λόγος Α΄, «Περὶ νηστείας», Ρ.Γ 29-32.

²²⁸ Νικήτας Στηθάτος, SC 156, «Βίος και πολιτεία του εν αγίοις πατρός ημών Συμεών του Νέου Θεολόγου», πρβλ. (Κούτσας, 2020) , (Haussherr, 1928), και (Χρήστου, Συμεών ο Νέος Θεολόγος, Εισαγωγή - Κείμενο - Μετάφραση - Σχόλια, 1983) και (Χρήστου, Άγιος Συμεών ο Θεολόγος του Φωτός, 1984).

²²⁹ Κατήχ, SC 104, 156-158: «Και γὰρ εἶωκεν ἡ ἰατρὸς τῶν ψυχῶν ἡμῶν αὕτη τοῦ μὲν τῆς σαρκὸς τὰς πυρώσεις και τὰς κινήσεις συστέλλειν, τοῦ δὲ τὸ θυμῶδες καταπραύνειν, τοῦ δὲ τὸν ὕπνον ἀποδιώκειν, τοῦ μὲν τὸ πρόθυμον διεγείρειν, τοῦ δὲ τὸν νοῦν ἀνακαθαίρειν και τῶν πονηρῶν λογισμῶν ἐλευθερον αὐτὸν ἀποκαθιστᾶν, ἄλλου τὴν ἀδάμαστον γλῶσσαν δαμάζειν και οἰονεὶ χαλινῶ τινὶ τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ ταύτην ἐπέχειν και μὴ εἶν ὄλωσ ἄργου ἢ σαπρούς λόγους φθέγγεσθαι», «ἐτέρου τοῦς μετεώρους σκεπάζει ἀφανὸς και ἰστᾶ ὀφθαλμοὺς και περιέρρους αὐτοῦς οὐκ εἶ ὧδε τε καίεῖσε φέρεσθαι, ἀλλ΄ ἑαυτὸν ἑκαστον παρασκευάζει σκοπεῖν και τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων τε και ἐλαττωμάτων μεμνήσθαι διδάσκει. Νηστεία τὸν νοητὸν ζόφον και τὸ ἐπικείμενον τῇ ψυχῇ κάλυμμα τῆς ἁμαρτίας κατὰ μικρὸν ἐκλεπτύνει και ἀπελαύνει, κακάπερ τὴν ὀμίχλην ὁ ἥλιος. Νηστεία τὸν πνευματικὸν ἀέρα νοερῶς ἡμῖν καθορᾶν ἐμποιεῖ, ἐν ᾧ οὐκ ἀνατέλλει, ἀλλ΄ ἀεὶ λάμπει ὁ ἄδυτος ἥλιος Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν. Νηστεία, συνεργὸν λαβοῦσα τὴν ἀγρυπνίαν, τὸ σκληρὸν ὑπεισελθοῦσα τῆς καρδίας μαλάσσει».

οι πυρώσεις συστέλλονται, ο θυμός καταστέλλεται και ο άνθρωπος τίθεται σε εγρήγορση ενώ περιορίζεται η αργολογία και η κατάκριση. Σκοπός της νηστείας είναι η περικοπή των επιθυμιών του σώματος και η «κάθαρση της καρδιάς»²³⁰. Αποτελεί το θεμέλιο λίθο κάθε πνευματικής εργασίας, διότι χωρίς αυτήν καμία εντολή δεν μπορεί να λειτουργήσει, είναι εκούσια αποχή ποιότητας και ποσότητας τροφών ώστε να επιτευχθεί η καταστολή των παθών και των λογισμών ώστε να οδηγηθεί ο άνθρωπος στην υγεία της ψυχής, γίνεται κατανοητό από όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω ότι νηστεία αποτελεί και η αποχή από κάθε αμαρτωλή κατάσταση, ο Συμεών μάλιστα μιλούσε πολύ αυστηρά για τους ανθρώπους της εποχής του και ειδικά για τους μοναχούς που δεν τηρούσαν τη νηστεία²³¹.

Εγκράτεια

Η εγκράτεια για τον Συμεών έχει δύναμη κάθαρσης μοιάζει με ένα είδος εξιλασμού, η άρνηση της οδήγησε τον Αδάμ σε έξωση από τον παράδεισο²³², προστατεύει τον άνθρωπο να μην πέσει σε μεγαλύτερες αμαρτίες, στην απληστία, την φιληδονία αλλά και την άσκοπη ομιλία γιατί δεν είναι δυνατόν λέει χαρακτηριστικά ο Άγιος Συμεών ο άνθρωπος αν δεν μπορεί να χαλιναγωγήσει τη γλώσσα του (την ομιλία) δεν θα μπορέσει να ελέγξει και κανένα πάθος του. Χάρη στην εγκράτεια μπορεί ο άνθρωπος να νικήσει τις ορμές των παθών και να αντισταθεί σε κάθε είδος αμαρτίας, για τους λόγους αυτούς είναι καρπός του Αγίου Πνεύματος και δωρίζεται στον άνθρωπο²³³ από το Χριστό, ο οποίος φέρει πλέον ταπεινό φρόνημα σε όλη την διάρκεια της πορείας της ζωής του. Αν και μοιάζει με κακοπάθεια η εγκράτεια οδηγεί τον άνθρωπο σε μια κατάσταση ελευθερίας, δρα παιδαγωγικά και λυτρωτικά αλλά και προληπτικά εφόσον απομακρύνει τα πάθη από τον άνθρωπο που τον οδηγούν στην αμαρτία²³⁴. Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι η εγκράτεια ονομάζεται και «αυτοκυριαρχία», διότι «συνεπικουρεί και θεραπεύει και τις υπόλοιπες δυνάμεις της ψυχής».

²³⁰ Ηθ. Λόγος 7, SC 129,170: «Τέως δέ, οί περιβαλλόμενοι τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸ στάδιον τῆς μετανοίας καὶ τῆς ἀσκήσεως, σκοπήσωμεν, εἰ δοκεῖ, τί ἐργαζόμεθα. Κλαίωμεν; Διὰ τί; Πάντως ἵνα τῶν ἀμαρτημάτων ἡμῶν τὴν ἄφεσιν λάβωμεν οὐ μόνον δέ, ἀλλ' ἐκκαθαρθῶμεν καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν μολυσμῶν. Νηστεύομεν; Πάντως ἵνα τὰς τῆς σαρκὸς κινήσεις συστειλωμεν καὶ τὴν καρδίαν μαλακωτέραν ποιήσωμεν».

²³¹ Κατήχησις Γ', SC 96, 286.

²³² Κατ. 26, S.C. 113, 194-202.

²³³ Αλφαβ. Κεφάλ.,ΙΑ', 19-32, σσ. 162-163.

²³⁴ Κατήχ. Θ', SC 104, 130-132

Υπακοή

Ο άγιος Συμεών ως συνώνυμο της υπακοής χρησιμοποιεί όρους συναφείς με την «δουλεία» με το ίδιο πνεύμα, που ονομάζει τον πνευματικό του «δοῦλον τοῦ Θεοῦ». Αυτή όμως η έννοια της «δουλείας» ως υπακοή και σεβασμός δεν είχαν ούτε την έννοια της προσκολλησεως ή της υποταγής, που θα περίμενε κανείς σήμερα. Σε όλη την ιουδαϊκή και χριστιανική γραμματεία ο όρος «δοῦλος» είναι συνώνυμο του ανθρώπου²³⁵. Για το λόγο αυτόν, «εάν ένας άνθρωπος δεν είναι σε θέση να μιμηθεί τη ζωή του Χριστού όσον αφορά τα πάθη του, με μετάνοια και υπακοή, και δεν μπορεί να γίνει μέτοχος του θανάτου Του (μέσα από το Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας), δεν θα μπορέσει να συμμετέχει ούτε και στην πνευματική του ανάσταση, πολύ περισσότερο δεν θα καταφέρει να θεραπεύσει τα πάθη του αφού δεν θα λάβει το Άγιο Πνεύμα»²³⁶. Ο πνευματικός πατέρας είναι ο ενδιαμέσος άνθρωπος, που οδηγεί διά της υπακοής τον υποτακτικό προς την πηγή της χάριτος του Θεού²³⁷. Η υπακοή συγκαταλέγεται στις αρετές που χαρίζει ο Θεός δια του πνευματικού πατέρα στον άνθρωπο και οδηγεί στην γνώση του Θεού²³⁸.

Απάθεια

Για να μπορέσει ο άνθρωπος με ασφάλεια να βαδίσει προς την οδό της γνώσεως είναι απαραίτητη προϋπόθεση να έχει αποκτήσει την απάθεια²³⁹, που είναι η νέκρωση

²³⁵ «Καὶ ἄς μὴν εἰπῆ τινας ἀπὸ τοῦς κοσμικοῦς, ὅτι αὐτὰ ἐγράφησαν διὰ τοῦς καλογήρους καὶ ὄχι διὰ τοῦς λαϊκοῦς, ὄχι, ψυχρὸς εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος, ἀδελφέ, εἶναι λόγος πονηρίας, κατὰ τὸν ψαλμὸν· εἶναι λόγος ἄλογος, μὲ τὸν ὁποῖον προφασίζεται ὁ ὀκνηρὸς καὶ ἀμελὴς προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις». Στο προοίμιο των απάντων του αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου, το οποίο αναφέρεται ότι είναι έργο του Αγίου Νικοδήμου, σ. ζ'. ανατύπωση από την έκδοση του έτους 1886, έκδ. Β. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1977.

²³⁶ Κατήχ. 6, S.C. 104, 300-358,

²³⁷ «Ευχαριστία Β'» στ. 88,89,90: «ἐκεῖνος τῆς χειρὸς ἐκράτησέ μου καὶ πρὸς τῆ πηγῆ ἔστησε καὶ τὰς χεῖρας ὠδήγησέ μου τοῦ νοός».

²³⁸ «Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τὴν διὰ τοῦ ποιμένος δευτέραν κλησιν ἐδήλωσεν, εἶτα τὴν ὑπακοήν, τὴν πίστιν, τὴν ταπεινώσιν, τὴν ὑποταγήν», Εὐχαριστία Α' στ. 261-263. Βλ. «ξενιτεῖαν καὶ ὑπακοὴν καὶ ταπεινώσιν», Εὐχαριστία Α' στ. 178. Πρβλ. «ἢ διὰ Χριστὸν ὑποταγὴ μετὰ γνώσεως, ἢ ὑπακοὴ καὶ ἢ εὐπρόθυμος δουλεία», Ἡθικός Λόγος Δ', SC τόμ. 129, στ. 374-375, σελ. 34.

²³⁹ Πρβλ. (Κριβοσειν, 1983) σ.448. Ο όρος «απάθεια», έχει αφετηρία από τους στωικούς, «καὶ σήμαινε τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ἔντονα συναισθήματα» καθώς η «αταραξία» από τα γεγονότα της καθημερινότητας, αποτελούσε τρόπο ζωής. Αν και αρχικά αποτελούσε μια μορφή παθητικής στάσης ως προς τη ζωή, με το πέρασμα των ετών και την εμφάνιση του Χριστιανισμού αλλάζει το νόημα της και αποκτάει θετικό πρόσημο, έχοντας την έννοια της «αναγέννησης του ανθρώπου καθώς επίσης και την απελευθέρωσή του από τα δεσμά της αμαρτίας». Είναι μια δωρεά του Θεού προς τον άνθρωπο, με σκοπό την ολοκλήρωση του που αναφέρεται και στην ψυχή και στο σώμα του ανθρώπου. Η απόκτηση της απάθειας δεν επιτυγχάνεται με πάυση και αδράνεια των σωματικών και ψυχικών δυνάμεων αλλά με αδιάλειπτο αγώνα

του φρονήματος της σαρκός πριν οδηγηθεί στο σωματικό θάνατο²⁴⁰. Αν και έχουμε αναφερθεί στην απάθεια στα στάδια τώρα θα επεκτείνουμε την έννοια της μέσα από το πρίσμα των εντολών. Πιο συγκεκριμένα η απάθεια για τον Συμεών είναι «η απελευθέρωση από τις πράξεις των παθών, η αλλοτρίωση από την επιθυμία για τα πάθη και η απέκδυση του νου από τις σκέψεις των παθών»²⁴¹. Σε αντίθεση όμως με τις σκέψεις του Αγίου Μαξίμου, που διακρίνει σε «τέσσερα μέρη την απάθεια», ο Συμεών όπως και ο βιογράφος του ο Νικήτας Στηθάτος, διακρίνουν δύο κατηγορίες απάθειας. «Η πρώτη μορφή απάθειας αναφέρεται στο σώμα και ξεκινάει με την απόριψη κάθε αμαρτωλής κατάστασης, της απάρνησης των υλικών αγαθών με την ταυτόχρονη προσέγγιση της ψυχής προς την Θεότητα. Η δεύτερη και σπουδαιότερη όσον αφορά την τελειότητα μορφή απάθειας, είναι αυτή που αναφέρεται στην ψυχή και κατέρχεται στον άνθρωπο αφού έχει προηγηθεί η κατάσταση της νοεράς προσευχής σε ένα καθεστώς ησυχίας και ευλάβειας» (Βλάχος, 1987). Η απάθεια όπως παρατηρεί ο Συμεών ξεχωρίζει από την κατάσταση της «θεωρίας του Θεού, της οποίας είναι ψυχοσωματικό αποτέλεσμα και επιτυγχάνει την αποκατάσταση» του «κατά φύσιν» και του «κατ'εικόνα». Θα μπορούσαμε να πούμε, ότι είναι μια έντονη ψυχοσωματική κατάσταση του ανθρώπου, «ο οποίος απελευθερώνεται από την επήρεια των παθών, μια κατάσταση εσωτερική της καρδιάς», που είναι ξένη, αλλότρια με τις επιθυμίες, τα πάθη, τις ηδονές, που εγκλωβίζουν τον άνθρωπο. «Η αλλοτρίωση της καρδιάς από την επιθυμία για τα πάθη και η ξεγύμνωση του νου από τις έννοιες των παθών καθιστούν τον άνθρωπο ικανό, όταν το θέλει, να εξέρχεται από τον ορατό και αισθητό κόσμο, αποκλείοντας τις σωματικές αισθήσεις άρα μέσα από αυτή την επίγεια ζωή του, μπορεί να εργάζεται για να βαδίσει στην οδό της γνώσης, για το λόγο αυτό αναφέρει πως η πρώτη μορφή απάθειας είναι η αναμαρτησία»²⁴², ενώ η τελική μορφή απάθειας είναι η θέα του Θεού²⁴³.

Επομένως σύμφωνα με όσα εκθέσαμε ανωτέρω η κατάσταση της απάθειας για τον Συμεών είναι μια ψυχοσωματική κατάσταση που αναφέρεται στην ψυχή και στο σώμα, ο άνθρωπος που αποκτά καθαρή καρδιά με τέλεια απάθεια, το Άγιο Πνεύμα,

και συνεχιζόμενη προσευχή για να μεταμορφωθεί ολόκληρος ο άνθρωπος Πρβλ. (Τριανταφυλλίδης, 1984) και (Χριστοφορίδης, 1977).

²⁴⁰ Βίος, σελ. 48.

²⁴¹ Κεφ. Γνωστ. 3, κεφ. 33, S.C. 51bis, σ.138-140: «Τοῦτο λέγω εἶναι ἀπάθειαν οὐ τὸ ἔξω μόνον γενέσθαι τῆς πράξεως τῶν παθῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀλλοτριωθῆναι τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν, καὶ οὐδὲ τοῦτο ἀλλὰ καὶ τὸ γυμνωθῆναι ἡμῶν τὸν νοῦν ἐκ τῆς ἐννοίας αὐτῶν».

²⁴² Κεφάλ. Αλφαβ.,94, S.C. 51bis, σ. 96.

²⁴³ Κατήχ.20, 20, S.C. 104, σ. 332.

επιτελεί την αρμονική ένωση των διεστώτων σε ένα σώμα, επιτυγχάνεται δηλαδή «η αρμονική ένωση των αρετών, της καρδιάς, και της λογικής (λογιστικού, επιθυμητικού και θυμικού) ώστε όλα να εκφράζουν ένα φρόνημα»²⁴⁴. Η καρδιά αποκτά τέλεια ταπεινώση, ακινησία προς τα πάθη και την αμαρτία, εγκλωβίζοντας «το τριμερές της ψυχής (ψυχή, νους και λόγος) και όλη η επιθυμία συνδέεται με την αγάπη του Θεού»²⁴⁵. Η «απέκδυση του νου από κάθε κοσμική σκέψη ισοδυναμεί με την ένδυση του ανθρώπου με την αρετή της ταπεινώσης». Όταν ο άνθρωπος εισέρχεται σε αυτή την κατάσταση δεν επηρεάζεται από τους συνανθρώπους του ούτε αισθάνεται πάθη ή αδυναμίες για τίποτε, η καρδιά του μένει αγαθή και απλή και αισθάνεται να είναι ίσος με όλους, αποκτώντας επίγνωση όχι μόνο για το τί συμβαίνει στον εαυτό του αλλά και στους γύρω συνανθρώπους του, ενώ παράλληλα αντιλαμβάνεται και τις σχέσεις του τριαδικού Θεού²⁴⁶. Από την άλλη πλευρά πάλι αν κάποιος άνθρωπος δεν αποκτήσει την απάθεια τότε μένει προσκολλημένος στις ελάχιστες επιθυμίες και στα αντικείμενα αυτού του επίγειου και υλικού κόσμου ή είναι δέσμιος κάποιου σωματικού ή ψυχικού πάθους και ο νους του δεν μπορεί να βαδίζει προς την αληθινή γνώση²⁴⁷.

Για τον Συμεών η «απάθεια είναι το αποτέλεσμα του έρωτα του ανθρώπου προς τον Θεό, μοιάζει με ένα κριτήριο, που αν δεν το έχει ο άνθρωπος δεν μπορεί να προχωρήσει περισσότερο»²⁴⁸, μόλις όμως αποκτήσει την απάθεια, εκείνη καλύπτει κάθε πόθο και αγάπη των θνητών ανθρώπων, κάθε ανθρώπινη αγάπη, και ως φως διώχνει τα πάθη και το σκοτάδι των ηδονών²⁴⁹. Οι άνθρωποι που έχουν απάθεια έχουν «νεκρώσει» τις επιθυμίες της σάρκας και όχι μόνο δεν μπορούν αλλά ούτε και θέλουν να κάνουν κάτι κακό αλλά ούτε και αναγκάζονται από άλλους ανθρώπους να κάνουν κάτι κακό, μοιάζουν να έχουν φτάσει σε μια κατάσταση προ της πτώσεως όπως ήταν ο Αδάμ στον παράδεισο²⁵⁰, όπου δεν είχαν έλθει σε επαφή με την αμαρτία.

²⁴⁴ Ηθικός Λόγος 11, 695-725, S.C. 129, σ. 378-382.

²⁴⁵ Κατήχ. 25, 112-121, S.C. 113, σ. 58.

²⁴⁶ Θεολογικός 2, 174-178, σ.142.

²⁴⁷ Ηθικός 4, 18-39, S.C.129, σ.8-10.

²⁴⁸ «Εἰ γὰρ μὴ ἀπαθὴς, ὡς εἵπομεν, γέγονας, μὴδὲ Πνεῦμα Ἅγιον ἔχειν ἠξίωσαι, μὴδὲ ἅγιος εἶ», Ηθικός 9, 221-222, S.C. 129, σ. 234-236

²⁴⁹ Ὑμνος 39, 1-17, S.C. 174, σ. 476.

²⁵⁰ «Τοιοῦτος δὲ γενόμενος οὐκ ἔση ἔτι ἑαυτῷ ζῶν, ἀλλὰ νεκρὸν ἴδης ἑαυτὸν γεγονότα τῷ κόσμῳ, ὡς νεκρὰν περιφέρων τὴν σάρκα καὶ ἀνενέργητον πάντῃ πρὸς ἁμαρτίαν, ζῶντα δὲ μόνῳ τῷ Θεῷ, ὡς ὑπ' αὐτοῦ ἐνεργούμενος καὶ κινούμενος»· καὶ «ἐν τοιαύτῃ δόξῃ καταμαθῶν ἑαυτὸν, βοήσεις τῆνικαῦτα μετὰ τοῦ θεοῦ Παύλου μεγαλοφώνως ἐν εὐφροσύνῃ καρδίας καὶ εἴτης», «Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου, ὅτι ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ τοῦ θανάτου τῆς ἁμαρτίας. Καὶ τοῦ λοιποῦ διαφορὰν οὐχ ἔξεις ἄρρενος καὶ θηλείας, οὐδὲ βλάβην ὑπομείνης ἐκεῖθεν, ὡς ἤδη τὸ κατὰ φύσιν λαβὼν καὶ μὴ παρὰ φύσιν ὄρων τὰ τοῦ Θεοῦ πλάσματα· ἀλλὰ, καὶ συνῶν καὶ ὁμιλῶν ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ καὶ αὐτοῦς ἀσπαζόμενος, ἀβλαβῆς καὶ ἀκίνητος διαμείνης ἀπὸ τῆς κατὰ φύσιν ἔδρας καὶ στάσεως καὶ ὡς

Συμπερασματικά θα λέγαμε, πως οι πατέρες της Χριστιανικής Εκκλησίας, όπως φαίνεται και από τον τρόπο σκέψης του Συμεών, συμφωνούν ότι προηγείται η απάθεια των δυνάμεων της ψυχής η οποία με τη σειρά της θα επιφέρει και την απάθεια των δυνάμεων του σώματος. Η απάθεια όπως περιγράφεται στους Ύμνους του Συμεών δεν αναφέρει ως προϋπόθεση το σταμάτημα του ερωτικού πάθους που έχει ο άνθρωπος, αλλά το προχωράει σε υψηλότερο επίπεδο από το σωματικό και υλικό που δεν είναι άλλο από το πνευματικό θείο έρωτα, αυτή είναι η πνευματική χαρά, που αισθάνεται ο άνθρωπος μέσα από την πληρότητα και την ένωση του Θείου Πνεύματος, που τον οδηγούν στην αληθινή απάθεια. «Δεν θεωρεί την απάθεια ο άγιος ως απαγόρευση αλλά ως αλλαγή και ανακαινισμό της ανθρώπινης φύσης» (Τριανταφυλλίδης, 1984). Πιο συγκεκριμένα θα λέγαμε ότι «όλος ο Ύμνος 46 αναφέρει μια εξομολογητική κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει ο άνθρωπος αμέσως μετά την πτώση του στον επίγειο υλικό κόσμο, ύστερα από την απώλεια του αληθινού παραδείσου, αισθάνεται οδύνη, θλίψη και πόνο γιατί απώλεσε την κατάσταση της απάθειας που είχε εγκλωβισμένος πλέον να ζει με μόνο σκοπό ζωής τη φροντίδα των «βιοτικών του μεριμνών», το μόνο που του απομένει πλέον είναι επικαλούμενος το έλεος του Θεού, να «γιατρέψει τις πληγές του και στην θέση τους να μπει η γαλήνη, η χαρά, η ταπείνωση. Να επιστρέψει δηλαδή στην αρχική κατάσταση της ζωής του, ζώντας μέσα στο φως της απάθειας, στον ίδιο τον Χριστό που δεν τον αγγίζει κανένα πάθος ούτε σκοτάδι»²⁵¹.

Ελεημοσύνη

Όταν ο άγιος Συμεών αναφέρεται στην πείνα που διατρέχει τον άνθρωπο, αναφέρεται κυρίως στην πείνα που έχει η ίδια η ψυχή και είναι περισσότερο σημαντική από αυτή του σώματος και μάλιστα περισσότερο αναγκαία, χρησιμοποιεί το παράδειγμα της Καινής Διαθήκης, όταν ο Χριστός έλεγε: «ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε»²⁵², οι φράσεις αυτές που χρησιμοποιεί και ο Συμεών αναφέρονται στους ανθρώπους που δεν μπορούν να γευτούν την πνευματική τροφή στην ψυχή τους γιατί σωματικά παρακούουν τις εντολές του Θεού, ή γιατί φροντίζουν περισσότερο το σώμα τους από την ψυχή τους. Επομένως δεν θα ήταν

μέλη Χριστοῦ τίμια καὶ Θεοῦ ναοὺς ἴδης καὶ προσέξεις αὐτοῖς», Ηθικός Λόγος 6,454-469,S.C.129, σ. 152-155.

²⁵¹ Ύμνος 46, SC 196, 114-118.

²⁵² Mtθ. 25,40.

υπερβολή αν λέγαμε, πως «πραγματική ελεημοσύνη είναι κυρίως η προσφορά πνευματικής τροφής στο συνάνθρωπο και την βοήθεια προς αυτόν ώστε να απέχει από κάθε αμαρτωλή κατάσταση». Παραφράζοντας τα λόγια του Χριστού: «έπεινάσα γάρ και οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν», «αναφέρεται περισσότερο στην ψυχική και πνευματική τροφή και λιγότερο στην τροφή για τις ανάγκες του σώματος»,²⁵³ διότι για τον γέροντα Συμεών «πείνα είναι κυρίως η πείνα της ψυχής, και μάλιστα η πνευματική τροφή είναι περισσότερο αναγκαία από τη σωματική, όσο η ψυχή είναι σημαντικότερη από το σώμα». Γιατί μεγάλη αξία έχει η τροφή που είναι άφθαρτη όπως η πνευματική και όχι αυτή που χάνεται όπως η σωματική.

Ο Άγιος Συμεών ισχυρίζεται, ότι δεν αρκεί να δείχνει κάποιος ελεημοσύνη σε πολλούς ανθρώπους π.χ. ενενήντα εννέα φτωχούς αλλά να παραβλέπει και να αδιαφορεί έστω και για έναν, ή ακόμα και αυτός που θα έδειχνε ελεημοσύνη για εκατό φτωχούς ενώ είχε τη δυνατότητα να ενισχύσει περισσότερους²⁵⁴.

Ο άγιος Συμεών επισημαίνει πόσο σημαντικό είναι το γεγονός, ότι «εκτός από την ελεημοσύνη προς τον συνάνθρωπο, πρέπει οι άνθρωποι να συνειδητοποιήσουν ότι, αν δεν βοηθήσουν τον εαυτό τους, δεν θα ελεηθούν», και θα ακούσουν μια φωνή να τους λέει «σεαυτὸν οὐκ ἠλέησας, οὐκ ἐλεηθήσῃ»²⁵⁵. Με την φροντίδα του εαυτού τους, καθώς επίσης και τον σύμφωνο με το θείο θέλημα και ενάρετο τρόπο ζωής, σε σχέση πάντα με τις καλές πράξεις σε όλη τη διάρκεια της ζωής του, «ο άνθρωπος καθαρίζει την ψυχή του και απαλλάσσει τον εαυτό του από την πείνα που τον οδηγούν τα πάθη. Επομένως, αυτά που κάνουν οι άνθρωποι για τον εαυτό τους έχουν άμεση αναγωγή στον ίδιο το Χριστό, όπως έλεγε μέσα από το Καινοδιαθηκικό χωρίο «ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε»²⁵⁶. Δεν θα πρέπει, επομένως, ο άνθρωπος να παραβλέπει τον εαυτό του ούτε τις προσωπικές ανάγκες του, «διότι και όλους αν τιμήσει και υπηρετήσει αλλά παραβλέψει τον εαυτό του, δεν θα έχει καμία ωφέλεια». Άλλωστε, ο άνθρωπος που δεν φροντίζει εγωιστικά τον εαυτό του, χωρίς να προσπαθεί να τον βελτιώσει και να τον ολοκληρώσει καταλήγει στο άλλο άκρο, γίνεται οκνηρός, οξύθυμος, φιλήδονος, φιλάργυρος, ζει μέσα στο ζόφο της αμαρτωλής του κατάστασης είναι βέβαιο, ότι ενδιαφέρεται μόνο για τον εαυτό του και παραβλέπει το συνάνθρωπό του, πολύ πιθανό είναι να εγκαταλείψει οποιονδήποτε πεινασμένο ή

²⁵³ Αλφαβ. Κεφάλ.,I, 49-60, σσ. 146-147. Πρβλ. Κατ. 8, S.C. 104, 33-49, σ.106-108. Βλ. και «Ζαγοραίος, Λόγος 21, σ. 115-116».

²⁵⁴ Κεφάλ.θεολ.γν.3, S.C. 51, 91, σ. 180.

²⁵⁵ Αλφαβ. Κεφάλ., I', 180-181, σ. 154-155.

²⁵⁶ Αλφαβ. Κεφάλ.,I', 142-150, σ. 150-153.

διψασμένο συναντήσει στο δρόμο του, ούτε θα ενδιαφερθεί να ελεήσει με οποιονδήποτε τρόπο το συνάνθρωπό του»²⁵⁷.

Μνήμη θανάτου

Ας θυμηθούμε στο σημείο αυτό ένα κείμενο από τον Μεγάλο κανόνα που ακούγεται στις Εκκλησίες την 5^η Εβδομάδα των νηστειών και σίγουρα θα το γνώριζε και ο Συμεών και θα το μελετούσε την περίοδο που ζούσε γραμμένο από τον Ανδρέα Κρήτης (660-740 μ.Χ)²⁵⁸:

«Ψυχή μου, ψυχή μου,
ανάστα, τί καθεύδεις
τό τέλος έγγίζει
καί μέλλεις θορυβεῖσθαι·
άνάνησον οὖν,
ἵνα φείσηταί σου Χριστός ὁ Θεός,
ὁ πανταχοῦ παρών
καί τά πάντα πληρῶν»

Ζούμε σε μια περίοδο που όλα αλλάζουν, «ο ήλιος, ο ουρανός και η γη παρέρχονται και όλα αλλάζουν αυτός όμως που μένει μόνος και αναλλοίωτος είναι ο ίδιος ο άνθρωπος», με τη μεταφορική πάντα έννοια. Φαίνεται χαρακτηριστικά, σύμφωνα με τη διδασκαλία των πατέρων ότι, «τίποτα από τα ορατά, γήινα και υλικά στοιχεία δεν μπορούν να ωφελήσουν τον άνθρωπο κατά την στιγμή του θανάτου. Διότι όταν έρχεται εκείνη η ώρα, τότε η σκέψη και η ψυχή του ανθρώπου στρέφεται μόνο προς τα αόρατα, δεν σκέφτεται καθόλου τα παρόντα τα γήινα και τα υλικά αγαθά αλλά περιμένει την αξιολόγηση του αποτελέσματος της επίγειας ζωής της και του τρόπου ζωής της, εάν δηλαδή, σύμφωνα με τον τρόπο που έζησε και όσων έκανε, θα κερδίσει ή θα απωλέσει την κληρονομιά των ουρανών»²⁵⁹. Για τον Όσιο Συμεών πολλοί άνθρωποι φαίνεται να απαρνήθηκαν τον κόσμο και τις υλικές απολαύσεις, ωστόσο λίγοι πραγματικά ήταν εκείνοι που μπόρεσαν να νικήσουν το προσωπικό τους θέλημα, γιατί πιστεύει ο ιερός πατέρας, ότι η τέλεια απομάκρυνση από τον κόσμο μπορεί να γίνει μόνο μέσα από τη νέκρωση του προσωπικού θελήματος του ανθρώπου²⁶⁰.

²⁵⁷ Αλφαβ. Κεφάλ., Ι', 171-180, σ. 152-155.

²⁵⁸ [Ανδρέας Κρήτης - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Ανδρέας_Κρήτης), [Μέγας Κανών \(uoa.gr\)](https://www.uoa.gr/) Ανακτήθηκε στις 27/3/2022.

²⁵⁹ Αλφαβ. Κεφάλ., ΙΔ', 165-183, σσ. 206-209.

²⁶⁰ Κεφ.θεολ.1, S.C. 51, 31, σ. 56.

Η καθαρή καρδιά, που μετατρέπεται σε «ἐγκύμων τοῦ παναγίου Πνεύματος»²⁶¹ (μήτρα εκτός εγκυμοσύνης), επηρεάζει αρχικά τον νου του ανθρώπου. «Όταν οι εμπαιθείς κινήσεις του λογιστικού, του επιθυμητικού και του θυμικού παύσουν, όταν η καρδιά δηλαδή παραμείνει σταθερή και ακίνητη, τότε ο νους ελευθερώνεται από τις προκαταλήψεις, τους εμπαιθείς λογισμούς, και κάθετί το γήινο και υλικό, αποκτώντας μια διαύγεια και καθαρότητα ώστε να μπορεί να διακρίνει σύμφωνα πάντα με αυτό που μπορεί την αληθινή γνώση»²⁶². Αποκτά μέσα από τη «νοερά θεωρία τη γνώση των θείων πραγμάτων»²⁶³ και «μέσα στην καρδιά και μέσω αυτής βλέπει τον απαθή Θεό»²⁶⁴.

Σύμφωνα πάντα με τον άγιο Συμεών, «η εκκοπή του προσωπικού θέληματος αφορά όχι μόνο το προσωπικό θέλημα, όπως να μην φάγει, ή να μην πειεί, να μην αυθαδιάσει, να μην ειρωνευτεί», όσο και στην εσωτερική κίνηση της καρδιάς δηλαδή «να μην ζηλεύει ούτε να βλέπει κάποιον με εμπάθεια ούτε να μέμφεται εσωτερικά, ούτε να κατακρίνει, πολύ περισσότερο να μην ευχαριστείται με την δυστυχία των ανθρώπων που βρίσκονται στο περιβάλλον του, ούτε να εξοργίζεται στην ψυχή του εσωτερικά». Επομένως ο άνθρωπος οφείλει να γίνει νεκρός για τον κόσμο, να νεκρώσει το θέλημα του, να χλευαστεί, να ταπεινωθεί, να αδικηθεί και να καθαρίσει την καρδιά του από κάθε πονηρό λογισμό²⁶⁵.

Η καρδιά για τον Συμεών οφείλει να μετατραπεί σε μνήμα²⁶⁶, μέσα από την κατάσταση της συνεχούς ταπείνωσης και την ακινησία του λογιστικού, θυμοειδούς και επιθυμητικού, που εκφράζουν το προσωπικό θέλημα. Όπως όταν ο άνθρωπος πεθαίνει και μπαίνει στο μνήμα χωρίς να μπορεί η ψυχή και το σώμα του να κάνουν ή να επιθυμήσουν τίποτε, σε αυτή την κατάσταση που απουσιάζει οποιαδήποτε κατάσταση κίνησης, έρχεται η δύναμη του Θεού και ανασταίνει το σώμα, εφόσον έχει προηγηθεί «η μετάνοια, η ταπείνωση και η συντριβή της καρδιάς»²⁶⁷. «Η μνήμη θανάτου λυτρώνει την ανθρώπινη διάνοια από όλες τις υλικές και βιοτικές σκέψεις, τον βοηθάει να μην σπαταλάει χωρίς σκέψη τον λιγοστό χρόνο της επίγειας ζωής του αλλά να φροντίζει για κάθετι που τον βοηθάει και τον ωφελεί πνευματικά, συγκεντρώνοντας τις σκέψεις του στην ενθύμηση και την έννοια του θανάτου με αποτέλεσμα να γεννιέται μέσα του ο

²⁶¹ Ηθικός Λόγος 7, 215, S.C. 129, σ. 170.

²⁶² Αλφ. Κεφάλ. 1, κεφ. 34, S.C. 51, σ. 58.

²⁶³ Ηθικός 9, 47-79, S.C. 129, σ. 222-224.

²⁶⁴ Ηθικός Λόγος 1, ιβ', 159-183, S.C. 122, σ. 284-286.

²⁶⁵ Κατήχ. 6, S.C. 96, 270-299, σσ. 36-40.

²⁶⁶ «οὕτω δὴ καὶ νῦν ἐξερχομένων ἡμῶν ἐκ τοῦ κόσμου καὶ εἰσερχομένων διὰ τῆς τῶν παθημάτων τοῦ Κυρίου ἐξομοιώσεως ἐν τῷ τῆς μετανοίας καὶ ταπεινώσεως μνήματι», Κατήχησις 13, 47-50, S.C. 104, σ. 194.

²⁶⁷ Κατήχ. 13, 50-55, S.C. 104, σ. 194.

φόβος της τελικής κρίσης αλλά και η σκέψη της ανταπόδοσης»²⁶⁸. Ο άνθρωπος που έχει αποκτήσει το φόβο της κρίσης μοιάζει με κατάδικο που ενώ είναι δεμένος με δεσμά περιφέρεται μέσα στον κόσμο, μοιάζει να πηγαίνει προς τον θάνατο χωρίς να τον απασχολεί καμμία άλλη σκέψη πέρα από την αιώνια τιμωρία για το λόγο αυτό και δεν ενδιαφέρεται για τον επίγειο αυτόν κόσμο σαν να είναι κρεμασμένος πάνω σε έναν σταυρό και επομένως δεν σκέφτεται ούτε θέλει να βλάψει κάποιον συνάνθρωπό του²⁶⁹.

Σύμφωνα με τον τρόπο σκέψης του Συμεών, ο άνθρωπος με τις δικές του δυνάμεις θα αναζητήσει τη γνώση, γιατί είναι αναγκαίο να σκέφτεται, ότι ο εαυτός του αποτελεί: «ένα ιερό και σπάνιο σκεύος που δημιουργήθηκε από τις εντολές του Θεού δηλαδή, την ταπεινώση, την υπακοή, την εκκοπή του προσωπικού θελήματος, την συνεχή μετάνοια και κατάνυξη, την ασταμάτητη προσευχή, το φύλαγμα των οφθαλμών, την απώλεια εμπάθειας προς το συνάνθρωπο και την ολοκληρωτική αγάπη ομοίως για όλους τους ανθρώπους, το δόσιμο της καρδιάς χωρίς ανταλλάγματα, και από όλες τις αρετές που ακολουθούν αυτές που έχει». Θα μπορούσαμε να πούμε ότι «μέσα σε αυτό το πολύτιμο ανθρώπινο σκεύος μεταγγίζεται σαν νέο κρασί η Θεία Χάρις. Αν απουσιάζει μία από τις προαναφερθείσες αρετές, οι οποίες συγκροτούν αλλά και δημιούργησαν το σκεύος, ο Θεός δεν είναι σε θέση να τοποθετήσει μέσα σε αυτό έστω και μια από τις δωρεές του Αγίου Πνεύματος, διότι αν και φαινομενικά είναι μικρή η οπή το κενό, που προέρχεται από την αρετή που χάθηκε, ο,τι περιέχει το πολύτιμο σκεύος θα αρχίσει να χύνεται και να εξαφανίζεται»²⁷⁰.

Συμπερασματικά αντιλαμβανόμαστε, ότι κάθε άνθρωπος που πιστεύει στον Θεό, μπορεί να τηρήσει όλες τις εντολές που υπαγορεύει ο Χριστιανικός τρόπος ζωής χωρίς να παραλείπει καμμία²⁷¹. Οι «ευσεβείς πιστοί» είναι άνθρωποι που παρομοιάζονται με «ευγνώμονες δούλους», «οι οποίοι δεν αντιλαμβάνονται ότι υπάρχει κάποια διαφορά τόσο στα μικρά όσο και στα μεγάλα αμαρτήματα, αλλά αισθάνονται, όταν αμαρτάνουν, ότι έχουν χάσει την αγάπη του Θεού, ακόμα και αν διαπράξουν μια αμαρτία μέσα από έναν κακό λογισμό ή λόγο, και σε κάθε περίπτωση που κάνουν κάτι ενάντια στο θείο θέλημα»²⁷². Η ενέργεια του θησαυρού, που περικλείει ο άνθρωπος μέσα του από μόνη

²⁶⁸ Κεφ.θεολ.γν.πρ. 1, S.C. 51, 39, σ. 62.

²⁶⁹ Κεφ.θεολ.γν.πρ. 3, S.C. 51, 15, σσ. 126-128.

²⁷⁰ Αλφαβητικά, Κεφάλαιο ΙΓ', 60-87, σσ. 184-187. Πρβλ. Κατ. 27, S.C. 113, 67-98, σσ. 104-106. Πρβλ. Ζαγοραίος, Λόγος 50, σ. 250. Πρβλ. Ηθ. 9, S.C. 129, 312-331, σ. 242. Πρβλ. Ζαγοραίος, Λόγος 80, σ. 442. Πρβλ. Επ. 1, 80-120, σσ. 32-37.

²⁷¹ Αλφαβητικά, Κεφάλαιο ΙΓ', 142-145, σσ. 190-191. Πρβλ. Κατ. 10, S.C. 104, 107-114, σ. 146. Πρβλ. Ζαγοραίος, Λόγος 55, σ. 279.

²⁷² Κατήχ. 3, S.C. 96, 256-260, σ. 300. Πρβλ. Αλφαβ. Κεφάλ., Κεφ. ΚΒ', 89-92, σσ. 302-303. Πρβλ. Ζαγοραίος, Λόγος 73, σσ. 391-392.

της «κάνει το σκεύος ισχυρότερο και περισσότερο ασφαλές, διότι ο θησαυρός που κρύβεται μέσα του δεν είναι άλλος πέρα από τον ίδιο το Θεό»²⁷³. «Αυτός ο θησαυρός, ακόμα και όταν ο πιστός άνθρωπος εξαιτίας της ασθενής του φύσης τον απωλέσει ή πέσει στην αμαρτία και δεν τηρεί απόλυτα τις εντολές, τον ενώνει με τον εαυτό του, αναπληρώνοντας τις ελλείψεις του, τον ενδυναμώνει»²⁷⁴ αλλά δεν σταματάει εκεί προχωράει περισσότερο «και τον κάνει σταθερότερο, γι' αυτό ο κάθε άνθρωπος οφείλει να εργάζεται συνεχώς, σύμφωνα με τις εντολές με σύνεση και ευσεβείς λογισμούς, διότι σε αντίθετη περίπτωση συμπεριφέρεται με ιδιοτέλεια και αλαζονεία, ακόμα και αν εργάζεται για πολλά χρόνια σε αυτές»²⁷⁵.

Τί γίνεται όμως με τους ανθρώπους που δεν θα τηρήσουν τις εντολές, ο Συμεών είναι κατηγορηματικός σε αυτό το σημείο λέγοντας πως, «η αποκάλυψη της χάρις του Αγίου Πνεύματος δεν γίνεται σε όσους δεν πιστεύουν και κατέχονται από πάθη, σε αυτούς τους ανθρώπους παραμένει απρόσιτος και αόρατος. Αντίθετα, σε όσους εργάζονται πάνω στις εντολές και ζουν μέσα σε κατάσταση μετάνοιας είναι έτοιμοι για τη μέλλουσα κρίση»²⁷⁶. Ωστόσο, «για να θεραπευτεί ο άνθρωπος από τα πάθη του και να γίνει φίλος και οικείος της Θεότητας είναι απαραίτητο να υπομένει με παρρησία όσες δυσκολίες έρθουν στη ζωή του με ευγνωμοσύνη»²⁷⁷. Σε πολλούς αγώνες της ζωής νικητής είναι αυτός που αγωνίζεται, που προσπαθεί (προς+πάθος) ενάντια στα πάθη του, «ενώ στους ευσεβείς αγώνες νικάει αυτός που πάσχει και υποφέρει μέχρι θανάτου»²⁷⁸, «μπροστά στα επερχόμενα βάσανα, να μην λυγίζει αλλά να μακροθυμεί. Ο Θεός δεν είναι για τον Συμεών Θεός ανέσεων και τρυφής, αλλά Θεός υπομονής και μακροθυμίας».²⁷⁹ Είναι πραγματικά εντυπωσιακό όπως διαβάζουμε, να γράφει με έμφαση, πως «μια ψυχή να υπομένει τις θλίψεις, τις κακοπάθειες και τους πειρασμούς, με επίγνωση διότι θα κληρονομήσει μεγαλύτερη χαρά»²⁸⁰. Οι άνθρωποι που σηκώνουν «μεγάλο ζυγό και το φορτίο φαίνεται πως με τον τρόπο αυτό εξιλεώνουν τον Θεό, ώστε να γίνονται πάλι αποδεκτοί από Αυτόν στον οίκο Του. Οικία του Θεού είναι η ίδια η Θεότητα που κρύβεται πίσω από όλα και γίνεται προσιτή στους ευγνώμονες και

²⁷³ Αλφαβητικά, Κεφάλαιο ΙΓ', 88-115, σσ. 186-189. Πρβλ. Κατ. 27, S.C. 113, 99-129, σσ. 106- 108. Πρβλ. Ζαγοραίος, Λόγος 50, σσ. 250-251.

²⁷⁴ Αλφαβητικά, Κεφάλαιο ΙΓ', 132-135, σσ. 188-189. Πρβλ. Κατ. 27, S.C. 113, 147-151, σσ. 108- 110. Πρβλ. Ζαγοραίος, Λόγος 50, σ. 251.

²⁷⁵ Κατ. 7, S.C. 104, 281-291, σσ. 68-70.

²⁷⁶ Ἠθικός 10, 104-131, S.C. 129, σ. 266-238.

²⁷⁷ Αλφαβητικά, Κεφάλαιο Θ', 41-48, σσ. 134-135.

²⁷⁸ Αλφαβητικά, ό.π., Κεφάλαιο ΙΑ', 69-72, σσ. 166-167.

²⁷⁹ Αλφαβητικά, Κεφάλαιο ΙΑ', 89-107, σσ. 168-169.

²⁸⁰ Αλφαβ. Κεφάλ., ΙΔ, 107-111, σ. 202-203. Πρβλ. Κατ. 2, S.C. 96, 35-41, σσ. 242-244.

αντιθέτως απρόσιτη στους αμαρτάνοντες»²⁸¹. Επίσης η προσμονή των θλίψεων, προετοιμάζει την ψυχή που συντρίβεται, υποφέρει πολύ από αυτή την κατάσταση της και μέσα από τα δάκρυα, καθαρίζεται η καρδιά για να ενοικήσει σε αυτήν το Άγιο Πνεύμα²⁸². Οφείλει να κοπιάσει πολύ ο άνθρωπος για να βιώσει τις εντολές και τις αρετές γιατί αν του δινόταν το Άγιο Πνεύμα χωρίς θυσία και αγώνα τότε όχι μόνο δεν θα το εκτιμήσει αλλά πολύ εύκολα θα το παραμελήσει και θα το χάσει²⁸³.

Κατά την ημέρα της μέλλουσας κρίσης που ξεκινάει από την ημέρα του θανάτου στην παρούσα ζωή, ο καθαρός «φωτισμένος» άνθρωπος «βλέπει καθαρά ποιος είναι και τί έργα έχει κάνει στη ζωή του, τόσο αυτά που έχει πράξει αισθητώς αλλά και αυτά που έχει ενεργήσει ψυχικώς», δηλαδή εσωτερικά στην ψυχή του, έχει σκεφτεί χωρίς να προβεί σε υλοποίηση, έχει αποκτήσει την αυτογνωσία. Αποκτάει επομένως ο άνθρωπος μέσα από τη χάρη του Θεού την εντύπωση της «αληθινής θεωρίας». «Αν δεν υπάρχει αίσθηση της θεωρίας της δόξας του Θεού, τότε χάνεται η πίστη και αφανίζεται τελείως η ελπίδα για τα μέλλοντα, ούτε μπορεί να υπάρχει ανάσταση και ολική κρίση, άρα και ο αγώνας του ανθρώπου από την παρούσα ζωή καθίσταται μάταιος»²⁸⁴. Ο Συμεών χρησιμοποιεί την αληγορική διήγηση του σπόρου, για να περιγράψει την εικόνα της Ανάστασης στους συνανθρώπους του, λέει χαρακτηριστικά όπως ο σπόρος λιώνει στο έδαφος για να βλαστήσει, ομοίως και το ανθρώπινο σώμα βυθίζεται στο έδαφος για να δώσει καρπό να αναστηθεί δηλαδή την ημέρα της Δευτέρας παρουσίας, ενώ όμως όλοι θα αναστηθούν τότε θα κριθούν σύμφωνα με τις πράξεις τους, αν τήρησαν τις εντολές όσο ζούσαν, και αν η ζωή τους ήταν μίμηση των Αγίων θα πάνε είτε στον παράδεισο είτε στην κόλαση²⁸⁵.

3.3 Η τροπή των όντων «Φωτισμός, η έλλαμψη» της Ψυχής

Όταν αναφερόμαστε στον Άγιο Συμεών ή Όσιο Συμεών γιατί ζούσε σε μοναστήρι, αναφέρουμε και τον όρο μυστικός Θεολόγος ή χρησιμοποιούμε τους όρους «μυστική Θεολογία μυστικός Πατέρας αλλά και μυστικισμός». «Σκοπός του

²⁸¹ Αλφαβ. Κεφάλ., ΙΕ', 155-162, σ. 222-223.

²⁸² Κατήχ. 9, S.C. 104, 326-331, σ. 130. Πρβλ. «Ζαγοραίος, Λόγος 22, σ. 120».

²⁸³ Κατήχ. 6, S.C. 104, 128-131, σ. 24. Πρβλ. «Ζαγοραίος, Λόγος 81, σ. 448».

²⁸⁴ Ύμν.34, 21-30 S.C. 174, σ. 428.

²⁸⁵ Ύμν.Ν', 176-182.

Μυστικισμού είναι η βιωματική, υπαρξιακή αναζήτηση, η άμεση σχέση και η πνευματική ένωση με τον Θεό η το θείο· αυτή επιδιώκεται με αυτοσυγκέντρωση, προσευχή, απάθεια, θεωρία, έκσταση». Πιο συγκεκριμένα η «μυστική εμπειρία του Συμεών χαρακτηρίζεται από ένταση, θερμότητα, τόνο απόλυτα προσωπικό. Πρωτοτυπεί ιδιαίτερα στη διδασκαλία περί φωτός, περιγράφοντας βαθιές και συνεχείς προσωπικές εμπειρίες. Σχεδόν σε κάθε σελίδα των έργων του απαντούν αναφορές στο φως, στην έλλαμψη και σε άλλες παρόμοιες λέξεις. Ο μυστικισμός του όμως αναπνέει έντονα σε μία ατμόσφαιρα χριστολογική, αναστάσιμη, αγιοπνευματική, εσχατολογική» (Γιαννουλάτος, 2006).

Ύπαρξη μυστικιστικών ρευμάτων γύρω από τη Θρησκεία συναντούμε και στη δυτική Εκκλησία υπάρχει όμως μεγάλη διαφορά όσον αφορά τον τρόπο προσέγγισης της Θεότητας. Οι μυστικοί της Δύσης είναι ελάχιστα «μυστικοί» όσον αφορά την μη κοινοποίηση των εμπειριών τους και της μυσταγωγικής τους διδασκαλίας, ενώ συνήθως οι μυστικοί αποσιωπούν και καταγράφουν έμμεσα τις εμπειρίες τους και μεταδίδουν την πνευματική τους διδασκαλία από το διδάσκαλο στο μαθητή, στην περίπτωση του δυτικού μυστικισμού έχουμε μια πλούσια γραμματεία στην οποία καταγράφονται προσωπικά βιώματα και κοινοποιούνται πνευματικές οδηγίες. Κοινό πόθο των μυστικών της Δύσης αποτελούσε η επίτευξη της “*unio mystica*”, η οποία όταν και αν επιτευχθεί είναι δύσκολο αν όχι αδύνατο, να περιγραφεί κατά τρόπο ικανοποιητικό και μη αμφισβητούμενο. Η μυστική ένωση είναι μια ύψιστη και μοναδική εμπειρία που δεν συγκρίνεται με καμία από τις συνήθειες και γνωστές ανθρώπινες εμπειρίες, δεν έχει γενικό χαρακτήρα, είναι καθαρά υποκειμενικό μη μεταδόσιμο βίωμα και για αυτό είναι δύσκολο να γίνει η κοινοποίηση του μέσω της συνήθους γλώσσας και των γνωστών τρόπων έκφρασης. Για τους λόγους αυτούς η μυστική γραμματεία τόσο στη Δύση όσο και στην Ανατολή, στα μάτια των αμύητων φαντάζει ως συνοθύλευμα αυτοαναιρούμενων εκφράσεων, παραδοξοτήτων και λεκτικών ακροτήτων, «αιρετικώς υπόπτων» (Νάσιος, 2000). Ο μυστικισμός χρησιμοποιεί μια γλώσσα διαφορετική (Μπερδιάγεφ, 1952) από αυτή της Θεολογίας επειδή προσπαθεί να εκφράσει την εμπειρία της ενοίκησης του Θεού μέσα στον κόσμο και όχι να περιγράψει την υπερκοσμιότητα του.

Ο μυστικισμός (Karlan, 2016) του Συμεών διαφέρει από τον Δυτικό, ξεπερνά τον αυστηρό ορθολογισμό, η υπέρβαση της λογικής, έχει μια άμεση μαρτυρία της ενότητας του κόσμου, πιστεύει δηλαδή, ότι το πνεύμα και η ύλη αλληλοεισδύουν σε μια οργανική ενότητα. Ο φιλοσοφικός μυστικισμός (πνευματική αναζήτηση) συναντάει

γόνιμα τον θρησκευτικό μυστικισμό (αποκάλυψη), γιατί αποβλέπει σε μια άμεση εσωτερική εμπειρία της ένωσης με το απόλυτο, τον ίδιο τον Θεό. Η ένωση με τον Θεό προϋποθέτει την ελευθερία, την συγκατάθεση του ανθρώπου (Thompson, 2019). Το περιεχόμενο του μυστικισμού διαφέρει ανάλογα τις κοινωνικές θρησκευτικές συνθήκες μέσα στις οποίες αναπτύχθηκε εμείς αναφερόμαστε στο Βυζαντινό μυστικισμό όπως εκφράζεται τον 10^ο αιώνα μέσα από το Συμεών και τους μαθητές του ανάμεσα τους ξεχώρισε ο Νικήτας Στηθάτος (Golitzin, 2001). «Οι όροι-κλειδιά, γύρω από τους οποίους περιστρέφονται τα βυζαντινά μυστικά κείμενα», είναι: «γνώσις», «ησυχία», «νήψις», «προσευχή», «απάθεια», «κάθαρσις του νοός», «άσκησις», «πράξις», «θεωρία», «έκστασις», «έλλαμψις», «μνήμη Θεού», «θέα τού Θεού», «θείο φως», «μέθεξις», «θείος έρως», «Θέωση». Την ιδιοτυπία του μυστικού βιώματος αποδίδουν επίσης οι «αντινομικοί συνδυασμοί που αγκαλιάζουν διαλεκτικά τη χριστιανική εμπειρία»: «λαμπρός γνώφος», «ευφρόσυνο πένθος», «νηφαλία μέθη» κ.α. «Ενώ όμως την προσοχή πολλών μελετητών ελκύει η ιδιοτυπία ορισμένων από τους ανωτέρω όρους της Ορθόδοξης μυστικής θεολογίας, εντούτοις δεν πρέπει να παραθεωρείται ότι από τις περισσότερο επαναλαμβανόμενες έννοιες στους Ορθόδοξους μυστικούς είναι οι όροι»: «Θεός», «Ιησούς», «Χριστός», «Πνεύμα», «Αγία Τριάς», «χάρις», «εντολαί», «Σταυρός», «Ανάστασις», «αγάπη» (Γιαννουλάτος, 2006)²⁸⁶.

²⁸⁶ «Τα τυπικότερα στοιχεία του βυζαντινού μυστικισμού είναι: α) Η ήρεμη έκσταση, στην οποία συμβάλλει η αδιάλειπτη νοερά προσευχή και ο νους με τη συμμετοχή των αρετών. Ο βυζαντινός μυστικισμός δεν γνωρίζει τους τύπους εκείνους εκστάσεως που συναντούμε σε άλλα θρησκευματα (Σαμανισμό, αφρικανική πνευματοληψία, διονυσιακή έκσταση, δερβίσηδες κ.λπ.), η οποία σχετίζεται με τεχνικές ψυχοσωματικών διεγέρσεων, χορούς, ναρκωτικά κ.λπ. Ούτε ακόμη ταυτίζεται με την έκσταση των μυστηριακών θρησκειών ή τη φιλοσοφική λεγόμενη έκσταση των πλατωνικών και νεοπλατωνικών, με την έξοδο δηλαδή του νου από το σώμα, από τον χρόνο, για να λειτουργήσει δήθεν καθαρά. β) Γνώση – αγνωσία. Όσο περισσότερο αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος ότι πλησιάζει την Θεότητα, τόσο περισσότερο συνειδητοποιεί το ακατάληπτο της ουσίας Του. Συχνότερες είναι οι αποφατικές διατυπώσεις, όπως «υπερούσιος αοριστία» (Διονύσιος Αεροπαγίτης), «υπερ-άρρητος», «υπεράγνωστος» (Μάξιμος). γ) Έλλαμψη και θέρη. η πολυδιάστατη εμπειρία του φωτός έχει άμεσες χριστολογικές, πνευματολογικές και εσχατολογικές συναρτήσεις. Η μυστική θεωρία προεκτείνεται σε θέα εσχατολογική, έξοδο από την Ιστορία προς το αιώνιο φως της Δευτέρας Παρουσίας. Παρά τη συχνότητα όμως και τη σημασία του φωτός, ποτέ δεν δόθηκε το βάρος σε εξωτερικά φαινόμενα. Αυτά θεωρήθηκαν μόνο μία πλευρά της θέας του Θεού. ο ουσιαστικός σκοπός παρέμεινε η συνάντηση του προσώπου του Χριστού. δ) «Θείος έρως». Ενώ η λέξη «έρως» επανέρχεται στα κείμενα των βυζαντινών μυστικών, οι ερωτικές περιγραφές είναι λιτές και διαφοροποιούνται σαφώς από ανάλογες σελίδες του μουσουλμανικού ή του ινδουιστικού μυστικισμού. Ακόμα και σε σχέση με τους δυτικούς μυστικούς, οι όποιοι συχνά χρησιμοποιούν ρομαντικές και ρεαλιστικές περιγραφές, οι Βυζαντινοί διαφέρουν όταν μιλούν για τον έρωτα του Θεού – όπως οι αποπνευματωμένες βυζαντινές εικόνες από τα δυτικοχριστιανικά αγάλματα. «Ο θείος έρως», «ο μακάριος έρως», δεν νοείται σαν μία συναισθηματική διέγερση. Δένεται άμεσα με την αγάπη στην καθολική της μορφή, στην οποία δίνεται σταθερά το πρωτείο. ε) Μία διαλεκτική τάση μεταξύ «έχειν» και «μη έχειν», μεταξύ στάσεως και συνεχούς κινήσεως, συνεχούς επεκτάσεως σε νέες εμπειρίες «από δόξης εις δόξαν», δεσπόζει στον βυζαντινό μυστικισμό. Η ανέλιξη αυτή συνδυάζεται με βαθιά ταπείνωση, ευγνώμονη εξάρτηση από τη θεία χάρη και ανοικτή συνείδηση στην ιστορική, εσχατολογική προοπτική.

Επειδή μιλάμε για φωτισμό, τροπή των όντων και έλλαμψη της ψυχής δεν θα ήταν σωστό να ισχυριστεί κάποιος, ότι ο Συμεών ακολουθεί μια συνηθισμένη μεθοδολογία, αντιθέτως πρόκειται για μια δυναμική οντολογία, ένα δυναμικό τρόπο υπάρξεως, χωρίς αυτό να σημαίνει την άρνηση γενικών αρχών, ο τρόπος οικείωσης όμως του Φωτός ακολουθείται με συνέπεια μέσα από μια εξελικτική πορεία ασκητών και φωτισμένων πατέρων όπως η εμπειρία των Αγίων Σιλουανού, Ισαάκ του Σύρου, Διονυσίου Αεροπαγίτη, των Καπαδοκών Θεολόγων και του Αγίου Μάξιμου του Ομολογητή, κορυφώνεται στον Άγιο Συμεών το Νέο Θεολόγο, προχωράει στον «Άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά, ταξιδεύει μέσα από τον Άγιο Σεραφείμ του Σαρώφ» και φτάνει ακόμα στις μέρες μας μέσα από γέροντες, όπως τον Πορφύριο και τον Παΐσιο. Στην πνευματική ζωή δεν υπάρχει επαναληψιμότητα ούτε τίποτε είναι ίδιο και όμοιο, όλα αλλάζουν αλλά πάντα υπάρχει αναλογία στο πνεύμα, στην ένταση και τις συνθήκες – προβλήματα και προκλήσεις που αντιμετωπίζει η κάθε εποχή.

Στην περίοδο που ζει ο Συμεών υπάρχει κάτι μοναδικό, ο ίδιος κινείται μέσα από μια ερωτική πράξη, έναν έρωτα φωτεινό και μανιακό που μετατρέπεται σε προσωπικό ανάμεσα στον προσευχόμενο και προς την Αποκαλυπτόμενη Αγάπη (προς το Φως), δηλαδή δεν πρόκειται για οποιαδήποτε αποταγή της κτιστής πραγματικότητας, προκειμένου να κοινωνήσει ο άνθρωπος με το Θεό, αλλά προηγείται ο έρωτας του προσώπου με το όντως πρόσωπο, εντός του οποίου όλα τα άλλα σχετικοποιούνται, στο σημείο αυτό φανερώνεται ως τόπος συνάντησης του ανθρώπου με το Δημιουργό, ο τόπος της πραγματοποίησης του σχεδίου της δημιουργίας του Θεού (Σταμούλης, 2005).

Αρχικό στάδιο της γνωσιολογίας του αγίου Συμεών είναι η επίγνωση της αμαρτίας και η συναίσθηση της αγνοίας. Ο άνθρωπος στην αρχή έχει σκοτάδι και δεν γνωρίζει ούτε επιθυμεί ό,τι υπάρχει πέραν του υλικού και επίγειου κόσμου του. Από τη στιγμή όμως που συνειδητοποιεί – αντιλαμβάνεται (άμεσα ή έμμεσα) την κατάσταση στην οποία βαδίζει και συναισθάνεται την αμαρτωλότητά του, συνειδητοποιεί ότι μόνο ο Θεός «μπορεί να τον λυτρώσει και γι' αυτό ψάχνει να συναντήσει άνθρωπο που να

στ) «Θέωσις». Οι βυζαντινοί θεολόγοι, στηριγμένοι βιωματικά στη θεολογία της σαρκώσεως, οδηγούνται σταθερά σε μιά θεολογία της θεώσεως. Ο αγ. Μάξιμος, ο όποιος ιδιαίτερα επιμένει σ' αυτήν τη διδασκαλία, τονίζει ότι το δράμα του Θεού στον γνόφο είναι ήδη μετοχή στον Θεό. στη θέωση τελικά οδηγεί η μετοχή και η μέθεξη των ενεργειών του Θεού. Γινόμαστε «θεοί κατά χάριν», θεοί, «άνευ της κατ' ουσίαν ταυτότητος». Πρόκειται για ένα τολμηρό δράμα, γεμάτο εμπιστοσύνη στη δύναμη της θείας χάριτος, πίστη στην οντολογική αλλοίωση που συντελείται στον κόσμο με τη σάρκωση του Χριστού και τη συνεχή δράση του Αγίου Πνεύματος, πλημμυρισμένο από ανεκκλήτη αισιοδοξία για τον τελικό σκοπό του ανθρώπου». Το άρθρο του Αρχιεπισκόπου Αλβανίας Αναστασίου Γιαννουλάτου, ανακτήθηκε στις 21/2/2022 από [Μυστικισμός | Πεμπτουσία \(pemptousia.gr\)](http://mysticismos.gr)

γνωρίζει τον Θεό, να τον διαφωτίσει και να τον βοηθήσει όπως οι περισσότεροι άνθρωποι που δεν γνωρίζουν αναζητούν κάποιον καθοδηγητή», ο Συμεών τον βρήκε στο πρόσωπο του πνευματικού του πατέρα, σύμφωνα με το ζητήσετε και θα σας δοθεί²⁸⁷. Η ζωή του Συμεών «είναι μία πορεία από την άγνοια και το σκοτάδι, στη γνώση και στο φως του Χριστού», από την χαρά να μένει αναισθήτως στην αμαρτία, στον πόθο να βιώνει κάποιος άνθρωπος αισθητά την αγάπη του Χριστού²⁸⁸. Γι' αυτό συνοψίζοντας τους λόγους του, διδάσκει, ότι από το σκότος, τον φόβο και την επίγνωση της αμαρτίας, διά της υπακοής έφτασε στην έλαμψη του Πνεύματος και την «έναργεστάτην αλλοίωσιν»²⁸⁹. Η πορεία λοιπόν προς τη γνώση για τον Συμεών έχει άμεση σχέση με την πίστη στο Θεό και δεν μπορούμε να την δούμε ξεχωριστά από αυτήν. Είχε μάλιστα την αίσθηση, ότι είναι «απολωλός πρόβατο», για το λόγο αυτόν, τον ενδιέφερε διά της υπακοής να μην αποπλανηθεί και απομακρυνθεί από τον «καλό ποιμένα», ο οποίος γινώσκει τα πρόβατά του και γινώσκειται υπ' αυτών²⁹⁰.

Ο άνθρωπος του κόσμου τούτου σύμφωνα με τη γνωσιωθεωρία του Συμεών μπαίνει στο πρώτο στάδιο κατά τη διάρκεια της επίγειας ζωής του που δεν είναι τίποτε άλλο από την επίγνωση της αγνοίας κατά την οποία διακρίνει το πνευματικό σκοτάδι στο οποίο ζεί, γιατί έχει αποξενωθεί από τον Θεό²⁹¹.

Για να μπορέσει να αποκτήσει την γνώση, όσο βρίσκεται ακόμα στο πρώτο στάδιο θα πρέπει να αποκτήσει αυτογνωσία, μόνο όταν διαπιστώσει την «οντολογική διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στον εαυτό του και στον Θεό», θα μπορέσει να καταλάβει πως υπάρχει τεράστια ειδιοποιός διαφορά ανάμεσα στον Κτίστη και στα κτίσματα²⁹². Όπως αντιλαμβανόμαστε ο άνθρωπος που αναζητάει τη γνώση θα πρέπει να συνειδητοποιήσει ποια είναι τα όρια του, ποιες είναι οι δυνατότητες του και μέχρι ποιου

²⁸⁷ Μτθ. 7,7-11.

²⁸⁸ «Η Θεοκεντρική – Χριστοκεντρική πορεία προς τη γνώση φαίνεται αρχικά στην Α' Ευχαριστία, όπου γράφει», ότι «οὐδαμῶς τούτων ἀπάντων ἐγίνωσκον... καὶ ἀναισθήτως πρὸς πάντα διεκείμην» στίχοι 46-50 και συνεχίζεται στους στίχους 264 - 270 διηγούμενος τα θαυμάσια του Θεού φτάνει στην «ἐν γνώσει καὶ θεωρίᾳ γινομένην ἐν ἡμῖν ἐναργεστάτην αλλοίωσιν». Στην Β' Ευχαριστία αρχικά ομολογεί «ἐθέλοντι τυρρανεῖσθαι με... ἐγὼ ἀναισθήτως συναπαγόμενος αὐτοῖς ἔχαιρον» στίχοι 52 - 53 και τελικώς στίχοι 330 - 332 κοινωνῶν τῷ Χριστῷ ικετεύει με την καρδιά του «ἐν τῇ σῆι ἀγάπῃ ἴδρυσόν μου την ψυχὴν καὶ ἐν ταύτῃ ριζῶσαι τὴν σὴν ἀγάπην ποιήσον ἀσφαλῶς».

²⁸⁹ «Ευχαριστία Α' στίχοι 247 – 265».

²⁹⁰ «ἀποπλανηθεὶς τοῦ καλοῦ ποιμένος ἀστοχῆσω, τὸ ἀπολωλός ἐγὼ πρόβατον», Ευχαριστία Α' στίχοι 112-113. Πρβλ. «ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, καὶ γινώσκω τὰ ἐμὰ καὶ γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν», Ιω. 10,14 και Α' Πέτρ.2,25.

²⁹¹ «διδάσκει γὰρ ὁ λόγος ἡμᾶς τὴν ἐνοῦσαν ἐν πρώτοις ἡμῖν παντελεῖ σκότωσίν τε καὶ ζόφωσιν ἡγουν τὴν ἀλλοτροίωσιν τοῦ θείου φωτός, ὅτε δηλαδὴ καὶ τὴν περὶ Θεοῦ ἄγνοιαν σαφῶς διεξέρχεται», «Ευχαριστία Α' στίχοι 247-250».

²⁹² «κτίσμα ἐαυτὸν ἐκείνου καὶ τᾶλλα πάντα, ὡς εἴρηται, αὐτὸν δὲ τὸν τοῦ παντὸς ποιητὴν, ἄκτιστον, ἄναρχον, ἀκατάληπτον, ἀνερχόμενον, ἀνεξιχνίαστον, ἀεὶ ὄντα καὶ προόντα», Θεολογικός 2, 226-229, σ. 146.

σημείου μπορεί να φτάσει όντας κτίσμα που διαφοροποιείται από τον Κτίσαντα²⁹³. Το στάδιο αυτό ολοκληρώνεται με τη συνειδητοποίηση του, μόλις γίνει αυτό και καταλάβει την αδυναμία και ανεπάρκεια του, αφήνει τον εαυτό του ελεύθερο στα «χέρια του Θεού», παραδίνεται, αφήνεται για να μπορέσει να απολαύσει τη μέθεξη της Θεότητας, που έρχεται να κατοικήσει μέσα του²⁹⁴. Πιστεύει ο Συμεών, ότι ο άνθρωπος μην μπορώντας να κατανοήσει το ανεξήγητο (άρρητο) μεγαλείο της θεότητας, οφείλει να αυτοπαραιτηθεί από την εγωιστική αναζήτηση για κατανόηση της γνώσης του Θεού, όταν γίνει αυτό και αφευθεί, όταν δηλαδή αυτοπαραδοθεί, τότε μπορεί πραγματικά να επικοινωνήσει και να κοινωνήσει με το Θεϊόν²⁹⁵.

Το δεύτερο στάδιο ξεκινάει μέσα από τον έλεγχο της συνειδήσεως, αισθάνεται ότι κάπου έχει σφάλει κάτι δεν πάει καλά τότε έρχεται ο φόβος και η επιθυμία για την συγχώρεση των αμαρτιών του²⁹⁶. Τότε ο άνθρωπος αναζητεί βοηθό, σε αυτό το σημείο ο βοηθός για τον Συμεών είναι ο «πνευματικός πατέρας», επειδή δεν μπορεί να προχωρήσει μόνος έχοντας χάσει τον δρόμο του, λόγω των πολλών του αμαρτιών, έρχεται να τον βοηθήσει ο πνευματικός ως ως ενδιαμέσος ανάμεσα στον άνθρωπο και τον Θεό, μέσα από τον οποίο θα επιτευχθεί η φώτιση, δηλαδή η αρχή της «ελλάμψεως του Αγίου Πνεύματος»²⁹⁷. Αξίζει να αναφέρουμε στο σημείο αυτό ένα παράδειγμα που έχει διασωθεί μέσα από το βίο του Αγίου Συμεών και μάλιστα όταν ο ίδιος ήταν σε νεαρή ηλικία μια μέρα λοιπόν «είχε κατεβεί, όπως φαίνεται, με τον πνευματικό του πατέρα, τον Συμεών τον Ευλαβή, στην Κωνσταντινούπολη, όπου αν και ήταν κατάκοπος και είχε πεινάσει πολύ, αρνούσαν να φάει, γιατί πίστευε, ότι τηρώντας αυστηρή νηστεία και κοπιάζοντας σωματικά θα μπορούσε να γίνει και ο ίδιος μέτοχος των θείων ελλάμψεων. Όταν ο Συμεών ο Ευλαβής, που ήταν κοσμημένος με το διορατικό χάρισμα, αντιλήφθηκε την αιτία της στάσης αυτής του νεαρού Συμεών, αφού πρώτα τον έπεισε να φάνε μαζί, και μάλιστα περισσότερο από όσο έπρεπε, του λέει με σοφία βγαλμένη, μέσα από την πνευματική εμπειρία του»: «Γίνωσκε, τέκνον, ότι ούτε νηστεία, ούτε

²⁹³ «ὁ Θεὸς πάντων ἐστὶ ποιητὴς καὶ ὅτι τὰ πάντα ἐξ οὐκ ὄντων παρήγαγε, τὰ τε ἐν οὐρανῷ, τὰ τε ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὰ ἐν τοῖς καταχθονίοις, ὁ ὑπὸ Θεοῦ κτισθεὶς μένει τῶν ἰδίων ὄρων ἐντὸς τὸν πεπονηκότα γινώσκων», Θεολογικὸς 1, 174-183, S.C. 122,σ.110.

²⁹⁴ «ἄφθεγκτα γὰρ πάντη καὶ ἄρρητα καὶ ἀκατανόητα τὰ τῆς θείας καὶ ὑπερουσίου φύσεως καὶ ἀνθρωπίνω νοί ἀκατάληπτα», Θεολογικὸς Λόγος 1ος,174-183, S.C.122, σ.110.

²⁹⁵ Θεολογικὸς Λόγος 2ος, 275-284, S.C. 122,σ.150.

²⁹⁶ «ἔπειτα τὸν ἐκ τῆς συνειδήσεως γινόμενον ἔλεγχον, εἶτα τὸν φόβον, εἶτα τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀφέσεως τῶν χρεῶν», Ευχαριστία Α' στίχοι 250-252.

²⁹⁷ «εἶτα τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ μεσίτου καὶ ποιμένου καὶ πρεσβευτοῦ· καὶ πῶς τῇ νοερᾷ ἐλλάμψει τοῦ Πνεύματος καὶ τοῦτον τεθέαται, ὃ καὶ ἀρχὴν γενομένην ἐλλάμψεως δείκνυσιν, ἧς πρώην ὑπῆρχεν ἀμύητος», Ευχαριστία Α' στίχοι 255-258.

αγρυπνία, ούτε κόπω σωματικῶ, ούτε ετέρω τινί των δεξιών πράξεων χαίρει ο Θεός και εμφανίζεται, ει μη ταπεινή τε και μόνη απεριέργω και αγαθή ψυχή και καρδιά»²⁹⁸. Και όντως, «παραιτούμενος από τον αρχικό λογισμό του και κάνοντας υπακοή στο γέροντα του ο νεαρός Συμεών, όταν, πριν πέσει να κοιμηθεί, άρχισε να προσεύχεται αμέριμνος, δέχθηκε ξαφνικά την εμπειρία του θείου φωτός, την οποία τόσο πολύ επιθυμούσε να αποκτήσει μέσω της νηστείας, της αγρυπνίας και της παντοειδούς σωματικής άσκησης»²⁹⁹.

Η ανθρώπινη φύση όμως είναι αδύναμη και έχει ροπή προς την αμαρτία και τη φθορά (Γεν. 8,1) για το λόγο αυτόν όταν φύγει από τον άνθρωπο το Άγιο Πνεύμα, έρχεται πάλι η πτώση στο σκότος της αμαρτίας³⁰⁰. Ακολουθεί το τελικό στάδιο, με την δεύτερη κλήση του ποιμένος, ο οποίος διακρίνει την κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει ο άνθρωπος και τον προτρέπει σε υπακοή, πίστη, μετάνοια, ταπείνωση και υποταγή στον Χριστό με αυτό τον τρόπο καταφέρνει σταδιακά ο άνθρωπος να φτάσει στην «έν γνώσει και θεωρία έναργεστάτην άλλοίωσιν»³⁰¹. Αυτός που δεν έχει βιώσει αυτή την αλλοίωση δεν μπορεί να έχει το Άγιον Πνεύμα «κατοικοῦν ἐν αὐτῷ» έγραφε ο Συμεών³⁰².

Όταν το Άγιο Πνεύμα, πιστευε ο Συμεών, εγκαταβιώσει στον άνθρωπο αυτομάτως νεκρώνεται το φρόνημα της σάρκας και της ψυχής, γιατί έχει αντικατασταθεί από το φρόνημα του Πνεύματος³⁰³ και τον αθάνατο νου, η «νεκρή» σάρκα δεν εμποδίζει τον άνθρωπο να ζήσει σύμφωνα με το θείο θέλημα, γιατί ο «νεκρός» άνθρωπος δεν έχει εμπαθή θέληση προς τα αντικείμενα και τις επιθυμίες αυτού του κόσμου.

Το πνεύμα δεν μας δίνεται αλλιώς, παρά μόνο όπως έλεγαν οι Πατέρες της Εκκλησίας θέση που επαναλαμβάνει και ο Συμεών με την εκούσιο προς τον κόσμο

²⁹⁸ Κατήχ. 16, «Περί των ενεργειών του Πνεύματος του Αγίου. Και τίς η θεωρία των μυστηρίων αυτού. Και όπως τοις καθαροίς την καρδίαν αποκαλύπτονται. Και διήγησις εκ προοιμίων επωφελής περί τινος, υποτακτικού, λαβόντος Πνεύμα Άγιον ταις ευχαίς του πνευματικού αυτού πατρός», SC,104 (Cathéchèses 6 - 22, II), Paris 1964, σ. 242.

²⁹⁹ «όπ. παρ., σ. 244 κ.ε».

³⁰⁰ «πῶς τε μετὰ τὸ γενέσθαι τὴν ἀποκάλυψιν πάλιν ἡ θεωρία παρήλθε τοῦ Πνεύματος καί, στερηθεὶς ταύτης, πάλιν ἐν σκότει ἀμαρτιῶν πολλῶν περιέπεσε», Εὐχαριστία Α' στ. 258-261. Πρβλ Μάξιμου του Ομολογητή: «Μην κάνεις κατάχρηση στα νοήματα των πραγμάτων, για να μην κάνεις κατάχρηση και στα πράγματα εξαναγκαστικά και χωρίς να το θέλεις. Διότι, εάν κανείς δεν αμαρτάνει πρώτα με τη διάνοια, δεν θα αμαρτήσει με την πράξη», «Μαξίμου Ομολογητή, Τετρακόσια Κεφάλαια περί αγάπης, Εκατοντάς Β', 78».

³⁰¹ Ευχαριστία Α' στ. 261-265: «Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τὴν διὰ τοῦ ποιμένος δευτέραν κλήσιν ἐδῆλωσεν, εἶτα τὴν ὑπακοήν, τὴν πίστιν, τὴν ταπείνωσιν, τὴν ὑποταγήν, ἐκ δὲ τούτων τὴν κατὰ μικρὸν ἐν γνώσει καὶ θεωρίᾳ γινομένην ἐν ἡμῖν έναργεστάτην άλλοίωσιν».

³⁰² Ευχαριστία Α' στ. 265-267: «ἢν ὁ μὴ ἐπεγνωκὼς ἐν ἑαυτῷ γενομένην κατὰ τὴν τοῦ λόγου ἐξήγησιν, οὐ δυνατὸν ἔχειν Πνεῦμα Ἅγιον τὸν τοιοῦτον κατοικοῦν ἐν αὐτῷ».

³⁰³ «Νεκρὰ γὰρ ἡ σὰρξ, ὡσπερ εἴρηται, διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως γινομένη τοῦ Πνεύματος», Κατήχησις 28, S.C. 113, 66-67, σ. 132.

«σταύρωση και νέκρωση» μαζί. Επειδή ο Θεός είναι πνεύμα επιθυμεί πνευματικά να ενωθούμε μαζί του, έλεγε ο Συμεών για να προσκολληθούμε για να γίνουμε σύσσωμοι και συγκληρονόμοι του³⁰⁴, για το λόγο αυτό ο άνθρωπος γνωρίζει πάντα με κάποιες προυποθέσεις τον ίδιο το Θεό από την παρούσα ζωή. Πιο συγκεκριμένα «ο άνθρωπος σύμφωνα με τα ρήματα του Συμεών, κατά τη διάρκεια της επίγειας ζωής του παρακαλεί τον Θεό» να τον «δεχθεί» και να τον «φωτίσει» να εντοπίσει όσο ζει στον επίγειο αυτό κόσμο, έναν άνθρωπο που θα του δείξει τον δρόμο της γνώσης. Οδηγείται επομένως μέσα από την υπακοή κοντά στον σοφό και άγιο γέροντά του (Πνευματικό Πατέρα)³⁰⁵ και με εμπιστοσύνη τον ακολουθεί. Τον εκτιμάει, τον σέβεται ως απεσταλμένο από τον Θεό, αλλά παρόλη την υπακοή του, η άγνοια και οι πλάνες του επιφέρουν πόνο και θλίψεις. Υπομένει όμως με ταπείνωση έως θανάτου, γιατί μέσα από τα παθήματά του, καταλαβαίνει ότι ανοίγουν οι νοεροί οφθαλμοί και καθαρίζει η διάνοιά του³⁰⁶. «Οι αισθήσεις του ανθρώπου καθαγιάζονται και μεταμορφώνονται με σκοπό την ολάκερη μεταμόρφωση του με σκοπό τη σωτηρία του». Η «καλή αλλοίωση» των αισθήσεων, η «τροπή χάρη στη θαυματουργή τροποποιητική δύναμη του Αγίου Πνεύματος αποτυπώνει την αδυναμία του σύγχρονου ανθρώπου να συναντήσει τον Θεάνθρωπο, χωρίς τη χάρη και τις δωρεές που του παρέχει το τρίτο πρόσωπο της Αγίας Τριάδος». Την προοπτική αυτή την ξέρει πολύ καλά ο Συμεών, σχετίζοντας την αντίληψη των αισθητηρίων οργάνων με την αποκάλυψη που του παρέχεται». Για τον Συμεών ο Θεός είναι το «Απόλυτο Φῶς τοῦ κόσμου ἐστὶν οὐχ ὡς αἰσθητῶς ὀρώμενος, ἀλλ' ὡς νοερῶς θεωρούμενος»³⁰⁷. Από την άποψη αυτή «ως υπεραισθητό φως, ο Θεός δεν μπορεί να θεωρηθεί με την φυσική όραση των αισθητών οφθαλμών, αλλά μόνο με την νοερή όραση των πνευματικών οφθαλμών της ψυχής». Ας αναφέρουμε το συγκεκριμένο χωρίο:

«Φῶς ὁ Θεὸς καὶ ὡς φῶς ἢ θεὰ αὐτοῦ ἐν γοῦν τῆ τοῦ φωτὸς θεὰ γνῶσις πρώτη ὅτι Θεὸς ἐστὶ»³⁰⁸, ο Θεός «εμφανίζεται ως φως» και ο άνθρωπος τον αντιλαμβάνεται ως φως αλλά πως υπάρχει αυτό το άκτιστο φως και πως ξεχωρίζει από το κτιστό φως, ας δούμε τι απαντάει ο Άγιος στη λογική αυτή απορία κάθε ανθρώπου,

³⁰⁴ Ηθικός λόγος Β' ζ 7-9, τόμος 19B σελ. 295.

³⁰⁵ Για τον Συμεών πνευματικός πατέρας ήταν ο γέροντάς του Συμεών ο Ευλαβής.

³⁰⁶ «τῷ (τῷ ἑαυτοῦ πατρί) ταπεινουμένῳ μέχρι θανάτου θαυμάζουσιν ἄγγελοι ἔργον γὰρ τοῦ Θεοῦ ὁ τοιοῦτος ἐργάζεται, ἐξομοιούμενος τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, τῷ τὴν ὑπακοὴν πεπληρωκότῳ τῷ ἰδίῳ Πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ», Κεφάλ. Πρακ. καὶ θεολογ., SC τόμ. 51bis, 62, σελ.74.

³⁰⁷ Κατήχησις 28, 306-307, S.C. 113, σ. 152. «Για τον Συμεών το άκτιστο και θείο φως είναι η πνευματικά ορατή δόξα των ακτίστων θείων ενεργειών, που χορηγούνται στον άνθρωπο διά του Αγίου Πνεύματος».

³⁰⁸ Ηθικός Λόγος E, SC 129, σελ.100, 276-277.

«περὶ τῆς ἀπροσίτου δόξης τε τοῦ προσώπου αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς ἐνεργείας καὶ δυνάμεως τοῦ παναγίου αὐτοῦ Πνεύματος, εἴτ' οὖν φωτός, οὐδεὶς εἰπεῖν δύναται, εἰ μὴ πρῶτον αὐτὸ τὸ φῶς ἴδῃ ψυχῆς ὀφθαλμοῖς καὶ ἀκριβῶς γινῶ τὰς αὐτοῦ ἐλλάμψεις καὶ ἐνεργείας ἐν ἑαυτῷ»³⁰⁹, το φως λοιπόν επιλέγει τον άνθρωπο και του δίνει την ικανότητα της κατανόησης του, ο άνθρωπος αποκτάει αυτή την ικανότητα ὡστε να μπορεί να το διακρίνει, ὁμως αυτή την ικανότητα ο άνθρωπος δεν μπορεί να αποκτήσει μόνος του, οὔτε το φως υποβάλλεται σε κάποια κτιστή τροποποίηση³¹⁰, για να γίνεται αντιληπτό. Πολλές είναι οι περιγραφές που μας δίνει για το φως ὡστε να μπορέσουμε να το κατανοήσουμε με εικονιστικό τρόπο, σύμφωνα με τα ανθρώπινα μέτρα και σταθμά, ἔρχεται και φεύγει ξαφνικά και μοιάζει με «ἥλιον ἢ δίσκον ἡλίου σφαιροειδή, φωτοειδή»³¹¹, «φωστήρα»³¹², νεφέλην φωτεινήν»³¹³, «ἥλιον ἄδυτον»³¹⁴, «ἀστέρα ἀελαμπῆ»³¹⁵, «μαζόν φωτοειδή»³¹⁶, «νοητόν ἥλιον»³¹⁷, «φῶς σφαιροειδές»³¹⁸, «βέλος ἄυλον ἐξ ἄυλου»³¹⁹.

«Τί δέ ἐστιν ὁ κατανοοῦντες ὁρῶσι; Τὸ ἀπλοῦν τῆς θεότητος αὐτὸ φῶς αὐτὸ τοῖς νοεροῖς ὀφθαλμοῖς ὁρῶσι πλουσίως»³²⁰. Η ἔννοια «απλό», τονίζει τον ἀκτιστο χαρακτήρα του φωτός, δεν είναι κάτι πολύπλοκο που θέλει ιδιαίτερα ὄργανα για να το αντιληφθεῖ κανείς, ὡστόσο, τα μάτια του ἀνθρώπου, οι οφθαλμοί ὁμως θα πρέπει να μετατραποῦν για να μπορέσουν να το κατανοήσουν γεγονός ἐφικτό σε κάθε ἀνθρώπο και ὄχι ἀποκλειστικό προνόμιο του γέροντος Συμεών, η μέθεξι του φωτός είναι ἐφικτή ἀπό την παρούσα ζωή, «ἀσχημάτιστον πάντη ἀπλοῦν ὄλον, ἀσύνθετον, ἀμέριστον τῆ φύσει ἀνεξερεῦνητον ὁμοῦ, προσιτόν ἀπροσίτως»³²¹. Ο «όλος» ἀνθρώπος, μετέχει στη θέα του φωτός και ὄχι μόνο ἓνα τμήμα του ὅπως τα μάτια ἢ η ψυχὴ ἢ ο νους, ο ἀνθρώπος αποκτάει την ικανότητα μέσω της θείας χάρις να «δῆ» το νοητὸ φῶς³²². Το θεῖο φῶς

³⁰⁹ Ηθικός Λόγος Ε', SC 129, σελ. 98, 264-269. Πρβλ. Μακαρίου του Αιγυπτίου, *Περὶ ἐλευθερίας νοός*, 22, PG 34, 956D, «Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Πνεύματος ἔλλαμψις οὐχ οἷον νοημάτων ἀποκάλυψις ἐστι καὶ φωτισμὸς χάριτος ἀλλ' ὑποστατικοῦ φωτός ἐν ταῖς ψυχαῖς βεβαία καὶ διηνεκῆς ἔλλαμψις».

³¹⁰ Ηθ. ΙΑ', SC129, σελ. 340-342, 172-179.

³¹¹ Ὑμν. Α', στ. 39-40, τ. 19Ε', σ. 52. πρβλ καὶ ὕμν. ΙΖ', στ. 386-7, τ. 19Ε', σ. 192.

³¹² Ὑμν. Η', στ. 74, τ. 19Ε', σ. 102. Πρβλ καὶ ὕμν. ΙΖ', στ. 386, τ. 19Ε', σ. 192.

³¹³ Ὑμν. ΙΖ', στ. 374-375, τ. 19Ε', σ. 190.

³¹⁴ Ὑμν. ΙΗ' στ. 17, τ. 19Ε', σ. 222, ΜΕ', στ. 38, τ. 19ΣΤ', σ. 262.

³¹⁵ Ὑμν. ΙΗ' στ. 18, τ. 19Ε', σ. 222, ΜΕ', στ. 38, τ. 19ΣΤ', σ. 262, πρβλ ὕμν. ΝΑ', στ. 35, τ. 19ΣΤ', σ. 326.

³¹⁶ Ὑμν. ΚΗ', στ. 183, τ. 19ΣΤ', σ. 30, πρβλ ὕμν. Ν', στ. 143, ἔ.ἀ. σ. 310.

³¹⁷ Ὑμν. ΜΘ', στ. 75, τ. 19ΣΤ', σ. 296, ΚΘ', στ. 225, σ. 48.

³¹⁸ Ὑμν. Ν'. στ. 41, τ. 19ΣΤ', σ. 302.

³¹⁹ Ὑμν. Ε', στ. 21, τ. 19Ε', σ. 88.

³²⁰ Ηθικός Δ', SC129, σελ. 70, σ. 862-864.

³²¹ Ὑμν. ΚΒ', στ. 159-161, τ. 19Ε', σ. 308.

³²² Ηθικός Λόγος Η', SC129, σ. 208-210 & 109-114. Πρβλ. και Ηθ. Λόγος Ε', SC 129, σελ. 96-98, 240-251. Επίσης πρβλ. Ηθικός Ζ', SC 129, σελ. 178, 305-310, βλ. και Ηθικός Η', SC 129, σελ. 206-208, 79-

δεν είναι μόνο ενέργεια αλλά είναι και ουσία γιατί προέρχεται από τη θεία ουσία, όμως ο άνθρωπος το αντιλαμβάνεται ως ενέργεια, γιατί η Ουσία του Θεού είναι απρόσιτη για τον άνθρωπο: «Ἄλλ' ὃ φύσις ἀμόλυντε, οὐσία κεκρυμμένη, φιλανθρωπία ἄγνωστε τοῖς πλείοσιν ἀνθρώποις, ἔλεος οὐχ ὀρώμενον τοῖς ἀφρόνως βιοῦσιν, οὐσία ἀναλλοίωτε, ἄτμητε, τρισαγία, φῶς ἀπλοῦν καὶ ἀνίδεον, ἀσύνθετον εἰς ἅπαν, ἀσώματον, ἀχώριστον, ἄληπτον πάση φύσει, πῶς καθωράθης ὡς ἐγώ, ἐγνώσθης τοῖς ἐν σκότει»³²³. Αρκετές φορές στα κείμενα του Αγίου Συμεών συναντούμε τις έννοιες «Θεῖον Φως» και «Θεῖον Πυρ», σίγουρα διαχωρίζονται οι δύο έννοιες και δεν είναι ταυτόσημες, σε περιπτώσεις που το φως οδηγεί στον Φωτισμό, στην έλλαμψη, τότε ο Συμεών χρησιμοποιεί την έννοια «Θεῖο φως», όταν όμως μιλάει στα κείμενα του για αμαρτίες και κάθαρση τότε χρησιμοποιεί την έννοια «Θεῖο Πυρ»³²⁴. Φοβερό όμως θα είναι και το αποτέλεσμα που θα επιφέρει: «οὐδέ γάρ ἔπραξα ποτέ μικρόν ἢ μέγα, δι' οὗ καὶ μέλλω σώζεσθαι πυρός τοῦ αἰωνίου»³²⁵, για αυτό και ο Συμεών δεν θέλει να εισπράξει τις συνέπειες, για αυτό λέει ξεκάθαρα ότι δεν έκανε τίποτε κακό που να αξίζει να τιμωρηθεί με το «Θεῖο Πυρ» (Maloney, 1975). Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της ψυχής που το παρομοιάζει ο Συμεών με έναν κλίβανο, όταν θερμαίνεται από το ιερό πυρ, στην αρχή βγάζει καπνό, και μαυρίζει από την ύλη που καίγεται, στη συνέχεια όμως γίνεται λαμπερός, διαυγής και αστραφτερός όσο πυρακτώνεται από το θεῖο «πυρ», με τον ίδιο τρόπο και η ψυχή που πυρακτώνεται από το θεῖο πόθο, αισθάνεται να καίγονται οι λογισμοί, τα πάθη ώστε όταν μείνει μόνη της καθαρή, απαθής ενώνεται με το θεῖο και άυλο πυρ. Το θεῖκό αυτό φως απομακρύνει το σκοτάδι³²⁶, φωτίζει τους οφθαλμούς και θεραπεύει τον άνθρωπο από ψυχοσωματικά νοσήματα.

Η εμφάνιση του Φωτός στον άνθρωπο αρχικά είναι μικρή και σε χρονική διάρκεια αλλά και σε ένταση για να μπορέσουν τα μάτια του και ο νους του να το

84. Ηθικός Γ', SC 129, σελ. 292-294, 484-488. Η χάρη που δίνει στον άνθρωπο το νοητό φως καθώς φωτίζεται ολόκληρη η ύπαρξη του, από μόνη της μαρτυρεί για αυτή την τελειοποιητική κατάσταση του ανθρώπου που εκφράζεται μέσα από τη θεία και μοναδική χάρη του Αγίου Πνεύματος, που μεταμορφώνει και μετουσιώνει τον άνθρωπο ώστε να μπορεί να αντικρίσει την Θεότητα:

«Καὶ τὸ Πνεῦμα ἔλεγεν Ὅντως ἐγώ

δι' ἐμοῦ γὰρ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ὁ βλέπων ὄρα καὶ ὄρων τῶν ὀρωμένων ἐξίσταται. Ποῦ ὄντας; Ἐν ᾧ οὐδεὶς οἶδεν οὐκ ἀνθρώπων, οὐκ ἀγγέλων, πλὴν αὐτῆς τῆς μᾶς ἐμοῦ καὶ ἐνάδος καὶ ὑπὲρ οὐσίαν οὐσίας καὶ φύσεως».

³²³ Ὑμν. ΠΓ', 37-43, τ. 19Ε' σ. 132. Πρβλ Ζ', στ. 25-31, σ. 96 καὶ ΜΖ' στ. σ. 31-41, τ. 19ΣΤ' σ. 276.

³²⁴ Ὑμν. ΚΗ' «ἐν φλόξ ἢ μέχρις οὐρανοῦ φθάνουσα καὶ ἐντός μου ἐκκαίωμένη μὲν σφοδρῶς, οὐ κατακαίωσά δέ τήν ἐν τοῖς σπλάγχνοις οὐσαν μου οὐσίαν τήν χορτώδη, ἀλλ' ὄλην, ὃ τοῦ θαύματος, εἰς φλόγα μετεποιεῖ, καὶ χόρτος ψαύων τοῦ πυρός οὐκ ἐκαίετο ὄλω, μᾶλλον δέ πῦρ ἐν ἑαυτῷ περιλαμβάνον χόρτον ἠνοῦτο καὶ ἀνάλωτον αὐτόν ὄλον ἐτήρει. Ὡ θεῖου δύναμις πυρός, ὃ ἐνεργείας ξένης!»

³²⁵ Ὑμν. ΙΔ', στ. 97-98, τ. 19Ε', σ. 144.

³²⁶ Ὑμν. ΛΔ, σ.432.

«αντέξει και να το συνηθίσει», μπορεί μάλιστα ακόμα και να προκαλέσει «πόνου ή μια κατάσταση άλγους»³²⁷ λόγω της μικρότητας του ανθρώπου, χρησιμοποιεί μάλιστα ο Συμεών το παράδειγμα του μικρού παιδιού που όταν είναι σε νηπιακή κατάσταση δεν μπορεί να φάει στερεά τροφή³²⁸. Όμως η κατάσταση αυτή του φόβου ή του πόνου κρατάει λίγο γιατί το θείο φως διώχνει από τον άνθρωπο τη δειλία³²⁹, τη λύπη³³⁰, το φθόνο³³¹, ζήλια³³², και θυμό³³³, και τον γεμίζει με ασύγκριτη ευφροσύνη³³⁴, χαρά³³⁵, τέρψη³³⁶, πραότητα³³⁷, γλυκύτητα³³⁸, ηδονή³³⁹ και ανδρεία³⁴⁰.

Το «Άκτιστο», αποκαλύπτεται στο «κτιστό», χωρίς όμως να φαίνονται ξεχωριστά οι τρεις υποστάσεις (Μητσόπουλος, 2008), τα πρόσωπα της Αγίας Τριάδος³⁴¹. Ο Θεός Πατέρας αποκαλύπτεται στον άνθρωπο μέσα από τον Υιό, «Επειδή γὰρ εἷς Θεὸς ὁ Πατήρ, εἷς καὶ ὁ Υἱὸς αὐτοῦ ὁ μονογενής, μία δὲ τῶν ἀμφοτέρων ἡ δόξα, γνωριζομένη καὶ ἀποκαλυπτομένη πᾶσιν οἷς ὁ Υἱὸς βούλεται διὰ τοῦ ἐκπορευομένου Πνεύματος παρὰ τοῦ Πατρὸς»³⁴². Στη σκέψη του Συμεών υπάρχουν δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα με τα οποία προσπαθεί να ερμηνεύσει σε μας τους μεταγενέστερους την έκπληξη που βιώνει ο άνθρωπος όταν ξαφνικά εμφανίζεται μπροστά του το «θείο Φως». Όταν κάποιος βρίσκεται σε ένα σκοτεινό δωμάτιο και πλησιάζει προς το παράθυρο και βλέπει μια αστραπή, αποτραβιέται τα μάτια του δεν μπορούν από το σκοτάδι που ζούσε να ανταπεξέλθουν σε τόσο έντονο και

³²⁷ Ὑμν. Ζ', στ. 15-19, τ. 19Ε', σ. 94.

³²⁸ Ὑμν. ΙΗ', στ. 62-68, τ. 19Ε', σ. 226, «Τότε ὀλίγον ὡς λεπτή αἴγλη καὶ σμικροτάτη αἴφνης τὸν νοῦν κυκλώσασα εἰς ἕκτασιν ἀρπάζει, καταλιμπάνουσα ταχύ, ἵνα μὴ ἀποθάνῃ, ὥστε τῷ τάχει τῷ πολλῷ μηδέ κατανοῆσαι, μὴ κάλλους μνημονεύειν τε συγχωρεῖν τὸν εἰδόντα, ἵνα μὴ φάγῃ νήπιος τροφὴν ἀνδρῶν τελείων καὶ παρ' εὐθὺ διαρραγῆ ἢ βλαβῆ καὶ ἐμέσῃ».

³²⁹ Ὑμν. ΙΖ', στ. 391, τ. 19Ε', σ. 192.

³³⁰ Ὑμν. ΝΑ', στ. 57, τ. 19ΣΤ', σ. 328, ΙΗ' στ. 19, τ. 19Ε' σ. 222.

³³¹ Ὑμν. ΙΗ', στ. 19, τ. 19Ε', σ. 222.

³³² Ὑμν. ΙΗ', στ. 20, τ. 19Ε', σ. 222.

³³³ Ὑμν. ΙΗ', στ. 29-30, τ. 19Ε', σ. 224.

³³⁴ Ὑμν. ΙΗ', στ. 39, τ. 19Ε', σ. 224, Ὑμν. ΜΘ', στ. 25, τ. 19ΣΤ', σ. 294.

³³⁵ Ὑμν. Η', στ. 65, τ. 19Ε', σ. 102. Ὑμν. ΙΓ', στ. 4, τ. 19Ε', σ. 130. Ὑμν. ΙΗ', στ. 39, τ. 19Ε', σ. 224, στ. 116, σ. 228. Ὑμν. ΜΘ' στ. 25, τ. 19ΣΤ', σ. 294.

³³⁶ Ὑμν. ΙΓ', στ. 4, τ. 19Ε', σ. 130.

³³⁷ Ὑμν. ΙΗ', στ. 39, τ. 19Ε', σ. 224.

³³⁸ «ὕπερ πᾶσαν γεῦσιν», Κατ. 16, SC 104, σ. 246. πρβλ., Ὑμν. Η', στ. 66, τ. 19Ε', σ. 102, Ὑμν. ΚΗ', στ. 143, τ. 19ΣΤ', σ. 26.

³³⁹ Ὑμν. ΙΕ', στ. 177, τ. 19Ε', σ. 158.

³⁴⁰ Ὑμν. ΙΖ', στ. 392, τ. 19Ε', σ. 192.

³⁴¹ Ηθικός Η', SC 129, σ. 210, 113-123. «Ἐν ἐμοὶ δέ, φησί, πῶς;

Ὁλη καθόλου ἀχώριστος γὰρ εἰμι πάντη καὶ ἀτιμητος, τὸ ἐν κἀν ταῖς ὑποστάσεσιν ἔχουσα. Εἰ οὖν ἐν ἐμοὶ πὼς ἢ που πέλει, μὴ εἰδέναι φαίης τινά. Καθὸ μὲν ἄνθρωπος καὶ περιγραπτὸς εἷς, ὡς ἐν περιγραφῇ πέλω καὶ τόπω, περιγραπτὸς γὰρ γέγονε βροτωθεὶς καὶ ὁ εἷς ἐξ ἡμῶν· κατὰ δὲ τὴν ἐνοῦσάν μοι φύσιν ἅπαν ἀόρατος, ἀπερίγραπτος, ἀσχημάτιστος, ἀναφής, ἀψηλάφητος, ἀκίνητος, ἀεκίνητος, πάντα πληροῦσα καὶ οὐδαμοῦ τὸ σύνολον οὐσα, οὐκ ἐν σοί, οὐκ ἐν ἄλλῳ τινὶ τῶν πάλαι ἢ τῶν νῦν ἐγγιζόντων ἀγγέλων ἢ προφητῶν, οἷς οὐδ' ὠράθην ὄλως, οὐδ' ὀρώμαί ποτε».

³⁴² Ηθικός Λόγος Ι', SC 129, σελ. 292, 466-470.

απότομο φως. Το δεύτερο παράδειγμα μας έρχεται από τη θάλασσα όταν κάποιος απομακρύνεται από την παραλία και βυθίζεται περισσότερο μέσα στη θάλασσα δεν είναι σε θέση να αντικρίσει την παραλία αλλά βυθίζεται όλο και περισσότερο μέσα στο νερό αφήνοντας πίσω του τον κόσμο που ήξερε μέχρι τότε (Γουέαρ, 1976).

Η νέκρωση του προσωπικού θελήματος (εκκοπή) κάνει τον άνθρωπο να εμπιστευθεί τον Θεό. Ο άνθρωπος γίνεται αποδέκτης της θείας αγάπης και επιθυμεί να γνωρίσει ποιος είναι αυτός που τον λυτρώνει από την αμαρτία και τη φθορά, τη στιγμή όμως που λυτρώνεται από τις εμπαθείς επιθυμίες, ακόμη περισσότερο επιθυμεί το θείο θέλημα, αυτό που θέλει ο ίδιος ο Θεός, διότι ο άνθρωπος που ομολογεί την αναξιοτήτά του και θαυμάζει την γεναιοδωρία του Θεού, αμέσως αντιλαμβάνεται, ότι όλα τα αγαθά τα δώριζε ο Θεός χωρίς να τα αξίζει, «το μόνο που έπρεπε να κάνει ήταν να πιστέψει στη δύναμη του Θεού»³⁴³. Από αυτή τη στιγμή που «ο άνθρωπος αφήνεται στη χάρη του Θεού», τότε Εκείνος θα του χαρίσει τα πάντα, γιατί τον αγαπάει ως υιό του και του χαρίζει την επίγνωση της αγνοίας, την αυτογνωσία, τον φωτισμένο πνευματικό, την ελπίδα, την πίστη, την ταπείνωση και την αληθινή αγάπη. Ο Θεός κατά χάριν τον «ξαναδημιούργησε», με ανθρωπομορφική εικόνα θα λέγαμε τον ανέπλασε, αλλά και κατά χάριν του αποκαλύφθηκε, κατά χάριν του έδωσε την αγάπη του και τελικά τον οδήγησε στη αληθινή «γνώση» του Θεού. Του χάρισε από αγάπη, την ίδια την κοινωνία με τον Χριστό, την μετοχή στην Θεανθρώπινη υπόστασή του, αφού ο Χριστός είναι η ίδια η αγάπη, η ενυπόστατη αγάπη. Υπερβαίνει πλέον την ελπίδα, γιατί έχει μέσα του αυτό, στο οποίο προηγουμένως ήλπιζε να έχει. Ο άγιος Συμεών ως «φτωχός φιλάδελφος» (Κριβοσείν, 1983), καταγράφει τα βιώματά του στις δύο Ευχαριστίες, «για να αποδείξει σε όλους τους ανθρώπους, ποια είναι η πηγή των ευεργετικών του εμπειριών». Επειδή ο ίδιος βίωσε την λύτρωση, συμπάσχει και συμπαθεί όλη την ανθρωπότητα και επιθυμεί διακαώς να γνωστοποιήσει στους ομοίους του, και σε εμάς σήμερα πώς γνώρισε τον Θεό. Καθώς ο άνθρωπος πλησιάζει το φως του Θεού, όλο και περισσότερο αποκαλύπτεται η αδυναμία, η μικρότητα και η ταλαίπωρη καρδιά του. Η επίγνωση της αμαρτίας διά του φωτισμού της καρδιάς γίνεται η αρχή της λύτρωσης του ανθρώπου και από αυτήν τη στιγμή αναζητεί να γνωρίσει την πηγή του φωτός. Βιώνει την αμαρτία ως κάτι ξένο με τη φύση του, και με το δόσιμο της καρδιάς γνωρίζει και γνωρίζεται από την απόλυτη αλήθεια, η καρδιά του βαθαίνει και ανοίγεται για να εμπιστευτεί το «φως», που βρίσκεται πάντα εκεί είναι εντός και εκτός του κόσμου στην

³⁴³ «μόνον επίστευσα και προσελάβετό με ό Κύριος», Κατήχηση 22η, SC τόμ. 104, στ. 11, σελ. 364.

αρχή και στο τέλος της ιστορίας. Η καρδιά του ανθρώπου αλλάζει, μετατρέπεται, «ο νους της καθαρής καρδιάς, δεν μπορεί να βλέπει αντικείμενα από τα αισθητά ακόμα και όταν νομίζει, ότι τα βλέπει, γιατί όταν συνάπτεται - ενώνεται με τα νοητά και τα υλικά, αμέσως στέκεται έξω των αισθητών, γιατί άλλα είναι τα νοητά και πνευματικά και άλλα τα υλικά και επίγεια»³⁴⁴. Η «καθαρότητα του σώματος στη διδασκαλία του Συμεών οφείλει να συνυπάρχει με την ευσέβεια της ψυχής και την εσωτερική εργασία την κάθαρση της καρδιάς, διαφορετικά δεν έχει παρά σύντομο και προσωρινό όφελος». Η είσοδος του «Αγίου Πνεύματος» στην καρδιά του ανθρώπου, «δεν δημιουργεί για τον Συμεών μερική ελευθερία στον άνθρωπο, δηλαδή δεν αναφέρεται μόνο στην ελευθερία της ψυχής από τα πάθη», αλλά διώχνοντας «πᾶσαν ἀκηδῖαν, πᾶσαν ἀμέλειαν, πᾶσαν ῥαθυμίαν καὶ ἄγνοιαν λήθην τε καὶ γαστριμαργίαν καὶ πᾶσαν φιληδονίαν»³⁴⁵, μεταμορφώνει, «αναζωογονεί και αναδημιουργεί όλον τον άνθρωπο ψυχοσωματικά. Η σωματική ανανέωση και ανακαίνιση γίνεται αισθητή ως συνειδητή αίσθηση, ότι ο άνθρωπος δεν περιβάλλεται μόνο από το υλικό φθαρτό και βαρύ σώμα, αλλά από σώμα πνευματικό και άυλο, ικανό να ανέλθει στους ουρανοὺς, ξεκινώντας το ταξίδι του από την παρούσα ζωή», μέσα από το Βάπτισμα, τη συμμετοχή στα Μυστήρια της Εκκλησίας αλλά και ειδικότερα μέσα από το επαναλαμβανόμενο Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας (Τσίγκος, 2009). Όπως στο αρχαίο Ισραήλ με την περιτομή δέχονταν οι άνθρωποι τη σφραγίδα ως άνθρωποι του Νόμου όπως αναφέρει η Παλαιά Διαθήκη με τον ίδιο τρόπο και οι άνθρωποι που αποτελούν το νέο Ισραήλ, το νέο λαό του Θεού αποκτούν μέσα από το Βάπτισμα τη «σφραγίδα δωρεάς του Αγίου Πνεύματος και εισέρχονται στην Εκκλησία»³⁴⁶.

Το θείο φως μετατρέπει τον άνθρωπο σε: «φῶς, γαλήνη, εἰρήνη καὶ χαρά, ζωή, τροφή καὶ πόσις, ἔνδυμα, περιβόλαιον, σκηνή καὶ θεῖος οἶκος, ἀνατολή, ἀνάστασις, ἀνάπαυσις, λουτρόν τε, πῦρ, ὕδωρ, ποταμός, πηγὴ ζωῆς καὶ ρεῖθρον, ἄρτος καὶ οἶνος, ἡ καινὴ τῶν πιστῶν καρυκεῖα, ἡ πανδαισία, ἡ τρυφή ἢν μυστικῶς τρυφῶμεν»³⁴⁷.

Η «καλή αλλοίωση», πιο συγκεκριμένα θα λέγαμε αναφέρεται στο νου, στην καρδιά, στην ψυχή, στις αισθήσεις³⁴⁸ του ανθρώπου, και τον μετατρέπουν σε φως³⁴⁹,

³⁴⁴ Κατήχ. 14, 102-107, S.C. 104, σ.212. «Ο Συμεών πιστεύει, ότι η νοερά αίσθηση είναι η σύναψη – ένωση όλων των σωματικών αισθήσεων σε μια με αποτέλεσμα να μην λειτουργούν οι μεμονωμένες αισθήσεις του σώματος, γιατί έχουν ενωθεί με τις πνευματικές».

³⁴⁵ Κατήχ. 14, 94-102, S.C. 104, σ. 210-212.

³⁴⁶ Ηθικός Λόγος 2, S.C 122, 53-75, σ. 352.

³⁴⁷ Ύμν. ΜΕ', στ. 32-37, τ. 19ΣΤ', σ. 262.

³⁴⁸ Ύμν. ΛΘ', στ. 58-60, τ. 19ΣΤ', σ. 174.

³⁴⁹ Ύμν. ΙΗ', στ. 120, τ. 19Ε', σ. 230. Ύμν. ΚΕ', στ. 48, ἔ.ἀ. τ. 19Ε', σ. 374. Ύμν. ΜΣΤ', στ. 36, τ. 19ΣΤ', σ. 272.

γίνεται υιός φωτός³⁵⁰ και ολόκληρος ο άνθρωπος λάμπει όπως ο ήλιος³⁵¹. Τα μέλη του σώματός του γίνονται «φωτοφόρα»³⁵², έχει τη μορφή του Χριστού «μορφούται»³⁵³, φοράει στολή φωτοειδή³⁵⁴, ανακαινίζεται η φύση του αθανατίζεται και θεοποιείται³⁵⁵

Από τα δημιουργήματα του Θεού ο άνθρωπος έχει μια ιδιαιτερότητα σε σχέση με τα υπόλοιπα πλάσματα, πλάστηκε με σώμα και ψυχή, μια θέση του Συμεών που ακολουθεί τους πατέρες της εποχής του. Ο άνθρωπος είναι ζώο θνητό και αθάνατο, ορατό και αόρατο, αισθητό και νούμενο, είναι όπως γράφει χαρακτηριστικά «εποπτικό της ορωμένης κτίσεως, γνωστικό της νοουμένης»³⁵⁶. Όλα τα πλάσματα της δημιουργίας για να ζήσουν χρειάζονται φως, ομοίως και ο άνθρωπος για να καταφέρει σε αυτόν τον κόσμο που έχει έρθει να ζήσει, να αναπτυχθεί και να δημιουργήσει οτιδήποτε, χρειάζεται φως. Όπως το σώμα μας έχει ανάγκη από τον αισθητό ήλιο με τον ίδιο τρόπο και η ψυχή μας έχει ανάγκη από το νοητό ήλιο, τον ήλιο που δεν μπορούν να αντιληφθούν τα σωματικά μας μάτια, αλλά τα μάτια της ψυχής. Στα κείμενα του ο Άγιος Συμεών αναφέρει ότι υπάρχουν δύο ήλιοι³⁵⁷, «ένας ήλιος είναι ο αισθητός και ο άλλος ήλιος είναι ο νοητός». Ο πρώτος λάμπει και διαχέεται στο σώμα του ανθρώπου, ο άλλος όμως αγγίζει την ψυχή, μεταδίδοντας στον άνθρωπο τη μέθεξη του φωτός, για να μπορέσει όμως ο άνθρωπος να αισθανθεί αυτό το είδος φωτός που εκπέμπει ο νοητός ήλιος, αλλά και σε ποιο βαθμό θα οικειωθεί το φως, εξαρτάται από το γεγονός αν έχουν τραπέι οι οφθαλμοί του και μπορούν να αντιληφθούν το μήκος κύματος που εκπέμπεται. Το μήνυμα έρχεται από τον πομπό αν ο δέκτης είναι ανοικτός και συντονισμένος σε αυτό το μήκος κύματος, τότε μόνο μπορεί να κάνει λήψη και να το κατανοήσει. «Η πνευματική όραση προξενεί την αίσθηση που δημιουργεί η μυστική ενέργεια του Αγίου Πνεύματος».³⁵⁸ Για να γίνει αυτή η σκέψη κατανοητή, χρησιμοποιεί ο Συμεών το παράδειγμα του τυφλού, του νεκρού και της εγκύου γυναίκας. Όπως ο εκ γενετής τυφλός άνθρωπος δεν μπορεί να αντικρύσει το φως του ήλιου γιατί δεν λειτουργούν οι οφθαλμοί

³⁵⁰ Ύμν. Η', στ. 10, τ. 19Ε', σ. 98.

³⁵¹ Ύμν. ΙΓ', στ. 16, τ. 19Ε', σ. 130.

³⁵² Ύμν. ΙΣΤ', στ. 33, τ. 19Ε' σ. 166., πρβλ. SC 156, 32, σ.12.

³⁵³ Ύμν. Α', στ. 166-170, τ. 19Ε', σ. 60-62. Ύμν. ΙΓ', στ. 34-35, τ. 19Ε', σ. 132.

³⁵⁴ Ύμν. Λ', στ. 325-326, τ. 19ΣΤ', σ. 78.

³⁵⁵ Ύμν. Λ', στ. 358-60 τ. 19ΣΤ', σ. 80, πρβλ ΙΓ', στ. 18, τ. 19Ε', σ. 130. πρβλ ΝΑ', στ. 131, τ. 19ΣΤ', σ. 332.

³⁵⁶ Κεφάλαια Γνωστικά και Θεολογικά 23, σ. 78.

³⁵⁷ Κεφάλαια Γνωστικά και Θεολογικά 24-25, σ. 78-79, και Ύμνοι ΚΓ σ.218.

³⁵⁸ Κατήχησις 13, 72-79, S.C. 104, σ. 196, «Ούτε γὰρ γνῶσις δίχα ὀράσεως, οὔτε ὄρασις δίχα αἰσθήσεως. Ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον οὕτως· ὄρασις καὶ ἐν τῇ ὀράσει γνῶσις καὶ αἴσθησις (ἐν τοῖς πνευματικοῖς δὲ τοῦτο φημι, ἐν γὰρ τοῖς σωματικοῖς καὶ δίχα ὀράσεως αἴσθησις γίνεται). Οἷόν τι λέγω; Τυφλὸς εἰς λίθον τὸν πόδα κρούων αἰσθάνεται, ὁ δὲ νεκρὸς οὐ· ἐν τοῖς πνευματικοῖς δε εἰ μὴ εἰς θεωρίαν ἔλθῃ ὁ νοῦς τῶν ὑπὲρ ἔννοιαν, τῆς μυστικῆς ἐνεργείας οὐκ αἰσθάνεται».

του (τα αισθητήρια όργανά του) ομοίως και ο νεκρός άνθρωπος όταν τον λούζουν δεν αισθάνεται τίποτε αλλά και η γυναίκα που είναι έγκυος παρομοιάζεται με τον άνθρωπο που έχει επίγνωση της ένωσης με τον Θεό, γιατί όπως μεγαλώνει η κοιλιά της φαίνεται να βαστάζει μέσα της το Θεό³⁵⁹.

Με τον ίδιο τρόπο τα μάτια της καρδιάς καθαρίζονται, «η ψυχή βλέπει σαν να αντικρίζει ένα είδωλο μέσα στο κάτοπτρο, ακόμη και τα ασήμαντα λαθάκια διακρίνει πλέον καθαρά και ταπεινώνεται καταλαβαίνει το μεγαλείο της δόξας, χαίρεται, αγάλλεται και συνειδητοποιώντας την έκπληξη μπροστά στο ξαφνικό αυτό παράδοξο γεγονός, αναβλύζει κρουνούς δακρύων. Μόνο αυτή η εμπειρία μπορεί να μετατρέψει τον άνθρωπο να περιφρονήσει τα επίγεια και να αγκαλιάσει τα ουράνια, τα τωρινά και τα μέλλοντα, τους κόπους και τους ενθουσιασμούς ζώντας σε μια κατάσταση χαρμολύπης αναδημιουργεί τον άνθρωπο από την αρχή για να τον μετουσιώσει σε φίλο του Θεού και τον ίδιο θεό στο μέτρο που είναι εφικτό στους ανθρώπους»³⁶⁰.

Ο άνθρωπος του κόσμου τούτου, που τηρεί τις εντολές του Θεού στη ζωή του αλλάζει, μεταμορφώνεται, μεταρσιώνεται, η φύση του «μετατρέπεται» (Lossky, 2007) πορεύεται προς το τρίτο στάδιο «που είναι ένα άλλο ανοδικό και ξεχωριστό επίπεδο ο Φωτισμός και η έλλαμψη» και όπως χαρακτηριστικά έγραφε ο Συμεών: «ὡς ὑπὲρ ἄνθρωπον γεγονώς, τὰ αἰσθητὰ πνευματικῶς καθορᾷ καὶ ὡς εἰκόνας τῶν ἀοράτων». «Τὸ θεῖον φῶς γίνεται ἡ ἀρχὴ τῆς γνώσεως ἡμῶν ἐν αὐτῷ γνωρίζομεν τὸν Θεὸν καὶ ἡμεῖς γινωσκόμεθα ὑπ’ Αὐτοῦ» (Κατήχησις 14, SC 104, 214). Μέσα από αυτόν τον ακατάληπτο τρόπο, ο άνθρωπος δέχεται την επίσκεψη του Θεού για να του ανοίξει όχι τα σωματικά αλλά τα πνευματικά του μάτια και να του διδάξει όλα όσα είναι απαραίτητα για το πνευματικό του συμφέρον. Στην κατάσταση αυτή ο νους του ανθρώπου φωτίζεται, διευρύνεται μπορεί να αποκτήσει δυνάμεις που δεν είχε πριν, όπως να ακούει τα λόγια των άλλων ανθρώπων ακόμα και τις σκέψεις τους αλλά δεν συμμετέχει σε αυτά ούτε του επιτρέπεται να εισέλθουν σε αυτήν την κατάσταση ανώφελα και μάταια ρήματα. Ο «φωτισμένος» και αλλαγμένος άνθρωπος αδιαφορεί για τις τιμές του κόσμου τούτου γιατί είναι γεμάτος πλήρης από το Άγιο Πνεύμα (Κατήχησις 14, SC 104, 218). Μοιάζει ο άνθρωπος να είναι όπως όλοι οι άλλοι συνάνθρωποί του αλλά αν και ζει μέσα στον κόσμο η μυστική του εμπειρία³⁶¹ τον κάνει ταυτόχρονα να βρίσκεται επέκεινα

³⁵⁹ Ἡθικὸς 11, 167-179, S.C. 129, σ. 340-342.

³⁶⁰ Αλφαβ. Κεφάλ., ΙΔ', 29-49, σ. 198-199.

³⁶¹ «Ἡ ὁδὸς τῆς μυστικῆς ἐνώσεως εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἐν μυστικὸν Θεοῦ καὶ ψυχῆς, ἡ ὁποία δὲν ἐκμυστηρεῖται, εἰ μὴ κατὰ τὴν ἐξομολόγησιν ἢ εἰς ὄρισμένους μαθητάς. Ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον δημοσιεύεται, εἶναι οἱ καρποὶ αὐτῆς τῆς ἐνώσεως: ἡ φρόνησις, ἡ γνῶσις τῶν θείων μυστηρίων ἐκφραζομένη διὰ μιᾶς

μακρυνά από τον γήινο και υλικό τούτο κόσμο λες και βρίσκεται σε μια άλλη διάσταση. Ο άνθρωπος όμως που έζησε το φως και αξιώθηκε να βιώσει αυτή την υπερβατική κατάσταση στη ζωή του δεν σταματάει αλλά κάθε φορά ανεβαίνει και σε υψηλότερο επίπεδο για το λόγο αυτό δεν εφυσυχάζει ούτε σταματάει να αγωνίζεται: «Ἐπεὶ δὲ τέλος τοῦ φωτός εὐρεῖν ἀδυνατοῦσιν, ἀτέλεστος ἢ κάθασις ὑπάρχει τοῖς τοιοῦτοις ὅσον γὰρ καθαρθῆσομαι καὶ λαμπρυνθῶ, ὁ τάλας, ὅσον δ' ἂν καὶ ὀφθήσεται τό καθαῖρόν με πνεῦμα, ἀρχὴ μοι πάντοτε δοκεῖ καὶ καθαρμοῦ καὶ θεάς». «Ἐν ἀορίστῳ γὰρ βυθῷ, ἐν ἀμετρήτῳ ὕψει τίς ἐφευρεῖν δυνήσεται μεσότητος ἢ τέλος;»³⁶². Αλλά δεν κρατάει το φως για τον εαυτό του αισθάνεται την ιερή υποχρέωση να το μεταδώσει στους συνανθρώπους του, ὅλη αυτή την κατάσταση που έζησε, τη γνώση που απέκτησε θέλει να την κοινοποιήσει παντού³⁶³.

Το ερώτημα που προκύπτει είναι πως μπορεί ένας άνθρωπος σήμερα να νικήσει τις αδυναμίες του και τα πάθη του σώματος, και σε αυτό το σημείο έρχεται ο Συμεών να μας δώσει την απάντηση γράφοντας στις κατηχήσεις του ότι: Πράγματι στην αρχή της δημιουργίας κανένα από τα στοιχεία δεν μπορούσε να οδηγήσει τον άνθρωπο σε αυτή τη μεταβολή, ωστόσο «ὅταν ὁ ἄνθρωπος ποθήσει με ὅλη του την ὑπαρξη τον Θεό», θα μπορέσει να γίνει ανίκητος από τις επιθυμίες του και απρόσβλητος από τα πάθη, καθώς η ορμή του γνωμικού προσωπικού θελήματος θα συγκρατιέται από την ανιδιοτελή αγάπη και προσήλωση του προς τον Θεό για αυτόν ακριβώς το λόγο αυτό το υλικό σώμα του ανθρώπου «αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἐστέρηται καὶ προαιρέσεως καὶ θελήσεως», ενώ αντιθέτως ο νους η καρδιά και η ψυχή «μόνη τῇ προαιρέσει ἀγόμενα καὶ τῷ ἰδίῳ θελήματι ἀρετῆς ἢ κακίας ἐπιλαμβανόμενα, τούτέστι φωτὸς ἢ σκότους συγκοινωνοὶ αἰωνίως καὶ κληρονόμοι καθίστανται»³⁶⁴.

Αυτός είναι ο σκοπός και η πορεία του κάθε ανθρώπου για τον Συμεών ὅπως και ο μοναχός της εποχής εκείνης, ὁμοίως και κάθε άνθρωπος μπορεί να αλλάξει, να βελτιώσει τον εαυτό του, να οδηγηθεῖ στην καλύτερη προοπτική του εαυτού του, μέσα από την υπέρβαση των αδυναμιών του θα μπορέσει να φτάσει στην προσωπική του ολοκλήρωση και τελείωση και αυτή η πορεία αυτή η νίκη δεν λειτουργεῖ εγωιστικά αλλά συλλογικά, διότι καλεῖται ο ολοκληρωμένος αυτός άνθρωπος να φωτίσει τους

θεολογικῆς ἢ ἠθικῆς διδασκαλίας, διὰ προτρεπτικῶν συμβουλῶν πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὴν βαθεῖαν καὶ προσωπικὴν μυστικὴν ἐμπειρίαν, αὕτη παραμένει κεκρυμμένη διὰ τὰ ὄμματα πάντων» (Lossky, 2007).

³⁶² Ὑμν. Η', στ. 39-45, τ. 19Ε', σ. 100.

³⁶³ Ὑμν. ΚΗ, σ. 308.

³⁶⁴ Κατήχ. 25, SC 104, 54.

συνανθρώπους του, να γίνει ο οδηγός τους προς το φως (Κατήχησις 25, SC 104, 66). Ο σημερινός άνθρωπος και αυτό έχει σημασία για μας σήμερα μπορεί από αυτήν εδώ τη ζωή, από τον κόσμο που ζει και κινείται να φτάσει στην ολοκλήρωση που περιγράφει ο Συμεών και στη θεωρία του Θεού, αρκεί να ακολουθήσει την οδό της αγιότητας όπως μας τη διδάσκει ο σεβάσμιος γέροντας του παρελθόντος (Πορτελάνος, 1998). Ο δρόμος προς την Αγιότητα δεν είναι εύκολος ούτε μπορεί ο καθένας να τον περπατήσει και να τον ολοκληρώσει ούτε γίνεται αμέσως από τη μια στιγμή στην άλλη, αλλά απαιτεί μεγάλη προσπάθεια, προετοιμασία και υπομονή, είναι όμως εφικτή «δεῖ γὰρ ἀπὸ μικρῶν ἀρξαμένους κατὰ προκοπὴν ἀναχθῆναι εἰς ἀγιωσύνην καὶ καθαρότητα»³⁶⁵. Η θεία πρόνοια δεν απομακρύνει κανέναν άνθρωπο από αυτόν τον αγώνα μάλιστα φαίνεται να επιβραβεύει με τον τρόπο της, όποιον αποφασίζει να κάνει την προσπάθεια του για αυτό δεν πρέπει να στενοχωριέται κανείς αλλά να συνεχίζει να προσπαθεί μέχρι να πετύχει τον σκοπό του³⁶⁶.

Απαραίτητη και βασική προϋπόθεση να έχει κάνει τρόπο ζωής την αγάπη, να ζει τη ζωή του μέσα από πράξεις αγάπης³⁶⁷. Ο άνθρωπος υποτασσόμενος στο θελημα του Θεού «ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ», γνωρίζει τον Θεό ἔχων «νοῦν Χριστοῦ» και μέσα από την πνευματική οδό της πίστεως έχει τον Χριστό να κατοικεί στη καρδιά του. Γίνεται με αυτό τον τρόπο κληρονόμος Θεού και συγκληρονόμος Χριστού, γιατί όπως έχει αναφερθεί ζει «ἐν τῷ Χριστῷ καὶ ὁ Χριστὸς ἐν αὐτῷ»³⁶⁸, δίνοντας ένα διαφορετικό και ἴσως περισσότερο αληθινό νόημα και σκοπό στην επίγεια ζωή του.

Όταν ο άνθρωπος ζει μέσα στο καθεστώς της αγάπης του Θεού και αποκτήσει εντελώς καθαρή καρδιά, δεν κυριεύεται από τα πάθη και τις ανάγκες – αδυναμίες του σώματος. Οι σκέψεις του μαζί με την δύναμη της καρδιάς, το θυμικό, ή καλύτερα όλη τη ροπή του θελήματός της, κυριεύονται από την προσήλωση στον Θεό. Η ψυχή «ἢ τῷ Θεῷ δι' ἀγάπης ἐνωθεῖσα» δεν είναι δυνατό να παρασέρνεται ούτε να άγεται από τις «επιθυμίες και ηδονές του σώματος, ούτε από άλλες επιθυμίες των ορωμένων ή και των

³⁶⁵ Κατήχ. 5, SC 96, 378

³⁶⁶ Κατήχ. 4, SC 96, 362606-364

³⁶⁷ «Καλότυχος καὶ τρισευτυχισμένος εἶν' ἐκεῖνος, πού πόθησε μ' ὅλη του τὴν καρδιά τὴν ἀγάπη καὶ ἀλλοιώθηκε ἀπ' αὐτὴν πνευματικά. Αὐτὸς θά γεμίσει τὴν ψυχή του μ' εὐφροσύνη καὶ τὴν καρδιά του μέ χαρὰ ἀνέκφραστη. Αὐτὸς πού ἀπέκτησε τὴν ἀγάπη, ἀδιαφορεῖ τελείως γιὰ τοὺς θησαυροὺς τοῦ κόσμου. Αὐτὸς γεμίζει μέ τὸν πλοῦτο τῆς ἀγάπης, πού εἶναι ἀνεξάντλητος. Μακάριος καὶ τρισμακάριος αὐτὸς πού ἐνστερνίσθηκε τὴν ἀγάπη. Μολονότι ἐξωτερικά φαίνεται ἄδοξος, στήν πραγματικότητα εἶναι ἐνδοξότερος ἀπ' ὅλους τοὺς ἐνδόξους. Ἐπαινετός εἶν' ἐκεῖνος πού ζήτησε τὴν ἀγάπη, ἐπαινετότερος ἐκεῖνος πού τὴ βρῆκε καὶ μακαριότερος ἐκεῖνος πού τὴν ἀγάπησε».

³⁶⁸ «ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν», Α' Κορ. 2, 16, πρβλ. Εφ. 3, 17, Πρβλ. (Turner, 1985).

αοράτων και τα πάθη»³⁶⁹. Ο άνθρωπος όλος ψυχή και σώμα μεταβάλλεται και αλλοιώνεται «καλώς» από το φως της θεότητας, ζει τη μέθεξι, που ως άλλος κλίβανος όλα τα καίει και τα μεταβάλλει³⁷⁰.

Ο Χριστιανικός νέος μυστικισμός που μας οδηγεί ο Συμεών έχει χαρακτηριστικό του γνώρισμα τη χαρά από την επικοινωνία με το Θεό, επικοινωνία αγάπης που περνάει μέσα από τον άνθρωπο, αποπνέει ελπίδα και αισιοδοξία ούτε μπορεί να χαρακτηριστεί ο Θεός ιδέα όπως έγραφε ο Πλάτων αλλά ένσαρκος Λόγος, ο Θεός υπάρχει και πριν την ενανθρώπιση. Η μυστική γνώση³⁷¹ γίνεται μυστική εσωτερική εμπειρία, στην οποία ο καθένας είναι σε θέση να την αποκτήσει και να τη βιώσει, είναι γεγονός πραγματικό όχι στατικό και απόμακρο όπως στο Βουδισμό και τον πανθεϊσμό (Παπαλεξανδρόπουλος, 2015), αλλά συνδέεται με την καθημερινή ζωή που σκοπό έχει την κάθαρση της ψυχής. Αυτή η «μεταμόρφωση» του ανθρώπου, δεν σημαίνει ότι θα αλλάξει η μορφή του ανθρώπου. Ο άνθρωπος θα παραμείνει άνθρωπος εκείνο που θα αλλάξει και θα μετατραπεί θα είναι ο τρόπος της ύπαρξής του, η μεταστροφή του νου και όλης της ανθρώπινης ύπαρξης μέσα στο θείο φως. Μια ένωση όχι φιλοσοφική ή αισθητική ούτε θεωρητική αλλά πραγματική οντολογική. Ο άνθρωπος δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι «ενώνεται με την ουσία του Θεού αλλά ατενίζει τις ενέργειές Του», μια πράξη Μετανοίας και μετα-στροφής του νου, μια μετα-ποίηση του τρόπου ύπαρξης, μια διαφορετική πορεία ζωής που εστιάζεται μέσα στην περιρρέουσα ατμόσφαιρα του Εκκλησιολογικού χώρου γιατί μόνο μέσα εκεί εμψυχώνεται από «την πίστη, την αγάπη και την ελπίδα».

«Τίς μου παραμυθήσεται τὸν πόνον τῆς καρδίας; Πόνον δ' εἰπὼν ἐδήλωσα τὸν τοῦ Σωτῆρος πόθον, ὁ πόθος δὲ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια τυγχάνει, μᾶλλον δ' αὐτοῦ οὐσιωδῶς ἐστὶν ἡ παρουσία, ἐνυποστάτως ἐν ἐμοὶ φῶς ἐντὸς ὀρωμένη τὸ φῶς δ' ἀσύγκριτόν ἐστιν, ὅλον ἄφθεγκτον πέλει»³⁷². Σύμφωνα με το πολύ σημαντικό αυτό απόσπασμα του Συμεών παρουσιάζεται η «ψυχοσωματική συμμετοχή του ανθρώπου στην κατά χάριν θέωση», βρίσκεται μάλιστα σε κατάσταση να μπορεί να κατανοεί τα «ἄρρητα ῥήματα»,³⁷³ μέσω της γνώσης που του αποκαλύπτεται. Η φανερή παρουσία του Θεού εμφανίζεται μέσα από «την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος που εκδηλώνεται

³⁶⁹ Κατήχ.25, 109-121, S.C.113, σ. 58.

³⁷⁰ Ηθικός Λόγος 7, 532-537, S.C.129,σ.194:«ἐπὼν δὲ ταῦτα ἐξαναλωθῆ καὶ ἡ τῆς ψυχῆς οὐσία μόνη χωρὶς πάθους ἐναπομείνῃ, τότε οὐσιωδῶς καὶ αὐτῇ ἐνοῦται τὸ θεῖον καὶ αὐλον πῦρ καὶ εὐθὺς ἀνάπτεται καὶ διαυγάζει καὶ μεταλαμβάνει, ὡσπερ ὁ κλίβανος, τοῦ αἰσθητοῦ τούτου πυρός οὕτω καὶ τὸ σῶμα, τοῦ θείου καὶ ἄρρητου φωτός, καὶ αὐτό, πῦρ κατὰ μέθεξιν γίνεται».

³⁷¹ Ὑμν. Π', στ. 99, τ.19Ε', σ.228.

³⁷² Ὑμνος 52, 1-6, S.C. 196, σ. 198. «Η κατά χάριν θέωση του ανθρώπου εκδηλώνεται μέσα από την έντονη επιθυμία και προσπάθεια του ανθρώπου να ενωθεί με το Θείο».

³⁷³ Ὑμν. Κ', στ. 242-3, τ.19Ε',σ. 264.

στην καρδιά ως πόνος – πόθος, καταστάσεις αισθητές και ψυχοσωματικές». Η διάκριση αυτή ανάμεσα στην αίσθηση και τη θεωρία του Θεού στην οποία οδηγείται ο Συμεών είναι αρκετά σημαντική για να κατανοηθεί όλη του η διδασκαλία. Συνειδητοποίηση της ουσιαστικής παρουσίας του Θεού στη ζωή του αλλά και πιο συγκεκριμένα τόσο στο σώμα και την ψυχή αποκτάει ο άνθρωπος, «όταν μέσα στην καρδιά του λειτουργεί το Άγιο Πνεύμα ως πόνος-πόθος της καρδιάς, ο νους τότε εξέρχεται των αισθήσεων του σώματος και αντικρύζει τον Θεό ως φως μέσα από μια νοερά αίσθηση και αντίληψη»³⁷⁴ τότε όλα τα μέλη του ανθρώπου που «αγαπάει» τον Θεό, μετατρέπονται σε φωτοφόρα όπως αναφέρει με χαρακτηριστικό τρόπο στο παρακάτω απόσπασμα:

«και εμφορούμαι της αυτού αγάπης και του κάλλους,
και ηδονής γλυκασμού εμπίπλαμαι του θείου.
μεταλαμβάνω του Φωτός, μετέχω και της δόξης
και λάμπει μου το πρόσωπον ως και του ποθητού μου
και άπαντα τα μέλη μου γίνονται φωτοφόρα» (Υμν. 16, S.C. 156, 32, σ.12).

Το αποτέλεσμα της συνύπαρξης με το Φως εκφράζεται από τον Θεόπτη Συμεών με πολύ εκφραστικά λόγια: «έντός μου δείκνυται άθρόον ὄλον, φῶς σφαιροειδές, γαληνόν τε καί θεϊόν³⁷⁵».

3.4 Η κατάκτηση της Γνώσης. Πορεία προς τα έσχατα σκοπός του ανθρώπου η τελείωση.

Η γνώση που μπορεί να προσεγγίσει ο άνθρωπος δεν έχει την έννοια της αφηρημένης και αόριστης γνώσης αλλά είναι μια προσωπική εσωτερική εμπειρία που λαμβάνει χώρα στην καρδιά του ανθρώπου, για να λειτουργήσει η όραση χρειάζεται φως, και αυτό έρχεται όχι μέσα από το «φως του αρχαιοελληνικού πνεύματος ή των ιδεών του Πλατωνισμού, αλλά από το φως της γνώσης του Τριαδικού Θεού»³⁷⁶.

Σύμφωνα πάντα με τον άγιο Συμεών το νέο Θεολόγο, «χωρίς το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος ο άνθρωπος δεν είναι σε θέση ούτε να γνωρίσει αλλά ούτε και να

³⁷⁴ Ηθικός Λόγος 8,90-98,S.C.129,σ.208: «Αὕτη γὰρ καθ' ἐκάστην αὐξανόμενη ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀντι πάντων προτιμώντος αὐτὴν γίνεται θαῦμα θαυμάτων ἐν αὐτῷ, ἀνεκφραστόν τε πάντη καὶ παντάπασιν ἀδιήγητον, μήτε νῶ καταληπτόν μήτε λόγῳ ῥητόν· καὶ τῷ ἀνεκδιηγήτῳ καὶ ἀκατανοήτῳ τοῦ πράγματος ἐξιστάμενος καὶ πρὸς ἐκεῖνο ἔχων ἀδολεσχοῦντα τὸν νοῦν, ὅλως ἔξω τοῦ κόσμου οὐ τῷ σώματι ἀλλὰ ταῖς αἰσθήσεσι πάσαις γίνεται· συναπιάσι γὰρ τῷ νῶ καὶ αὗται πρὸς τὸ ἐντὸς αὐτοῦ καθορώμενον».

³⁷⁵ Ὑμν. Ν', στ. 40-41, τ. 19ΣΤ', σ. 302.

³⁷⁶ «Φως ο Πατήρ, φως ο Υἱός, φως το Άγιον Πνεύμα», ΛΓ' «Περί μετοχής Πνεύματος Αγίου». Στο συγκεκριμένο ύμνο 33 φορές αναφέρεται η λέξη «Φως».

μιλάει για το Θεό»³⁷⁷, καταγράφοντας στα κείμενα που έχουν διασωθεί, τις προσωπικές του εμπειρίες μας αναφέρει τρόπους αλλά και αποδείξεις για την όραση του θείου φωτός. Πιο συγκεκριμένα μέσα στα έργα του οι λέξεις «φως» και «έλλαμψις» είναι κατάσπαρτες και αναφέρονται σε ένα διαφορετικό φως με την έννοια που το βιώνουμε μέσα από τα ανθρώπινα μάτια μας, αναφέρεται σε ένα άλλου είδους φως που για εκείνον είναι το μόνο αληθινό φως, που δεν είναι άλλο από τον ίδιο τον τρισυπόστατο Θεό. «Ο Τριαδικός Θεός για τον Συμεών είναι φως και θεωρείται, βλέπεται, ως φως»: «Αὐτὸς γὰρ φῶς ἐν τῷ φωτὶ φαίνεται τοῖς ὁρῶσι / καὶ οἱ ὁρῶντες ἐν φωτὶ αὐτὸν βλέπουσι πάλιν. / Ἐν φωτὶ γὰρ τοῦ Πνεύματος βλέπουσιν οἱ ὁρῶντες, / καὶ οἱ ἐν τούτῳ βλέποντες τὸν Υἱὸν καθορῶσιν / ὁ δὲ Υἱὸν ἀξιοθεὶς ἰδεῖν Πατέρα βλέπει, / Πατέρα δὲ ὁ θεωρῶν σὺν Υἱῷ πάντως βλέπει»³⁷⁸.

Η θέα του Θεού για τον Συμεών αποτυπώνεται ως τριαδολογική. «Ο άνθρωπος ζώντας μέσα στο φως του Αγίου Πνεύματος βλέπει τον Υιό και στο Υιό συνθεωρεί τον Πατέρα. Το Άγιο Πνεύμα είναι αυτό που παρέχει στον άνθρωπο τὸν φωτεινὸν χιτῶνα τῆς ἀφθαρσίας τοῦ Πνεύματος ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν»³⁷⁹. Όταν ο νους του ανθρώπου ανάψει ὅπως ο δαυλός που έρχεται σε επαφή με τη σπίθα από το θείο πυρ της θεότητας, «ο άνθρωπος ενώνεται πνευματικά και σωματικά με τον Χριστό». Όταν φτάσει σε αυτήν την κατάσταση³⁸⁰, κατά την οποία ενσωματώνεται στον άνθρωπο η «ἀστραπήμορφος ἀπάθεια» και ο άνθρωπος μετατρέπεται³⁸¹ σε απαθή, δεν χωρίζεται η ψυχή από τον νου ή από το σώμα, αλλά «τῆ οὐσιωδῶς ἐνώσει γίνεται τρισυπόστατος

³⁷⁷ Ὑμνος 21, SC 174, 182-184.

³⁷⁸ Ὑμνος 11, 48-53, S.C.156, σ.236. Βλ. και Ὑμνος 34,78-85, S.C. 174, σ. 434, Ηθικός 3,115- 122, S.C. 122, σ. 398, «Ηθικός» 13, 238-240, S.C. 129, σ. 416. Βλ. επίσης και «Κατήχησις» 28, 109-116, S.C. 113, σ. 136: «Ἡμεῖς μαρτυροῦμεν ὅτι ὁ Θεὸς φῶς ἐστὶ, καὶ οἱ αὐτὸν καταξιοθέντες ἰδεῖν πάντες ὡς φῶς ἐθεάσαντο, καὶ οἱ λαβόντες αὐτὸν ὡς φῶς αὐτὸν ἔλαβον, ὅτι προπορεύεται ἔμπροσθεν αὐτοῦ τὸ φῶς τῆς δόξης αὐτοῦ καὶ δίχα φωτὸς ἀμήχανόν ἐστι φανῆναι αὐτόν, καὶ οἱ μὴ ἰδόντες τὸ φῶς αὐτοῦ οὐδὲ ἐκείνον εἶδον, ὅτι ἐκεῖνος φῶς ἐστὶ, καὶ οἱ μὴ λαβόντες τὸ φῶς οὐπὼ τὴν χάριν ἔλαβον· οἱ γὰρ τὴν χάριν λαβόντες φῶς Θεοῦ καὶ Θεὸν ἔλαβον, καθὼς εἶπε τὸ φῶς, ὁ Χριστός, Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἔμπεριπατήσω».

³⁷⁹ «Κατήχησις» 24, 179-186, S.C. 113, σ. 48. «Ο Συμεών, αντιλαμβάνεται την όραση ως πρόσληψη του ορατού φωτός, ομοίως θεωρεῖ, ὅτι η θέα του θείου φωτός αποτελεί πρόσληψη του Αγίου Πνεύματος, για το λόγο αυτό η θεοπτία του φωτός μέσω του Αγίου Πνεύματος, στο πρόσωπο του Χριστού, δημιουργεῖ αὐτον τον λεγόμενο χιτῶνα τῆς ἀφθαρσίας, ο οποίος ντύνει τον καθαρό άνθρωπο, τον καθιστά ἅγιο και τον ενώνει με τον ίδιο τον Χριστό».

³⁸⁰ Ὑμνος 46, 27-37, S.C. 196, σ. 116: « Ὅθεν ὑγεία ἅπασα, ὅθεν ἡ καθαρότης, ὅθεν ἡ ρύψις τῶν παθῶν καὶ λογισμῶν ματαίων, ὅθεν ἡ ἀστραπήμορφος ἀπάθεια συνῆν μοι καὶ συνεχίνετο ἅει πνευματικῶς μοι νόει ὁ ταῦτα διερχόμενος, μὴ μολυνθῆς ἀθλίως - ἄφατον ἐμποιοῦσά μοι ἡδονὴν συνουσίας καὶ γάμου πόθον ἄπειρον, ἐνώσεως ἐνθέου, ἐξ ἧς κἀγὼ μεταλαβὼν ἀπαθῆς ἐγενόμην, ἐκτυρωθεὶς τῆ ἡδονῆ, φλεχθεὶς αὐτῆς τῷ πῶθ καὶ τοῦ φωτὸς μετέσχηκα, ναί, καὶ φῶς ἐγενόμην, πάθους παντὸς ἀνώτερος, ἐκτὸς κακίας πάσης».

³⁸¹ «Η ἀπάθεια που προέρχεται ἀπὸ την ασκητικὴ ζωὴ συνιστᾶ την πρώτην μορφή ἀπάθειας» (Κεφάλαια 1, κεφ. 94, S.C. 51bis,σ.96) «την οποία επιφέρει η δόξα του Αγίου Πνεύματος και είναι διαφορετικὴ ἀπὸ τη θέωση που είναι η ουσιωδῶς κατὰ χάριν και θέση ἐνωση του ανθρώπου με τον Θεό (Ὑμνος 58, 240-242, S.C. 196, σ. 296) και χαρακτηρίζεται ως δεύτερη μορφή ἀπάθειας».

κατὰ χάριν καὶ ὁ ἄνθρωπος, εἷς θέσει Θεός, ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς καὶ οὐ̄περ μετείληφε θείου Πνεύματος»³⁸².

Η «θεωρία ὁμῶς του θείου φωτός δεν ισοδυναμεί με τη γνώση ἢ τη θεωρία της φύσης ἢ της θείας υπόστασης»³⁸³. Γεγονός που μπορεί να εξηγηθεῖ, διότι ο ἄνθρωπος εἶναι σε θέση να δεχθεῖ μία αμυδρή φλόγα του θείου φωτός, εφόσον η πεπερασμένη «ανθρώπινη θνητὴ φύση δεν εἶναι αρκετὴ να λάβει ὅλο το φως του Θεού», το οποίο εἶναι ατελεύτητο. Αποκαλύπτεται κάποια στιγμή «εν χρόνῳ, ἀλλὰ παραμένει ἀγνωστο καὶ αἰώνιο». Ο ἄνθρωπος δεν ἔχει πρόσβαση «στην οὐσία του Θεού» παρά μόνο στην ατελεύτητη δόξα του Θεού καὶ ὄχι την οὐσία Του, «ὅπως δεν εἶναι δυνατό μέσα ἀπὸ τα σωματικὰ μάτια να αντικρίσει παρά ἴσως μόνο τις ακτίνες του ἡλίου καὶ ὄχι τον ἴδιο τον ἡλιο στο πλήρες μέγεθός του, καὶ αν βέβαια κατορθώσει κάποια στιγμή, θα συμβεῖ μόνο να θαμπωθεῖ εστιάζοντας στη θέαση των ακτίνων του ἡλίου μέσα στο ἔσοπτρο (καθρέπτης που παραμορφώνει το εἶδωλο)»³⁸⁴. Το φως του Θεού εἶναι ἀβάστακτο για τους ἀνθρώπινους οφθαλμούς. «Ο Θεός εἶναι υπέρλαμπρος, υπέρφωτος καὶ επικαλύπτει τα πάντα, ὅπως το φως του κτιστοῦ ἡλίου ἀπλώνεται σε ὅλα τα δημιουργήματα καὶ τα καλύπτει, ὁμοίως καὶ το νοητὸ θεϊκὸ φως αν καὶ αιχμαλωτίζεται ἀπὸ την καθαρὴ ψυχὴ του θεόπτη αρχικὰ ὡς φωτεινὸ ἄστρο που ξεπροβάλλει ἀπὸ μακριὰ, αυξάνεται στη συνέχεια χωρὶς να σταματᾷ η φωτεινότητα του, ξεπερνώντας κάθε ὄριο πυρακτώνοντας την καρδιά του, κατὰ τον τρόπο που μεγαλώνει το φως του πραγματικῶν ἡλίου ἀπὸ την ανατολή μέχρι τη μέση της ἡμέρας»³⁸⁵. Ο Συμεών θα λέγαμε ὅτι «δεν βλέπει παρά μόνο τις ακτίνες του νοητοῦ Ἡλίου καὶ ὄχι τον ἴδιο τον Ἡλιο στην ολότητά του»³⁸⁶. Η ὄραση του Συμεών, που τον οδηγεῖ βαθμιαία στην ἀπόλυτη γνώση γίνεται με τους οφθαλμούς της ψυχῆς, ἀλλὰ εἶναι προσιτὴ καὶ ἀποκαλύπτεται εξίσου καὶ στα σωματικὰ μάτια, με μόνη προϋπόθεση η ψυχὴ να εἶναι καθαρὴ για να δεχθεῖ το φως καὶ να καθαρίζεται μέσα ἀπὸ τα δάκρυα³⁸⁷. «Την κατάσταση αὐτὴ μπορούν να την ζήσουν

³⁸² Κατήχ. 15, 68-99, S.C. 104, σ.228.

³⁸³ Ὑμνος 12, SC 156,244, «Θεοῦ γὰρ οὔτε ὄνομα, οὐ φύσιν, οὐκ ἰδέαν, οὐ μορφήν, οὐχ ὑπόστασιν τῶν ἀνθρώπων τις ἔγνω, ἵνα εἴπει καὶ γράψῃ καὶ μεταδῶ τοῖς ἄλλοις».

³⁸⁴ Ὑμνος 35, SC 174,444.

³⁸⁵ Ὑμνος 38, SC 174,472.

³⁸⁶ Ὑμνος 23, SC 174,204-268: «Τὴν ἀκτίνα καὶ γὰρ βλέπω τὸν δὲ ἥλιον οὐ βλέπω. Ἡ δ' ἀκτίς οὐχ ἥλιος σοὶ καὶ δοκεῖ καὶ καθορᾶται; Ταύτην βλέπων ὅλον βλέπει ποθῶ τὸν γεννήτορα οὕτως βλέπων λέγων πάλιν τίς μοι δεῖξει, ὄνπερ βλέπω; Τὰς ἀκτίνας ἔχων αὐθις ὅλας ἔνδον τῆς οἰκίας, λέγω πάλιν ποῦ εὐρήσω τὴν πηγὴν τῆν τῶν ἀκτίνων; Ἡ δ' ἀκτίς πηγὴ δ' αὐτῆς ἄλλη ἐν ἐμοὶ σαφῶς ὑπάρχει ὡ θὰῦμα ξένον! Ἄνω ἥλιος ἐκλάμπει, ἡ δ' ἀκτίς ἡλίου αὐθις ἄλλος ἥλιος ἐν γῆ μοι φαίνεται καὶ καταναγάζει ὁμοίως ὄντως τοῦ πρώτου καὶ ὁ δεῦτερος ὑπάρχει. Τοῦτον ἔχων λέγων ἔχει, τὸν δὲ ἄλλον μου μακρόθεν καθορῶν ὡσαύτως κράζω. Τίς μοι δώσει, ὄνπερ ἔχω;».

³⁸⁷ Ὑμνος 23, SC 174, σελ.212-214: «Ἀπὸ ὕψους οὐ̄ν ἐκπίπτω, κάθημαι καὶ πάλιν κλαίω καὶ ζητῶ τὴν πρὶν ἀκτίνα. Οὕτως οὐ̄ν ἔχοντός μου, τῆς νυκτός ὅλον τὸν ζῶφον αὐτὴ διασχίσασά μοι ὡς σχοινίον ἀπὸ ὕψους

οι άνθρωποι που είναι ευσεβείς και αγνοί στην ψυχή, και προσεύχονται συνεχώς. Με τις περίφημες αυτές ελλάμψεις αλλά και τις αποκλειστικές αποκαλύψεις του θείου φωτός ο πιστός φτάνει στον τελικό του προορισμό, που δεν είναι άλλος από την επίτευξη της θέωσης», το «καθ' ομοίωσιν». «Όσοι επιτύχουν να ενωθούν με το Θεό από την παρούσα ζωή εδώ στη γη παραμένουν ενωμένοι μυστικά και αιώνια³⁸⁸». Ο άνθρωπος αποκτάει την ικανότητα να γίνει κατά χάρη Θεός³⁸⁹.

Ο άνθρωπος που έχει κατακτήσει τη γνώση βρίσκεται σε μια αμοιβαία σχέση εξάρτησης με το θείο, έχοντας επιτελέσει το σκοπό της επίγειας ζωής του κινείται προς τα έσχατα³⁹⁰. Ο άνθρωπος συναντάει το Θεό, μέσα σε μια σχέση περιχώρησης, καθώς ανεβαίνει πνευματικά, ο Θεός κατεβαίνει για να τον συναντήσει αν μας επιτρέπεται να χρησιμοποιήσουμε ανθρωπομορφικές παραστατικές – συμβολικές εκφράσεις, είναι μια

ουρανίου καταβαίνει. Δράσσομαι συντόμως ταύτης, ως ληπτήν σφίγγω κρατήσαι, καί ακράτητος ύπάρχει ὄμως δέ ἀλήπτως ταύτην καί κρατῶ καί ἀναβαίνω. Οὕτως οὖν ἀνερχομένω συνανέρχονται ἀκτίνες, τούς οὐρανοὺς ὑπερβαίνω, οὐρανῶν τούς οὐρανοὺς τε, βλέπω ἥλιον δε πάλιν ὑπέρ τούτων ἀνωτέρω. Εἶτε φεύγει, οὐ γινώσκω, εἶτε ἴσταται οὐκ οἶδα τέως βαίνω, τέως τρέχω, τέως φθάσαι οὐκ ἰσχύω. Ὑψους ὑπερβαίνων δ' ὕψη, ὑπέρ ὕψωμά τε ἅπαν γενομένω μοι, ὡς δοκῶ, ἐκ χειρῶν σου οἱ ἀκτίνες σὺν ἡλίῳ ἀφαντοῦνται καί εὐθύς εἰς ἄδου πτώμα καταφέρομαι ὁ τάλας».

³⁸⁸ Ὑμνος 42, SC 196, 46-48.

³⁸⁹ Ηθικός 1, στ' 61-68, S.C. 122, σ. 228, «Εὐδὴλον οὖν ὅτι, ὡς μένει ὁ Πατὴρ ἐν τῷ ἰδίῳ Υἱῷ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ κόλπῳ τῷ πατρικῷ κατὰ φύσιν, οὕτω καὶ οἱ διὰ τοῦ θείου Πνεύματος ἀναγεννηθέντες καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ κατὰ τὴν αὐτοῦ δωρεάν γενόμενοι ἀδελφοὶ καὶ υἱοὶ Θεοῦ καὶ θέσει θεοί, μένουσιν ἐν τῷ Θεῷ καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτοῖς κατὰ χάριν».

³⁹⁰ Ηθικός 1, β', 135-142, S.C. 122, σ. 282. Ο Συμεών συνδέει τη θέα του Θεού με την πορεία προς τα έσχατα, «Ἴδε οὖν· ἔμαθες ὡς ἐν παραδρομῇ τὰ τῆς πίστεως ἡμῶν θεῖα τε καὶ φρικτὰ μυστήρια παρ' ἡμῶν, μᾶλλον δὲ παρὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δι' ἡμῶν· ἔμαθες ὅτι καὶ κατήλθεν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Θεὸς καὶ ἀνήλθεν αὐθις εἰς οὐρανοὺς καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυβὴν αὐτοῦ· οὐ γὰρ ἔδει πρὸ τῆς κρίσεως μετὰ τῆς τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ δόξης φανῆναι ἡμῖν, ἀλλὰ τότε τοῦτο γενέσθαι ὅτε καὶ τὸν καιρὸν ὁ Πατὴρ αὐτοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἔθετο ἐξουσία». Όταν ο άνθρωπος διέλθει από την κρίση θα μπορεί να αντικρύσει τη θέα του Θεού, «Κατήχησις» 24, 177-186, S.C. 113, σ. 48: «Ἀλλὰ μὴ γένοιτο ἡμᾶς, ἀδελφοί, ἐξομοιωθῆναι τοῖς οὕτω ἔχουσι καὶ τοιαῦτα φρονοῦσι, κεχερσωμένοι οὐσι καὶ χοϊκοῖς». «Γένοιτο δὲ ἐξακολουθήσαι Χριστῷ, τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι καὶ εἰς οὐρανοὺς ἡμᾶς ἀνυψώσαντι, καὶ αὐτοῦ τοῖς ἴχνεσιν αἰετῶς εἶναι, καθαιρομένους διὰ τῆς μετανοίας τοῦ σπύλου τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐπενδυομένους τὸν φωτεινὸν χιτῶνα τῆς ἀφθαρσίας τοῦ Πνεύματος ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ὃ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν». «Εἶναι φοβερὰ ὅσα περιγράφει ὁ Συμεών κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου»: Κεφάλ. 3, κεφ. 38, S.C. 51bis, σ. 140-142: «Πρὸ θανάτου θάνατος, καὶ πρὸ τῆς ἀναστάσεως τῶν σωμάτων ψυχῶν ἀνάστασις γίνεται, ἔργω, δυνάμει, πείρα καὶ ἀληθεία. Τοῦ γὰρ θνητοῦ φρονήματος ὑπὸ τοῦ ἀθανάτου νοῦς ἐξαφανιζόμενος καὶ τῆς νεκρότητος ὑπὸ τῆς ζωῆς ἐκδιωκομένης, ἡ ψυχὴ ὡς ἐκ νεκρῶν ἀναστᾶσα ἑαυτὴν ὁμολογουμένως ὀρᾷ, καθάπερ οἱ ἐξ ὕπνου ἀναστάντες βλέπουσιν ἑαυτούς· καὶ τὸν αὐτὴν ἀναστήσαντα ἐπιγινώσκει Θεόν, ὃν κατανοοῦσα καὶ ὃ εὐχαριστοῦσα, ἐξίσταται τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ κόσμου παντός, ἀφράστου ἡδονῆς πληρουμένη, καὶ καταπαύει ἐν αὐτῷ πᾶσαν κίνησιν αὐτῆς νοεράν». Η κρίση γίνεται για τον Συμεών: «διὰ γὰρ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἡ ἀνάστασις πάντων γίνεται· καὶ οὐ λέγω τὴν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν σωμάτων ἀνάστασιν – σαλπίζει γὰρ τότε ὁ ἄγγελος καὶ τὰ νεκρὰ σώματα ἀναστήσονται -, ἀλλὰ τὴν καθ' ἑκάστην γινομένην τῶν νεκρῶν ψυχῶν πνευματικῶς πνευματικὴν ἀναγέννησιν καὶ ἀνάστασιν, ἣν ὁ ἅπαξ ἀποθανὼν καὶ ἐγερθεὶς καὶ διὰ πάντων καὶ εἰς πάντας τοὺς ἀζήλιος βιοῦντας ἀνιστάμενος καὶ τὰς συναποθανούσας αὐτῷ τῇ προθέσει καὶ τῇ πίστει πυχᾶς συνεγείρων, δίδωσι διὰ τοῦ Παναγίου αὐτοῦ Πνεύματος, δωρούμενος αὐταῖς ἀπεντεῦθεν ἤδη τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃ πρέπει πᾶσα δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων», Κατήχ. 6, 358-370, S.C. 104, σ. 44-46.

ψυχοσωματική εμπειρία³⁹¹. Ο Άγιος Συμεών μνημονεύει και εντυπωσιάζεται από τους ανθρώπους που κατέκτησαν την απόλυτη γνώση³⁹² «για το λόγο αυτό αναφέρει ότι η θέα του Θεού και η απόλαυση όλων των αγαθών γίνεται από την παρούσα ζωή ως αρραβώνας του πνεύματος. Την ολική όμως θέα του Θεού και την πλήρη απόλαυση των αγαθών ο άνθρωπος θα αποκτήσει μετά τον βιολογικό του θάνατο»³⁹³.

Σύμφωνα με το Γερμανό φαινομενολόγο φιλόσοφο Max Scheler η ανάδυση του ανθρώπου και του Θεού εξαρτάται από το Θεό, διότι ο Θεός δεν εξαρτιέται από τον άνθρωπο αλλά ο άνθρωπος από τον Θεό που του επιτρέπει να Τον γνωρίσει. Το “*Ens a se*”, η «αυτοπραγμάτωση της ύπαρξης» στον άνθρωπο, δεν μπορεί να ολοκληρωθεί χωρίς τη συνέργεια – συνεργασία Θεού και ανθρώπου, επομένως ο άνθρωπος δεν μπορεί να εξελιχθεί αρκετά, να γνωρίζει όλο και περισσότερο τον εαυτό του, για να φτάσει σε σημείο να συνειδητοποιήσει τον αγώνα που διεξάγει να προσεγγίσει τη θεότητα και τη συμβολή του στην πραγμάτωση αυτής της τελευταίας (Μπακονικόλα - Γεωργοπούλου, Λουπασάκη, 1989). Αυτή η εξάρτηση ανθρώπου από το Θεό δεν είναι ατελής ούτε ο Θεός βρίσκεται τόσο μακριά από τον άνθρωπο, που αναζητεί ένα στήριγμα σ’ ένα παντοδύναμο όν. Ο άνθρωπος δεν επαφίεται με απραξία και αδυναμία στη θέληση του Θεού, αλλά είναι ενεργός, αγωνίζεται συνεχώς για να προσεγγίσει συνειδητά τη θεότητα, μέσα από την αγάπη και τις πράξεις του, η κατάκτηση της γνώσης τον οδηγεί στην πνευματική του ολοκλήρωση ως προσώπου μέσα στον αιώνια αγαπημένο, στο απόλυτο Εσύ, η μυστηριακή συνύπαρξη οδηγεί τον άνθρωπο μέσα από την πίστη στην υπέρβαση της θνητότητας και της φθοράς. Πάντα όμως κυριαρχεί το στοιχείο της Αγάπης και της προσφοράς στον πλησίον. Η αγάπη συνδέεται άμεσα με την πίστη στο Θεό, την πιστότητα, την ελπίδα και τη γνώση που σύμφωνα με τον Kierkegaard (2011) αποτελεί οντολογικό δεδομένο, γιατί η γνώση δεν θα ήταν τίποτε χωρίς την αγάπη, η αγάπη που καλύπτεται μέσα στο παράδοξο, όπως κάποτε ισχυριζόταν ο Δανός φιλόσοφος (Soloft, 2011).

³⁹¹ Κεφάλαια 1, κεφ. 7, S.C. 51bis, σ. 44: «Ἡ γνωστῶς καὶ εὐαίσθητῶς γινομένη ἐνοίκησις τῆς τρισυποστάτου θεότητος ἐν τοῖς τελείοις οὐ πλήρωσις πόθου ἐστίν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀρχὴ καὶ αἰτία σφοδροτέρου καὶ μείζονος πόθου. Ἐκτοτε γὰρ οὐκ ἔῃ τὸν ὑποδεξάμενον αὐτὴν ἡρεμεῖν, ἀλλ’ ὡς ὑπὸ πυρὸς αἰεὶ ἐκκαίόμενον καὶ πυρούμενον ἐπαίρεσθαι εἰς φλόγα πόθου θειοτέρου ποιεῖ. Κατάληψιν γὰρ καὶ τέλος τοῦ ποθομένου εὐρεῖν ὁ νοῦς μὴ δυνάμενος οὐδὲ μέτρον τῷ πόθῳ καὶ τῇ ἀγάπῃ δύναται δοῦναι, ἀλλὰ τῷ ἀτελέστῳ τέλει φθάσαι καὶ καταλαβεῖν βιαζόμενος, ἀτέλεστον αἰεὶ τὸν πόθον καὶ ἀπλήρωτον τὴν ἀγάπην ἐν ἑαυτῷ περιφέρει».

³⁹² «τῶν ἰσαγγέλων, τῶν τελείως τῷ Θεῷ ἐνωθέντων καὶ ὅλον Χριστὸν ἐν ἑαυτοῖς ὀλοτελῶς κτησαμένων ἔργῳ καὶ πείρᾳ, αἰσθήσει καὶ γνώσει καὶ θεωρίᾳ», Κατήχησις 8, SC 104, 88.

³⁹³ Ηθικός 5, 334-346 S.C. 129, σ.104.

Επομένως, γίνεται κατανοητό, ότι δεν μπορούμε να αφήσουμε την ελπίδα να σβήσει, η ελπίδα μοιάζει με ένα είδος κλήσης, ζωηρής προσφυγής σε ένα σύμμαχο, ο οποίος είναι η αγάπη. Ο Άγιος Συμεών κινούμενος προς το «Φώς», βρίσκει να τον ακολουθεί ο Γάλλος φιλόσοφος Γκαμπριέλ Μαρσέλ, ο οποίος προσεύχεται για να φωτισθεί, δηλώνοντας χαρακτηριστικά, ότι αυτό το προαναφερόμενο νοητό «φως» δεν φαίνεται να έχει καμμία σχέση, με το φως που προέρχεται από το αποτέλεσμα έρευνας ή μιας σειράς συλλογισμών, η ψυχική κατάσταση του προσευχομένου έχει μια μοναδικότητα για τον άνθρωπο αλλά και για το Θεό και αυτό που ζητεί είναι η έμπνευση (Marcel, 1928).

Πιο συγκεκριμένα ο Άγιος Συμεών πιστεύει, ότι «κάθε άνθρωπος είναι εφικτό να μετέχει στη βασιλεία του Θεού από την παρούσα ζωή, σε αυτή την περίπτωση οι άνθρωποι μεταμορφώνονται (τρέπονται) σε αγγέλους»³⁹⁴. Είναι ο σκοπός του κάθε ανθρώπου δεν «είναι όμως ένα απλό, φιλοσοφικό ή ηθικό επίτευγμα αλλά μια υποστατική μεταμόρφωση του ανθρώπου μια δυναμική πορεία ζωής, μια εκ βαθέων συνολική ανακαίνιση». Βασική προϋπόθεση για αυτήν την επίτευξη είναι «η αποφυγή της σαρκικής επιθυμίας ή της λαγνείας των οφθαλμών και των λογισμών, γιατί ο άνθρωπος κινδυνεύει περισσότερο από την αμαρτία παρά από τη χρήση των υλικών πραγμάτων»³⁹⁵. Η στείρα άρνηση και αποφυγή των υλικών αγαθών του κόσμου³⁹⁶ δεν οδηγεί στην απάθεια ούτε εξασφαλίζει τη συμμετοχή στη βασιλεία του Θεού, γιατί για τον Άγιο Συμεών είναι διαφορετικό να επιθυμεί κάποιος τα «τερπνά» και «ηδέα» αυτού του κόσμου και διαφορετικό να επιθυμεί τα αιώνια και ουράνια αγαθά (Κεσελόπουλος Α. , 1992). Αυτός ο πόθος, η σφοδρή επιθυμία για τα αιώνια και ουράνια αγαθά γεννιέται μόνο στους λίγους, που προετοίμασαν την ψυχή τους από την παρούσα ζωή³⁹⁷. Για το λόγο αυτό μέσα στα έργα του Οσίου Συμεών τονίζεται η ασκητική – αντικαταναλωτική χρήση του κόσμου ως ηθικό κατόρθωμα³⁹⁸ αλλά και προϋπόθεση γνώσεως της

³⁹⁴ Λόγοι Ηθικοί Γ', SC 122 «Ούτω και Χερουβείμ οι άνθρωποι γίνονται, τον επί πάντων Θεόν επί του νώτου των ψυχόναντων εν τωδε τω κόσμω επιφερόμενου».

³⁹⁵ Κατήχ. 5 SC 96.

³⁹⁶ Κατήχ. 16, SC 104, 240, ο Συμεών περιγράφει όσα έζησε: «Έλογιζόμην γάρ ότι, ει μεταλάβω τροφής και πόσεως, ου μη δυνηθώ εν τῇ εὐχῇ μου στῆναι τὸ σύνολον πρὸς τὴν τοῦ ποθουμένου ζήτησιν», για να προσθέσει όμως ότι έτρωγε μόνο για να κάνει υπακοή στον πνευματικό του και να μην εισπράξει τιμωρία λόγω παρακοής: «προσέτατέ μοι μετ' ἐπιτιμίου καὶ μὴ βουλόμενος ἥσθιον· ἐφοβούμην γάρ φησί, τὸ κρίμα τῆς παρακοῆς».

³⁹⁷ Λόγοι Ηθικοί Δ' SC 129.

³⁹⁸ Κατήχησις 17, SC 104, 262 – 264: «Ἴδου οὖν ἀνεκάλυψα ὑμῖν τοῖς φίλοις καὶ ἀδελφοῖς μου τὰ ἐμοὶ κεκρυμμένα μυστήρια... ἵνα εἰδῆτε καὶ μετανόιας τρόπους, ἀρχῆς τε καὶ μεσότητος ἀναβάσεις καὶ προκοπὰς καὶ τελειότητος μέτρα καὶ σπουδάσητε μιμήσασθαι, εἰ μὴ τινα ἄλλον, τὸν γοῦν γεγεννηκότα πάντως ὑμᾶς καὶ ἐκ ψυχῆς ἀγαπήσαντα, γαλακτοτροφῆσαντά τε τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ καὶ τῷ ζωογονοῦντι

κοσμολογικής αλήθειας, μια άσκηση που οδηγεί στην υπέρβαση αυτού του κόσμου, διότι σώζει τον άνθρωπο από τον υπέρμετρο καταναλωτισμό, την απληστία και την πλεονεξία που δεν τον οδηγούν πουθενά³⁹⁹. Η βασική αυτή θεώρηση του Αγίου Συμεών κρίνεται στη σημερινή εποχή περισσότερο επίκαιρη από ποτέ, σήμερα μάλιστα ο άνθρωπος μέσω της διαφήμισης και της μεγάλης δυνατότητας επιλογής που του παρέχει η αλματώδης εξέλιξη της τεχνολογίας – επιστήμης, ζώντας σε ένα καθεστώς ευδαιμονισμού και αμοραλισμού, αν και μοιάζει αυτός να αποφασίζει για όλα και να χειρίζεται το δικαίωμα της ελεύθερης επιλογής, ωθείται στην κατανάλωση και τη δημιουργία πλασματικών αναγκών, που εξυπηρετούν όχι τον ίδιο αλλά τα πάθη και τις αδυναμίες του υποτασσόμενος στη λογική του πρόσκαιρου και εφήμερου υλοζωισμού. Το αντικαταναλωτικό πνεύμα αποτελεί ξεκάθαρη αντίδραση σε αυτή τη λογική. Μέσα από το πρίσμα της Ορθόδοξης Θεολογικής σκέψης αξίζει να σημειώσουμε, «ότι η πνευματική άσκηση δεν θεωρείται ως αποφυγή της ύλης και του κόσμου ούτε όμως απάρνηση της σωματικής αξίας του προσώπου αλλά ως μια υπέρβαση του ατομισμού». Ο Άγιος Συμεών αν και εξυμνεί την άσκηση και τη μοναστική ζωή, ωστόσο δεν περιορίζει ούτε απολυτοποιεί σε αυτήν τον προορισμό και τη σωτηρία του ανθρώπου, γιατί πιστεύει, ότι όχι μόνο στην έρημο και το μοναχισμό αλλά και στον κόσμο που χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα από τις βιοτικές μέριμνες της καθημερινότητας, μπορεί κάποιος να οδηγηθεί στην τελειότητα των αρετών⁴⁰⁰. Αρκεί να υπάρχει σε όλα ισορροπία, για να μπορέσει ο υλικός κόσμος να χρησιμοποιηθεί ως έκφραση της δόξας του Θεού, χρειάζεται ο νους του ανθρώπου να αλλοιωθεί και να μετατραπεί από τη χάρη του Θεού. Αυτό όμως το γεγονός προϋποθέτει θητεία στην άσκηση και ανακαίνιση του νου του ανθρώπου ώστε να μην έχει αυτοσκοπό την απόκτηση υλικών αγαθών, και η ζωή του να χαρακτηρίζεται από συνεχή μετάνοια και προσφορά στο συνάνθρωπο. Όπως ο μοναχικός βίος του Αγίου Συμεών μας θυμίζει το υπόδειγμα της αντικαταναλωτικής και ευχαριστιακής προσλήψεως των αγαθών της δημιουργίας εκφράζει το «άλλο ήθος», και την αληθινή σχέση του ανθρώπου με την υλική κτίση. Ο άνθρωπος έχει καθοριστικό ρόλο στην ανακαίνιση της φύσεως, η κτίση παρουσιάζεται ως ζωντανή ενότητα που αναπτύσσεται και ανανεώνεται μαζί με τον άνθρωπο μέσα από την αναδημιουργική

θρέψαντα ἄρτω καὶ βαδίζεῖν ὑποδείξαντα ἐν τῇ ὁδῷ τῶν σωτηρίων ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, ὃ πρέπει πᾶσα δόξα νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

³⁹⁹ Κατηχ. 2 SC 96. Η αναγκαία χρεία για τον Άγιο Συμεών είναι η διατροφή, η ένδυση και το κατάλυμα, αυτά χρειάζεται ο άνθρωπος για επιβίωση από εκεί και πέρα αν θέλει κάτι περισσότερο, να το θεωρεί ως ιδιαίτερη ευλογία του Θεού που του το χορηγεί.

⁴⁰⁰ Κατηχ. 22, SC 104 «το τέλειον φθάσαι των αρετών».

συνεργασία του στο δημιουργικό έργο του Θεού, για αυτό κάθε άνθρωπος έχει μεγάλο μερίδιο ευθύνης από το γεγονός που του δίνει η συμμετοχή του στο ανακαινιστικό έργο του Θεού⁴⁰¹. «Η κτίση είναι ενωμένη με τον άνθρωπο και βαδίζει μαζί του προς τη σωτηρία».

Όταν ο άνθρωπος ενωθεί με το Θεό τότε θα αποκτήσει την τέλεια γνώση, τότε βρίσκει την πληρότητα της ύπαρξης του, την ακεραιότητα της φύσης του και την ολοκλήρωση του εαυτού του, ζώντας μέσα στο φως⁴⁰². Θέση που μας θυμίζει και ο Άγιος Μάξιμος ο ομολογητής όπως και ο Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός γιατί όπως λένε οι πατέρες μέσα από το Χριστό ανακαινίζεται η κτίση στο σύνολο της⁴⁰³. Η επίγνωση της θεότητας, όπως παρατηρεί ο Συμεών, «αυξάνει την πνευματική ηλικία, καταργεί το νηπιώδες φρόνημα, προκόβοντας σε ανδρική τελειότητα. Διότι κατά το μέτρο της πνευματικής ηλικίας αλλοιώνονται οι ψυχικές δυνάμεις και ενέργειες σύμφωνα με τις εντολές του Θεού, ώστε να γίνεται ισχυρότερος (κραταιότερος)⁴⁰⁴. Για να φθάσει ο άνθρωπος στο άπλετο φως του θείου έρωτα, πρέπει προηγουμένως οι σκέψεις του να απομακρυνθούν από τις ενασχολήσεις του κόσμου τούτου, τόσο ο νους όσο και η καρδιά του, να απαρνηθεί από κάθε φροντίδα και κοσμομέριμνα. «Η καρδιά να προσανατολιστεί με ερωτική κατεύθυνση προς τη θεότητα και να επιθυμεί εσωτερικά μόνο την τέλεια ένωση με το Θεό». Η αναμορφωτική και «ουσιαστική αυτή σχέση με το Θεό, αν δεν προερχόταν από την ελευθερία του, τότε δεν θα ήταν δυνατή η μεταστροφή του ανθρώπου προς το Θεό» (Κορναράκης, 1982). «Ο θείος έρωτας αποτελεί το τελευταίο στάδιο της πνευματικής ανύψωσης και του μυστικού βιώματος, η απαλλαγή δηλαδή του ανθρώπινου νου από κάθε τι υλικό - κοσμικό, για αυτό και είναι δύσκολη αυτή κατάσταση από τους ανθρώπους του κόσμου⁴⁰⁵».

Η Τελείωση στον άνθρωπο έρχεται μέσα από την εγκατοίκηση του Αγίου Πνεύματος στην ψυχή του, όπως έγραφε χαρακτηριστικά ο Συμεών, «απελεύνει πάσα νόσο και ψυχική ασθένεια, χαρίζοντας υγεία στην ψυχή»⁴⁰⁶, ο Τερτυλιανός έγραφε, ότι

⁴⁰¹ Λόγοι Ηθικοί Β', κεφ.7, SC 122.

⁴⁰² «ἀποδιῶξαν ὅσον ἀγλυῶδες ὑπῆρχεν ἐν τῇ ψυχῇ καὶ ἅπαν γήϊνον φρόνημα, τὸ ἀπελάσαν ἀπ' ἐμοῦ ὕλην ὅση παχεῖα καὶ βάρος σώματος, τὸ ἀκηδῖαν καὶ νάρκωσιν ἐμποίησαν τοῖς ἐμοῖς μέλεσιν ... Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ χαρὰν εὐθέως πολλὴν νοερὰν τε αἴσθησιν καὶ γλυκύτητα ὑπὲρ πᾶσαν γεῦσιν τῶν ὀρωμένων ἐν τῇ ψυχῇ μου ἀφράστως ἐνέσταξεν, ἔτι δὲ ἐλευθερίαν καὶ λήθην πάντων λογισμῶν, τῶν ἐν τῷ βίῳ... Πρὸς γὰρ μόνην τὴν ἐκείνου τοῦ φωτὸς ἄρρητον εὐφροσύνην πᾶσαι καὶ τοῦ νοὸς καὶ τῆς ψυχῆς αἰ αἰσθήσεις μου ἐκολλήθησαν», Κατήχησις 16, SC 104, 246.

⁴⁰³ PG 90,877.

⁴⁰⁴ Κατηγήσεις 14, 111-116.

⁴⁰⁵ Κεφ. Θεολ. Πρακτ. 3, μα, 91.

⁴⁰⁶ Θεολογικά – Ηθικά 7, 351-359.

«η ψυχή του ανθρώπου είναι από τη φύση της Χριστιανική»⁴⁰⁷, ενώ ο Νικήτας Στηθάτος έχει έφεση προς τα θεία κινούμενη⁴⁰⁸ και ο ασκητής της ερήμου μέγας Αντώνιος έγραφε ότι η αναζήτηση και διακονία του Θεού αποτελούν για τον άνθρωπο φυσική αναζήτηση⁴⁰⁹. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του Συμεών όταν περιγράφει τη μυστική ένωση με το θείο, «όταν αποκαλύπτεσαι, Θεέ των συμπάντων, τρέμω καθώς Σε θεωρώ εκ των άνω και με πιάνει τρόμος, γιατί είμαι ανάξιος να βλέπω το πρόσωπό Σου. Όταν τα λέω αυτά κλείνω τα μάτια μου και στρέφομαι προς τα σκότη. Τότε θρηνώ, γιατί είμαι αποστερημένος από την ωραιότητα Σου».

Ο Άγιος Συμεών περιέγραφε την Εκκλησία ως «ωραιομένον κόσμον», μέσα στην οποία «κατοικεί και εμπεριπατεί» ο ίδιος ο Θεός ενώ ο άνθρωπος δέχεται τις ακτίνες των χαρισμάτων Του⁴¹⁰. Μέσα σε αυτό το πρίσμα Εκκλησία – Κόσμος – Θεός καταλαβαίνουμε, ότι οι έννοιες αυτές είναι αναπόσπαστα συνδεμένες, όταν ο κόσμος «Εκκλησιάζεται», τότε ωραίζεται και μετατρέπεται ολόκληρος σε Εκκλησία, ενώ η Εκκλησία ταυτίζεται με τον κόσμο⁴¹¹. Η Εκκλησία έρχεται να αποτελέσει τον ωραίο κόσμο, τη νέα (ανακαινισμένη) κτίση, σε αναπλήρωση εκείνης που έχασε ο άνθρωπος με την πώση του. Όταν ο κόσμος είναι έτοιμος, «καθαρός» προετοιμασμένος τότε μπορεί να δεχθεί το Θεό...

«Δώσε μου τον Εαυτό Σου, να γεμίσω από Εσένα, να σε καταφιλήσω και να ασπασθώ την ανέκφραστη Δόξα Σου, το φως του προσώπου Σου να γεμίσω από Εσένα και να μεταδώσω σε όλους, και να έρθω Σ' Εσένα, όλος δοξασμένος»⁴¹².

Καταφίλημα και ασπασμός είναι η υπαρξιακή ένωση, το ερώμενο πρόσωπο δεν το εγκαταλείπει ποτέ ο Θεός, γιατί ο θείος έρωτας δεν έχει τέλος ούτε παρακμάζει ποτέ, παραμένει πάντα στη μνήμη μας, η αγάπη του Θεού είναι περισσότερο γλυκειά από οποιαδήποτε αγάπη, ο άνθρωπος που γνώρισε το φως δεν το κρατάει εγωιστικά μέσα του αλλά θέλει να το μοιραστεί με τον υπόλοιπο κόσμο, φορτίζεται και μεταδίδει σε όλους τότε θα επιστρέψει στο Θεό δηλαδή θα έρθει δοξασμένος, έχοντας βιώσει το «καθ'ομοίωση». Τα μάτια των ανθρώπων όταν είναι έτοιμα μπορούν να δεχτούν αυτό το φως, αυτή είναι η χαρά του Αγίου, ενώ στον ανθρώπινο έρωτα υπάρχει ένα εγώ και ένα εσύ που διεκδικούν την αποκλειστικότητα, γιατί ο άνθρωπος αγαπάει «εμπαθώς», ο

⁴⁰⁷ Apologeticum 17,6.

⁴⁰⁸ Περί Ψυχής 35.

⁴⁰⁹ Επιστολή 5,4

⁴¹⁰ Λόγοι Ηθικοί Α' SC 122 σ.236

⁴¹¹ Λόγοι Ηθικοί Α' SC 122,σ.238

⁴¹² ΚΗ' 185-190.

θείος έρωτας δεν έχει εγωκεντρισμό, όταν τον ζήσει ένας άνθρωπος όπως ο Συμεών αισθάνεται από εσωτερική παρόρμηση και ανάγκη να μεταδώσει αυτή τη χαρά σε όλο τον κόσμο.

Επιλεγόμενα - Συμπεράσματα

Μεγάλο είναι το πλήθος των Αγίων και Πατέρων της Εκκλησίας, λίγοι όμως είναι εκείνοι που φιλοσοφούν Θεολογώντας και θεολογούν φιλοσοφώντας τις αλήθειες και το μεγάλο μυστήριο της ζωής. Η μορφή του οσίου Συμεών ξεχωρίζει μέσα από το νέφος των μαρτύρων και το πλήθος των φιλοσοφούντων. Οι λόγοι του ξεπέρασαν την εποχή του και έφτασαν ως αντίλαλοι του μακρινού παρελθόντος μέχρι τη δική μας εποχή για να μας δείξουν, ότι υπάρχει και κάτι διαφορετικό, που μπορεί να αποδώσει ένα διαφορετικό νόημα στη ζωή του σημερινού ανθρώπου. Ο εφήμερος άνθρωπος του καταναλωτισμού, του ηδονισμού και των προσωρινών τέρψεων της ζωής, μέσα από το πρίσμα του ορθολογισμού και της επιστημονικής – τεχνοκρατικής γνώσης, καλείται να ακούσει ένα σεβάσμιο γέροντα του παρελθόντος, που βίωνε μυστικά τον Θεό στη ζωή του και ταυτιζόταν μαζί του...

Ο Συμεών έρχεται να μας δείξει τον δρόμο, «τι πρέπει να κάνουμε, τι να αποφύγουμε αλλά και πως να ζήσουμε νικώντας τα πάθη και τις αδυναμίες μας για να αποκτήσουμε ένα νέο στίγμα ζωής». Μιας ζωής απαλλαγμένης από το άγχος, την ανασφάλεια, την κενότητα αλλά και το φόβο του θανάτου. Μια ζωή που οδηγεί στο φως, μακριά από το σκοτάδι και τις σκιές, μοιάζει να είναι θεοκίνητη αλλά σε τελική ανάλυση είναι βαθιά ανθρώπινη, γιατί ο κάθε άνθρωπος μόνος του επιλέγει το δρόμο που θα βαδίσει είτε τον οδηγεί στη σωτηρία του είτε στην απώλεια πάντα καθοδηγούμενος από τις δικές του δυνάμεις και τον ιθύνοντα νου.

Ένας γνωστός φιλόσοφος ο Wittgenstein εκφράζοντας το ενδιαφέρον του για το Θεό και πιστεύοντας στις σκέψεις του Kant έλεγε, ότι το φαινόμενο του Θεού στο βαθμό που μπορεί αυτό να συλληφθεί περιορίζεται πάντοτε από τα όρια της εποπτείας του οργάνου εκείνου μέσω του οποίου το φαινόμενο «φανερώνεται» στη συνείδηση του (Μανουσάκης, 2004), για αυτό και η θρησκεία είναι μια μορφή ζωής. Το παράδοξο όμως

ποιο είναι; Αντί κάθε άνθρωπος να βάλει τη μετάνοια στη ζωή του (να αλλάξει ο τρόπος σκέψης του), να επιδιώξει το άνοιγμα των οφθαλμών του όσο ζει μέσα από την αναζήτηση και την προσευχή, προτιμά την παραμονή στο σκοτάδι και προσπαθεί να τυφλώσει και όσους έχει γύρω του, τον κόσμο ολόκληρο. Δίχως άλλο έρχεται στο μυαλό μας η εικόνα του πρίγκηπα Μίσκιν ενός ήρωα του Ρώσου συγγραφέα Ντοστογιέφσκυ, «ο οποίος υποστήριξε ότι για να γίνει κανείς ζωγράφος δεν αρκεί να ξέρει να ζωγραφίζει, αλλά χρειάζεται και να βλέπει. Η ζωγραφική δηλαδή, όπως και κάθε μορφή δημιουργίας δεν είναι απλά μόνο τεχνική, προηγείται η όραση και ακολουθεί η τεχνική για να δώσει σάρκα και οστά σε αυτή την όραση. Βέβαια η όραση δεν είναι αποτέλεσμα μιας κάποιας βιολογικής αρτιότητας του ανθρώπου, αυτό σίγουρα χρειάζεται αλλά σχετίζεται με την άσκηση, το γύμνασμα των δώρων του Θεού, προκειμένου να μάθει ο άνθρωπος να βλέπει». Δεν αρκούν δηλαδή μόνο τα αισθητήρια όργανα του σώματος που στην προκειμένη περίπτωση είναι οι οφθαλμοί γιατί όποιος έχει μάτια δεν είναι δεδομένο κιόλας ότι βλέπει...και το ερώτημα παραμένει όπως τότε το ίδιο επίκαιρο και σήμερα «αφού έχεις μάτια γιατί δεν βλέπεις;».

Ωστόσο, σε αυτόν τον αιώνα τον «απατεώνα», ζώντας σε έναν κόσμο, που όλα αλλάζουν ψάχνοντας την αληθινή «γνώση», βρήκαμε έναν φάρο φωτεινό, που ο γνώφος του παρόντος κόσμου τον απέκρυψε από τους οφθαλμούς μας, και άλλοι πριν από εμάς αναζήτησαν το φως...και έτρεξαν να ξεδιψάσουν από το καθαρό γάργαρο νερό της γνώσης του...

Ας θυμηθούμε και ας μας επιτραπεί να μνημονεύσουμε τα λόγια του αείμνηστου συγγενή μας και θείου της μητέρας μας, του Μικρασιάτη λογοτέχνη και αγιογράφου και μακαριστού Φώτη Κόντογλου, που έφτασε στην πηγή και γεύτηκε το νερό της γνώσης πριν από μας, και με τον τρόπο του, περιέγραψε τη ζοφερή πραγματικότητα της εποχής του, η οποία δεν διαφέρει δυστυχώς και πολύ από τη δική μας: *«Τὰ βιβλία τῶν μυστικῶν Πατέρων δὲν ζανατυπώνονται πιά καὶ καταντήσανε σπάνια. Ἡ ἐπίσημη Ἐκκλησία τυπώνει προχειρολογήματα διάφορων νεωτεριστῶν θεολόγων, χωρὶς καμμιά οὐσία, ποὺ φανερόνουνε μοναχὰ τὴν ἀπίστευτη γύμνια ἐκείνων ποὺ τὰ γράφουνε.... Στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἀμερικὴ ἔχουνε μεταφρασθεῖ, ἕως τώρα, σὲ διάφορες γλῶσσες ἢ Φιλοκαλία, τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸ αὐτὸ βιβλίον, ποὺ στὴν Ἀθήνα τὸ βρίσκει κανένας μοναχὰ στὶς συλλογὲς τῶν βιβλιοφίλων νὰ κάθεται στὸ ράφι ἄχρηστο, σὰν κανένα ἀρχαιολογικὸ ἀντικείμενον, ὁ Εὐεργετινός, οἱ ἐπιστολὲς τοῦ ἁγίου Βασιλείου καὶ κάποιων ἄλλων Πατέρων, οἱ λόγοι Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου, μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ μαθητοῦ του Νικήτα Στηθάτου, καὶ κάποια ἄλλα. Ἐμεῖς, ἀλλοίμονο, τυρβάζομεν περὶ τοῦ πῶς θὰ φανοῦμε ἐπιστημονικοὶ καὶ*

Ευρωπαϊκότεροι από τους Ευρωπαίους. Μοναχά κανένας «θρησκόληπτος», καθυστερημένος κατά τους νεωτεριστάς αυτούς παπαγάλους, διαβάζει τέτοια βιβλία.... Ποῦ νὰ καταδεχτοῦμε, ἐμεῖς, νὰ διαβάσουμε τέτοια πράγματα, μεταφρασμένα μάλιστα ἀπὸ ἓναν ἀγράμματο καλόγερο, ποῦ καθότανε κ' ἔγραφε ἀπάνω σὲ κάποιον βράχο, στὸ ρημονήσι Πιπέρι, μαζὶ μὲ τοὺς γλάρους;»⁴¹³.

⁴¹³ Αν και στα συμπεράσματα δεν βάζουμε αναφορές ας μας επιτραπεί να αναφέρουμε προς γνώση των μελετητῶν, το κείμενο ενός συγγενικού μας προσώπου του Φώτη Κόντογλου, *Γίγαντες ταπεινοί*, Ακρίτας 2000, Παραθέτουμε το πρωτότυπο κείμενο από το οποίο αντλήσαμε το κείμενό μας: «Εἶπαμε πῶς, ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, ὄχι μοναχὰ δὲν διαβάζουμε, ἀλλὰ κἂν δὲν ξέρουμε ἂν ὑπάρχουνε οἱ μυστικοὶ Πατέρες ποῦ φωτίσανε τὴν Ὁρθοδοξία. Γιὰ τοὺς θεολόγους ἡ Ὁρθοδοξία κατάντησε μιὰ κοῦφια λέξη, ἀφοῦ ἡ μυστικὴ οὐσία της, τοὺς εἶναι ἄγνωστη, ὅπως κι' ἡ παράδοσή της. Οἱ δικοὶ μας θεολόγοι παίρνουνε τὰ φῶτα ἀπὸ τὴ Δύση, γιατί ἐκεῖ ἡ θεολογία ἔχει γίνεи ἐπιστήμη, κ' ἡ ματαιοδοξία τους κολακεύεται ἀπ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ἡ πίστη, γι' αὐτούς, δὲν ἔχει καμμιά σημασία. Θὰ μοῦ πῆτε, «θεολογία χωρὶς πίστη, γίνεται;» Μὰ κ' ἐγὼ σὰς ρωτῶ, μὲ τὴν ἴδια ἀπορία, «γίνεται θεολογία χωρὶς πίστη; Ὡστόσο, στὶς Δυτικὲς χῶρες καὶ στὴν Ἀμερική, πολὺς κόσμος ἔχει στραφεῖ πρὸς τὴν Ὁρθοδοξία, ἀπὸ τὴ δίψα τῆς ἀληθείας. Στὴν Ἑλλάδα, μοναχὰ λιγοστοὶ ἄνθρωποι καὶ κάποιοι παλιοημερολογίτες διαβάζουνε τὰ βιβλία τῶν Πατέρων, ἐκτὸς τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Χρυσοστόμου, ποῦ τοὺς παίρνουνε οἱ θεολόγοι γιὰ ρήτορες καὶ γιὰ φιλολόγους τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσας. Τὰ βιβλία τῶν μυστικῶν Πατέρων δὲν ξανατυπώνονται πιά καὶ καταντήσανε σπάνια. Ἡ ἐπίσημη Ἐκκλησία τυπώνει προχειρολογήματα διάφορων νεωτεριστῶν θεολόγων, χωρὶς καμμιά οὐσία, ποῦ φανερόνουνε μοναχὰ τὴν ἀπίστευτὴ γύμνια ἐκείνων ποῦ τὰ γράφουνε. Μοναχὰ τώρα τελευταῖα ἄρχισε νὰ τυπώνει ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία τὴν Πατρολογία τοῦ Migne. Μὰ κι' αὐτὴ ἡ ἔκδοση εἶναι γιὰ τοὺς θεολόγους, κι' ὄχι γιὰ τοὺς πιστοὺς, ἀφοῦ εἶναι τυπωμένη στὴν ἀρχαία γλῶσσα. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, ἡ ἔκδοση τῆς Πατρολογίας δὲν ἔχει καμμιά βαθύτερη δικαίωση, μὲ τὸ δυτικὸ χαρακτήρα ποῦ ἔχει ἡ γενικὴ μόρφωση τῶν θεολόγων μας, ποῦ δὲν ἔχουνε καμμιά βαθύτερη γνώση τῆς οὐσίας τῆς Ὁρθοδοξίας, οὔτε καὶ τῆς παράδοσής μας. Ἔτσι κι' αὐτὴ ἡ ἔκδοση καταντᾷ ἓνα γεγονός χωρὶς βαθύτερη σημασία, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει τὸ κατάλληλο ὀρθόδοξο χῶμα γιὰ νὰ ριζοβολήσει».

«Ἔτσι, ἡ Ὁρθοδοξία, δηλαδὴ ἡ πρώτη κι' ἀπαραμόρφωτὴ μορφή τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι πάλι τὸ στηρίγμα ὅλων τῶν ἀνθρώπων ποῦ ζητᾶνε λιμάνι σωτηρίας κι' ὁ κανόνας τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἀμερική ἔχουνε μεταφρασθεῖ, ἔως τώρα, σὲ διάφορες γλώσσες ἡ Φιλοκαλία, τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸ αὐτὸ βιβλίο, ποῦ στὴν Ἀθήνα τὸ βρίσκει κανένας μοναχὰ στὶς συλλογὲς τῶν βιβλιοφίλων νὰ κάθεται στὸ ράφι ἄχρηστο, σὰν κανένα ἀρχαιολογικὸ ἀντικείμενο, ὁ Εὐεργετινός, οἱ ἐπιστολὲς τοῦ ἁγίου Βασιλείου καὶ κάποιων ἄλλων Πατέρων, οἱ λόγοι Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου, μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ μαθητοῦ του Νικήτα Στηθάτου, καὶ κάποια ἄλλα. Ἐμεῖς, ἀλλοίμονο, τυρβάζομεν περὶ τοῦ πῶς θὰ φανοῦμε ἐπιστημονικοὶ καὶ ευρωπαϊκότεροι ἀπὸ τοὺς Ευρωπαίους. Μοναχὰ κανένας θρησκόληπτος, καθυστερημένος κατὰ τοὺς νεωτεριστάς αυτούς παπαγάλους, διαβάζει τέτοια βιβλία».

«Οἱ λόγοι τοῦ ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου εἶναι μεταφρασμένοι στὰ Γαλλικά, στὰ Γερμανικά, στὰ Ἑγγλέζικα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Ρωσικά, ποῦ ἔχουνε μεταφρασθεῖ ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ πρωτοτυπώθηκαν στὰ Ἑλληνικά ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα. Στὴν ἀπλὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπάρχει μιὰ θαυμάσια μετάφραση καμωμένη μὲ εὐλάβεια παρὰ τοῦ πανοσιολογιστάτου Διονυσίου Ζαγοραίου, τοῦ ἐνασκήσαντος ἐν τῇ ἐρημονίᾳ φ τῇ καλουμένῃ Πιπέρι, ἀπέναντι τοῦ ἁγίου Ὁρους, τυπωμένη στὴ Σύρα στὰ 1886. Ποῦ νὰ καταδεχτοῦμε, ἐμεῖς, νὰ διαβάσουμε τέτοια πράγματα, μεταφρασμένα μάλιστα ἀπὸ ἓναν ἀγράμματο καλόγερο, ποῦ καθότανε κ' ἔγραφε ἀπάνω σὲ κάποιον βράχο, στὸ ρημονήσι Πιπέρι, μαζὶ μὲ τοὺς γλάρους; Ἐμεῖς διαβάζουμε τοὺς σοφοὺς καὶ ἀξιοπρεπεῖς καθηγητάδες ποῦ γράφουνε καθισμένοι στὶς πολυθρόνες, στὰ Παρίσια καὶ στὰ Βερολίνα!» «Δὲν ἀκοῦμε τί λέγει ὁ Θεὸς μὲ τὸ στόμα τοῦ Προφήτη: Ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους; Ποῦ νὰ ὑποπτευθοῦμε τὸ μυστικὸ πλοῦτο ποῦ κρύβεται μέσα σὲ τέτοιες ἁγίες ψυχές».

«Λοιπὸν, αὐτὴ ἡ μετάφραση δὲν ξανατυπώθηκε ἀπὸ τότε στὴν Ἑλλάδα, ποῦ τυπώνεται κάθε λογιῆς ἀνοησία, πρᾶγμα ποῦ φανερόνουνε σὲ τί πνευματικὸ σκοτάδι βρισκόμαστε, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί. Ἀπὸ τὴν προκοπὴ ποῦ ἔχουμε, βάλουμε τὸν λύχον ὑπὸ τὸν μῶδιον, κι' ἀπάνω στὸ λυγροστάτη βάζουμε τίς τυπωμένες βαθυστόχαστες ἀνοησίες ποῦ ἀνάφερα, καὶ περιμένουμε νὰ μᾶς φωτίσουνε. Τοὺς βαθύτερους μυσταγωγούς, ποῦ φανήκανε στὸν κόσμον, τοὺς ἔχουμε ἄξιους νὰ τοὺς διαβάζει μοναχὰ κανένας ἀγράμματος παλιοημερολογίτης. Ἡμεῖς, οἱ ἔξυπνοι κι' οἱ συγχρονισμένοι, βάλουμε τὴν ἐξυπνάδα μας καὶ μέσα στὰ μυστήρια τῆς θρησκείας, κι' ἀγαπᾶμε τὰ μεγάλα λόγια καὶ τὰ ἐπιστημονικά, τί λέγει ὁ τάδε ἄθεος γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ γιὰ τὴ θρησκεία του, ἢ κανένας καμουφλαρισμένος θεομπαίχτης, ἐπειδὴ αὐτὰ δίνουνε τροφὴ στὸν

Όλοι οι άνθρωποι στη διάρκεια της ζωής τους κάνουν ταξίδια εφήμερα, ταξίδια αναψυχής, ταξίδια «χαράς» για να ξεφύγουν από τα βάσανα της καθημερινότητας που τους ταλανίζουν, λίγοι όμως είναι οι εκλεκτοί που καλούνται να κάνουν ένα ταξίδι ζωής, ένα ταξίδι άσκησης και πνευματικής ανάτασης και προκοπής ένα ταξίδι στο φως, όπως είναι το ταξίδι μέσα στον πακτωλό των σκέψεων του Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου, ας μας επιτραπεί και μας να αλλοιώσουμε τους χοϊκούς και γήινους οφθαλμούς μας και να κατευθυνθούμε με τους πνευματικούς μας οφθαλμούς στην πηγή της ζωής, ο Συμεών ήταν ένας άνθρωπος όπως όλοι μας, κατάφερε όμως να μας δείξει το μυστικό δρόμο που θα μας οδηγήσει στην κρυφή γνώση, ώστε να ψαύσουμε τα ίχνη των Ενεργειών του Θεού η «Θεολογική» αλλά και «φιλοσοφική» του σκέψη, η αναζήτηση του «Αγαπημένου», είναι εφικτό να μας οδηγήσει στην αλήθεια, στην πορεία προς την απόλυτη «Γνώση», η πορεία προς το φως δεν είναι άλλη για το Συμεών παρά η οδός που οδηγεί στο Απόλυτο στην Αρχή του Παντός, στην προέλευση κάθε ύπαρξης, στον ίδιο τον Θεό και στην υποστατική ένωση μαζί Του. Η Θεογνωσία του είναι «καρδιακή», δηλαδή αγγίζει και καλύπτει ολόπλευρα όλη την ύπαρξη του ανθρώπου, ο Θεός του ησυχαστή Νέου Θεολόγου γνωρίζεται μέσα από όλες τις ανθρώπινες αισθήσεις. Γνώση που είναι «πραγματική όραση, όσφρηση, ακοή και αφή, νόηση και αίσθηση» όλες ενωμένες «εν πνεύματι». Πρόκειται για καθολική πνευματοποίηση του υποκειμένου, που πραγματοποιείται καθώς σπεύδει «διά μετανοίας και ταπεινώσεως τάς αισθήσεις πάσας ως μίαν τῷ αγαθῷ και υπεράγαθῳ ἐνώσαι Θεῷ». Μέσα από την κατάσταση της θεοπτίας η όντως ζωή γίνεται καθολική αίσθηση «ἐν Θεῷ» (Λουβωδίκος, 1999). Γράφει χαρακτηριστικά ο Συμεών «Χαρά γάρ τοῦ προσώπου σου ἡ θεωρία ἔστιν» (Υμν 55, 14, SC 196, σ.254).

Ο Συμεών διακρίνει τρία στάδια φωτισμού τα οποία είναι εφικτά και προσπελάσιμα για κάθε άνθρωπο που θέλει να ατενίσει το «θείο φως», στην πρώτη

ἐγνωσμό μας. Καὶ βουλώνουμε τὰ ἄντιά μας γιὰ νὰ μὴν ἀκούσουμε τὸν ἀπόστολο Παῦλο ποὺ φωνάζει: Οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου;»

«Ἀλλά, κοντὰ στοὺς χαλασμένους αὐτοὺς ποὺ λέγω, ὑπάρχουνε καὶ πλῆθος ἄνθρωποι ποὺ νοιώθουνε βαθεῖα τὴν οὐσία τῆς θρησκείας μας, τὴ μεγάλη σημασία τῆς λατρείας καὶ τῆς ἱερῆς παράδοσής μας. Γιὰ ὅσους ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἔχουνε πατερικὰ βιβλία, σὰν αὐτὰ ποὺ εἶπαμε παραπάνω, κ' εἶναι σχεδὸν ὅλοι οἱ Ἕλληνες, γιατί ἡ ἀδιαφορία ἐκείνων ποὺ εἶναι βαλμένοι γι' αὐτὴ τὴ δουλειά, στέρησε τὸν κόσμο ἀπὸ τέτοια ἄφθαρτη κι' ἄγια θροφή, θὰ προσπαθῆσω μὲ τὶς μικρὲς δυνάμεις μου νὰ τοὺς μεταδώσω ὅ,τι μπορέσω ἀπὸ τοὺς περιφρονημένους αὐτοὺς προγονικοὺς μας θησαυροὺς. Ἀφοῦ οἱ θεολόγοι γινῆκανε φιλόσοφοι κ' ἐπιστήμονες, ὡς γίνουμε θεολόγοι ἡμεῖς, δίχως ἄλλο ἐφόδιο, παρὰ μοναχὰ τὴν πίστη μας, κατὰ τὰ βαθυστόχαστα λόγια τοῦ ἁγίου Νείλου, ποὺ λέγει: Εἰ ἀληθῶς προσεύχη, θεολόγος εἶ. «Ἄν προσεύχεσαι ἀληθινά, εἶσαι θεολόγος.»

κατηγορία υπάρχουν «οι αυγαζόμενοι» είναι οι άνθρωποι που καταλαβαίνουν την αδυναμία και φθαρτότητα τους, στη δεύτερη κατηγορία υπάρχουν «οι πλησιάσαντες» στο «θείο φως» είναι αυτοί που αγωνίζονται να νικήσουν τα πάθη και το σαρκικού φρονήμα της ψυχής και του σώματος. Τέλος στην τρίτη κατηγορία υπάρχουν οι «ένδον αὐτοῦ εἰσελθόντες καὶ φῶς ὅλοι γενόμενοι, συγκραθέντες αὐτῶ» είναι όσοι φορούν το ένδυμα της Αγίας Τριάδος, και έχουν ενωθεί με το φως της Θεότητας (Ηθικός 10, 825-832, S.C. 129, σ.318). Και στα τρία αυτά όπως τα διαχωρίζει «στάδια του φωτισμού» του ανθρώπου, καθοριστικό ρόλο έχει η συμμετοχή στα «μυστήρια της Εκκλησίας ειδικά το Βάπτισμα και η Θεία Ευχαριστία» (Ηθικός 2, ζ', 188-201, S.C. 122, σ.380), γιατί «βοηθούν τον πενθούντα και μετανοούντα άνθρωπο να οικειοποιηθεί το Άγιο Πνεύμα, καθαριζόμενος από κάθε ρύπο ψυχής και σώματος, ώστε να ενωθεί κατά χάριν με τον Χριστό» (Ύμνος 45, 25-39, S.C. 196, σ.104). Επίσης εντοπίζονται από τον Συμεών τρεις καταστάσεις που βιώνει ο άνθρωπος μέσα στην Εκκλησία και αυτές είναι: «η αναγέννηση, η ανακαίνιση και η ανάπλαση, και, τέλος, η εν Χριστώ ζωή», πιο συγκεκριμένα με την αναγέννηση ενώ ο άνθρωπος είναι ψυχικά νεκρός κατευθύνεται προς «την πνευματική ζωή». Μέσα από «την ανακαίνιση και την ανάπλαση» νικάει την αμαρτία και τη φθορά και πορεύεται προς την αφθαρσία, από θνητός γίνεται κατά χάρη αθάνατος, και από σαρκικός, γίνεται πνευματικός. Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι ο άνθρωπος που έχει αλλάξει τρόπο ζωής και πορεύεται αποκλειστικά σε μια κατάσταση ζωής σύμφωνη με την «έν Χριστῶ ζωῆ» ενώνεται κατά χάρη με τη θεότητα της Αγίας Τριάδας (Ηθικός 5, 461-468, S.C. 129, σ.112-114).

Κλείνοντας την έρευνά μας γύρω από τον τρόπο σκέψης του Συμεών, θα θέλαμε συμπερασματικά να τονίσουμε, ότι κάθε άνθρωπος ολοκληρώνεται και βρίσκει τον πραγματικό του εαυτό όταν ατενίζει, προσεγγίζει, πλησιάζει «στον Θεό, στο θείο φως και στην αγιότητά Του, εκεί μόνο βρίσκεται η τελική, αυθεντική και απόλυτη επιβεβαίωση του ανθρώπου ως άνθρωπου». Όπως ο Συμεών ταυτίζεται με το Φως, μέσα από ένα καθεστώς απόλυτης ειλικρίνειας κάνει υπέρβαση του εαυτού του, γνωρίζει τις αδυναμίες του και αναζητεί με όλες του τις δυνάμεις γνωστικές – νοητικές να έρθει το φως, κάνει θα λέγαμε ένα κάλεσμα – «άνοιγμα προς τον Τριαδικό Θεό», στον οποίο «δίνει την καρδιά του, το είναι του, την ύπαρξή του», χωρίς όρους και ανταλλάγματα. Του εμπιστεύεται θα λέγαμε τον εαυτό του, άμεσα, «χωρίς ντροπή και φόβο, όπως κάποτε είχε κάνει ο παλιός Αδάμ πριν από την πτώση», μετατρέπόμενος ταυτόχρονα, σε φίλο και συνομιλητή του Χριστού, ο άνθρωπος με αυτό τον τρόπο αδειάζει την

ύπαρξή του, η οποία γεμίζει από το φως της θεότητας... «ο άνθρωπος ανεβαίνει και ο Θεός κατεβαίνει για να τον συναντήσει». Και τι συμβαίνει τότε, μπορεί σήμερα να γίνει κάτι τέτοιο; Ο Άγιος Συμεών αλλά και μέσα από αυτόν εν δυνάμει κάθε άνθρωπος «de facto» γνωρίζει και γνωρίζεται από τον «άγνωστο Θεό», και γνωρίζοντάς τον «ανακαλύπτονται ο ένας στον άλλο, ταυτόχρονα, σαν το είδωλο που καθρπίζει τον εαυτό του και η εικόνα μοιάζει η μια στην άλλη, όλο και περισσότερο πρόσωπον προς πρόσωπον, και, κατά συνέπεια, ο άνθρωπος του αγίου Συμεών γνωρίζει τον εαυτό του καλύτερα και σαφέστερα».

Αυτή είναι μια αληθινή στιγμή και ένας υποστατικός ρεαλισμός που ξεπερνάει την ανθρώπινη φύση μας, αυτή είναι η «εμπειρία του Αγίου Συμεών που περιγράφεται στους ύμνους του, στις κατηχήσεις και στους Λόγους του», όταν τα όρια μεταξύ του ανθρώπου και του Θεού χάνονται ή είναι δυσδιάκριτα τότε η λογική και η επιστημονική γνώση δεν μπορεί να προσφέρει στον σημερινό άνθρωπο μήνυμα ζωής, ωστόσο ο ίδιος μπορεί να ακολουθήσει τον δρόμο του φωτός όταν εξαφανίζεται ο εαυτός του, χάνεται, μεταμορφώνεται, αλλοιώνεται με την καλή πάντα έννοια, μετουσιώνεται τρεπόμενος ο ίδιος σε φως μέσα στο ανέσπερο φως της Θεότητας, «όπου κάθε μέλος του σώματός του γίνεται ο Χριστός όπως και όλος ο Συμεών» και κατ'επέκταση κάθε άνθρωπος που πιστεύει σε Αυτόν «γίνεται ο Χριστός». Τα επακόλουθα αυτής της πράξης αποκαλύπτουν το γεγονός, «ότι ο άνθρωπος, αν και δημιουργήθηκε, δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί, και δεν έχει ολοκληρώσει τον προορισμό του γιατί δεν έχει πραγματοποιήσει αυτές τις δυνατότητες ώστε να καταρτιστεί, για το λόγο αυτό «ο άνθρωπος δεν μπορεί να οριστεί μόνιμα και στατικά», αλλά δυναμικά και κινητικά. Επομένως, η ζωή του είναι μια κατάσταση δυναμικής εξέλιξης, που δεν είναι μόνο θεωρητική αλλά και πραγματοποιήσιμη, αυτή η εξελικτική πορεία του ανθρώπου μπορεί να πραγματοποιηθεί «arriori» μέσα από τη ρεαλιστική θεώρηση της θέωσης, γιατί όπως ο Συμεών μετουσιώθηκε σε φως από αυτήν εδώ τη ζωή κάθε άνθρωπος εν δυνάμει μπορεί να το καταφέρει κάνοντας την υπέρβαση του εαυτού του, βρίσκοντας τον σκοπό της ζωής του τελεολογικά που δεν είναι τίποτε άλλο παρά η ίδια η ταύτιση – υποστατική ένωση με το Απόλυτο Όν, τον Δημιουργό Του. Η «θέα του Θεού, για τον άγιο Συμεών, όπως και για κάθε άνθρωπο της εποχής μας δεν αποτελεί πλέον ένα απόμακρο - μελλοντολογικό γεγονός, τοποθετημένο έξω από τα όρια της ιστορίας», και προνόμιο μόνο των «μυστικών - νηπτικών Θεολόγων» αλλά μπορεί να βιωθεί από τον κάθε άνθρωπο που το επιθυμεί και προετοιμάζεται από την παρούσα ζωή γι' αυτόν το σκοπό,

στο κάθε ιστορικό «νυν», στην κάθε ιστορική πραγματικότητα που ζούμε και κινούμαστε, μπορούμε να γίνουμε κοινωνοί της αιωνιότητας, «τόσο ως μετοχή στην κοινωνία των εσχάτων, όσο και ως δύναμη αναδημιουργίας του κόσμου».

Τα λόγια του Συμεών μπορούν να θεωρηθούν επαναστατικά και ανατρεπτικά «όχι μόνο για την δική του εποχή όπου έζησε αλλά και ιδίως για κάθε εποχή και κυρίως για τη δική μας», γιατί κάθε άνθρωπος δεν μπορεί να συμβιβάζεται με ημίμετρα στη ζωή του, αλλά είναι πλασμένος για να ανέβει τα ύψη της πνευματικής ζωής. Οι πνευματικές κορυφές δεν ανήκουν μόνο σε εκείνους που μονάζουν σε μοναστήρια και ζουν μακριά από τον κόσμο, αλλά μπορούν να γίνουν στόχοι κάθε ανθρώπου, που ποθεί να αποκτήσει τη γνώση, «που δεν μπορεί να είναι άλλη παρά η ένωσή του με το Θεό», γιατί η πορεία της σωτηρίας είναι κοινή για όλους τους ανθρώπους σε όποιο μέρος και να ζουν και όποιες ικανότητες και αξιώματα συγκεντρώνουν. Η «Χριστιανική ζωή», μας λέει ο Συμεών⁴¹⁴ είναι η «οδός» προς το Θεό, αυτή οδηγεί στην κατάκτηση της γνώσης, η νίκη επί των παθών μας και η τήρηση των εντολών κάνει τον κάθε άνθρωπο της σημερινής εποχής να μοιάζει με έναν πολεμιστή και αναζητητή του «Φωτός» από μας μένει η προαίρεση, η επιλογή αν θα την ακολουθήσουμε ή θα την αγνοήσουμε.

Παράρτημα – Ο Ποιητής Άγιος

(Λόγοι σε ποιητική μορφή)

«Ἐπίγειος ἄγγελος, οὐράνιος ἄνθρωπος, δόξα τῶν πατέρων, σέμνυμα τῶν ἱερέων, κανόνας γιὰ τοὺς μοναχοὺς, καύχημα τῶν ἀσκητῶν, στολίδι τῆς Κωνσταντινούπολης ὅπου στὰ μοναστήρια τῆς ἔδρασε προερχόμενος ἀπ’ τὴν Παφλαγονία τῆς Μ. Ἀσίας ὁ ΟΣΙΟΣ ΣΥΜΕΩΝ ὁ ΘΕΟΛΟΓΟΣ ὁ ΝΕΟΣ. Ἡ ἐξορία κι’ ὁ κατατρεγμὸς ἀπ’ ὄσους ἀρνιοῦνταν νὰ τὸν καταλάβουν εἶναι τὸ ἐλαφρότερο, ἀπὸ τὰ τρομερὰ μαρτύρια ποὺ ἐπέβαλε ὁ ἴδιος στὸ σῶμα του, ἀρνιέμενος τὰ ἐγκόσμια γιὰ τὴ σκέψη. Διαβάζοντας τοὺς Ἵμνους Θείων Ἐρώτων καθὼς καὶ τοὺς ἄλλους λόγους του σὲ πεζό, δέχεσαι

⁴¹⁴ Κατήχ. Α΄, 39-40, SC. σ. 96

τὸν παλμὸ πίστης ποῦ σοῦ μεταδίνει, τὴν χριστιανικὴ παράδοση ποῦ κρύβεις μέσα σου καὶ στὴν ξυπνᾶ, ζωντανεύει ἐντὸς σου ὁ κόσμος τοῦ θαύματος».

Ἔτσι ολιγόλογα και χαρακτηριστικά παρουσιάζει ο Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης το 1946 στους αναγνώστες του περιοδικού Κοχλίας (Πεντζίκης, 1946) τον Συμεών τον νέο Θεολόγο, μαζί με τις παρατιθέμενες αποδόσεις δύο Ὑμνων του.

Υπάρχουν ἄνθρωποι κρυμμένοι ἀπὸ τα φῶτα του κόσμου, που ζουν μόνοι τους ασκητικά είτε ἐντὸς είτε ἐκτὸς κόσμου, μια προσωπικότητα φωτεινὴ που ἔζησε σε παρελθοντικούς χρόνους ἀλλὰ το «μῆνυμα της ἔφτασε μέχρι την εποχὴ μας εἶναι και ο μοναχὸς ὅσιος Συμεών ο νέος Θεολόγος, μια ποιητικὴ ψυχὴ» (Σταμούλης, 2005) που μπορούμε να την παραλληλίσουμε με τον Άγιο Ρωμανὸ τον μελωδὸ, ἢ και σύγχρονους γέροντες, ὅπως τον γέροντα Πορφύριο και Σωφρόνιο του Ἐσσεξ, «που ἄφησαν την ψυχὴ τους να γίνει παιχνίδι στο θρόϊσματου ἀνέμου, προκειμένου να ἀντικρίσουν τη δόξα του ἀναγεννημένου και ολοκληρωμένου ἀνθρώπου, που δεν φοβήθηκαν να εγκαταλείψουν την ασφάλεια τους και να ἀναμετρηθοῦν με τη φθορὰ του κόσμου».

Σε μία εποχὴ ὅπως η δική μας, ὅπου ο ἄνθρωπος γίνεται ὅλο και πιο ξένος, «τόσο στον ἴδιο του τον εαυτὸ, στην ἴδια του την ουσία», ὅσο και στο συνάνθρωπό του, πέρα ἀπὸ το ἐπίπεδο της καθημερινῆς συνείδησης, ὅπως τη διαμορφώνει ο καταναλωτικὸς πολιτισμὸς μας, δεν μπορούμε να μείνουμε σε αὐτὴν την ἀλλοτρίωση σε αὐτὴν την ἀποξένωση την ἀπάνθρωπη ἢ να γινόμαστε ἄνθρωποι - μηχανές που γεννηθήκαμε με καρδιά ἀλλὰ χωρίς ἀνάπαυση και συναισθήματα. Γεννηθήκαμε για να σκεφτόμαστε, θα επικαλεστοῦμε ἐδῶ το λόγο του Πασχάλ, εἶναι ἰδιαίτερα ἐπικαίρος, ο ἄνθρωπος δεν ἀγαπᾶ να μένει με τον εαυτὸ του, ὁμως πρέπει κάτι να ἀγαπᾶ, επομένως οφείλει να ἀναζητήσῃ ἀλλοῦ τί να ἀγαπήσῃ, για αὐτὸ το λόγο ἀπὸ τη στιγμή που γενιέται ψάχνει και δεν μπορεί να το βρει παρά μέσα στην ομορφιά. Ἀλλὰ καθὼς ο ἴδιος εἶναι το ωραιότερο δημιούργημα, που ἔκανε ο Θεὸς πρέπει να βρει μέσα του το πρότυπο αὐτῆς της ομορφιάς που ζητᾶ ἐξὼ ἀπὸ τον εαυτὸ του. Στην περίπτωση του Συμεών (Κατσαφανάς, 1999) ποιητῆς και ἁγίου φαίνεται πως ἐξισώνονται, ο ἁγιος Συμεών ο νέος Θεολόγος εἶναι και ποιητῆς και ἁγιος με πολὺ βαθύτερη ὁμως σημασία, ἔχουν κοινὰ σημεῖα ἀλλὰ και διαφέρουν, προχωροῦν να φτάσουν σε μία πραγματικότητα που ἤδη ὑπάρχει, ως ἀπόλυτο μέγεθος φτάνουν και ο ποιητῆς και ο ἁγιος σε μιαν αὐτάρκεια με μία ικανότητα διαισθητικὴ και συναισθηματικὴ, μια αὐτάρκεια. Αὐτὴ εἶναι το μόνο

σημείο, όπου ουσιαστικά συναντώνται ο ποιητής και ο άγιος αλλά οι δρόμοι τους από ένα σημείο και μετά χωρίζουν, η ποίηση είναι ταλέντο, χάρισμα είναι δώρο του Θεού, που δόθηκε στον ποιητή είναι μία τέχνη που λειτουργεί και ανεξάρτητα από την προσωπική ζωή του ποιητή, η αγιότητα όμως δεν είναι ταλέντο δεν δωρίζεται αλλά είναι χάρη του Θεού προς τον άνθρωπο, που το κερδίζει με τις δικές του δυνάμεις και τον προσωπικό του αγώνα, εδώ λόγος και πράξη συμπίπτουν, οι πράξεις ταυτίζονται με τον λόγο και μετατρέπονται σε γλώσσα, είναι καθαρός λόγος, όπως κάποτε έγραφε ο Χάιντεγκερ, η αγιότητα είναι άσκηση, εξαγνισμός, που φτάνει ως το μαρτύριο, μπορεί η ποίηση να ελευθερώνει αλλά η αγιότητα λυτρώνει, δηλαδή η ποίηση όπως και η φιλοσοφία παραμένει έννοια κοσμική ενώ η αγιότητα προχωράει ένα βήμα παραπέρα γίνεται σωτηριολογική και καθοδηγεί την ανθρώπινη ύπαρξη, που αποζητάει έναν τρόπο σωτηρίας της, ένα μονοπάτι προς τον Θεό, η ποίηση και η τέχνη γενικότερα κάνει ορατή την ομορφιά ή έστω την πρόθεση του καλλιτέχνη. Ενώ η αγιότητα αναζητάει να φτάσει «μυστικά» στο τρόπο Ένωσης της ψυχής με το Θεό. Ο ποιητής και ο καλλιτέχνης γενικότερα φανερώνει την ομορφιά από την απλή αίσθηση της, ως την τραγική της έννοια μέσα από υλικές μορφές οι κατακτήσεις του το αισθητικό νόημα των έργων του, είναι η προσωπική του πορεία μέσα σε αυτό τον κόσμο, τον κόσμο του συγκεκριμένου, τον κόσμο του υλικού αυτού γίνεσθαι, ο ποιητής προχωράει περισσότερο αναζητεί το απόλυτο την ομορφιά πέρα από αυτόν τον κόσμο αυτή που υπήρχε από πάντα πριν από την ωραιότητα την ενδοκοσμική του «ενθάδε και του επέκεινα», αντίθετα τώρα ο άγιος έλκεται από μίαν άλλη ομορφιά, ομορφιά που υπάρχει πέρα από αυτόν τον Φυσικό κόσμο μια ομορφιά που δεν είναι απλά μεταφυσική, είναι η κατά Χριστόν ωραιότητα, είναι το θείο κάλλος που εισβάλλει στον κόσμο τούτο, ως θείο δώρο, όπως θα έλεγε ο Συμεών ο νέος Θεολόγος, είναι το φως που αλλάζει τα πάντα, είναι το ιερό, το φρικτό μυστήριο το υπερβατικό, που σπάει τα μέτρα του φθαρτού και ξεπερασμένου από την παρακμή αυτού κόσμου η κατά Χριστόν ωραιότητα το Άγιον κάλλος που μόνο αν αλλάξουν οι σωματικοί μας οφθαλμοί μπορούμε να το αντικρύσουμε. Γιατί δεν συγκινεί αισθητικά, δεν απευθύνεται σε αισθητική αναγνώριση, όπως ένα έργο τέχνης αλλά αναπλάθει το ανθρώπινο αίσθημα, τροποποιεί, μετασχηματίζει, την φθαρτή μας φύση, αυτό άλλωστε είναι μέσα στην αποστολή της εκκλησίας του Χριστού, ο άγιος δεν έχει μία στιγμή αισθητικής πληρότητας, όπως ο ποιητής αλλά έχει πάλι αυτή την ολότητα και πληρότητα όπως πάλι μας υπενθυμίζει ο Συμεών ο νέος Θεολόγος.

Η όψη του «Είναι» φαντάζει ωραία μέσα στη θεία Γαλήνη κάτω από το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος, όπως υπάρχει το χαρακτηριστικό του πόνου στη γέννα ενός

ποιήματος ομοίως υπάρχει πόνος και μόχθος και στην αγιότητα, δηλαδή υπάρχει πάντα πολύς δρόμος ασκητικής υπακοής και προσευχής, η ωραιότητα τελικά για τον Άγιο δεν μπορεί να είναι τίποτε άλλο παρά το στεφάνι της δόξας ο «στέφανος», «με τον οποίο ο ίδιος ο Θεός στεφανώνει (επιβραβεύει) το πλάσμα του» για να δανειστούμε τη διατύπωση του Φώτη Κόντογλου.

Στην ποίηση του Συμεών λειτουργεί η βαθύτερη αρχή του ελληνικού Πνεύματος, δηλαδή αυτού του βυζαντινού μυστικισμού, η ελληνική σκέψη έχει νικήσει ένα μυστικισμό σκοτεινό ανατολικό θολό, γιατί εδώ κυριαρχεί ένας διαφορετικός αλλά όμορφος μυστικισμός, όπως στα έργα του Αγίου Γρηγορίου Νύσσης και Γρηγορίου Ναζιανζηνού, όπως δηλαδή στους πατέρες του τέταρτου και πέμπτου αιώνα έτσι και στην ποίηση του Συμεών συνδυάζεται η γνώση με τη μυστική θεωρία και μετουσιώνεται σε αρμονία και διαύγεια του νου, και σε καθαρότητα της καρδιάς, όπως εκείνη αποκαλύπτεται και εκφράζεται και ο σεβάσμιος αυτός γέροντας ζει μέσα στο δέος και την ευλάβεια που του προξενούν οι αποκαλύψεις του θείου και ενσαρκώνει - εκφράζει τα απόρρητα, τα ανέκφραστα και άρρητα σε ποιητική μορφή με νόημα αισθητικό λεκτικό, όλα εδώ γίνονται με ένα εσωτερικό ρυθμό με μία ενεργή δύναμη υψηλού ποιητικού λόγου μέσα στη λάμψη του αγίου Φωτός.

Ωστόσο είναι γεγονός δύσκολο να ενώσει κανείς τα διεστώτα, να ισορροπήσει δηλαδή καθαρά την ελληνική σκέψη με τον μυστικισμό του χριστιανισμού. Όταν όμως το κατορθώνει τότε η ελληνική σκέψη επιβάλλει το μέτρο και τη λιτότητα της, δομώντας εσωτερικά τα όρια του θεωρητικού πνεύματος του Βυζαντίου. Σε κάθε περίπτωση πάντως διαβάζοντας κανείς έχει την αμετακίνητη εντύπωση, ότι οι στίχοι του Συμεών υφαίνουν, όπως είπε ο Γκαίτε στον Φάουστ «της θεότητας το ζωντανό φόρεμα» αλλά τέτοιες ισορροπίες και δομές μπορεί να φτάσει μόνο ένα πνεύμα που ενσαρκώνει μέσα του μία μακρά παράδοση, μέσα σε αυτή την παράδοση ενώνονται ανατολικά μυστικά και Ελληνικά έλλογα στοιχεία. Η ποίηση του Συμεών δείχνει, ότι μας φέρνει κάτι μακρινό από αυτή την βυζαντινή Αναγέννηση, πράγματι η ποίηση του είναι μία απόκλιση από τη γνωστή «λόγια ποίηση της Αττικής διαλέκτου», που τόσο επίμονα μιμήθηκαν οι λόγιοι του Βυζαντίου, ενώ περιφρόνησαν παραμέρισαν την κοινή γλώσσα των ευαγγελίων και του ιστορικού Πολυβίου, δίδασκαν επίσημα φιλοσοφία ήταν γνωστές αρχαίων κειμένων της φιλοσοφίας αλλά δεν ήταν φιλόσοφοι όπως ανέφερε κάποτε ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος. Πού θα μπορούσαμε να κατατάξουμε τον Συμεών με την μουσική γλώσσα και ρέουσα έκφραση, αναρωτιέται ο Φιλότηος Κωνσταντινουπόλεως τον 14ο αιώνα.

Αξίζει να αναφέρουμε, ότι το ποιητικό έργο του Συμεών που ονομάζεται «ερώτων θείων ύμνοι» δεν έτυχε ανάλογης ανταπόκρισης αλλά και προσοχής από τους συγχρόνους του την εποχή που έζησε ούτε και τη μεταγενέστερη περίοδο στην Ελλάδα, αντιθέτως το έργο αυτό που αριθμεί περίπου 9.000 στίχους προκάλεσε την προσοχή περισσότερο ξένων μελετητών παρά Ελλήνων.

Η ποίηση του Συμεών διακρίνεται από φως, οι στίχοι του έχουν φως, τα λόγια του βγάζουν φως, είναι ένα φως που μοιάζει απρόσιτο ένα μυστικό φως όπως σε μια Βυζαντινή Εικόνα της Εκκλησίας, ομοίως και εδώ ένας ασυνήθιστος μη νατουραλιστικός φωτισμός προκαλεί μια αίσθηση εξώκοσμης, υπερβατικής γλυκύτητας και καλοσύνης, γιατί και η ζωγραφική πέρα από το αισθητό και υλικό, απευθύνεται επίσης στο αόρατο, όπως και ο λόγος και ίσως σε αυτό το σημείο, πρέπει να επαναλάβουμε κάτι που έχει ειπωθεί, ότι η αληθινή ποίηση είναι η αναζήτηση του Θεού, η ανάκληση του από τη λήθη μέσα μας.

Η Θεολογική σημασία του έργου του Συμεών πεζού και ποιητικού είναι αναμφίβολα μεγάλη, όπως μεγάλη είναι και η ποιητική ψυχή του, η βαθύτερη μυστική ουσία του πνεύματος του, ο άγιος Συμεών εκφράστηκε με το λόγο όπως άλλοι εκφράστηκαν με την αγιογραφία και με την εκκλησιαστική αρχιτεκτονική, τα ποιήματά του Αγίου Συμεών αποκαλύπτουν τη βαθιά δεομένη χριστιανική ψυχή, τα διαπερνάει μία πνοή βυζαντινού μυστικισμού, ένα προσωπικό λεπτό πνεύμα ένας ανεπανάληπτος υψηλός Βυζαντινός ανθρωπισμός. Μας υποβάλλουν και αυτός είναι ο κυρίαρχος τόνος της ποίησης του τη βαθύτατη κατάνυξη της αποκαλυπτικής παρουσίας του Θεού, σε ανεβάζουν σε υψηλά επίπεδα διανόησης, σε υψίπεδα μεγάλης αγάπης, γιατί διαπερνά το μυστήριο του πόνου η βαθειά μετάνοια όπως ακριβώς η ίδια η ψυχή του βρίσκει ανάπαυση μέσα στις εκκλησίες του Βυζαντίου, ο ποιητικός του λόγος προαναγγέλλει την αναγέννηση της θρησκευτικής τέχνης που θα ακολουθήσει τους επόμενους τελευταίους αιώνες του Βυζαντίου.

Έχουμε αναφερθεί μέσα από την διεξοδική ανάλυση της εργασίας μας στο πεζό έργο του Συμεών, τώρα όμως θα αναφερθούμε στο ποιητικό του, το οποίο αριθμεί περίπου 10.000 στίχους και το βασικό κομμάτι αποτελούν οι «Ύμνοι των θείων ερώτων», πρόκειται για 58 ύμνους από τους οποίους πολλοί εκτείνονται σε εκατοντάδες στίχους (σύνολο 10.804 στίχων) ενώ μερικοί άλλοι περιορίζονται σε μικρό αριθμό στίχων και έχουν μία πιο αυστηρή δομή (Κατσαφανάς, 1999). Οι περισσότεροι είναι κάπου 35 είναι γραμμένοι σε ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο 11 σε δωδεκασύλλαβο, οι 8 σε οκτασύλλαβο και μερικοί άλλοι σε ακανόνιστους αριθμούς συλλαβών, το μετρώ είναι

ιαμβικό ή τροχάϊκο και φυσικά είναι τονικό μέτρο, μέρος του τεράστιου έργου και πολύ νωρίτερα από ότι συνήθως αναφέρεται, ήδη στα 1603 ένα μεγάλο μέρος εκδόθηκε σε λατινική μετάφραση αργότερα το 1790, ο Διονύσιος Ζαγοραΐος βασισμένος σε χειρόγραφα του Αγίου Όρους, εξέδωσε στη Βενετία το μεγαλύτερο μέρος του έργου πεζού και ποιητικού, πέρασαν περίπου 100 χρόνια, όταν στο 1866 εκδόθηκε στη Σμύρνη με πολλά λάθη και παρανοήσεις, σε αυτή την έκδοση βασίστηκε μία από τις τελευταίες εκδόσεις πριν από το 1965 που κυκλοφόρησε σε φωτοτυπίες στην Αθήνα τελευταία το 1990 και εκδόθηκε στη Θεσσαλονίκη με τον τίτλο Συμεών ο νέος Θεολόγος η ελληνική σειρά φιλοκαλία των νηπτικών και ασκητικών από τις εκδόσεις Μερετάκη.

Η ποίηση του Συμεών διατρέχεται από αισθήματα οδύνης από τον εσωτερικό αγώνα του να κάνει ορατό, τον αόρατο, προσιτό το απρόσιτο θείο κάλλος και ταυτόχρονα αισθήματα αγαλλίασης από την ξαφνική ολόσωμη αποκάλυψη του. Την ποίηση του Συμεών δεν μπορούμε να την προσεγγίσουμε μέσα από τα κλασικά κριτήρια του ωραίου αλλά μέσα από τα κριτήρια της υπαρξιακής θρησκευτικής αλήθειας.

Μόνο τότε θα ξυπνήσει μέσα μας ένας άλλος κόσμος είναι ο κόσμος του υπέροχου και υψηλού που ξεχωρίζει από τη γνωστή μας κοσμική ας πούμε ποίηση. Αυτή είναι η ποίηση του μυστικού Συμεών του νέου Θεολόγου, ποίηση δυναμική, ποίηση του υπέροχου και υψηλού, ποίηση από μία στάση του ανθρώπου βαθιά υπαρξιακή, αναφερόμαστε σε στίχους του Συμεών που εκφράζουν την ομορφιά, τις βαθύτερες προθέσεις του, σε στίχους που είναι ανάγκη έκφρασης ανάγκη που οδηγεί τον ποιητή και κάθε αληθινό καλλιτέχνη να σπάσει τον κύκλο του εγώ μέσα στον οποίο είναι κλεισμένος να συναντήσει όχι τόσο έναν άλλον άνθρωπο αλλά ένα τέλει πρότυπο του ανθρώπου τον ίδιο τον Θεό και μέσα από αυτή τη συνομιλία του να καταλάβει καλύτερα τον εαυτό του να συναντήσει το Θεό όχι με τη συμβατική έννοια αλλά να του φανερωθεί η αλήθεια και η ζωή.

Μία τέτοια φανέρωση προϋποθέτει κατάλυση της ατομικότητας αλλά και συνεχόμενης – αδιάλειπτης προσωπικής άσκησης και προσφοράς με ταυτόχρονη απόθεση κάθε στοιχείου ξένου προς τη γνήσια ανθρώπινη ύπαρξη, ο άνθρωπος εγκαταλείπει κάθετι που απομακρύνει το λογισμό του και είναι έτερο από την ανθρώπινη φύση του, καθετί γήινο και φθαρτό μέσα στο χρόνο για να μπορέσει να οδηγηθεί στη θέωση στην οδό της μυστικής αλήθειας, η οποία πραγματοποιείται μέσα από τη θεία χάρη το Άγιο Πνεύμα που είναι βίωμα όχι απλό συναίσθημα, είναι ζωή και όχι λογική. Η γνώση και βέβαια η τέχνη ως ποίηση είναι η περιοχή της ελευθερίας δεν υπηρετεί σκοπιμότητες ούτε ιδεολογίες αλλά αδέσμευτα φανερώνει τον ψυχικό μας

κόσμο, τη χαρά τον πόνο, την αγωνία την ομορφιά και την αλήθεια τις υπόγειες μέσα μας διαδρομές αλλά το κάνει πάντα με αισθητικά μέσα με τρόπο δηλαδή που προκαλεί αισθητική συγκίνηση και τέτοιοι τρόποι για να εκφραστεί η ομορφιά και η αλήθεια υπάρχουν πολλοί αλλά εδώ είναι που μας περιμένει μία ερώτηση καλά τι είδους ποίηση μπορεί να είναι η ποίηση του Συμεών όταν υπηρετεί τη θρησκεία; Στο Βυζάντιο η θρησκεία χρησιμοποιεί την τέχνη για να εκφράσει δογματικές αλήθειες, γίνεται τέχνη λειτουργική, εκφράζοντας μέσα από γεγονότα την ουσία της θείας αγάπης που θα οδηγήσουν τον άνθρωπο, αυτόν που έχει αλλά και αυτόν που δεν διαθέτει τις απαραίτητες γνώσεις σε μέθεξη Θεού. Η γλώσσα του Συμεών ανοίγει ένα δίαυλο επικοινωνίας με τις άκτιστες ενέργειες του Θεού, δίνοντας απάντηση στα υπαρξιακά ερωτήματα του ανθρώπου. Η γλώσσα θα λέγαμε δίνει υπόσταση στην ποίηση, είναι τρόπος έκφρασης, «Ποίηση Θρησκευτική» θα ισχυριζόταν κάποιος και πιο συγκεκριμένα ο Δημαράς (1935) στο έργο του «Επτά κεφάλαια για την ποίηση» στο τελευταίο κεφάλαιο που φέρει τον τίτλο «ποίηση και Χριστιανισμός», αναγνωρίζει το γεγονός, πως υπάρχει σύνδεση ανάμεσα στην πίστη, την προσευχή και το ποιητικό φαινόμενο, ανάμεσα στο λυρισμό και τη Θρησκεία. Σύμφωνα με τον ίδιο ο Χριστιανισμός ανανέωσε και έδειξε όλο το ηθικό βάρος, αναδεικνύοντας το μέγεθος της ανθρώπινης ψυχής. Περιγράφει μάλιστα την πορεία, που ακολουθεί ο ποιητής για την δημιουργία του ποιητικού έργου, «ως μια ανοδική πορεία της ψυχής από τον υλικό κόσμο προς τη μυστική ζωή, και κατόπιν την επιστροφή της ως με ολοκληρωμένο το λυρικό έργο της στον υλικό κόσμο» (Δημαράς, 1935).

Θρησκευτική ποίηση υπάρχει σε όλους τους λαούς της γης, διότι εκφράζει τα εσωτερικά συναισθήματα του ανθρώπου απέναντι στον Θεό, την ευχαριστία, την δοξολογία, την ικεσία, την μετάνοια και ακόμα την αγωνία από την συναίσθηση του εφήμερου της ζωής και τον φόβο του θανάτου, χωρίζεται σε προσωπική και λειτουργική, η ποίηση μάλιστα των Βυζαντινών συγκρινόμενη με την ποίηση της Δυτικής Εκκλησίας, αποδεικνύεται πολύ ανώτερη, περισσότερο μάλιστα όταν συγκρίνεται με μερικές υμνολογικές προσευχές προτεσταντικών προσευχηταρίων (Τωμαδάκης, 1993).

Για να γνωρίσει κάποιος αντικειμενικά την ποίηση των Βυζαντινών οφείλει να απαλλαγεί από κάθε μαχητική προκατάληψη η οποία στρέφεται υπέρ ή εναντίον της και να αποδεχτεί δύο βασικά και αλληλένδετα εσωτερικά της κριτήρια, την πίστη και την εσωτερική πάλη. Δεν είναι όμως μόνο αυτά αρκετά αλλά απαραίτητη είναι και η θεία χάρη, το «τάλαντον», το οποίο φυσικά δεν εξαγοράζεται αλλά αποτελεί καρπό του Αγίου Πνεύματος στον άνθρωπο που αγωνίζεται και τηρεί τις εντολές, αυτό

πολλαπλασιάζεται με την μάθηση, τη φαντασία, τον στοχασμό και τη μελέτη του φυσικού και ανθρώπινου κόσμου, καθώς και την πίστη στο Θεό. Για αυτό και ο Τωμαδάκης (1993) έγραφε πως από αγραμμάτους και απαίδευτους ανθρώπους δεν μπορεί κανείς να περιμένει πολλαπλασιασμό του ταλάντου τους, μέσα από όσα εκθέσαμε μέχρι τώρα αποδεικνύεται ότι η επίδραση της κλασικής φιλολογίας στους Χριστιανούς ποιητές υπήρξε τεράστια.

Ο Συμεών ήθελε να είναι απερίσκεπτος από κάθε κοσμική έννοια όταν έγραφε τους ύμνους του:

«Ἐλιπον εὐθύς κόσμον καί τά τοῦ κόσμου,
ἔμυσα πάσας ὁμοῦ καί τάς αἰσθήσεις,
ὀφθαλμούς, ὄτα, ρίνα, στόμα καί χεῖλη,
πᾶσιν ἔθανον συγγενέσι καί φίλοις,
ναί, ὡς ἀληθῶς ἔθανον τῇ θελήσει,
καί μόνην ἐζήτησα Θεοῦ τήν χεῖρα·
ἰδοῦσα δ' αὕτη οὕτως ποιήσαντά με,
ἤψατο λάθρα χειρός, ἐκράτησέ μου
καί ὠδήγει με μέσον τοῦ σκότους ὄντα»⁴¹⁵.

Κύριος άξονας των ποιητικών του έργων είναι η επίκληση του Αγίου Φωτός, η μέθεξη του ανθρώπου μέσα σε αυτό και η καλή αλλοίωση από αυτό, «για να μεταρσιωθεί ο άνθρωπος στην κατά χάριν ένωση του με το Θεό», τα έργα του όμως αμέσως προκάλεσαν ένταση, όταν πρωτοκυκλοφόρησαν, τόσο στην εποχή του εισέπραξε μέλιστα το μένος και την οργή του Στέφανου Νικομηδείας (Χρήστου, Άγιος Συμεών ο Θεολόγος του Φωτός, 1984), αλλά κέρδισε και το ενδιαφέρον και την προσοχή τόσο συγχρόνων του, όσο και μεταγενέστερων πατέρων- ιεραρχών της Εκκλησίας, όπως του Θεοφύλακτου Αχρίδος, ο οποίος και αφιέρωσε ποίημα στον Συμεών έζησε αρκετά αργότερα 11^ο -12^ο αιώνα (Πονηρός, 1996):

«Ἐχρήν προκειῖσθαι πᾶσι τήνδε τήν βίβλον,
πίνακα κοινόν ἀρετῆς καί κανόνα·
πάντας γάρ εἴλξεν Ὀρφικῆς λύρας πλέον,
εἰ πάντες ἐκρέμαντο αὐτῆς γνησίως...»⁴¹⁶

⁴¹⁵ Ὑμν. Ν', στ. 113-121, ἔ.ά. τ. 19ΣΤ', σ. 308.

⁴¹⁶ Corpus Fontium Historiae Byzantinae, τ. 15Α', Theophylacti achridensis orationes, tractatus, carmina, societas studiorum byzantinorum, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 353.

Εντύπωση μας κάνει η αναφορά του Ορφέως παρόλο που ήταν πρότυπο του Χριστού στους πρώτους μ.Χ. αιώνες, ο Ορφικός λόγος (Χασάπης, 1984) υποκρύπτει την έννοια του φωτός προς την Ηώ «ἀλλά, μάκαιρ' ἀγή, μύσταις ἱερὸν φάος αὐξοῖς⁴¹⁷»

**Α. «Ευχὴ Μυστικὴ τοῦ Ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου
μέσω τῆς ὁποίας επικαλεῖται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὁ ἑαυτοῦ προορῶν»
(Μάξιμος, 2000), τ.Γ'.**

Ο Συμεών μας δείχνει το δρόμο μέσα από την Προσευχή, έναν Ὑμνο προς το φως (Coder, 1981) που κάθε ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος θέλει να μετέχει στο Μυστήριο τῆς Θείας Ευχαριστίας μπορεί να αναγνώσει, ας τον ακολουθήσουμε:

<p>«<u>Ἐλθέ τό φῶς</u> τό ἀληθινόν, ἐλθέ ἡ αἰώνιος ζωή, ἐλθέ τό ἀποκεκρυμμένον μυστήριον, ἐλθέ ὁ ἀκατονόμαστος θησαυρός, ἐλθέ τό ἀνεκφώνητον πρᾶγμα, ἐλθέ τό ἀκατανόητον πρόσωπον», «ἐλθέ ἡ ἀΐδιος ἀγαλλίασις, <u>ἐλθέ τό ἀνέσπερον φῶς</u>, ἐλθέ πάντων τῶν μελλόντων σωθῆναι ἡ ἀληθινή προσδοκία, ἐλθέ τῶν κειμένων ἡ ἔγερσις, ἐλθέ τῶν νεκρῶν ἡ ἀνάστασις, ἐλθέ ὁ δυνατός, ὁ πάντα αἰεὶ ποιῶν καί μεταποιῶν καί ἀλλοιῶν μόνῳ τῷ βούλεσθαι! Ἐλθέ ὁ ἀόρατος καί ἀναφῆς πάντη ἀψηλάφητος, ἐλθέ ὁ αἰεὶ μένων ἀμετακίνητος καί καθ' ὥραν ὄλος μετακινούμενος καί ἐρχόμενος πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἐν τῷ ἄδη κειμένους, ὁ ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἐλθέ τό περιπόθητον ὄνομα καί θρυλούμενον, λαληθῆναι δέ παρ' ἡμῶν, ὅπερ εἶς, ἢ γνωσθῆναι, ὁποῖος ἢ ποταπός, ὅλως ἡμῖν ἀνεπίδεκτον. Ἐλθέ ἡ αἰώνιος χαρά, ἐλθέ τό στέφος τό ἀμαράντινον, ἐλθέ ἡ πορφύρα τοῦ μεγάλου Θεοῦ καί βασιλέως ἡμῶν, ἐλθέ ἡ ζώνη ἡ κρυσταλλοειδῆς καί διάλιθος,</p>	<p>Επίκληση⁴¹⁸</p> <p>«Ἐλα, το φως το αληθινό, ἔλα, η αιώνια ζωή, ἔλα, το απόκρυφο μυστήριο, ο ανώνυμος θησαυρός, το ανεκφώνητο πράγμα, το ακατανόητο πρόσωπο, η παντοτινὴ ἀγαλλίαση, το ανέσπερο φως», ἔλα, η ἀληθινὴ προσδοκία αὐτῶν που μέλλουν να σωθοῦν. Ἐλα, των πεσμένων η ἔγερση, ἔλα, των νεκρῶν η ἀνάσταση. Ἐλα, Δυνατέ, που δημιουργεῖς, μεταπλάθεις κι ἀλλοιώνεις τα πάντα με μόνη τη θέλησή σου! Ἐλα, ἀόρατε, ἀνέγγιχτε κι ἀψηλάφητε. Ἐλα, συ που μένεις πάντα ἀμετακίνητος, μα κάθε στιγμή μετακινεῖσαι ολόκληρος, για να ἴρθεις σε μας, που κειτόμαστε στον ἄδη, ο ὑπεράνω πάντων των ουρανῶν. Ἐλα, πολυπόθητο και πολυθύλητο ὄνομα, που ὁμως ἀδυνατούμε να περιγράψουμε τι ἦσουν ακριβῶς, ἢ να γνωρίσουμε την οὐσία και τις ιδιότητές σου. Ἐλα, παντοτινὴ χαρά, ἔλα, ἀμαράντινο στεφάνι, ἔλα, πορφύρα του μεγάλου Θεοῦ και βασιλιά μας. Ἐλα, κρυστάλλινη ζώνη διαμαντοστόλιστη, ἔλα, ἀπλησίαστο υπόδημα, ἔλα βασιλικὴ αλουργίδα κι αυτοκρατορικὴ δεξιά! Ἐλα, συ που πόθησε και ποθεῖ ἡ ταλαίπωρή</p>
---	--

⁴¹⁷ Τα Ορφικά, εκδ. «εγκυκλοπαιδείας του Ηλίου», Ἀθήναι (1984), σ. 245

⁴¹⁸ Ανακτήθηκε από [Ευχὴ Μυστικὴ τοῦ Ἁγ. Συμεῶν | Προσευχητᾶρι \(enavasi.gr\)](http://enavasi.gr), στις 25/2/2022. Πρβλ. ἐκδ. Koder J. και Paramelle J, SC 156,σ.150-154.

έλθέ τό ὑπόδημα τό ἀπρόσιτον,
έλθέ ἡ βασιλῆος ἀλουργίς καί
αὐτοκρατορική ὄντως δεξιὰ!
Ἐλθέ, ὄν ἐπόθησε καί ποθεῖ ἡ
ταλαίπωρός μου ψυχῆ,
έλθέ ὁ ἄσπετος πρὸς ἄσπετον, ὅτι ἄσπετος εἰμί,
καθάπερ ὄρας!
Ἐλθέ ὁ χωρίσας ἐκ πάντων
καί ποιήσας με ἄσπετον ἐπὶ τῆς γῆς,
έλθέ ὁ γενόμενος πόθος αὐτός ἐν ἐμοί
καί ποθεῖν σε ποιήσας με, τόν
ἀπρόσιτον παντελῶς!
Ἐλθέ ἡ πνοή μου καί ἡ ζωή,
έλθέ ἡ παραμυθία τῆς ταπεινῆς μου
ψυχῆς,
έλθέ ἡ χαρά καί ἡ δόξα καί ἡ διηλεκτική
μου τροφή!»

«Εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἐν πνεῦμα ἐγένου
μετ' ἐμοῦ
ἀσυχύτως, ἀτρέπτως, ἀναλλοιώτως ὁ
ἐπὶ πάντων Θεός,
καί αὐτός μοι τὰ πάντα ἐν πᾶσι
γεγέννησαι,
τροφή ἀνεκλάλητος καί εἰς ἅπαν
ἀδάπανος,
ἀενάως ὑπερεκχεομένη τοῖς τῆς ἐμῆς
ψυχῆς χεῖλεσι
καί ὑπερεκβλύζουσα ἐν τῇ πηγῇ τῆς
καρδίας μου,
ἔνδυμα ἀπαστράπτων καί καταφλέγον
τούς δαίμονας,
κάθαρσις διὰ ἀφθάρτων καί ἀγίων
δακρύων ἐκπλύνουσα με,
ὣν ἡ σὴ παρουσία, πρὸς οὓς παραγίνη,
χαρίζεται.
Εὐχαριστῶ σοι, τό φῶς ἀνέσπερόν μοι
γεγέννησαι καί ἡλιος ἄδυστος,
ποῦ κρυβῆναι μή ἔχων ὁ πληρῶν τῆς
σῆς δόξης τὰ σύμπαντα.
Οὐδέποτε γάρ ἀπεκρύβης ἀπό τινος,
ἀλλ' ἡμεῖς αἰεὶ κρυπτόμεθα ἀπό σοῦ,
λθεῖν πρὸς σέ μή βουλόμενοι.
Ποῦ γάρ καί κρυβήσῃ ὁ μηδαμοῦ ἔχων
τόπον τῆς σῆς καταπαύσεως;
Ἦ διὰ τί, ὁ μήποτε ἀποστρεφόμενος
τῶν πάντων τινά,
μήτε τινά αὐτῶν ἐντρεπόμενος;»

«Νῦν οὖν ἐνσκήνωσον, Δέσποτα,
ἐν ἐμοί καί κατοικήσον καί μείνον
ἀδιαστάτως,
ἀχωρίστως μέχρι τέλους
ἐν ἐμοί τῷ δούλῳ σου, ἀγαθέ,
ἵνα κάγω εὐρεθῶ ἐν τῇ ἐξόδῳ μου καί
μετά τὴν ἐξοδον

μου ψυχῆ,
ἐλα, συ ὁ Μόνος πρὸς ἐμένα τον μόνο!
Ἐλα, συ που με ξεχώρισες ἀπ' ὅλα
καί μ' ἔκανες μοναδικό πάνω στη γῆ.
Ἐλα, συ που ἐγένες ὁ πόθος τῆς ψυχῆς μου
καί μ' ἀξίωσες νὰ σε ποθήσω τον παντελῶς
ἀπρόσιτο!
Ἐλα, πνοή μου καί ζωή,
ἐλα τῆς ταπεινῆς μου ψυχῆς παρηγοριά,
ἐλα, χαρά καί δόξα μου κι' ἀτέλειωτη
τροφή».

«Εὐχαριστία»

«Σ' ευχαριστῶ, που ἐγένες ἓνα πνεῦμα μαζί
μου
ἀσυχύτως, ἀτρέπτως κι ἀναλλοιώτως, Θεέ
του παντός,
κι' ἐγένες γιὰ χάρι μου τὰ πάντα σε ὅλα:
Τροφή ἀνεκλάλητη που ποτέ δὲν τελειώνει,
που ξεχύνεται ἀκατάπαυστα ἀπὸ τῆς ψυχῆς
μου τὰ χεῖλη
καί πλοῦσια ἀναβλύζει ἀπ' τὴν πηγὴ τῆς
καρδίας μου.
Ἐνδυμα, που ἀστράφτει καί καταφλέγει
τούς δαίμονες.
κάθαρση, που με πλένει με τ' ἀφθάρτα κι'
ἀγία δάκρυα
που ἡ παρουσία σου χαρίζει σ' ὅσους
ἐπισκεφθεῖς.
Σ' ευχαριστῶ, γιὰτί γιὰ χάρι μου
ἐγένες ἀνέσπερο φῶς καί ἡλιος
ἀβασίλευτος,
που δὲν ἔχεις πού νὰ κρυφτεῖς, ἀφοῦ
γεμίζεις με τὴ δόξα σου τὰ σύμπαντα.
Ποτέ δὲν κρύφτηκες ἀπὸ κανένα
ἀλλ' ἐμεῖς κρυβόμαστε πάντοτε ἀπὸ σένα,
μὴ θέλοντας νὰ κρυφθῶμε κοντὰ σου.
Μὰ πού νὰ κρυφτεῖς ἀφοῦ πούθενά δὲν
υπάρχει τόπος γιὰ τὴν κατάπαυσή σου;
Καί γιὰτί νὰ κρυφτεῖς ἐσύ που δὲν
ἀποστρέφεται κανένα οὔτε κανένα
ντρέπεσαι;»

«Ἰκεσία»

«Καὶ τώρα, σε ἰκετεύω, Δέσποτά μου,
ἐλα νὰ στήσεις τὴ σκηνή σου στὴν καρδιά
μου,
νὰ κατοικήσεις καί νὰ μείνεις ἐντὸς μου
ἀχώριστος κι ἐνωμένος μέχρι τέλους
με μένα τον δούλο σου, ἀγαθέ,
γιὰ νὰ βρεθῶ κι' ἐγὼ στὴν ἐξοδὸ μου κι
ἐπειτα ἀπ' αὐτὴν στους αἰῶνες

<p>έν σοί, ἀγαθέ, καί συμβασιλεύσω σοι, τῷ ἐπί πάντων Θεῷ!</p> <p>Μεῖνον, Δέσποτα, καί μή ἐάσης με μόνον, ἵνα ἐρχόμενοι οἱ ἐχθροί μου, οἱ ζητοῦντες αἰεὶ τοῦ καταπιεῖν τήν ψυχὴν μου καί εὐρίσκοντές σε μένοντα ἐν ἐμοί, φεύξωνται παντελῶς καί μή ἰσχύσωσι κατ' ἐμοῦ, βλέποντές σε, τόν ἰσχυρότερον πάντων, ἔνδοθεν καθήμενον ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς ταπεινῆς μου ψυχῆς. Ναί, Δέσποτα, ὡς ἐμνήσθης μου, ὅτε ἐν τῷ κόσμῳ ἐτύγγανον καί ἀγνωοῦντός μου αὐτός ἐξελέξω με καί ἀπό τοῦ κόσμου ἐχώρισας καί πρό προσώπου τῆς δόξης σου ἔστησας, οὕτω καί νῦν ἔνδον ἰστάμενόν με εἰς αἰεὶ καί ἀμετακίνητον ἐν τῇ ἐμοί οἰκίᾳ σου διαφύλαξον, ἵνα μή βλέπων σε διηνεκῶς ὁ νεκρός ἐγὼ ζῶ, καί ἔχων σε ὁ πένης αἰεὶ πλουτῶ, καί βασιλέων πάντων ἔσομαι πλουσιώτερος, καί ἐσθίων καί πίνων σε καθ' ὥραν ἐπενδυόμενος ἐν ἀνεκλαλήτοις ὧ καί ἔσομαι ἐντρυφῶν ἀγαθοῖς, ὅτι σύ ὑπάρχεις πᾶν ἀγαθόν καί πᾶσα δόξα καί πᾶσα τρυφή καί σοί πρέπει ἡ δόξα, τῇ Ἁγίᾳ καί Ὁμοουσίῳ καί Ζωοποιῷ Τριάδι, τῇ ἐν Πατρὶ καί Υἱῷ καί Ἁγίῳ Πνεύματι σεβομένη τε καί γνωριζομένη καί προσκυνουμένη καί λατρευομένη ὑπό πάντων νῦν καί αἰεὶ καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν».</p>	<p>κοντά σου Ἀγαπημένε, και να βασιλέψω μαζί σου Θεέ του παντός!</p> <p>Μείνε, Κύριε, και μη μ' αφήσεις μόνο. Θέλω, όταν έρθουν οι εχθροί μου, Που ζητούν να καταπιούν την ψυχή μου, να σε βρουν μέσα μου, και να φύγουν για πάντα, για να μη μπορέσουν ξανά να με βλάψουν βλέποντάς σε τον ισχυρότερο πάντων να κάθεσαι στον οίκο της ταπεινής μου ψυχής. Ναι, Δέσποτα, ὅπως με θυμήθηκες όταν ζούσα στον κόσμο και χωρίς να το καταλάβω με διάλεξες εσύ, με χώρισες απ' τον κόσμο και μ' έκανες κοινωνό της θείας σου δόξης, έτσι και τώρα φύλαξέ με πάντοτε σταθερό κι αμετακίνητο στην ενοίκησή σου εντός μου. Βλέποντάς σε αδιάκοπα εγώ ο νεκρός θ' ανασταίνομαι και θα ζω, έχοντάς σε εγώ ο φτωχός θα πλουτίζω διαρκώς και θα γίνω πλουσιότερος απ' όλους τους βασιλιάδες, και θα σε τρώγω και θα σε πίνω και θα σε ντύνομαι κάθε ώρα, ώστε να ζω και τώρα και πάντα εντρυφώντας σε ανεκλάλητα αγαθά. Γιατί εσύ είσαι κάθε αγαθό και κάθε δόξα και κάθε τρυφή και σε σένα πρέπει η δόξα στην Αγία και Ομοούσιο και Ζωοποιό Τριάδα, που όλοι οι πιστοί τη σέβονται και τη γνωρίζουν, την προσκυνούν και τη λατρεύουν στα πρόσωπα του Πατέρα και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος τώρα και πάντα και στους αιώνες των αιώνων. Αμήν».</p>
--	--

«Η αισθητή βρώση και πόση κατά τη Θεία Ευχαριστία ανταποκρίνεται στην ψυχοσωματική ενότητα του ανθρώπινου προσώπου. Αισθητοποιεί το σώμα και το αίμα του Κυρίου με υλικά στοιχεία για να αγιάσει και να θεώσει τον άνθρωπο κατά τρόπο οικείο στη φύση του. Στη Θεία Ευχαριστία ο κόσμος αναδεικνύεται σε προσωπικό λόγο, φανέρωση του Θεού που ο άνθρωπος τον αποδέχεται και τον συγκεφαλαιώνει δυναμικά

για να τον αναφέρει και πάλι στο Θεό από τον οποίο προέρχεται», ώστε ο άνθρωπος να μην ενώνεται μόνο νοερά και πνευματικά αλλά και αισθητά, επομένως μέσα από τη «θεία Ευχαριστία» μεταμορφώνεται ολόκληρη η κτίση⁴¹⁹.

Β. Στο ποιητικό έργο «Έρωτες θείων ύμνων ή θείων ερώτων Ύμνοι», με καταπληκτικό αλλά και μοναδικό ίσως τρόπο για την πραγματικότητα της εποχής του, «περιγράφει μία μυστική εμπειρία ένωσης του ακτίστου με το κτιστό μέσω των θείων φανερώσεων, όσο κανένας άλλος μυστικός μέχρι τότε Πατέρας της Εκκλησίας έχει κάνει». Η άποψη που έχει ο Συμεών «περί αγάπης εκφράζεται ιδιαίτερα στον Ύμνο 17», όπου μας μεταφέρει τη δική του μυστική αλλά και προσωπική του εμπειρία της αγάπης, η οποία προέρχεται από το φως που κυριολεκτικά κυριεύσε την ύπαρξή του, και τον συγκλόνισε τόσο σωματικά όσο και πνευματικά, μετά από μια έντονη κατάσταση άσκησης και προσευχής». Αυτή η κοινωνία και παρουσία της αγάπης δεν παύει να υφίσταται αλλά αποτελεί μία συνεχής και διαρκής κατάσταση της ζωής του. «Το φως μέσα στο κελλί του τον επισκέπτεται πολλές φορές, ζει μια κατάσταση οραματική ξανά και ξανά, το φως έρχεται και φεύγει, η εμπειρία της όρασης του θείου φωτός μένει ανεξίτηλη παρόλο που εξαφανίζεται. Ωστόσο, όταν μιλάει για τις οράσεις του, το κελλί του μεταμορφώνεται όπως ο παράδεισος αντικρίζει το Θεό». Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του: «Κάθημαι ἐν τῷ κελλίῳ ἐν νυκτί ἢ ἐν ἡμέρᾳ, συνυπάρχει ἀφανῶς μοι καί ἀγνώστως ἡ ἀγάπη. Ἐξω δέ κτισμάτων πάντων οὔσα ἔστιν αὐτὴ καί μετὰ πάντων, ἔστι πῦρ ἔστι καί αἴγλη, γίνεται φωτός νεφέλη, ἥλιος ἀποτελεῖται. Ὡς οὖν πῦρ ψυχὴν θερμαίνει καί καρδίαν μου ἐκκαίει καί διανιστῶ πρὸς πόθον καί ἀγάπην τὴν τοῦ κτίστου. Ἰκανῶς δέ πυρωθέντα καί ψυχὴν ἀναφλεχθέντα ὡσπερ αἴγλη φωτοφόρος περιῖπταται με πᾶσα, φεγγοβόλους ἀφιείσα τῇ ψυχῇ μου τάς ἀκτῖνας καί τὸν νοῦν λαμπρύνουσά μου καί πρὸς θεωρίας ὕψος ἐπιτήδειον δεικνύει ὀπτικὸν ἐργασαμένη. Τοῦτο ἦν, ὅπερ προεῖπον, ἄνθος εἶναι τοῦ φόβου». «Ύμνος 17, SC 174, 35 – 42».

Συμεών ο Νέος Θεολόγος (949-1022) (έκδ. Kambylis)

Γ. «Τίς ὁ μοναχὸς καί τίς ἡ αὐτοῦ ἐργασία

⁴¹⁹ Λόγοι Ηθικοί Γ' SC122, σ.426. Ομοίως πρβλ. «άρτος και οίνος, η καινή των πιστών καρυκεία, η πανδαισία, η τρυφή ην μυστικῶς τρυφώμεν», Ύμνοι 45, SC 196, σ.104.

καὶ εἰς οἶον ὕψος θεωρίας οὗτος ἀνήλθεν»

«Μοναχός, ὅστις ἀμιγής ἐστι κόσμῳ

καὶ ἀεννάως ὁμιλεῖ Θεῷ μόνῳ,

βλέπων βλέπεται, φιλῶν φιλεῖται

καὶ γίνεται φῶς λαμπόμενος ἀρρήτως»

« δοξαζόμενος δοκεῖ πλέον πτωχεύειν 5

καὶ προσοικειούμενος ὡς ξένος πέλει

ὡ ξένου πάντη θαύματος καὶ ἀφράστου

διὰ πλοῦτον ἄπειρον ὑπάρχω πένης

καὶ μηδὲν ἔχειν δοκῶ πολὺ κατέχων,

καὶ λέγω διψῶ διὰ πλῆθος ὑδάτων 10

καὶ τίς μοι δώσει, ὅπερ ἔχω πλουσίως;

καὶ ποῦ εὐρήσω, ὃν ὀρῶ καθ' ἐκάστην,

πῶς δὲ κρατήσω, ὃ ἐντός μου ὑπάρχει

καὶ ἔξω κόσμου; οὐ γάρ βλέπεται ὅλως.

ὁ ἔχων ὅτα ἀκούειν ἀκουέτω 15

νοῶν ἀληθῶς ῥήματα ἀγραμμάτου».

**Δ. «Τετράστιχα αὐτοῦ τὸν πρὸς θεὸν αὐτοῦ ἐντεῦθεν δεικνύοντα ἔρωτα.Ο
Συμεῶν συνομιλεῖ με τη Θεότητα (β' ἐνικό πρόσωπο), δείχνοντας οικειότητα⁴²⁰».**
(Πεντζίκης, 1946)

«Πῶς καὶ πῦρ ὑπάρχεις βλύζον⁴²¹,

πῶς καὶ ὕδωρ ἦς δροσίζον;

πῶς καὶ καίεις καὶ γλυκαίνεις,

πῶς φθορὰν ἐξαφανίζεις;»

⁴²⁰ Δημοσιευμένα στο Λογοτεχνικό περιοδικό «Κοχλίας», τ9, Θεσσαλονίκη:1946.

⁴²¹ Ὑμν. ΣΤ', στ. 1-3, .19Ε', σ. 90. Πρβλ Ὑμν. ΜΕ', στ. 35, τ. 19ΣΤ, σ. 262.

«Πῶς θεοὺς ποιεῖς ἀνθρώπους,

5

πῶς τὸ σκότος φῶς ἐργάζῃ;»

«πῶς ἀνάγεις ἐκ τοῦ ἄδου,

πῶς θνητοὺς ἐξαφθαρτίζεις;»

«Πῶς πρὸς φῶς τὸ σκότος ἔλκεις,

πῶς τὴν νύκτα περιδράσῃ;» 10

«πῶς καρδίαν περιλάμπεις,

πῶς με ὅλον μεταβάλλεις;»

«Πῶς ἐνοῦσαι τοῖς ἀνθρώποις,

πῶς υἱὸς Θεοῦ ἐργάζῃ;»

«πῶς ἐκκαίεις σου τῷ πόθῳ,

15

πῶς τιτρώσκεις ἄνευ ξίφους;»

«Πῶς ἀνέχη, πῶς βαστάζεις,

πῶς εὐθὺς οὐκ ἀποδίδως;»

πῶς ὑπάρχων ἔξω πάντων

βλέπεις πάντων τὰ πρακτέα;»

«Πῶς μακρὰν ἡμῶν τυγχάνων

καθορᾷς ἐκάστου πρᾶξιν;

δὸς ὑπομονὴν σοῖς δούλοις,

μὴ καλύψῃ τούτους θλίψεις».

Ὅσα γνωρίζουμε για τις γραμματικές γνώσεις του Συμεών προέρχονται από το βιογράφο του Νικήτα Στηθάτο, το βέβαιο είναι ότι ο Συμεών γνώριζε την αρχαία Ελληνική φιλοσοφία και παιδεία, ο ίδιος ο Συμεών αναφέρεται στη «σύνταξη – σύνθεση καλλιπερίας λόγων», επομένως η έκφραση ότι ήταν «αγράμματος» όταν αναφέρεται στον εαυτό του, είναι περισσότερο ένδειξη ταπεινοφροσύνης και όχι πραγματικότητας, διαφορετικά δεν θα μπορούσε την εποχή εκείνη να είναι ιερέας και να παραμένει στο λειτούργημά του για περισσότερο από σαρανταοκτώ χρόνια. (Πονηρός, 1996), σε

αρκετούς από τους ύμνους του αναφέρεται στους νοερούς οφθαλμούς, χωρίς να ανοίξουν οι οφθαλμοί αυτοί η γνώση είναι απροσπέλαστη:

«Οὐ γάρ ἐώρα μου ὁ νοῦς ἐξ ἀρχῆς, ἅ ἐώρα, ἀλλὰ τυφλός, πιστεύσατε, ὑπῆρχον καί μὴ βλέπων, καί διὰ τοῦτο πλέον μέ τό θαῦμα καταπλήττει, ὅταν πῶς μου τόν ὀφθαλμόν τοῦ νοός διανοίγη, καί πως τό βλέπειν δίδωμι καί βλεπόμενος ἔστιν»⁴²²

«Ἐντευξις (Συνάντησις) εἰς Θεόν. Καί ὅπως Θεῷ συναπτόμενος

καί δόξαν Θεοῦ ὁρῶν ἐν ἑαυτῷ ἐνεργοῦσαν ἐξεπλήττετο».

«Πῶς σε ἐντός μου προσκυνῶ, πῶς δὲ μακράν σε βλέπω;

πῶς ἐν ἐμοὶ κατανοῶ, ἐν οὐρανῷ δ' ὁρῶ σε;

σὺ μόνος οἶδας ὁ ποιῶν ταῦτα καί λάμπων ὥσπερ

ἥλιος ἐν καρδίᾳ μου τῇ ὑλικῇ αὐλῶς».

«ὁ διαυγάσας μοι τὸ φῶς τῆς δόξης σου, Θεέ μου, 5

διὰ τοῦ ἀποστόλου σου καὶ μαθητοῦ καὶ δούλου,

τοῦ παναγίου Συμεών, αὐτὸς καὶ νῦν μοι λάμπων

καὶ δίδαξον ἐν πνεύματι ὕμνους ἐκεῖνῳ ᾄσαι

καινοὺς ὁμοῦ καὶ παλαιούς, θεῖους καὶ κεκρυμμένους»,

«ἴν' ἐξ ἐμοῦ θαυμαστωθῆ ἡ γνῶσις σου, Θεέ μου, 10

καὶ ἡ σοφία ἡ πολλὴ παραδειχθῆ μειζόνως,

καὶ πάντες σε αἰνέσουσιν ἀκούσαντες, Χριστέ μου,

ὅτι καιναῖς ἐγὼ λαλῶ γλώσσαις τῇ χάριτί σου».

⁴²² Ὑμν. ΙΑ', στ. 43-47, τ. 19Ε', σ. 114.

«ἀμήν, γένοιτο, Κύριε, κατὰ τὸ θέλημά σου».

«ἐγὼ πονῶ, ἐγὼ ἀλγῶ τὴν ταπεινὴν ψυχὴν μου, 15

ὅταν φανῆ ἐντὸς αὐτῆς λάμπαν τρανῶς τὸ φῶς σου»·

«ὁ πόθος πόνος παρ' ἐμοὶ καὶ καλεῖται καὶ ἔστιν,

ἄλγος τῷ μὴ ἰσχύειν με ὄλον περιλαβεῖν σε

καὶ κορεσθῆναι, ὡς ποθῶ, ὑπάρχει μοι καὶ στένω»·

«ὅμως ὅτι καὶ βλέπω σε, ἀρκετόν μοι καὶ τοῦτο, 20

καὶ δόξα ἔσται καὶ χαρὰ καὶ στέφος βασιλείας

καὶ ὑπὲρ πάντα τὰ τερπνὰ καὶ ποθινὰ τοῦ κόσμου»·

«τοῦτο καὶ τῶν ἀγγέλων με ὅμοιον ἀποδείξει,

ἴσως καὶ μείζονα αὐτῶν, Δέσποτά μου, ποιήσει».

«εἰ γὰρ ἀόρατος αὐτοῖς ὑπάρχεις τῇ οὐσίᾳ 25

τῇ φύσει τε ἀπρόσιτος, ἐμοὶ δὲ καθορᾶσαι,

+πάντως καὶ τῇ τῆς φύσεώς σου+ μίγνυσαί μοι οὐσία»·

«οὐ γὰρ διῴστανται τὰ σά, οὐ τέμνονται δὲ ὅλως,

ἀλλ' ἡ φύσις οὐσία σου καὶ ἡ οὐσία φύσις».

«τῆς οὖν σαρκός σου μετασχὼν τῆς φύσεως μετέχω 30

καὶ τῆς οὐσίας ἀληθῶς τῆς σῆς μεταλαμβάνω».

«συγκοινωνὸς θεότητος ἀλλὰ καὶ κληρονόμος

γινόμενος ἐν σώματι μείζων τῶν ἀσωμάτων,

ὕπολαμβάνω, γίνομαι, υἱὸς Θεοῦ, ὡς εἶπας

οὐ πρὸς ἀγγέλους, πρὸς ἡμᾶς +δὲ+θεοῦς οὕτω καλέσας» 35

«ἐγὼ εἶπα, θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες.

δόξα τῇ εὐσπλαγχνίᾳ σου καὶ τῇ οἰκονομίᾳ,

ὅτι ἄνθρωπος γέγονας Θεὸς ὢν κατὰ φύσιν,

ἀτρέπτως, ἀσυγχύτως τε μείνας τοῦτο κάκεῖνο

καὶ θεόν με πεποίηκας βροτὸν ὄντα τὴν φύσιν, 40

θέσει καὶ χάριτι τῇ σῆ διὰ τοῦ Πνεύματός σου

τά διεστῶτα ὡς Θεὸς παραδόξως ἐνώσας».

«Ο Συμεών ο Νέος Θεολόγος (949-1022), ἅγιος της Ορθόδοξης Εκκλησίας, αποτελεί αναμφίβολα προσωπικότητα μεγάλου ποιητικού διαμετρήματος. Ζώντας σε κρίσιμη για το Βυζάντιο εποχή, από την άποψη των εξωτερικών συνθηκών, αλλά και ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα ὅσον αφορά στον πνευματικό προβληματισμό, ο οποίος διέτρεχε τότε την Αυτοκρατορία, ανακαίνισε τον βίο της Εκκλησίας επαναφέροντας στο προσκήνιο την παράδοση των Πατέρων ως υπερχρονική αξία». «Η θεωρία του θείου φωτός αποτελεί μοναδικό βίωμα για τον Συμεών και κυριαρχεί στη ζωή του. Οι ὕμνοι του αποτελούν εξαιρετικής σημασίας ποιητικά κείμενα. Γραμμένοι στην πλειοψηφία τους σε δεκαπεντασύλλαβο και με λεξιλόγιο που παραπέμπει στην πατερική σκέψη, τον ερωτικό κώδικα των μυστικών αλλά και την ατμόσφαιρα των ανακτόρων ακόμη και στην αγροτική ζωή, δεν είναι δογματικές ὅσο απόλυτα βιωματικές συνθέσεις, στις οποίες δεσπάζει η προσωπική εμπειρία» (Μαρκόπουλος, 2008). «Ο ἅγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος μέσα από τη ζωή και το ἔργο του, μας παρουσίασε τη θεολογία περισσότερο ως ζωντανή ποίηση και πνευματική θαυματουργική εμπειρία παρά ως κοινωνική δράση και ασκητική υποχρέωση», ἔγραφε ο αείμνηστος καθηγητής μας (Πατρώνος, 1994). Ἐγραψε στίχους σε ζωντανή γλώσσα, με ὕφος προσωπικό, θα πρέπει να θεωρεῖται ἕνας ἀπὸ τους μεγάλους ποιητές του Βυζαντίου (Κατσαφανάς, 1999). Ο στίχος του πότε στενός και πότε πλατύς, διακεκομμένος και μακρόσυρτος αποτυπώνει

το κυμάτισμα της ψυχής του, καθώς τον φλογίζει ο έρωτας προς το Θεό. Έχει την απλότητα του ταπεινωμένου ανθρώπου, που τον ταράζει το ρίγος του υπερβατικού. Η ποίηση είναι ταλέντο, δώρο Θεού που δόθηκε στον ποιητή και λειτουργεί ανεξάρτητα από την προσωπική ζωή του ποιητή. Η αγιότητα όμως δεν είναι ταλέντο δεν μπορεί να ισχυριστεί κανείς ότι «δωρίζεται», γιατί ενώ η ποίηση ελευθερώνει, η αγιότητα λυτρώνει, ενώ η ποίηση όπως και η φιλοσοφία παραμένει ενδοκοσμική, η αγιότητα είναι σωτηριολογική, σκοπός της να σώσει τον άνθρωπο. Η ποίηση, και η τέχνη θα μπορούσε να ισχυριστεί κάποιος, κάνει ορατή στην ανθρώπινη ύπαρξη την ομορφιά, η αγιότητα όμως σκοπεύει το «εδώ και το τώρα» να το μεταμορφώσει σε «επέκεινα και αργότερα», ζητάει να φθάσει «με τρόπο μυστικό – μυστηριακό στην ένωση της ψυχής με το Θεό». Αυτή η ομορφιά δεν είναι απλά μεταφυσική, είναι η κατά Χριστόν ωραιότητα, είναι το θείο κάλλος όπως λέει ο Συμεών που εισβάλλει στον κόσμο ως «θείο πύρ» για να επιτύχει την καλήν αλλοίωση. Ο ποιητής Συμεών παλεύει με την ανεπάρκεια των λεκτικών όρων να εκφράσει τα «άρρητα και τα ανέκφραστα». Λέει χαρακτηριστικά, «Εκπληξίς, συνέχει με θέλοντα φράσαι». Στην ποίηση του, κυριαρχεί το Ελληνικό πνεύμα, το οποίο προσπαθεί να ενώσει τα διεστώτα ισορροπώντας την Ελληνική σκέψη με το μυστικισμό του Χριστιανισμού, απομακρύνεται από την «Αττική διάλεκτο», που τόσο επίμονα μιμήθηκαν οι Βυζαντινοί λόγιοι. Είναι όμως η ρέουσα γλώσσα του Βυζαντίου του 10^{ου} αιώνας, μια γλώσσα λυρική, εκφραστική και πλούσια. Η γλώσσα του απομακρύνεται από την αρχαιοπρέπεια όμως έχει απλότητα, αμεσότητα και ειλικρίνεια. Η ποίηση του Συμεών χαρακτηρίζεται από το Φως, οι λέξεις του βγάζουν φως, όπως τα μέρη μιας Βυζαντινής αιογραφίας. Ο Συμεών είναι ακούσιος ποιητής κινείται ανάμεσα στη μυστική εμπειρία, την προσομιλία και τη σιωπή⁴²³, μοναδικό χώρο που εκτυλίσσεται το άρρητο μυστήριο της ένωσης με το θείο και στο λόγο μόνη ακουστή (ορατή και απτή) μαρτυρία αυτής της ένωσης είναι η «ωδική χελιδών», όπως ονομάστηκε από τον Άγιο Νικόδημο τον Αγιορείτη (Υδρία, 1981). Η εμπειρία που του δίνεται δεν αφορά τον ίδιο αλλά οφείλει να τη μεταφέρει στους συνανθρώπους του και να μην σιωπά:

«καί ἤθελον τοῦ σιωπᾶν (εἶθε καί ἐδυνάμην!), ἀλλά τό θαῦμα τό φρικτόν κινεῖ μου τήν καρδίαν καί ἐξανοίγει στόμα μου τό κατεσπιλωμένον, καί μή βουλόμενον ποιεῖ λαλεῖν με τε καί γράφειν».

⁴²³ Ὑμν. Α΄, στ. 42-45, τ. 19Ε΄, σ. 52.

Ο Συμεών ο νέος Θεολόγος συναντάει τη φιλοσοφία μέσα από τις αναζητήσεις του «για τη γνώση αλλά η φιλοσοφική του σκέψη είναι διαφορετική, μια φιλοσοφία εσωτερική, βαθιά, μυστική, μια φιλοσοφία ζωής», μακριά από τα φώτα του κόσμου, γιατί δεν τα χρειάζεται η ίδια αποτελεί ζωοδότη φωτεινό, καθοδηγητή και δάσκαλο σε κάθε άνθρωπο που αναζητεί το φως. Αυτός είναι και ο σκοπός του Συμεών, να μας δείξει το δρόμο μέσα από τα έργα του και την ποίηση του.

«ὁ λαμπόμενος ἀκτίσι νοητοῦ φαιδρῶς ἡλίου βλέπει τὰ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν, ἀγνοούμενα καὶ λέγει, πλὴν οὐ πάντα, ἀλλὰ ὅσα, λόγῳ φράσαι δυνηθεῖη»⁴²⁴.

Τον διακατέχουν αισθήματα οδύνης (Turner, 1985), παλεύει με τον κόσμο των αισθήσεων να κάνει ορατό το αόρατο, να δώσει ένα νόημα ζωής, «στον άνθρωπο της εποχής του αλλά και στον άνθρωπο της δικής μας εποχής». Θέλει να τον οδηγήσει στο απρόσιτο Θείο Κάλλος και στη μυστική γνώση που «εξαίφνης» του παρουσιάζεται, του αποκαλύπτεται και από απρόσιτη, γίνεται προσιτή. Όπως ο ίδιος μετασχηματίζεται, τροποποιείται και αλλάζει ως ύπαρξη, ομοίως και κάθε άνθρωπος μπορεί να το καταφέρει ώστε μέσα από την παρούσα ζωή να προετοιμάσει την μέλλουσα, αυτή η υπαξιακή στάση ζωής, όπως εκδηλώνεται και μέσα από την ποίηση, μιλάει σε κάθε πονεμένη καρδιά, σε κάθε απογοητευμένο άνθρωπο του παρόντος κόσμου, γιατί του δίνει ένα νόημα ζωής, διότι έχει κάτι να περιμένει κάνοντας την προσπάθεια του, τηρώντας τις εντολές, ο ανθρώπινος νους μεταστρέφεται, είναι σε θέση να ατενίσει την απόλυτη γνώση και να βρεθεί σε επικοινωνία με τη Θεότητα, για να βιώσει το «κεκρυμμένο μυστήριο», να αντικρύσει το «αιώνιο και αληθινό φως» και να μετουσιωθεί μέσα σε αυτό. Βέβαια φοβάται μήπως παραβλέψει τη δική του τελείωση αν ασχολείται αποκλειστικά με τους άλλους ανθρώπους⁴²⁵.

Ένας μεγάλος ποιητής της εποχής μας (πέθανε το 1928), ο Ράϊνερ Μαρία Ρίλκε έλεγε ότι δύναμη έχει μόνο το μυστικό βίωμα, γιατί μέσα σε αυτό έχεις την αίσθηση της παροδικότητας των ανθρωπίνων και μαζί μια ενθουσιαστική διαίσθηση της αιωνιότητας, όλοι μας θα πρέπει να μάθουμε, ότι γεννηθήκαμε στη χαρά και επιστρέφουμε στη χαρά (Μαρία Ρίλκε, 2021).

⁴²⁴ Ύμν. ΚΘ', στ. 224-229, τ. 19ΣΤ' σ. 48, πρβλ Ύμν. ΙΗ', στ. 100, τ. 19Ε', σ. 228.

⁴²⁵ Ύμν. ΜΘ', στ. 41, 42, 55-56, τ. 19ΣΤ', σ. 294, 296.

«Εκεί ψηλά στον έναστρο ουρανό
Κανένας το Θεό δεν τον βρίσκει».
«Όποιος εκεί να τον ανακαλύψει θέλει
Μέσα του πρώτα να τον έχει πρέπει,
γιατί μόνον αν μέσα στην ψυχή του ζει,
Τον βλέπεις και στα όντα γύρω σου».

Σκέψεις ενός σύγχρονου Γερμανού ποιητή συναντούν τις σκέψεις του Αγίου Συμεών, κλείνοντας θέλοντας να δείξουμε, ότι οι λόγοι του Συμεών είναι διαχρονικοί και επίκαιροι χωρίς να αποτελούν άρνηση της ζωής αλλά άρνηση της κοσμομέρμνας, και γεμάτοι από αγάπη για το συνάνθρωπο, παραθέτουμε το κείμενο όπως παραφράστηκε και συμπληρώθηκε από ένα σύγχρονο γέροντα ασκητή τον γέροντα Πορφύριο όντας «αγράμματος», είχε ξεχωρίσει ένα κείμενο από όσα είχε γράψει ο Συμεών⁴²⁶ και το είχε τοποθετήσει στο κελλί του και το μοίραζε σε όσους πήγαιναν να τον συναντήσουν, ο γέροντας Πορφύριος αποπειράθηκε να ερμηνεύσει με τον δικό του τρόπο παραφράζοντας τα λόγια του Συμεών: «Όλους τούς πιστούς οφείλουμε να τους βλέπουμε σαν έναν και να σκεπτόμαστε, ότι στον κάθε ένα από αυτούς είναι ο Χριστός. Και να έχουμε για τον καθένα τέτοια αγάπη, ώστε να είμαστε έτοιμοι να θυσιάσουμε για χάρη του και τη ζωή μας. Διότι οφείλουμε να μη λέμε, ούτε να θεωρούμε κανένα άνθρωπο κακό, αλλά όλους να τους βλέπουμε ως καλούς. Κι αν δεις έναν αδελφό να ενοχλείται από πάθη, να μὴν τον μισήσεις αυτόν, μίσησε τα πάθη που τον πολεμούν. Κι αν τον δεις να τυραννιέται από επιθυμίες και συνήθειες προηγούμενων αμαρτιών, περισσότερο σπλαχνίσου τον, μὴν τυχόν δοκιμάσεις και συ πειρασμό, αφού είναι από υλικό που εύκολα γυρίζει από τὸ καλὸ στὸ κακό». Η αγάπη προς τον αδελφὸ σε προετοιμάζει να αγαπήσεις περισσότερο τον Θεό. Το μυστικό, λοιπόν, της αγάπης προς τον Θεὸ είναι η αγάπη προς τον αδελφὸ. Γιατί, αν δὲν αγαπᾶς τον αδελφὸ σου που τον βλέπεις, πὼς είναι δυνατόν ν' αγαπᾶς τον Θεὸ που δὲν Τὸν βλέπεις; «Ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸ αὐτοῦ, ὃν ἑώρακε, τὸν Θεόν, ὃν οὐχ ἑώρακε, πὼς δύναται ἀγαπᾶν;» (Το μυστικό της Αγάπης προς το Θεό, σύμφωνα με το Συμεών το νέο Θεολόγο)⁴²⁷.

⁴²⁶ Κεφάλ. Θεολ και Πρακ. , ρ', SC 51.

⁴²⁷ Ανακτήθηκε από [Migne. Patrologia Graeca \(patristica.net\)](http://Migne.PatrologiaGraeca(patristica.net)) Πρβλ. «[155](http://AKOLOUYΘEIN:ΉΟσιοςΠορφύριοςὁΚαυσοκαλυβίτης:«ΟΛΟΥΣΤΟΥΣΠΙΣΤΟΥΣΣΑΝΕΝΑ...»(pgdorbas.blogspot.com)»», στις 25/2/2022.</p></div><div data-bbox=)

Επίμετρον

«Τῶν θείων Ὑμνων οἱ ἔρωτες» (Koder, 1969)

Επειδή στην έρευνα που κάναμε ανάμεσα στα άλλα κείμενα χρησιμοποιήσαμε αρκετά τους «Ὑμνους», πιστεύουμε, ότι είναι χρήσιμο να αναφέρουμε επιγραμματικά και αριθμητικά τους «Ὑμνους των θείων Ερώτων»⁴²⁸ του «Συμεών του Νέου Θεολόγου», όσους έχουν διασωθεί μέχρι σήμερα⁴²⁹ για περισσότερη εμβάθυνση και μελέτη και εντοπισμό των σημείων ενδιαφέροντος:

Α'. «Περί θείας ἐλλάμψεως καί φωτισμοῦ Πνεύματος Ἁγίου· καί ὅτι εἷς τόπος ὁ Θεός, ἐν ᾧ μετὰ πότμον τήν ἀνάπαυσιν πάντες οἱ Ἅγιοι ἔχουσι· καί ὅτι ὁ τοῦ Θεοῦ ἐκπίπτων ἐν ἐτέρῳ τόπῳ οὐχ ἔξει τήν ἀνάπαυσιν ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ».

Β'. «Τίς ἢ ἐπί τῷ πατρὶ τούτῳ γενομένη ἀλλοίωσις καί πῶς καθαρθεῖς εἰς ἄκρον ἠνώθη Θεῷ καί οἶος ἐξ οἴου ἐγένετο, οἱ πρὸς Θεόν ἐρωτικοὶ αὐτοῦ λόγοι δηλοῦσιν ἐντεῦθεν· ὅς καί θεολογῶν λέγει πρὸς τό τέλος περὶ ἀγγέλων».

Γ'. «Τίς ὁ μοναχός καί τίς ἢ αὐτοῦ ἐργασία· καί εἰς οἶον ὕψος οὗτος ὁ θεῖος πατήρ θεωρίας ἀνήλθεν».

Δ'. «Διδασκαλία εἰς μοναχούς ἄρτι ἀποταξαμένους κόσμῳ καί τοῖς ἐν κόσμῳ· καί περὶ τοῦ, ὁποῖαν τις ὀφείλει πίστιν ἔχειν πρὸς τόν ἴδιον πατέρα».

Ε'. «Ἀλφάβητος τοῦ αὐτοῦ κατά στοιχεῖον διπλοῦς προτρέπων καί ὀδηγῶν εἰς τελειότητα βίου ἀναδραμεῖν τόν ἄρτι ἀπό τοῦ κόσμου ἀναχωρήσαντα».

Στ'. «Τετράστιχα τοῦ αὐτοῦ, τόν πρὸς Θεόν αὐτοῦ ἐντεῦθεν δεικνύοντα ἔρωτα».

Ζ'. «Ἐντευξίς τοῦ αὐτοῦ εἰς Θεόν· καί ὅπως Θεῷ συναπτόμενος (26) καί δόξαν Θεοῦ ἐν ἑαυτῷ ἐνεργοῦσαν ἐξεπλήττετο».

⁴²⁸ «Ὑμνοι 28, SC 156, σσ. 136 – 148».

⁴²⁹ Ἐχουν μεταφραστεῖ και υπομνηματιστεῖ σε πολλές γλώσσες, εξαιρετική είναι η μετάφραση και ο σχολιασμός τους στα Αγγλικά (Griggs, 2010).

Η'. «Τίσι Θεός ἐμφανίζεται καί τίνες ἐν ἕξει γίνονται τοῦ καλοῦ διά τῆς τῶν ἐντολῶν ἐργασίας».

Θ'. «Ὅτι ὁ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέτοχος γεγονώς ὑπό τοῦ φωτός καί τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἀρπαζόμενος ἐπάνω πάντων φέρεται τῶν παθῶν, μή βλαπτόμενος τῷ πλησιασμῷ ὑπ' αὐτῶν».

Ι'. «Ὅτι ὁ θάνατος τῆ λύπη καί τῶν στερροτέρων καθάπτεται».

ΙΑ'. «Ὅπως ὠράθη αὐτῷ Θεός ὡς Στεφάνῳ καί Παύλῳ τοῖς ἀποστόλοις, ἐνταῦθα ὁ πατήρ ἐκκληττόμενος διηγεῖται».

ΙΒ'. «Περί τοῦ ἐνός κατά πάντα τῆς τρισυποστάτου θεότητος θεολογία· καί δι' ὧν τῆ ταπεινώσει χρώμενος λέγει περὶ ἑαυτοῦ, τῶν δοκούντων εἶναί τι ἐντρέπει τὴν οἴησιν».

ΙΓ'. «Προτροπή εἰς μετάνοιαν· καί πῶς τό θέλημα τῆς σαρκός τῷ θελήματι τοῦ Πνεύματος ἐνωθέν θεοειδῆ τόν ἄνθρωπον ἀπεργάζεται».

ΙΔ'. «Εὐχαριστία πρὸς Θεόν τῶν δωρεῶν ἕνεκα, ὧν παρ' αὐτοῦ ἠξιώθη· καί ὅτι φρικτόν καί ἀγγέλοις τό τῆς ἱερωσύνης καί ἡγουμενίας ἀξίωμα».

ΙΕ'. «Ὅπως βλέπων τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ἐνηργεῖτο ὑπό τοῦ Παναγίου Πνεύματος· καί ὅτι τό Θεῖον ἐντός καί ἐκτός ἐστι τοῦ παντός, ἀλλά καί ληπτόν τε καί ἄληπτον τοῖς ἀξίοις· καί ὅτι οἶκος Δαβίδ ἡμεῖς ἐσμεν καί ὅτι εἰς πολλά γινόμενος ὁ Χριστός καί Θεός ἡμῶν μέλη εἷς ἐστι καί ὁ αὐτός, μένων ἀμέριστός τε καί ἀναλλοίωτος».

Ιστ'. «Ὅτι ποθεινόν τε καί ἐπιθυμητόν κατά φύσιν μόνον τό Θεῖον· οὗ ὁ μετέχων πάντων ἐν μετοχῇ γέγονε τῶν καλῶν».

Ιζ'. «Ὅτι ὁ φόβος γεννᾷ τὴν ἀγάπην, ἡ δὲ ἀγάπη ἐκριζοῖ τόν φόβον ἀπό τῆς ψυχῆς καί μένει μόνη ἐν αὐτῇ, Πνεῦμα Θεῖον οὕσα καί Ἅγιον».

Ιη'. «Διδασκαλία σὺν θεολογία περὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἀγίας ἀγάπης, ἧγουν αὐτοῦ τοῦ φωτός τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

Ιθ'. «Διδασκαλία σύν θεολογία, ἐν ἧ καὶ περὶ ἱερωσύνης ἅμα καὶ ἀπαθοῦς θεωρίας».

Κ'. «Εὐχαριστία καὶ ἐξομολόγησις σύν θεολογία' καὶ περὶ δωρεᾶς καὶ μετουσίας Πνεύματος Ἁγίου».

Κα'. «Ἐπιστολή πρὸς μοναχόν ἐρωτήσαντα' Πῶς χωρίζεις τὸν Υἱὸν ἀπὸ τοῦ Πατρός, ἐπινοία ἢ πράγματι; Ἐν ἧ εὐρήσεις πλοῦτον θεολογίας ἀνατρεπούσης τὴν αὐτοῦ βλασφημίαν».

Κβ'. «Εὐχαριστία σύν θεολογία' καὶ περὶ ὧν ἡ θεία χάρις τοῦ Πνεύματος διὰ τῶν ἐνεργειῶν ὠνόμασται».

Κγ'. «Περὶ τῆς ἀκαλήπτου καὶ ἀπεριγράπτου Θεότητος ἀκριβῆς θεολογία' καὶ ὅτι ἀπερίγραπτος οὕσα ἡ θεία φύσις οὔτε ἐντός οὔτε ἐκτός ἐστὶ τοῦ παντός, ἀλλὰ καὶ ἐντός καὶ ἐκτός ἐστὶν ὡς τῶν ὄλων αἰτία' καὶ ὅτι μόνον κατὰ νοῦν τῷ ἀνθρώπῳ ληπτὸν ἀλήπτως τό Θεῖον, ὡς τοῖς ὀφθαλμοῖς αἰ τοῦ ἡλίου ἀκτίνες».

Κδ'. «Δι' ὧν ἐξομολογούμενος ἐν τῷ παρόντι γράφει λόγῳ, δείκνυσι τό βάθος τῆς ἑαυτοῦ ταπεινώσεως, καὶ προϊὼν διδάσκει αὐτὴν τὸν εἰς μέτρον ἐλάσαντα τελειότητος καὶ ἀξιοθέντα τοιούτων ἐν θεωρίᾳ ἀποκαλύψεων, Παῦλον τὸν θεῖον κὰν τούτῳ μιμούμενος, ἁμαρτωλὸν ἑαυτὸν ἀποκαλοῦντα καὶ ἀνάξιον τοῦ καλεῖσθαι ἀπόστολον».

Κε'. «Περὶ τῆς γενομένης θεωρίας αὐτῷ τοῦ θείου φωτός' καὶ ὅπως τό θεῖον φῶς οὐ καταλαμβάνεται ὑπὸ σκότους' ἐν οἷς καὶ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν ἀποκαλύψεων ἐκπληττόμενος μέμνηται τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας καὶ ἑαυτὸν κατακρίνει».

Κστ'. «Ὅτι ὁ ἐν ἀγνωσίᾳ Θεοῦ ἔτι ζῶν νεκρὸς ἐστὶ μέσον τῶν ζώντων ἐν γνώσει Θεοῦ καὶ ὅτι τοῖς ἀναξίως τῶν μυστηρίων μεταλαμβάνουσιν ἄληπτον τό θεῖον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ γίνεται».

Κζ'. «Ὅποιον δεῖ εἶναι τὸν μοναχόν καὶ τίς ἡ ἐργασία καὶ τίς ἡ τούτου προκοπή καὶ ἀνάβασις».

Κη'. «Περί νοητῆς ἀποκαλύψεως τῶν ἐνεργειῶν τοῦ θείου φωτός καί ἐργασίας νοερᾶς τε καί θείας τῆς ἐναρέτου ζωῆς».

Κθ'. «Ὅτι μόνοις ἐκείνοις καταφανῆ τά τῶν θείων πραγμάτων, οἷς διά τῆς μετουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὅλοις ὅλος ἠνώθη Θεός».

Λ'. «Πρός ἓνα τῶν μαθητῶν, ὅτι ταῖς καθαρθεῖσαις ψυχαῖς διά δακρύων καί μετανοίας προσψαῦσαν τό θεῖον τοῦ Πνεύματος πῦρ δράσεται αὐτῶν καί πλέον καθαίρει, φωτίζον τά ὑπό τῆς ἀμαρτίας ἐσκοτισμένα μέρη αὐτῶν, καί τά τραύματα ἐξιώμενον εἰς τελείαν φέρει συνούλωσιν, ὡς τῷ θεῷ κάλλει ὑπεραστράπτειν αὐτάς».

Λα'. «Περί θεολογίας καί ὅτι ἀνεξερεύνητος ἡ θεία φύσις καί πάντη τοῖς ἀνθρώποις ἀκατανόητος».

Λβ'. «Ὅτι οἱ ἐνδοξοὶ τῆς γῆς καί σοβαροὶ τῶν πλούτῳ περί τήν σκιάν τῶν ὀρωμένων πλανῶνται, οἱ δέ γε τῶν παρόντων καταφρονήσαντες ἐν ἀπλανεῖ μεθέξει τοῦ Θεοῦ γίνονται Πνεύματος».

Λγ'. «Περί θεολογίας καί ὅτι οἱ τό κατ' εἰκόνα φυλάξαντες τάς πονηράς δυνάμεις τοῦ ἄρχοντος τοῦ σκότους καταπατοῦσιν, οἱ δ' ἄλλοι, οἷς ἐμπαθῆς ὁ βίος, ὑπ' αὐτοῦ κρατοῦνται καί βασιλεύονται».

Λδ'. «Ὅτι ἡ τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἔνωσις πρός κεκαθαρμένας ψυχάς ἐν αἰσθήσει τρανεῖ, ἤγουν ἐν ἐπιγνώσει γίνεται καί, ἐν αἷς ἄν γένηται, φωτοειδεῖς ὁμοίας ἑαυτοῦ καί φῶς αὐτάς ἀπεργάζεται».

Λε'. «Ὅτι πάντες οἱ ἅγιοι ἐλλαμπόμενοι ἀυγάζονται καί τήν δόξαν τοῦ Θεοῦ καθορῶσιν, ὡς θεμιτόν ἀνθρωπίνῃ φύσει Θεόν ὁρᾶν».

Λστ'. «Εὐχαριστία ὑπέρ τῆς ἐξορίας καί τῶν θλίψεων, ὧν ὑπέστη ἐν τῷ κατ' αὐτόν διωγμῷ».

Λζ'. «Δέησις καί προσευχή τοῦ αὐτοῦ πρός τόν Θεόν τῆς ἐκείνου ἕνεκα βοηθείας».

Λη'. «Περί θεολογίας καί ὅτι ὁ νοῦς τῆς ὕλης τῶν παθῶν καθαρθεῖς αὐλῶς τόν ἄλλον καί ἀόρατον καθορᾷ».

Λθ'. «Ότι ό πόθος καί ή προς τόν Θεόν αγάπη υπερβαίνει πᾶσαν αγάπην καί πάντα πόθον ανθρώπινον βαφείς δέ ό νοῦς τῶν καθαιρομένων έν τῷ φωτί τοῦ Θεοῦ ὅλος θεοῦται καί νοῦς ἐκεῖθεν χρηματίζει Χριστοῦ».

Μ'. «Όμολογία τῆς χάριτος τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν· καί ὅπως ό ταῦτα γράφων πατήρ ὑπό τοῦ Ἁγίου ἐνηργεῖτο Πνεύματος καί διδασκαλία ὑπό Θεοῦ, τοῦ τί δεῖ ποιοῦντα τινά, τῆς τῶν σωζομένων σωτηρίας τυχεῖν».

Μα'. «Εὐχαριστία προς Θεόν ὑπέρ τῶν παρ' αὐτοῦ γεγονότων εὐεργεσιῶν καί αἰτησις τοῦ μαθεῖν, τίνος χάριν οἱ τέλειοι γεγονότες ὑπό τῶν δαιμόνων παραχωροῦνται πειράζεσθαι καί περί τῶν ἀποτασσομένων τῷ κόσμῳ διδασκαλία καί ὑποτύπωσις ῥηθεῖσα παρά Θεοῦ».

Μβ'. «Ότι οἱ τῷ Θεῷ ἀπ' ἐντεῦθεν ἤδη διά τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μετουσίας ἐνωθέντες, ἐκδημοῦντες τοῦ βίου εἰς αἰῶνας αὐτῷ ἐκεῖθεν συνέσονται εἰ δ' οὔν, ἀλλά τό ἀνάπαλιν τοῖς ἄλλως ἔχουσιν ἐνταῦθα τότε γενήσεται».

Μγ'. «Ότι κρεῖσσον τό καλῶς ποιμαίνεσθαι ἢ τούς μή βουλομένους ποιμαίνειν οὐδέν γάρ ἔσται κέρδος τῷ ἄλλους μέν σπουδάζοντι σῶσαι, ἑαυτόν δέ διά τῆς ἐκείνων ἀπολέσαντι προστασίας».

Μδ'. «Τί ἐστι τό κατ' εἰκόνα, καί πῶς εἰκότως νοεῖται ὡς τοῦ πρωτοτύπου εἰκῶν ὁ ἄνθρωπος καί ὅτι ό τούς ἐχθρούς ὡς εὐεργέτας φιλῶν μιμητής ἐστι τοῦ Θεοῦ, Πνεύματος δέ Ἁγίου ἐντεῦθεν μέτοχος γεγονώς θέσει θεός καί χάριτι γίνεται, μόνοις ἐκείνοις γνωριζόμενος, τοῖς ὑπό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνεργουμένοις».

Με'. «Περί θεολογίας ἀκριβεστάτης καί ὅτι ό μή ὀρῶν τό φῶς τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης χείρων τυγχάνει τυφλῶν».

Μστ'. «Ἐξομολόγησις εὐχῆ συνημμένη καί περί συναφείας Πνεύματος Ἁγίου καί ἀπαθείας».

Μζ'. «Περί νοητοῦ παραδείσου τηλαυγῆς θεωρία καί περί τοῦ ἐν αὐτῷ ξύλου ζωῆς».

Μη'. «Ότι δόξα και τιμή ἐστι παντί ἀνθρώπῳ ὑβριζομένῳ καὶ πάσχοντι κακῶς διὰ Θεοῦ ἐντολήν, ἢ ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ἀτιμία καὶ διάλογος πρὸς τὴν ἰδίαν ψυχὴν, διδάσκων τὸν ἀκένωτον πλοῦτον τοῦ Πνεύματος».

Μθ'. «Ότι ἔστιν ὅτε καὶ διὰ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἐπιμελείας καὶ διορθώσεως συγκατασπᾶσθαι τὸν διδάσκαλον εἰς τὴν ἐνοῦσαν ἐκείνῳ τοῦ πάθους ἀσθένειαν».

Ν'. «Περὶ θεωρίας Θεοῦ καὶ θεῶν πραγμάτων καὶ Ἁγίου Πνεύματος παραδόξου ἐνεργείας καὶ περὶ τῶν ἰδίων τῆς Ἁγίας καὶ Ὁμοουσίου Τριάδος καὶ ὅτι ὁ μὴ φθάσας εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν οὐδὲν ὠφεληθήσεται, κἂν ἐκτός γένηται τῶν τοῦ ἄδου κολάσεων».

Να'. «Ότι τοῦ Πνεύματος λάμποντος ἐν ἡμῖν τοῦ Ἁγίου πάντα τὰ τῶν παθῶν φυγαδεύονται ὡς ὑπὸ τοῦ φωτός τὸ σκότος συστέλλοντος δὲ αὐτοῦ τὰς ἀκτῖνας, ὑπὸ τούτων καὶ τῶν πονηρῶν βαλλόμεθα λογισμῶν».

Νβ'. «Περὶ θεολογίας καὶ ὅτι τῷ μὴ ἀλλοιωθέντι τῇ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μετουσίᾳ καὶ γεγονότι θέσει ἐν γνώσει Θεῶ διδάσκειν τὰ θεῖα τοὺς ἀνθρώπους οὐκ ἔξεστιν».

Νγ'. «Κατὰ διάλεκτον Θεοῦ καὶ τοῦ πατρός τῶν λόγων ὁ λόγος καὶ ὅπως ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐλλαμπόμενος ὁ θεῖος οὗτος πατήρ ὠμίλει Θεῶ, καὶ ὑπ' ἐκείνου ἐμυσταγωγεῖτο τὰ θεῖα τε καὶ ἀνθρώπινα».

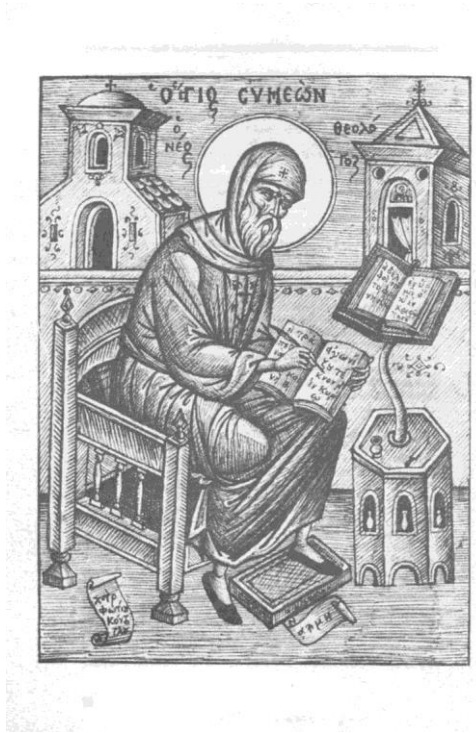
Νδ'. «Ότι ἐκάστῳ τῶν ἀνθρώπων δέδωκεν ὁ Θεός προσφυῶς καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τὸ χάρισμα διὰ Πνεύματος Ἁγίου εἰς τὸ ἐνεργεῖν, οὐχ ὥσπερ αὐτός θέλει, ἀλλ' ὡς ὑπ' αὐτοῦ προωρίσθη, εἰς τὸ μὴ κενόν εἶναι μέσον τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ».

Νε'. «Ότι τοῖς τὸ ἅγιον φυλάξασι βάπτισμα καθαρὸν παραμένει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἀπὸ δὲ τῶν μολυνόντων αὐτὸ ἀπανίσταται».

Νστ'. «Εὐχή πρὸς Θεόν ἐπὶ τοῖς γεγονόσιν εἰς αὐτόν, ἱκετήριός τε ὁμοῦ καὶ εὐχαριστήριος».

Νζ'. «Ότι ὁ τὸν Θεόν ἐξ ὅλης ποθήσας ψυχῆς μισεῖ τὸν κόσμον».

Νη΄. «Διδασκαλία κοινή σύν ἐλέγχῳ πρὸς πάντας βασιλεῖς, ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, μονάζοντας, λαϊκούς, ὑπὸ στόματος λαληθεῖσα καὶ λεγομένη Θεοῦ».

«Μέγα θαῦμα τῆς χάριτος, ἐπὶ σοὶ καὶ παράδοξον, Συμεὼν θεσπέσιε, ἐκτετέλεσθαι, σὺ γὰρ ὑπάρχων ἀμύητος, σοφίας τῆς ἑξωθεν, ἀνεδείχθης ἀληθῶς, θεολόγος θεόπνευστος καὶ διδάσκαλος, ἐγνωρίσθης θεόσοφος τῷ κόσμῳ καὶ λαμπτήρ τῆς οἰκουμένης, τοῖς ἱεροῖς σου συγγράμμασιν». («Από την ανέκδοτη Ιερή Ακολουθία του Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου, Αγιορειτική Βιβλιοθήκη ἔτος Γ΄, 1938-1939»).

«Απολυτίκιον Ἦχος γ΄ Θείας πίστεως»⁴³⁰

«Θεῖαν ἔλλαμψιν, Συμεὼν Πάτερ, εἰσδεξάμενος, ἐν τῇ ψυχῇ σου, φωστήρ ἐν κόσμῳ ἐδείχθης λαμπρότατος, διασκεδάζων αὐτοῦ τὴν σκοτόμαιναν, καὶ πάντας πείθων ζητεῖν, ἣν ἀπώλεσαν, χάριν Πνεύματος. Αὐτὸν ἐκτενῶς ἰκέτευε, δωρήσασθαι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος».

Ἦχος Α΄ Της ἐρήμου πολίτης⁴³¹

⁴³⁰ Ανακτήθηκε στις 29/3/2022 από [Ορθόδοξος Συναξαριστής :: Ὁσιος Συμεὼν ο Νέος Θεολόγος \(saint.gr\)](http://www.orthodoxos-synaxaristes.gr).

⁴³¹ Ανακτήθηκε στις 29/3/2022 από [Απολυτίκιο Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου του μεγάλου και θαυματουργού \(Video\) – Οδοιπορούντες Αγίου Συμεών Του Νέου Θεολόγου \(wordpress.com\)](https://www.wordpress.com)

«Ελλαμφθείς ουρανόθεν Συμεών όλος γέγονας φως ορών Χριστόν εν τη στέρνη συν Πατρί τε και Πνεύματι ως ήλιον λαμπρόν φέρων γνωστός νηστείες συν ασκήσεσι πυκναίς και παννύχοις αγρυπνίαις προκαθαρθείς αίγλη γαρ απειρόφωτον Πλάστου φθεγκτήν σωρόν διηνεκώς συν Ψυχήν την ολόφωτον πρώτο φωτί παρέχου τους πιστούς λαμπρόνων ώσπερ ήλιος». Η ακολουθία του συνετέθη από τον Άγιο Νικόδημο τον Αγορείτη.

Μεγαλυνάριον⁴³²: Απασαν την αίσθησιν υπερβάς, εκ των υπέρ φύσιν, θαμάτων τάς δωρεάς, θεολόγω γλώσση, ω Συμεών πορθμεύεις, καλλιγραφών τον τρόπον, τον της θεώσεως.

Ο Άγιος Συμεών αφού έζησε 13 χρόνια στην εξορία εκοιμήθη «στις 12 Μαρτίου του 1021 ή του 1036» (Χρήστου, Άγιος Συμεών ο Θεολόγος του Φωτός, 1984). «Η μνήμη του εορτάζεται στις 12 Μαρτίου, ημέρα της κοιμήσεώς του, επειδή όμως συμπίπτει με τη νηστεία τη Μεγάλης Τεσσαρακοστής, μετατίθεται στις 12 Οκτωβρίου, όπως αναφέρει ο βιογράφος του είχε προβλέψει την ημέρα του θανάτου του αλλά και την ανακομιδή των λειψάνων του, που έγινε 30 χρόνια αργότερα». Την ονομασία «*Νέος Θεολόγος*», «την απέκτησε για την έμφαση που έδωσε με τη ζωή του πρωτίστως και με τα έργα του κατά δεύτερον στη μυστική αίσθηση της θείας αγάπης και του φωτός, έννοιες και καταστάσεις πνευματικές για τις οποίες κάνουν λόγο και οι άλλοι δύο Θεολόγοι, ο άγιος Ιωάννης ο ευαγγελιστής και ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος». «Από τους μαθητές του, ο πιο διακεκριμένος, Νικήτας ο Στηθάτος, έκανε γνωστά τα έργα του και στο εξωτερικό» (Purpura, 2018), τα σημαντικότερα των οποίων είναι οι «*Κατηχήσεις*», οι «*Ύμνοι Θείων Ερώτων*» και τα «*Πρακτικά και Θεολογικά Κεφάλαια*».

⁴³² Ανακτήθηκε στις 29/3/2022 από [ΤΟ ΕΙΛΗΤΑΡΙΟΝ: ΑΓΙΟΣ ΣΥΜΕΩΝ Ο ΝΕΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ \(toeilhtarion.blogspot.com\)](http://toeilhtarion.blogspot.com).

Α΄. Πηγές – Βοηθήματα

Έργα Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου

- «ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ *Septuaginta*, id est Vetus Testamentum Graece iuxta LXX interpretes, εκδ. A. Ralphs, Stuttgart, 2 vols, 1935. *Novum Testamentum Graece*, εκδ. E. Nestle – K. Aland, Stuttgart, ²⁶1985».
- [Migne. Patrologia Graeca \(patristica.net\)](http://patristica.net)
- «Κεφάλαια πρακτικά και θεολογικά ρ' (100) - Κεφάλαια γνωστικά και θεολογικά κε (25) – Κεφάλαια θεολογικά και πρακτικά ρ (100), Συμεών le Nouveau Théologien, Chapitres théologiques, gnostiques et pratiques, Έπιμέλεια Έκδοσης: J. Darrouzès, SC 51, Paris 1957. [Syméon le Nouveau Théologien | Sources Chrétiennes \(sourceschretiennes.org\)](http://sourceschretiennes.org)».
- «Syméon le Nouveau Théologien, Κατηγήσεις - *Catéchèses* 1-5, Έπιμέλεια Έκδοσης: B. Krivochéine και J. Paramelle, SC 96, Paris 1963».
- «Syméon le Nouveau Théologien, Κατηγήσεις - *Catéchèses* 6-22, Έπιμέλεια Έκδοσης: B. Krivocheine και J. Paramelle, SC 104, Paris 1964».
- «Syméon le Nouveau Théologien, Κατηγήσεις - *Catéchèses* 23-34, Έπιμέλεια Έκδοσης: B. Krivocheine και J. Paramelle, SC 113, Paris 1965».
- «Syméon le Nouveau Théologien, *Εύχαριστίες - Action de graces* 1-2, Έπιμέλεια Έκδοσης: B. Krivocheine και J. Paramelle, SC 113, Paris 1965».
- «Syméon le Nouveau Théologien, *Θεολογικοί Λόγοι - Traités théologiques* 1-3, Έπιμέλεια Έκδοσης: J. Darrouzès, SC 122, Paris 1966».
- «Syméon le Nouveau Théologien, *Ηθικοί Λόγοι - Éthiques* 1-3, Έπιμέλεια Έκδοσης: J. Darrouzès, SC 122, Paris 1966».
- «Syméon le Nouveau Théologien, *Ηθικοί Λόγοι - Éthiques* 4-15, Έπιμέλεια Έκδοσης: J. Darrouzès, SC 129, Paris 1967».
- «Syméon le Nouveau Théologien, *Ύμνοι - Hymnes* 1-15, Έπιμέλεια Έκδοσης: J. Koder και J. Paramelle, SC 156, Paris 1969».
- «Syméon le Nouveau Théologien, *Ύμνοι - Hymnes* 16-40, Έπιμέλεια Έκδοσης: J. Koder και L. Neyrand, SC 174, Paris 1971».
- «Syméon le Nouveau Théologien, *Ύμνοι - Hymnes* 41-58, Έπιμέλεια Έκδοσης: J. Koder, J. Paramelle και L. Neyrand, SC 196, Paris 1973».

«Η Πορεία προς τη Γνώση» σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών το νέο Θεολόγο – Η Τροπή των Όντων

- «Τοῦ Ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου τὰ εὐρισκόμενα (ακριβῆς ανατύπωσις ἐκ τῆς ἐν ἔτει 1886 ἐκδόσεως), μτφ: Διονυσίου Ζαγοραίου, ἐκδ. Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1998».
- «Λόγος Ἐγκωμιαστικός Εἰς τὸν Ἐν Ἁγίοις Ὅσιον Καὶ Θεοφόρον Πατέρα Ἡμῶν Συμεῶν Τὸν Νέον Θεολόγον».
- «Ἰωάννου Κλίμακος, Κλίμαξ, Λόγος 4 Περί τῆς μακαρίας καὶ ἀειμνήστου ὑπακοῆς, PG 88, 709C».
- «Ἰωάννου Κλίμακος, Κλίμαξ, Λόγος 5 Περί Μετανοίας, PG 88, 764».
- «Ἰωάννου Κλίμαξ, Περί τοῦ συνδέσμου τῆς ἐναρέτου τριάδος ἐν ἀρεταῖς, PG 88, 1156C».
- «Νικήτα Στηθάτου, Βίος καὶ Πολιτεία τοῦ ἐν Ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου, ἐκδότης Ἀρχιμ. Συμεῶν Π. Κούτσας, Ἅγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος, ὁ βίος τοῦ αἰγίου: Εἰσαγωγή, κείμενο, μετάφραση, σχόλια, (Ἀγιολογικὴ Βιβλιοθήκη 6), ἐκδ. Ακρίτας, Αθήνα 2005».
- «Νικήτα Στηθάτου, Βίος καὶ Πολιτεία τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου, ΕΠΕ Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν καὶ Ἀσκητικῶν 19, Πατερικαὶ Ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», Θεσσαλονίκη 1983».
- «Συμεῶν ο Νέος Θεολόγος (Symeonis Junioris, PG 120), Ἑλληνικὴ Πατρολογία (PatrologiaGraeca), Τόμος Α΄, [Ἅγιος Συμεῶν ο νέος Θεόλογος. \(Symeonis Junioris, PG 120\).](#) | [Ἑλληνικὴ Πατρολογία \(wordpress.com\)](#)».
- «Συμεῶν ο Νέος Θεολόγος (Symeonis Junioris, PG 120), Ἑλληνικὴ Πατρολογία (PatrologiaGraeca), Τόμος Β΄, [Ἅγιος Συμεῶν ο νέος Θεόλογος. \(Symeonis Junioris, PG 120\).](#) | [Ἑλληνικὴ Πατρολογία \(wordpress.com\)](#)».
- «Συμεῶν ο Νέος Θεολόγος (Symeonis Junioris, PG 120), Ἑλληνικὴ Πατρολογία (PatrologiaGraeca), Τόμος Γ΄, [Ἅγιος Συμεῶν ο νέος Θεόλογος. \(Symeonis Junioris, PG 120\).](#) | [Ἑλληνικὴ Πατρολογία \(wordpress.com\)](#)».
- «B. Krivocheine – J. Paramelle, Catecheses I.II.III. Sources Chrétiennes 96.104.113, Paris 1963-1965».
- «Corpus Fontium Historiae Byzantinae, τ. 15Α΄, Theophylacti achridensis orationes, tractatus, carmina, societas studiorum byzantinorum, Θεσσαλονίκη 1980. [Corpus Fontium Historiae Byzantinae \(CFHB\). Ἄπαντα Βυζαντινῆς Ἱστορίας.](#) | [Ἑλληνικὴ Πατρολογία \(wordpress.com\)](#)».

«Η Πορεία προς τη Γνώση» σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών το νέο Θεολόγο – Η Τροπή των Όντων

- «J. Darouzes, Traites theologiques et ethiques I.II. Sources Chrétiennes 122.129, Paris 1966-1967».
- «J. Darouzes, Chapitres theologiques, gnostiques et pratiques. Sources Chrétiennes 51, Paris 1957».
- «Ιερά Μονή Σταυρονικήτα, Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου. Αλφαβητικά Κεφάλαια, Άγιον Όρος 2005».
- «Δ. Ζαγοραΐος, Συμεών του Νέου Θεολόγου. Τα Ευρισκόμενα, Θεσσαλονίκη 2007».
- «H. J. Turner, *The Epistle of St Symeon New Theologian*, Γενική επιμέλεια. Henry Chadwick, εκδ. Oxford University Press, New York 2009».
- «Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν καί άσκητικῶν, τόμοι 19Α΄-19ΣΤ΄, πατερικαί έκδόσεις «Γρηγόριος ό Παλαμᾶς», έκδ. Έλευθερίου Μερετάκη, «Τό Βυζάντιον», Θεσσαλονίκη 1983-1990».
- Μητροπολίτου Ιω. Ζηζιούλα «Περί Δογματικής και Δογμάτων», ανακτήθηκε από [Περί Δογματικής και δογμάτων \(uoa.gr\)](http://www.uoa.gr) στις 27/1/2022.
- [Via Negativa – Βικιπαίδεια, Χριστιανικός υπαρξισμός \(wikipedia.org\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Via_Negativa), ανακτήθηκε στις 27/1/2022.

Β΄. Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Golitzin, A. (2001). Earthly Angels and Heavenly Men": The Old Testament Pseudepigrapha, Niketas Stethatos, and the Tradition of "Interiorized Apocalyptic" in Eastern Christian Ascetical and Mystical Literature. *Dumbarton Oaks Papers, Vol. 55 Trustees for Harvard University*, σσ. 125-153.
- Liddell, Scott, H. (2006). *Λεξικόν της ελληνικής γλώσσης*. Αθήνα: Πελεκάνος.
- Alfeyev, H. (1995). *St. Symeon the New Theologian and Orthodox Tradition*. Oxford: Oxford University.
- Baynes, N. &. (1948). *Byzantium; an introduction to East Roman civilization / ed. by Norman H. Baynes and H. St. L. B. Moss*. Clarendon Press.
- Becker, L. (1999 revised 2017). *A new Stoicism*. New Jersey: Princeton University Press.

«Η Πορεία προς τη Γνώση» σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών το νέο Θεολόγο – Η Τροπή των Όντων

- Brehier, L. (1970). *La civilization byzantine, l'évolution de l' Humanité, synthèse collective*. Paris: Albin Michel.
- Buhle, J. G. (1791). *Aristotelis Opera omnia graece*. Ex typographia societatis.
- Coder, J. (1981). Συμεών του Νέου Θεολόγου, των Θείων Ύμνων οι Έρωτες. *Δανηλίδς*, σσ. 42-59.
- Darrouzès, J. (1966). "Introduction" *Syméon le Nouveau Théologien, Traités théologiques et éthiques*. Revue des études byzantines.
- Davidson, M. (2016). *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford: Stanford University Press.
- Edelstein, L. (2002). *Ο Στωικός σοφός ή το νόημα του Στωικισμού μτφρ. Ροζίτα Μπέργκνερ*. Θεσσαλονίκη: Θύραθεν.
- Field, G. (1972). *Ο Πλάτων και η εποχή του*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Gallop, D. (1875). *Plato's Phaedo*. Oxford: Clarendon Press.
- Greenfield, R. (2003). *The Life of Saint Symeon the New Theologian*. Mass USA: Harvard University Press.
- Griggs, D. (2010). *Divine Eros, Hymns of St Symeon The New Theologian*. New York: ST VLADIMIR'S SEMINARY PRESS.
- Hausherr, I. (1928). *Vie de Symeon le Nouveau Theologien, par Nicetaw Stethatos*. Ρώμη: Orientalia Christiana 12.
- Haussig, H. (1971). *A History of Byzantine Civilization*. London: Thames and Hudson.
- Huebner, H. (1828). *Diogenis Laertii de vitis, dogmatis et apophthegmatis clarorum philosophorum libri decem. Graeca emendatiora edidit, notatione emendationum, Latina Ambrosii interpretatione castigata, appendice critica atque indicibus instruxit Henricus Gustavus Huebnerus*. Λευψία: <https://books.google.gr/books?id=B5d4kCXA-AsC>.
- Kaplan, S. (2016, 6). Scientific Approaches to Mysticism. *Encyclopedia of Religion*.
- Kazhdan&Erstein, A.-A. (2009). *Αλλαγές στο Βυζαντινό πολιτισμό κατά τον 11ο - 12ο αιώνα μετάφραση Παππάς Ανδρέας*. Αθήνα: MIET.
- Kelly, J. (1968). *Early Christian doctrines*. 4η εκδ.,.
- Koder, J. (1969). *Hymnes Introduction Symeon Le Nouveau Theologien*. Paris: SC 156.
- Kotter. (1973). *Δαμασκηνός, I. Έκδοσις ακριβής τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*. Berlin.
- Larchet, J. (2009). *Η θεραπευτική των πνευματικών νοσημάτων τ. Α΄*. Αθήνα: Αποστολική Διακονία.
- Lemerle, P. (1985). *Ο πρώτος Βυζαντινός Ουμανισμός*. Αθήνα: M.I.E.T.

«Η Πορεία προς τη Γνώση» σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών το νέο Θεολόγο – Η Τροπή των Όντων

- Long, A. (2012). *Η Ελληνιστική Φιλοσοφία*. Αθήνα: MIET (ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ).
- Lossky, V. (2007). *Η Μυστική Θεολογία της Ανατολικής Εκκλησίας (Essai sur la Theologie Mystique de l' Eglise d' Orient)*, μτφρ. Πλευράκη Στέλλα. Θεσσαλονίκη: Περιβόλι της Παναγίας.
- Lossky, V. (2007). *Η Μυστική Θεολογία της Ανατολικής Εκκλησίας, μετάφραση Πλευράκη Στέλλα*. Θεσσαλονίκη: Περιβόλι της Παναγίας.
- Louth, A. (2007). *The origins of the Christian mystical tradition*. New York: Oxford University Press.
- Maloney, G. (1975). *The Mystic of Fire and Light: St. Symeon the New Theologian*. Denville: Dimension Books.
- Marcel, G. (1928). *Journal Metaphysique*. Gallimard.
- Marcel, G. (1951). *Homo viator Introduction to a metaphysic of hope*.
- Marcel, G. (1962). *Homo Viator: Introduction to the Metaphysic of Hope*.
- Marcel, G. (2011). *Being and having*. Read Books Ltd. Read Books Ltd.
- Marcel, G. (2013). *The existential background of human dignity*. Harvard University Press. Harvard University Press.
- Meyendorff, J. (1974). *Byzantine theology*. New York: Fordham University Press.
- Mills, G. (2001). The Baptism of Tears: The Two Baptisms of St. Symeon the New Theologian. *Quodlibet*, σ. 3.
- Pax, C. (2012). *An existential approach to God: a study of Gabriel Marcel*. Springer Science & Business Media. Springer Science & Business Media.
- Purpura, A. (2018). *God, Hierarchy, and Power*. New York: Fordham University Press.
- Ricardo, D. (1810). *The High Price of Bullion: A Proof of the Depreciation of Bank Notes*. London: John Murray.
- Runciman, S. (2017). *Βυζαντινός Πολιτισμός*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Salaville, S. (1930). *Philosophie et théologie ou épisodes scolastiques à Byzance de 1059 à 1117*. Revue des études byzantines.
- Solof, P. (2011). Erotic Love Reading Kierkegaard with and without Marion. *Journal of Theology Vol 50*, σσ. 37-46.
- Stathopoulos, D. (1966). Die Gottesschau in den Hymnen Symeons, des Neunen Theologen (949 – 1022). *Θεολογία* 37.

«Η Πορεία προς τη Γνώση» σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών το νέο Θεολόγο – Η Τροπή των Όντων

- Stathopoulos, D. (1974). *The divine light in the poetry of Symeon the new Theologian*. Brookline: GOTHR XIX.
- Strauss Kojève, L. (1994). *Ξενοφών: Ιέρων ή τυραννικός "ΤΥΡΑΝΝΙΑ ΚΑΙ ΣΟΦΙΑ"*. Αθήνα: Εξάντας.
- Taylor, A. (1995). *Ο Πλάτωνας και το έργο του Μετάφραση Αρζόγλου Ι*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Thompson, W. (2019, 12). Christian Theology and Mysticism. *Encyclopedia of Religion*.
- Timothy, G. (2010). *A History of Byzantium Volume 19 of Blackwell History of the Ancient World*. John Wiley & Sons.
- Tounbee, A. (1973). *Constantine Porphyrogenitus & his world*. London: Oxford University Press.
- Turner, H. (1985). *St. Symeon the New Theologian—A Study of His Experience and Teaching Concerning Spiritual Fatherhood*. UK: The University of Manchester.
- Völker, W. (1974). *Praxis und Theoria bei Symeon dem neuen Theologen*. Wiesbaden: Steiner.
- Ware, K. (2005). *Holy Tears*. Princeton: Princeton University Press.
- Wharton, A. P.-A. (2009). *Αλλαγές στο Βυζαντινό Πολιτισμό κατά τον 11ο & 12ο αι.* ΑΘΗΝΑ: MIET.
- Wilson, N. (2013). *Scholars of Byzantium*. London: Duckworth.
- Αμπατζίδης, Θ. (2019). *Το ενυπόστατον φως, Σπουδή στις προϋποθέσεις της Θέωσης κατά το Συμεών το νέο Θεολόγο*. Αθήνα: Δόμος.
- Ανυπόγραφο. (1981). Ένας ακούσιος ποιητής. *Υδρία*, σ. 41.
- Ανώνυμος, Η. (1996). *Νηπτική Θεωρία. Άγιον Όρος: Ιερά Μονή Ξενοφώντος*.
- Αραμπατζής, Γ. (2016). *Από τη Στοά στο Βυζάντιο*. Αθήνα: Ινστιτούτο του Βιβλίου - Καρδαμίτσα.
- Βασίλειος. (2006). *Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας (324 - 1453)*. Αθήνα: Πάπυρος.
- Βασιλική, Ν. Β. (2007). *Βυζαντινή ιστορία 324 - 1453*. Αθήνα: Μάτι.
- Βλάχος. (1987). *Ορθόδοξη Ψυχοθεραπεία*. Έδεσσα.
- Γιανναράς, Χ. (1972). *Ορθοδοξία και Δύση. Η θεολογία στην Ελλάδα σήμερα*. Αθήνα.
- Γιαννουλάτος, Α. (2006). *Τζην από την αναζήτηση του υπερβατικού*. Αθήνα: Ακρίτας.
- Γιέφτιτς, Α. (2021). *Φως Ιλαρόν*. Αθήνα: Ακρίτας.

«Η Πορεία προς τη Γνώση» σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών το νέο Θεολόγο – Η Τροπή των Όντων

- Γλυκατζή Αρβελέρ, Ε. (2012). *Γιατί το Βυζάντιο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γουέαρ, Κ. (1976). *Το μυστήριο του Θεού και του ανθρώπου στον Άγιο Συμεών το Νέο Θεολόγο*. Αθήνα: Χριστιανικό Συμπόσιο 6.
- Δαμασκηνός, Ι. (2020). *Έκδοση Ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως Μετάφραση Ματσούκας Νικόλαος*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη - MPG 94.
- Δημαράς, Κ. (1935, Μάϊος). Επτά κεφάλαια για την ποίηση. *Τα νέα γράμματα*, σσ. 273-285.
- Διονύσιος Αρεοπαγίτης. (2002). *Περί μυστικής Θεολογίας*. Αθήνα: Αρμός.
- Ζηζιούλας, Ι. Δ. (1985-1987). *Σημειώσεις Δογματικής τ. Α΄ και Β΄*. Θεσσαλονίκη.
- Ησυχαστού, Α. (1996). *Νηπτική Θεωρία*. Αγίου όρους : εκδόσεις Ιεράς Μονής Ξενοφώντος .
- Θεοδωρακόπουλος, Ι. (1974, 12). *Οι τύχες της φιλοσοφίας στο Βυζάντιο (Ανακοίνωση στο 5ο Διεθνές Συνέδριο Μεσαιωνικής Φιλοσοφίας) Φιλοσοφία, 4*. Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών.
- Θεοδωρίδης, Χ. (1955). *Εισαγωγή στη Φιλοσοφία*. Αθήνα: Εστία.
- Θεοδώρου, Π. (2015). *Εισαγωγή στη φιλοσοφία των αξιών*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Θεοδορούδης, Γ. (1998). *Θεία Και Ανθρώπινη Σοφία Κατά Την Πατερικήν Παράδοσιν Της Ορθοδόξου Εκκλησίας*. Θεσσαλονίκη: Κυρομάνος.
- Θοδωρακόπουλος, Ι. (1978). *Τα πρώτα μου φιλοσοφήματα*. Αθήναι.
- Ιωαννίδης, Φ. (1999). «Ελθέ ο γενόμενος πόθος αυτός εν εμοί και ποθείν σε ποιήσας με, τον απρόσιτον παντελώς. Σχόλιο στον άγιο Συμεών το Νέο Θεολόγο». *Γρηγόριος ο Παλαμάς 88*, σσ. 439-444.
- Καλδέλλης, Γ. (1978). *Το θεολογικό και φιλοσοφικό σύστημα του Ωριγένη*. Μυτιλήνη.
- Καλογεράς, Β. (1959). *Ανάλυση Φαίδωνος και Κρίτωνος*. Θεσσαλονίκη.
- Καρπούζος, Α. (2014). *Χριστιανική Θεολογία*. Αθήνα: Εργαστήριο σκέψης.
- Κατσαφανάς, Δ. (1999). *Άγιος Συμεών ο νέος Θεολόγος*. Σπάρτη: Ιδιομορφή.
- Κεσελόπουλος, Α. (1982). *Πάθη και αρετές στη διδασκαλία του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά*. Αθήνα.
- Κεσελόπουλος, Α. (1992). *Άνθρωπος και φυσικό περιβάλλον*. Αθήνα: Δόμος.
- Κόντογλου, Φ. (2000). *Γίγαντες τπεινοί*. Αθήνα: Ακρίτας.
- Κορναράκης, Ι. (1982). *Στοιχεία Νηπτικής Ψυχολογίας*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Κούτσας, Σ. (2020). *Ο Βίος του Αγίου Συμεών του νέου Θεολόγου*. Αθήνα: ΕΝ ΠΛΩ.

«Η Πορεία προς τη Γνώση» σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών το νέο Θεολόγο – Η Τροπή των Όντων

- Κριβοσειν, Β. (1983). *Μέσα στο φῶς τοῦ Χριστοῦ. Άγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος 949-1022. Βίος – Πνευματικότητα – Διδασκαλία, μτφρ. Πίτσα Σκουτέρη.* Θεσσαλονίκη: Τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας.
- Κωσταράς, Γ. (1990). *Soren Kierkegaard, ὁ φιλόσοφος τῆς εσωτερικότητος.* Αθήνα.
- Λίνος, Μ. (2000). *Μεσαιωνική φιλοσοφία σύγχρονη έρευνα και προβληματισμοί.* Αθήνα: Παρουσία.
- Λουβοδίκος, π. (1999). *Η κλειστή πνευματικότητα και το νόημα του εαυτού.* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Λουδοβίκου. (1999). *Η κλειστή πνευματικότητα και το νόημα του εαυτού. Ο μυστικισμός τῆς ισχύος και η αλήθεια φύσεως και προσώπου.* Αθήνα.
- Μάνος, Α. (2002). *Η ευδαιμονία ως εύροια βίου στην αρχαία στωϊκή φιλοσοφία.* Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Μανουσάκης, Ι. (2004). *Θεός φιλοσοφούμενος.* Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Μάξιμος, Α. (2000). *Θεολογία μυστική, Ορθοδοξίας η ψυχή.* Θεσσαλονίκη: Γιαχούδης-Γιαπούλης.
- Μαρία Ρίλκε, Ρ. (2021). *Το βιβλίο των Ωρών.* Αθήνα: Αρμός.
- Μαρκόπουλος, Α. (2008). *Τέσσερα κείμενα για την ποίηση του Συμεών του Νέου Θεολόγου.* Αθήνα: Κανάκη.
- Μάρξ, Κ. (2010). *Το Κεφάλαιο - LE CAPITAL EXTRAITS FAITS PAR PAUL LAFARGUE.* Αθήνα: Κάκτος.
- Ματσούκας, Ν. (1998). *Ιστορία της Βυζαντινής Φιλοσοφίας.* Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- Ματσούκας, Ν. (2016). *Ιστορία της Φιλοσοφίας.* Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Μητσόπουλος, Ν. (2008). *Θέματα Ορθοδόξου Δογματικής Θεολογίας.* Αθήνα: Συμμετρία.
- Μουστάκης, Γ. (1965). *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια τ. 7.* Αθήνα: Μαρτίνος.
- Μπακονικόλα - Γεωργοπούλου, Λουπασάκη. (1989). *Max Scheler, Η θέση του ανθρώπου στον κόσμο.* Αθήνα: Ροές.
- Μπακονικόλα - Γιαμά, Έ. (2007). *Gabriel Marcel - Ο Φιλόσοφος οδοιπόρος.* Αθήνα: Έννοια.
- Μπενάκης, Λ. (2000). *Μεσαιωνική Φιλοσοφία. Σύγχρονη Έρευνα και Προβληματισμοί.* Αθήνα: Παρουσία.
- Μπερδιάεφ, Ν. (1952). *Πνεύμα και Ελευθερία.* Αθήνα.
- Μποζώνης, Γ. (1993). *Σύγχρονες φιλοσοφικές θεωρίες.* Αθήνα.

«Η Πορεία προς τη Γνώση» σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών το νέο Θεολόγο – Η Τροπή των Όντων

- Νάσιος, Χ. (2000). *Ο Μυστικισμός του Δυτικού Χριστιανισμού*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Νεράντζη Βαρμάζη, Β. (2007). *Βυζαντινή ιστορία*. Κατερίνη: Μάτι.
- Νησιώτης, Ν. (2019). *Υπαρξισμός και Χριστιανική Πίστη*. Αθήνα: Αρμός.
- Νιάρχος, Κ. (1985). *Η γλώσσα και το απόλυτο: Αναφορά στο έργο του Διονυσίου του Αρεοπαγίτου Περί θείων ονομάτων*. Αθήνα: Ελληνική Φιλοσοφική Εταιρεία.
- Ξιώνης, Ν. (1999). *Ουσία και Ενέργειες του Θεού κατά τον Άγιο Γρηγόριο Νύσσης*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Παπαδόπουλος, Σ. (1997). *Θεολογία και Γλώσσα*. Αθήνα: Παρουσία.
- Πατρόνος, Γ. (1994). Αθήνα: Δόμος.
- Πεντζίκης, Γ. (1946). Στίχοι που δείχνουν έρωτα προς το Θεό - Εξομολόγηση μαζί με ευχή περί συνάφειας αγίου Πνεύματος και απάθειας. *Κοχλίας 9*, σ. 147.
- Πετράκης, Ι. (2016). *Πλάτων: Μένων*. Αθήνα: Εστία.
- Πλαγγέσης, Γ. (2010). *Αρχαία Ελληνική πολιτική και κοινωνική φιλοσοφία*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- Πλάτων. (2015). *Θεαίτητος - μετάφραση σχόλια Κερασένια Παπαλεξίου*. Αθήνα: Ζήτρος.
- Πολίτης, Ν. Γ. (2004). *Φιλοσοφήματα*. Αθήνα.
- Πονηρός, Ε. (1996). Ἡ ποίηση Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου καί ἡ σχέση της μέ τήν ἀρχαία ἐλληνική σκέψη. *Κοινωνία*, σσ. 274-281.
- Πορτελάνος, Σ. (1998). *Η πνευματική τελείωση του ανθρώπου*. Θεσσαλονίκη.
- Ράμφος, Σ. (1999). *Φιλόσοφος και θείος Έρωτς*. Αθήνα: Αρμός.
- Ράμφος, Σ. (2010). *Το αδιανόητο τίποτα. Φιλοκαλικά ριζώματα του νεοελληνικού μηδενισμού. Δοκίμιο Φιλοσοφικής ανθρωπολογίας*. Αθήνα: Αρμός.
- Σδράκας, Ε. (1996). *Η Στωική φιλοσοφία εις τας συμφοράς του βίου*. Θεσσαλονίκη: Μαϊάνδρος.
- Σταμάτιος, Π. (1998). *Η πνευματική τελείωση του ανθρώπου*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς Π. Σ.
- Σταμούλης, Χ. (2005). *Κάλλος το Άγιον*. Ακρίτας.
- Σωτηρόπουλος, Χ. (1986). *Συμεών ο Νέος Θεολόγος, βίος - έργα - διδασκαλία*. Αθήνα.
- Τατάκης, Β. (1961). *Βυζαντινή Φιλοσοφία Μετάφραση Καλπουρτζή Εύα*. Αθήνα: Ίδρυμα Μωραΐτη.
- Τατάκης, Β. (2007). *Χριστιανική και Βυζαντινή Φιλοσοφία*. Αθήνα: Αποστολική Διακονία.

«Η Πορεία προς τη Γνώση» σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών το νέο Θεολόγο – Η Τροπή των Όντων

- Τριανταφυλλίδης, Γ. (1984). *Ελλάμψεις Θείου Φωτός*. Θεσσαλονίκη.
- Τσίγκος, Β. (2009). *Ο ανακαινισμός του ανθρώπου κατά τη δογματική διδασκαλία του Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
- Τωμαδάκης, Ν. (1993). *Η Βυζαντινή Υμνογραφία και Ποίησης*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
- Φειδά, Β. (2002). *Εκκλησιαστική Ιστορία, Από την Εικονομαχία μέχρι τη Μεταρρύθμιση*. Αθήνα: Διήγηση.
- Φλορόφσκυ, Γ. (2008). *Δημιουργία και Απολότρωση μτφρ. Πάλλη Παναγιώτη*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς.
- Χασάπης, Κ. (1984). *Τα Ορφικά*. Αθήνα: Ήλιος.
- Χρήστου, Π. (1983). *Συμεών ο Νέος Θεολόγος, Εισαγωγή - Κείμενο - Μετάφραση - Σχόλια*. Θεσσαλονίκη: ΕΠΕ Φιλοκαλία 19Α.
- Χρήστου, Π. (1984). Άγιος Συμεών ο Θεολόγος του Φωτός. *Σύναξη*, σσ. 9-11.
- Χριστοφιλοπούλου, Α. (2012). *Βυζαντινή Ιστορία*. Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Χριστοφορίδης, Β. (1977). *Η πνευματική πατρότης κατά Συμεών τον Νέο Θεολόγο*. Θεσσαλονίκη.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα: Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν σύνθεσης προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές και τα βοηθήματα που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης, και πάντα αναφέρεται η προέλευσή και ο δημιουργός τους.

